

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Ana Matilda Jesenko

ODNOS ZDA DO MEDNARODNEGA KAZENSKEGA SODIŠČA

Magistrsko delo

Ljubljana, 2006

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

**Ana Matilda Jesenko
Mentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila**

ODNOS ZDA DO MEDNARODNEGA KAZENSKEGA SODIŠČA

Magistrsko delo

Ljubljana, 2006

KAZALO

SEZNAM KRATIC	1
1. UVOD	2
2. TEMELJNI POJMI IN TEORETIČNA IZHODIŠČA	6
2.1 Država	6
2.2 Suverenost	7
2.3 Mednarodno pravo	11
2.3.1 Mednarodno kazensko pravo	15
2.5 Realistična teorija mednarodnih odnosov	17
3. MEDNARODNO KAZENSKO SODIŠČE IN RIMSKI STATUT	22
3.1 Zgodovina Mednarodnega kazenskega sodišča	22
3.1.1 Rimska konferenca	30
3.2 Mednarodna vojaška in ad hoc sodišča	32
3.2.1 Mednarodno vojaško sodišče v Nürnbergu in Mednarodno vojaško sodišče za Daljni vzhod	32
3.2.1.1 Kritike Mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu in Mednarodnega vojaškega sodišča za Daljni vzhod	35
3.2.2 Mednarodno sodišče za nekdanjo Jugoslavijo, Mednarodno sodišče za Ruando in Posebno sodišče za Sierro Leone	38
3.2.2.1 Kritike Mednarodnega sodišča za nekdanjo Jugoslavijo in Mednarodnega sodišča za Ruando	41
3.3 Rimski statut	43
3.3.1 Zločini	46
3.3.1.1 Genocid	47
3.3.1.2 Vojni zločini	48
3.3.1.3 Zločini proti človečnosti	49
3.3.1.4 Agresija	50
3.3.2 Sestava sodišča	53
3.3.2.1 Predsedstvo	54
3.3.2.2 Predobravnavni senat	55
3.3.2.3 Obravnavni senat	55
3.3.2.4 Pritožbeni senat	56
3.3.2.5 Tožilstvo	56
3.3.2.6 Tajništvo sodišča	57
3.4 Tekstovne nejasnosti in pomanjkljivosti Rimskega statuta oziroma Mednarodnega kazenskega sodišča	57
3.4.1 Komplementarnost	58
3.4.2 Pristojnosti tožilca	60
3.4.3 Opredelitev zločinov	62
3.4.4 Jurisdikcija Mednarodnega kazenskega sodišča	64
3.4.5 Mednarodno kazensko sodišče kot dejavnik odvratanja	68
3.5 Pomen Rimskega statuta oziroma Mednarodnega kazenskega sodišča	69

4.	POLITIČNA UREDITEV ZDRUŽENIH DRŽAV AMERIKE	73
4.1	Ustava ZDA	73
4.1.1	Listina pravic	76
4.2	Tri veje oblasti	77
4.2.1	Izvršna oblast	78
4.2.2	Zakonodajna oblast	79
4.2.3	Sodna oblast	81
4.3	Ustavne omejitve in Mednarodno kazensko sodišče	83
4.3.1	Jurisdikcija Mednarodnega kazenskega sodišča in Ustava ZDA	84
4.3.2	Listina pravic in Rimski statut	86
4.3.3	Pomanjkanje ustreznih mehanizmov nadzora	88
4.3.4	Izpostavljenost političnega in vojaškega vodstva ZDA Mednarodnemu kazenskemu sodišču	89
4.3.5	Suverenost ZDA in Rimski statut	92
4.3.6	Rimska pogodba in stališče ZDA	93
5.	VLOGA ZDRUŽENIH DRŽAV AMERIKE V MEDNARODNI SKUPNOSTI	96
5.1	Zunanja politika ZDA	96
5.2	ZDA kot dominantna vojaška velesila	102
5.3	ZDA kot gospodarska velesila	105
5.4	Družbeno-kulturna prevlada ZDA v mednarodni skupnosti	111
5.5	Vloga Združenih držav Amerike v mednarodni skupnosti in Mednarodno kazensko sodišče	113
6.	SKLEP	121
7.	SEZNAM VIROV	131
8.	PRILOGE	141
	Priloga A: Ustava Združenih držav Amerike	141
	Priloga B: Izdatki za obrambo po državah	157
	Priloga C: Članice Mednarodnega kazenskega sodišča	158

SEZNAM KRATIC

BDP	Bruto domači proizvod
GS	Generalna skupščina Organizacije združenih narodov
MKS	Mednarodno kazensko sodišče
MKSJ	Mednarodno sodišče za nekdanjo Jugoslavijo
MKSR	Mednarodno sodišče za Ruando
OZN	Organizacija združenih narodov
SZ	Sovjetska zveza
UL	Ustanovna listina Organizacije združenih narodov
VS	Varnostni svet Organizacije združenih narodov
ZDA	Združene države Amerike

1. UVOD

Dvajseto stoletje se je začelo v dokaj varnih okoliščinah, vendar je kljub dobrim obetom postalo eno najbolj krvavih in uničujočih, stoletje brutalnega ubijanja, iztrebljanja in vojskovanja brez primere. Tehnični napredek je postajal hitrejši, kar je vplivalo tudi na načine bojevanja oziroma na vodenje vojn. Metode vojskovanja in orožje so postajali vedno bolj nehumani in so dosegali nevzdržne razsežnosti. Posledica tega je bilo neizmerno trpljenje, ki sta ga človeštvu povzročili obe svetovni vojni.

Leta 1998, skoraj sto let po haaških mirovni konferencah, so se predstavniki 162 držav, več kot 20 mednarodnih vladnih organizacij, 14 specializiranih agencij Organizacije združenih narodov (OZN) in več kot 200 nevladnih organizacij zbrali v Rimu na diplomatski konferenci ter ustanovili prvo stalno Mednarodno kazensko sodišče (MKS). Njegov namen je sodno preganjati storilce mednarodnih kaznivih dejanj, kot so genocid, zločini proti človečnosti, vojni zločini in agresija. Ustanovitev MKS je pomenila nov poskus mednarodne skupnosti, da standardizira in institucionalizira pregon mednarodnih zločinov.

Čeprav je MKS podprlo 120 držav, so se Združene države Amerike (ZDA) odločile, da pri tem ne bodo sodelovale. Velika vojaška moč in močan globalni gospodarski položaj sta jim zagotovila svetovno prevlado. Danes so domala edina vojaška, politična in gospodarska velesila, ki odločilno kroji usodo sedanjega in prihodnjega sveta. Sodelovanje ZDA pri reševanju pomembnih spopadov v svetu in preprečevanje njihove širitve sta danes med temeljnimi ameriškimi nacionalnovarnostnimi interesi. MKS je za ZDA, predvsem zaradi vloge, ki jo imajo v mednarodni skupnosti, in zaradi njihove notranjepolitične ureditve ter ustavnih omejitev, vprašljivo. Zato sem se odločila, da bom v svoji nalogi skušala poiskati razloge, ovire in omejitve, ki ZDA preprečujejo aktivno sodelovati v MKS.

V nalogi preverjam dve hipotezi. V prvi trdim, da Združene države Amerike zaradi svojih ustavnih omejitev in pomanjkljivosti Rimskega statuta upravičeno zavračajo članstvo v Mednarodnem kazenskem sodišču. V drugi pa trdim, da zato, ker so Združene države Amerike danes skoraj edina vojaška, politična in gospodarska velesila, ki odločilno vpliva na zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti, ne morejo pristopiti k Mednarodnemu kazenskemu sodišču v obliki, v kakršni trenutno obstaja.

Magistrsko delo oziroma magistrska naloga je sestavljena iz štirih vsebinskih sklopov. Osrednji del začenjam z drugim poglavjem Temeljni pojmi in teoretična izhodišča, v katerem se bom ukvarjala s pojmi, kot so država, suverenost, mednarodno javno pravo in mednarodno kazensko pravo. Ti so za razumevanje obravnavane problematike ključnega pomena, zato jih bom v tem poglavju natančneje razložila. Ker bo naloga temeljila na pojmovanju države kot ključnem akterju v mednarodnih odnosih, bom podrobneje predstavila tudi realistično teorijo mednarodnih odnosov. Izhajala bom iz prepričanja, da so nacionalne države najpomembnejše enote v svetovni politiki, vsi preostali akterji pa so pomembni le toliko, kolikor jim to dopuščajo države. Dogajanje v mednarodni skupnosti je tako podrejeno nacionalnim interesom držav, ki pri sprejemanju političnih odločitev postavljajo nacionalne interese pred vsa druga načela, tudi pred moralna. Temeljni pojmi in realistična teorija mi bodo v pomoč pri iskanju odgovora na vprašanje, zakaj ZDA vztrajno zavračajo MKS. Pri tem bom izhajala iz države kot glavne nosilke suverene oblasti, ki je temelj moderne mednarodne skupnosti. Kot mnogi drugi avtorji tudi sama suverenost razumem kot neodtujljiv atribut države, kot princip z največjo politično težo, ki je zgodovinsko in pravno utemeljen, ki določa razmerja med državami in ki še vedno ostaja skoraj nedotakljiv in absoluten.

V poglavju z naslovom Temeljni pojmi in teoretična izhodišča bom opredelila tudi mednarodno pravo in mednarodno kazensko pravo. MKS je namreč neločljivo povezano z mednarodnim kazenskim pravom kot sestavnim delom mednarodnega prava, saj gre za pregon in obravnavo storilcev najhujših mednarodno priznanih kaznivih dejanj oziroma zločinov.

V tretjem poglavju, ki nosi naslov Mednarodno kazensko sodišče in Rimski statut, se bom ukvarjala zlasti s pomanjkljivostmi slednjega. Preden se bom osredotočila na sam statut in na njegove pomanjkljivosti, bom predstavila zgodovino mednarodnih kazenskih sodišč, ki so kot predhodniki MKS ključnega pomena za razumevanje dogajanj, povezanih z nastajanjem MKS. V Rimskem statutu me bodo posebej zanimala tista določila, ki niso dovolj natančno opredeljena, in tista, ki imajo negativne posledice za ZDA. Skušala bom dokazati, da ima MKS številne pomanjkljivosti in med drugim globoko posega v nacionalno suverenost držav, kar je z vidika ZDA kot edine svetovne velesile popolnoma nesprejemljivo.

Četrto poglavje sem nasloвила Politična ureditev Združenih držav Amerike. Predstavila bom njihov politični sistem in notranjo ureditev. Menim, da je za razumevanje naloge in hipotez, ki

ju preverjam, nujno potrebno razumeti ne le politično ureditev ZDA, ampak tudi jasno in točno ločitev oblasti, ki se je uveljavila v tej državi in ki v praksi deluje kot mehanizem medsebojnega nadzora in ravnotežja. Ker se bom ukvarjala predvsem z ustavnimi omejitvami, bom velik del pozornosti namenila Ustavi ZDA in njeni vrhovnosti, ki so jo branili že ustanovni očetje. V ZDA je ustava vrhovni zakon in avtoriteta, zato mednarodne pogodbe, v katere ZDA niso privolile, zanje nikakor ne morejo biti zavezujoče. Zvezna vlada ZDA ne more skleniti mednarodne pogodbe, ki ni v skladu z njeno ustavo, kar so potrdile tudi številne sodbe Vrhovnega sodišča ZDA, ki je glavna in edina avtoriteta pri interpretiranju ameriške ustave. Tamkajšnje vrhovno sodišče je v mnogo primerih odločilo, da zvezna vlada ZDA ne more sklepati mednarodnih pogodb, ki bi njihovim državljanom zmanjšale ustavno zagotovljene pravice. Ker je namen moje naloge preučiti odnos ZDA do MKS, bom poskusila poiskati glavne ustavne omejitve, ki jih ovirajo oziroma jim preprečujejo, da bi postale članica MKS. Izpostavila bom bistvene omejitve, kot so jurisdikcija MKS, določbe Listine pravic, pomanjkanje ustreznih mehanizmov nadzora, izpostavljenost političnega in vojaškega vodstva MKS ter vpliv, ki ga ima Rimski statut na suverenost ZDA. Ob koncu poglavja me bo posebej zanimal tudi odnos ZDA do Rimske pogodbe.

V petem poglavju, ki je hkrati tudi zadnji del osrednjega dela naloge in se imenuje Vloga Združenih držav Amerike v mednarodni skupnosti, se bom posvetila ZDA kot glavnemu akterju v njej. V letih po drugi svetovni vojni so si ZDA zagotovile prevladujoč vpliv v mednarodnih odnosih. Zahvaljujoč izjemni gospodarski rasti, ki so jo doživljale v tem obdobju, so si brez težav utrdile sloves svetovne velesile. ZDA ostajajo država, ki pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti igra ključno vlogo. Mednarodna skupnost se premalo zaveda, da za zagotavljanje in varovanje mednarodnega miru ter varnosti nujno potrebuje velesilo, ki jo bo vodila in bo po potrebi tudi vojaško posredovala. Raziskala bom, kakšna je trenutna vloga ZDA v mednarodni skupnosti in kakšna utegne biti v prihodnosti, kako s svojo navzočnostjo in delovanjem vplivajo na dogajanje v mednarodni skupnosti in kako utegnejo vplivati na prihodnost MKS. MKS, ki ovira ZDA pri njihovem vodenju zunanje politike in vojaških operacij, ni v interesu velesile. Menim, da obstaja velika verjetnost, da MKS brez edine svetovne velesile ne bo doseglo postavljenih ciljev.

Pri pisanju naloge sem si zadala cilje in posledično tudi omejitve. Zaradi glavne, tj. prostorske omejitve sem se osredotočila le na najpomembnejše elemente in vidike, povezane z izbrano tematiko. Z Mednarodnim kazenskim sodiščem so se pri nas že ukvarjali številni avtorji,

vendar ga je večina obravnavala z moralno-etičnih vidikov in v povezavi s humanitarnimi normami ter človekovimi pravicami. Posebej moram poudariti, da se MKS in problematike, povezane z njim, ne lotevam z vidika moralno-etičnih vprašanj. Prav tako se v svoji nalogi ne sprašujem o nujnosti obstoja tovrstne institucije, saj menim, da o tem ne more biti nobenega dvoma. MKS, ki bi lahko zagotovilo ustrezen pregon mednarodnih zločincev oziroma storilcev najhujših mednarodnopravno priznanih kaznivih dejanj, je nujno potrebno. Vendar dvomim, da je v zdajšnji obliki prava rešitev. V nalogi me zanima predvsem vpliv MKS na ZDA kot edino preostalo velesilo. Predvsem me bo zanimalo, kako ZDA razumejo in dojemajo MKS. Pokušala bom razložiti, zakaj MKS v obliki, v kakršni je trenutno, ni in ne more biti sprejemljivo za ZDA. Pri tem so ključnega pomena predvsem omejitve, ki izvirajo iz Ustave ZDA, načelo suverenosti držav in hegemonistični položaj ZDA v sodobni mednarodni skupnosti.

V nalogi bom uporabila sekundarne in primarne vire. Glavna primarna vira, na katera se sklicujem, sta Ustava ZDA in Rimski statut MKS. Pri njuni analizi bom uporabila jezikovno metodo, s pomočjo katere bom iskala pomene besed, ki so v dokumentih in so pomembne za moje raziskovanje. S sistematično metodo bom poskušala poiskati neskladnosti med obema dokumentoma. Pri opredeljevanju temeljnih pojmov si bom pomagala tudi z zgodovinsko metodo, s katero bom poskušala čim boljše pojasniti nastanek sodobne države, razvoj mednarodnega kazenskega in mednarodnega javnega prava, oblikovanje mednarodnih kazenskih sodišč in politično ureditev ZDA. V nalogi bom uporabila tudi primerjalno metodo. Med seboj bom primerjala člene Ustave ZDA in člene Rimskega statuta MKS. Del analize primarnih virov predstavljajo tudi nekateri zakoni ZDA in kongresni dokumenti, ki se nanašajo na sodelovanje ZDA z MKS. Del mojega raziskovanja pa bo temeljil tudi na sekundarnih virih. Uporabila bom knjige in članke tujih ter domačih avtorjev, ki so se podrobneje ukvarjali s to problematiko. S pomočjo analize in sinteze sekundarnih virov bom predvsem opredelila nekatere poglavitne pojme, ki so po mojem prepričanju ključnega pomena za razumevanje ameriškega nasprotovanja MKS. Primerjalna analiza mi bo v pomoč tudi pri kratki primerjavi MKS s sodiščem za zločine, storjene na ozemlju nekdanje Jugoslavije, s sodiščem za zločine, storjene v Ruandi, s sodiščem za Sierro Leone ter seveda z nürnberškim in tokijskim vojaškim sodiščem. Pri pojasnjevanju temeljnih pojmov bom uporabila tudi konceptualno analizo. Pri pisanju naloge se prav tako ne bom mogla izogniti primerjalno-zgodovinski analizi sekundarnih virov. Povsod, kjer bo to mogoče, bom med seboj združevala vsebino primarnih in sekundarnih virov.

2. TEMELJNI POJMI IN TEORETIČNA IZHODIŠČA

V tem poglavju se bom ukvarjala s pojmi, kot so država, suverenost, mednarodno javno pravo in mednarodno kazensko pravo. Ker so za razumevanje obravnavane problematike našeti pojmi ključnega pomena, jih bom v tem poglavju tudi natančneje razložila. S pomočjo realistične teorije mednarodnih odnosov bom pojasnila položaj države v mednarodnih odnosih. Posebej me bodo zanimali tudi temeljni koncepti realizma, kot so moč, interes in ravnotežje.

2.1 Država

Matteucci (Matteucci 1999: 96) trdi, da če je bila država izrazito politično dejstvo, so bili politični tudi vzroki za njen razvoj: država se je krepila zaradi potrebe po določanju lastnih meja ter zaradi odločanja o vojni in miru. Tudi Simoniti (Simoniti v Matteucci 1999: 21) je prepričan, da sta bila povezanost in medsebojno učinkovanje političnih, gospodarskih, tehnoloških in verskih dejavnikov odločilnega pomena za premik k modernemu državnemu sistemu. Matteucci (Matteucci 1999: 97) dodaja, da si je morala država najprej prizadevati, da preživi v neustaljenem svetu, v katerem je bila nenehno izpostavljena tveganjem. Da pa bi preživela, je bila prisiljena k temu, da se širi in da svojo nadoblast utrdi navznoter. Moderna mednarodna skupnost, ki je nastala leta 1648 s sklenitvijo Vestfalskega miru¹, je po mnenju Simonitija (Simoniti v Russett in Starr 1996: 46) organizirana na temelju nacionalne države. Nacionalna država je bila in še vedno ostaja glavni člen oziroma glavna nosilka moči v mreži, ki sestavlja mednarodno skupnost. Tudi Russett in Starr (Russett in Starr 1996: 125) trdita, da kljub številnim nasprotnim težnjam država ostaja glavna akterka v globalnem sistemu. Po njunem prepričanju je država v svoji sedanjí obliki razmeroma nova tvorba, saj lahko začetek moderne države postavimo šele v drugo polovico šestnajstega stoletja. Avtorja menita, da je, povedano poenostavljeno, glavna značilnost novodobne moderne države predvsem obstoj vlade kot vrhovne oblasti na nekem ozemlju. Monarh svoje oblasti ne deli več niti s fevdalno gospodo niti s Cerkvijo. Je dejanski vladar na določenem ozemlju.

¹Vestfalski mir (podpisan v Münstru in v Osnabrücku) je končal tridesetletne verske vojne, ki so se začele leta 1618 in v katere so bile vključene vse velike evropske sile. Cassese (Cassese 2005: 24) je zapisal, da je prvotni verski spor med katoliškimi in protestantskimi deželami kmalu nadomestila bitka za prevlado oziroma oblast, saj so v ospredje stopile politične in vojaške hegemonistične težnje.

Številni znanstveniki so prepričani, da je moderna nacionalna država nastala z Vestfalskim mirom leta 1648. Russett in Starr (Russett in Starr 1996: 126) opozarjata, da je bila država, kakršna je obstajala v sedemnajstem stoletju, le rezultat zbliževalnih procesov, ki so se začeli že več kot 500 let pred omenjenim mirovnim sporazumom. Avtorja menita, da dve stoletji (med letoma 1450 in 1650) zaznamujeta prehod iz enega zgodovinskega obdobja v drugo, ko sta bila zveza in medsebojno učinkovanje političnih, gospodarskih, tehnoloških in verskih dejavnikov odločilnega pomena za premik v modernem vestfalskem državnem sistemu.

Osrednje načelo Vestfalske pogodbe je po prepričanju Russetta in Starra (Russett in Starr 1996: 130) navidez preprosto – vladar je tisti, ki določa vero na svojem ozemlju. Avtorja menita, da je imelo omenjeno načelo kljub svoji preprostosti izjemne posledice: osrednjo notranjo problematiko tistega časa, tj. religijo, naj bi po novem določal vladar in ne zunanja oblast, pa naj si bo to sveti rimski cesar ali papež. Po novem je bila oblast razpršena med kralje in kneze, s tem pa je bila ustvarjena osnova za suvereno državo. Russett in Starr trdita, da so bili tako ustvarjeni ključni elementi moderne nacionalne države: ljudstvo, ozemlje, na katerem je to živelo, in vlada z oblastjo. Vlada je postala zastopnica države, pravne enote s posebnim statusom suverenitete.

Russett in Starr (Russett in Starr 1996: 130) sta zapisala, da je mit o ločeni posvetni in duhovni enoti izginil, oblast, ki sta jo vsebovali obe, pa je prevzela izključno država. Posledica tega je bila, da so mednarodna pravila in zakoni, ki so se razvili, zagotovili državi položaj, kakršnega ni imel noben drug delovalec. Državi kot pravni enoti sta bila zaupana položaj in pravna enakost z vsemi drugimi državami, česar drugi delovalci na mednarodnem globalnem prizorišču niso bili deležni. Po mnenju avtorjev (Russett in Starr 1996: 133) suverenost in ozemeljskost še vedno ostajata tisti lastnosti, ki državi na globalnem prizorišču zagotavljata bistvene prednosti pred drugimi nedežavnimi delovalci.

2.2 Suverenost

Matteucci (Matteucci 1999: 169–170) pravi, da se je v ožjem pomenu besede poimenovanje suverenost pojavilo konec 16. stoletja skupaj z državo, da bi z njim državno oblast v vsej njeni celovitosti označevali kot tisto, ki je edini in izključni osebik politike. Avtor meni, da je pri tem šlo za politično-pravni pojem, ki je novoveški državi z njeno notranjo absolutistično logiko omogočal, da prevlada nad srednjeveško organizacijo oblasti, ki se je po eni strani

opirala na sloje in stanove, po drugi strani pa na obe veliki univerzalistični stalnici – na papeštvo in na cesarstvo. Matteucci trdi, da je ta razvoj potekal v skladu s potrebo po poenotenju in osredotočanju oblasti, da bi monopol nasilja na nekem ozemlju in nad določenim prebivalstvom združili v eni roki in da bi tako v državi udeležili kar največjo politično enotnost in strnjeno. Oziroma, kot je zapisal Simoniti (Simoniti v Russett in Starr 1996: 50), suverenost je »princip z največjo politično težo ter neizpodbitno zgodovinsko in pravno utemeljitvijo in princip, ki je še danes princip vseh principov – nedotakljiv in skoraj absoluten«.

Waltz (Waltz v Jackson in Sorensen 1999: 87) trdi, da s pojmom suverenost označujemo najvišjo stopnjo pravice do ukazovanja in da politično združbo na osnovi tega razlikujemo od drugih človekovih združb, katerih organizacija ne vključuje takšne vrhovne, izključne in neizpeljane oblasti. Po njegovem mnenju suverenost pomeni predvsem zmožnost države, da se neodvisno in samostojno odloča, kako bo reševala notranje in zunanje probleme. Matteucci (Matteucci 1999: 169) opozarja, da se pojem suverenost prežema s pojmom politične oblasti, saj skuša biti suverenost pravna racionalizacija oblasti tako, da skuša preoblikovati nasilje v zakonito oblast, dejansko moč pa v moč zakonov. Kot trdi avtor, pa se suverenost lahko oblikuje in izraža oziroma uveljavlja na zelo različne načine, pač odvisno od oblike organizacije oblasti.

Matteucci (Matteucci 1999: 170) je še zapisal, da je suverenost tudi pravica do sprejemanja odločitev na najvišji stopnji ter je tesno povezana z bistveno in prvinsko stvarnostjo politike, tj. s stvarnostjo miru in vojne. Z nastankom velikih ozemeljskih držav, ki so se opirale na poenotenje in osredotočanje oblasti, so bile naloge, kot sta zagotavljanje miru med podložniki države in zbiranje podložnikov za obrambo pred napadi iz tujine oziroma za organiziranje napada na tujino, izključno v pristojnosti suverena. Suveren je bil, trdi avtor, pristojen za odločanje o miru in vojni, osnova za takšno delovanje pa je sistem držav, nad katerim ni nobenega razsodnika, nobene višje oblasti.

Russett in Starr (Russett in Starr 1996: 131) menita, da moramo suverenost šteti za nekaj, kar nakazuje posebno teoretično razmerje med vsako državo in vsemi drugimi državami. Bull (Bull v Russett in Starr 1996: 131) je zapisal, da suverenost zajema »notranjo suverenost, s katero ne mislimo prevlade, temveč neodvisnost nad vsemi drugimi oblastmi znotraj tega ozemlja in prebivalstva« ter »zunanjo suverenost, s katero ne mislimo prevlade, temveč

neodvisnost od zunanjih oblasti«. Idealni pomen suverenosti, trdita avtorja (Russett in Starr 1996: 131), državam načeloma zagotavlja enak pravni položaj, to pa pomeni, da ima država popoln nadzor nad prebivalstvom in ozemljem, ki ga predstavlja njena vlada. Kot še ugotavljata Russett in Starr, v idealni obliki to tudi pomeni, da obstaja zunanja avtonomija, da ni nikakršne oblasti, ki bi državi ukazovala, kako naj ravna, znotraj legitimne oblasti pa tudi ni nikakršnega akterja, ki bi ji ukazal, kaj naj stori. Avtorja opozarjata, da je to bistvo anarhičnega mednarodnega sistema, na katerem temelji tudi realistična teorija. Po njunem prepričanju nobena druga oblast nima pravice izvajati ali vzdrževati reda znotraj ozemlja države in podobno je tudi z mednarodnim pravom država dobila zakonit monopol nad uporabo sile na globalnem prizorišču.

Moderno pojmovanje suverenosti je nastalo, kot je zapisal Morgenthau (Morgenthau 1995: 419), v zvezi z novim pojavom ozemeljske države v poznih letih šestnajstega stoletja. Pomenilo je pravni izraz preprostega političnega dejstva tiste dobe, ki je izvajala svojo zakonodajno in sodno avtoriteto na določenem ozemlju. Morgenthau (Morgenthau 1995: 420) trdi, da je bila že ob koncu tridesetletne vojne suverenost kot vrhovna oblast na nekem ozemlju politično dejstvo, ki je potrjevalo zmago teritorialnih knezov nad svetovno avtoriteto cesarja in papeža na eni strani ter nad posamičnimi težnjami fevdalnih grofov na drugi. Omenjena dejstva je, kot je zapisal avtor, doktrina suverenosti povzdignila v pravno teorijo, jim dala moralno opravičilo in videz zakonske nujnosti. Avtor meni, da je doktrina suverenosti ohranila svoj pomen skozi vso moderno zgodovino, s pojmom ljudske suverenosti pa je nacionalni demokratični državi priskrbelo močno politično orožje.

Morgenthau (Morgenthau 1995: 420) opozarja, da je doktrina suverenosti, zlasti na področju mednarodnega prava, do neke mere vprašljiva. Za moderno mednarodno pravo sta po avtorjevem mnenju bistveni dve domnevi:

- mednarodno pravo nalaga pravne omejitve posameznim narodom in
- narodi so suvereni (tj. vrhovne zakonodajne in sodne avtoritete) in kot taki niso izpostavljeni nobenim pravnim omejitvam.

Morgenthau je zapisal, da je v resnici suverenost v nasprotju le z močnim in učinkovitim, centraliziranim sistemom mednarodnega prava in nikakor ne nasprotuje decentraliziranemu in neučinkovitemu mednarodnemu pravnemu redu. Ravno nacionalna suverenost je po njegovem mnenju vzrok njegove decentralizacije, šibkosti in neučinkovitosti. Nad državami

ni nobene zakonske avtoritete oziroma, kot trdi Morgenthau (Morgenthau 1995: 421), decentralizacija zakonodajne funkcije mednarodnega prava ni nič drugega kot načelo suverenosti, preneseno na področje zakonodaje. Ugotovitev, da je neka država suverena oziroma da ima vrhovno avtoriteto, pomeni, da nad njo ni nobene višje oblasti in je torej dejansko neodvisna². Morgenthau (Morgenthau 1995: 422) je zapisal, da posledično to pomeni, da je država svobodna ter da svoje notranje in zunanje zadeve ureja po lastni presoji, razen če jo omejuje kak sporazum ali mednarodno običajno pravo.

Podobno kot neodvisnost je po prepričanju Morgenthaua (Morgenthau 1995: 423) tudi enakost sinonim za suverenost, kajti »če ima vsaka država vrhovno avtoriteto na svojem ozemlju, ne more biti pri izvajanju te avtoritete nobena država podrejena drugi«³. Države so, trdi avtor, do določene mere podrejene kvečjemu mednarodnemu pravu, nikakor pa ne druga drugi⁴.

Morgenthau (Morgenthau 1995: 434) opozarja, da suverenosti v politični realnosti ni mogoče deliti, saj suverenost pomeni vrhovno zakonodajno in izvršilno oblast oziroma državna oblast je suveren, ki v primeru nesoglasja med različnimi pravnimi tvorci nosi odgovornost za končno in obvezno odločitev. Prav tako je po prepričanju Morgenthaua (Morgenthau 1995: 433) zasnova deljene suverenosti logično in politično zgrešena in je, pravi avtor, značilen simptom razhajanja med dejanskimi in želenimi razmerji, ki povezujejo mednarodno pravo in mednarodno politiko v sodobnem sistemu držav. Avtor opozarja, da če izhajamo iz dejstva, da pomeni suverenost vrhovno avtoriteto, potem je nikakor ni moč deliti med več akterjev.

Morgenthau (Morgenthau 1995: 434) je zapisal, da člani ustavne konvencije leta 1787, razen enega samega, niso prav nič dvomili o »preprosti resnici, da je deljena suverenost logični nesmisel in politična neumnost«. Avtor trdi, da so bili oboji prepričani – tako tisti, ki so menili, da mora suverenost pripasti posameznim zveznim državam, kot tisti, ki so zagovarjali,

²Potrebno je poudariti, da je neodvisnost nujna odlika oziroma lastnost vseh držav, tako da je dolžnost spoštovanja neodvisnosti nujna norma mednarodnega prava. (Morgenthau 1995: 422)

³Nobena država nima pravice drugi nalagati, kakšne zakone naj sprejema, niti ji ne more vsiliti svojih zakonov, razen če je s kakšnim sporazumom določeno drugače. (Morgenthau 1995: 422)

⁴»Ko torej 2. člen UL OZN navaja, da »organizacija temelji na načelu suverene enakosti vseh svojih članic«, s tem samo tavitološko poudarja pomen, ki ga pripisuje načelu suverenosti in njegovi logični izpeljavi, načelu enakosti.« (Morgenthau 1995: 423)

da suverenost dobi centralna vlada – da mora biti suverenost v celoti na eni ali na drugi strani, nikakor pa ne deljena⁵. Morgenthau (Morgenthau 1995: 438) opozarja:

»Vera v deljeno suverenost je ideološka manifestacija nasprotja med politično realnostjo in politično preferenco. Doktrina deljene suverenosti intelektualno omogoča razrešitev, ne samo tega, kar je logično nezdružljivo – izročiti suverenost in jo hkrati obdržati – temveč tudi tega, kar je po izkušnjah sodobne civilizacije nepomirljivo – spojiti nacionalno suverenost z mednarodnim redom. Geslo o »delitvi nacionalne suverenosti« v prid svetovnega miru ne izraža teoretične resnice, niti ne odseva realne politične izkušnje. Pomeni le nojevsko vtikanje glave v pesek.«

2.3 Mednarodno pravo

Že od zgodnjih začetkov razvoja mednarodne skupnosti so države, kot je zapisal Benko (Benko 1997: 284), za uresničevanje svojih ciljev in interesov zunanje politike ustvarjale pravne okvire⁶. Z njimi so določale vedenje in delovanje njenih subjektov. Avtor trdi, da je bilo že v razmeroma nerazvitih mednarodnih sistemih (regionalnih mednarodnih sistemih Grčije, Mezopotamije, porečja Nila itd.) nastajanje pravil mednarodnega prava v funkciji uresničevanja zunanje politike, ki kot taka ne bi mogla obstajati, če bi bilo opuščeno oziroma zavrženo stališče, da mora ta politika, če naj se opira na mednarodno pravo, upoštevati pravice drugih držav, predvsem njihovo suverenost, zavzemanje za samoohranitev in enakopravnost. Benko (Benko 1997: 285) meni, da morajo zato, da bi v omenjenih odnosih med državami oziroma entitetami, ki imajo stalne medsebojne odnose, obstajala vsaj trohica miru in reda, te odnose urejati pravna pravila.

Moderni sistem mednarodnega prava je, trdi Morgenthau (Morgenthau 1995: 382), rezultat velikih političnih sprememb, ki so označevale prehod iz srednjega veka v čas sodobne zgodovine in ki bi jih lahko označili tudi kot preobrazbo fevdalnega sistema v teritorialno državo. Avtor (Morgenthau 1995: 383) opozarja, da se je jedro pravil mednarodnega prava, ki

⁵Hamilton (Hamilton v Morgenthau 1995: 435) je bil prepričan, da ne more biti dveh suverenosti znotraj istih meja. Tudi John C. Calhou (Calhou v Morgenthau 1995: 435) je trdil, da se suverenost in vrhovna oblast ne moreta deliti. Calhou se celo sprašuje, kako naj bodo ljudje posameznih držav deloma suvereni, deloma pa ne, saj je suverenost celota, deliti pa pomeni uničiti jo. Avtor še doda, da je suverenost po svoji naravi nedeljiva in da je zmotno mešati suvereno oblast s suverenostjo kot tako ali pa delitev oblasti z delitvijo suverenosti.

⁶To so države počele s sklepanjem medsebojnih pogodb in s privolitvijo v določene obrazce vedenja, ki so s časom dobili naravo pravnih norm. (Benko 1997: 284)

določa pravice in dolžnosti držav v njihovih medsebojnih odnosih, razvilo v petnajstem in šestnajstem stoletju. Morgenthau (Morgenthau 1995: 384) meni, da je klasična kodifikacija prvega sistema mednarodnega prava spis Huga Grotiusa z naslovom *O vojnem in mirovnem pravu* iz leta 1625.

Conforti (Conforti 2005: 3) je zapisal, da lahko mednarodno pravo opredelimo kot »pravo (ali red) skupnosti držav«, kot skupek norm, ki se izoblikujejo nad državami in izvirajo iz sodelovanja med njimi, sama država pa se zaveže, da jih bo spoštovala.« Cassese (Cassese 2005: 31) pri tem opozarja, da so mednarodne norme in pravila proizvod zahodne civilizacije, ki so jih – skladno z lastnimi interesi – oblikovale velike sile in srednje velike države, ki so v tistem obdobju izvajale kolonialno nadvlado.

Morgenthau (Morgenthau 1995: 421) navaja, da je mednarodno pravo dvakrat decentraliziran pravni red, saj prvič: njegova pravila načeloma zavezujejo le narode, ki se z njim strinjajo, in drugič: mnoga od pravil, ki zavezujejo na podlagi danega soglasja, so tako široka in dvoumna ter tako obložena s pogoji in pridržki, da dajejo posameznim narodom zelo visoko stopnjo svobodne akcije. Avtor opozarja, da lahko le razmeroma majhno število norm mednarodnega prava deluje brez soglasja članic mednarodne skupnosti. Po mnenju Morgenthaua (Morgenthau 1995: 421) gre bodisi za logične predpostavke pravnega sistema nasploh⁷ bodisi za logične predpostavke večdržavnega sistema⁸. Tovrstna pravila zavezujejo vse države, ne glede na njihovo privolitev, zato jih Morgenthau imenuje tudi običajno oziroma nujno mednarodno pravo (*ius necessarium*) modernega sistema držav.

Omenjena zavezujočnost pa ne vpliva na suverenost držav. Ravno obrnjeno, ta pravila po mnenju avtorja pravzaprav omogočajo pravno zasnovo suverenosti⁹. Morgenthau trdi, da je, z izjemo nekaj običajnih in nujnih pravil mednarodnega prava, vsaka država svoja lastna zakonodajna avtoriteta, tudi kar zadeva priznavanje norm mednarodnega prava, razen seveda tistih, ki jih je z danim soglasjem sama pomagala graditi. Kljub temu pa bi bilo po njegovem prepričanju napačno trditi, da države ne spoštujejo pravil mednarodnega prava. Avtor (Morgenthau 1995: 403) meni, da veliko večino pravil mednarodnega prava – brez dejanske

⁷Taka so npr. pravila razlaganja in sankcioniranja. (Morgenthau 1995: 421)

⁸Sem sodijo npr. pravila razmejevanja pristojnosti med posameznimi državami. (Morgenthau 1995: 421)

⁹Morgenthau ugotavlja (Morgenthau 1995: 421), da brez vzajemnega upoštevanja ozemeljskih pristojnosti posameznih držav in brez pravnega sankcioniranja tega dejstva mednarodnega prava sploh ne bi bilo.

prisile – upoštevajo vsi narodi, kajti na splošno je v interesu vseh, da svoje obveznosti po mednarodnem pravu spoštujejo. Vendar pa Goldsmith in Posner (Goldsmith in Posner 2005: 225) po drugi strani opozarjata, da je mednarodno pravo prav poseben pojav v mednarodni skupnosti, katerega pomen in moč sta precenjena.

Benko (Benko 1997: 284) meni, da je mednarodno pravo nastalo in deluje v povsem drugačnih družbenih razmerah kot notranje pravo. Po njegovem prepričanju je notranje pravo nad posamezniki, podprto je z močjo države oziroma z njenim aparatom in s sankcijami, ki jih izvaja proti kršilcem, kar pa za mednarodno pravo ne velja. Slednje je, trdi avtor, pravo le delno vključene skupnosti, kar potrjuje dejstvo, da nima treh institucij, ki so sicer bistvene za vsak notranji red (zakonodajna, izvršna in sodna). Poleg tega, piše Benko, mednarodno pravo nima oziroma ne priznava nobenega sodišča, pristojnega za razsojanje in sprejemanje za mednarodno skupnost obvezujočih odločitev, nima organov prisile, ki bi zagotavljali spoštovanje mednarodnega prava in sankcionirali njegove kršitve, poleg tega pa pozna samo splošno pravo in prakso držav, izraženo v mednarodnih pogodbah. Toda Conforti (Conforti 2005: 7) trdi, da nihče ne nasprotuje dejstvu, da nad državami obstajajo norme, ki izvirajo iz običajev ali iz pogodb, sklenjenih med državami. Conforti je zapisal, da je problematično zgolj vprašanje, ali so omenjene norme sploh zmožne trajno in učinkovito zavezovati države. O tem dvomi tudi Morgenthau (Morgenthau 1995: 384–385), ki meni, da mednarodno pravo kot pravni sistem ni tako učinkovit kot nacionalni pravni sistemi in da gre za primitivni tip prava, kakršen je bil značilen za nekatere predcivilizacijske družbe. Po njegovem mnenju je to pravo primitivno zaradi svoje decentraliziranosti, ki je posledica decentralizirane sestave mednarodne družbe.

Mednarodna družba oziroma skupnost je sestavljena iz suverenih držav, ki imajo na svojem ozemlju vrhovno oblast. To pa posledično pomeni, da v mednarodni skupnosti centralna oblast, ki bi skupnosti postavljala zakone in sankcionirala njihovo morebitno nespoštovanje¹⁰, ne more obstajati. Morgenthau (Morgenthau 1995: 385) opozarja, da mednarodno pravo svoj obstoj dolguje dvema decentraliziranima dejavnikoma¹¹ in da tam, kjer ni niti skupnih interesov niti ravnotežja moči, ni mednarodnega prava. Kot argument Morgenthau navaja

¹⁰»Medtem ko nacionalno pravo izhaja iz arbitrarne volje državnih organov, ki ga tudi sankcionirajo, je mednarodno pravo pretežno rezultat objektivne družbene moči.« (Morgenthau 1995: 385)

¹¹Gre za identične ali komplementarne interese posameznih držav in razpored moči med njimi. (Morgenthau 1995: 385)

razmišljanje enega največjih sodobnih učiteljev mednarodnega prava Felixa E. Oppenheima, ki je v zvezi z ravnotežjem moči zapisal (Oppenheim v Morgenthau 1995: 385):

»Iz zgodovine prava narodov lahko izluščimo šest naukov. Prvi in glavni je ta, da pravo narodov lahko obstaja samo, če je med članicami narodov ravnotežje, enakomernost moči. Če sile ne morejo držati druga druge v šahu, ni pravega pravila, ki bi kaj veljalo, kajti močnejša država bo zagotovo skušala delovati tako, kot bo ustrezalo njej. Če ni centralizirane politične sile nad suverenimi državami, ki bi lahko izsilila spoštovanje prava narodov, mora pač ravnotežje moči samo skrbeti za to, da nobena članica družine držav ne postane vsemogočna.«

Čeprav je Oppenheimovo razmišljanje staro že skoraj stoletje, zopet postaja vedno bolj aktualno. Na temeljih njegovega razmišljanja gradita tudi Goldsmith in Posner (Goldsmith in Posner 2005: 3), ko razlagata pomen in vlogo mednarodnega prava v sodobni mednarodni skupnosti. Izhajata iz Oppenheimove teorije, po kateri države v mednarodni skupnosti delujejo skladno s svojimi interesi, pri tem pa upoštevajo interese drugih držav in porazdelitev moči med njimi. Po njunem prepričanju (Goldsmith in Posner 2005: 225) države mednarodnega prava ne spoštujejo, ker bi se čutile moralno zavezane ali ker bi ga bile navajene spoštovati. Spoštujejo ga predvsem zaradi lastnih interesov.

Morgenthau (Morgenthau 1995: 386) trdi, da sta v mednarodnem okolju pravzaprav samo dve sili, ki ustvarjata pravo: potreba in vzajemno soglasje. Avtor opozarja, da je ob tem potrebno poudariti, da glavnina določb mednarodnega prava temelji na vzajemnem soglasju posameznih subjektov mednarodnega prava in da vsako državo vežejo samo tiste določbe, s katerimi se je strinjala.

Glede »izvršilne« funkcije mednarodnega prava so, kot ugotavlja Morgenthau (Morgenthau 1995: 401), razmere podobne: »tudi ta je popolnoma in nepreklicno decentralizirana, poleg tega pa mednarodno pravo tudi ne predvideva organov in sredstev prisile«. Brierly (Brierly v Morgenthau 1995: 401) je glede tega zapisal:

»Mednarodni pravni sistem nima nobenih centralnih organov za prisilno uveljavitev mednarodnih zakonskih pravic kot takih in vzpostavitev kakršnekoli sheme sankcij se zdi danes utopična ... Odsotnost izvršilne moči pomeni, da vsaki državi ostaja na prosto voljo ...,

da ukrepa za zaščito svojih pravic, kot se ji zdi primerno. To ne pomeni, da mednarodno pravo nima sankcij, če uporabimo ta izraz v pravem smislu, kot prisilo za spoštovanje prava; res pa je, da sankcije, s katerimi razpolaga, niso sistematično ali centralno vodene in da v skladu s tem niso dovolj zanesljive. Pomanjkanje izvršilnega sistema je očitno velika hiba, zlasti v očeh tistih držav, ki imajo manj moči, da same zaščitijo svoje pravice.»

Morgenthau (Morgenthau 1995: 402) je k temu dodal: »V istem smislu, kot je vsak posamezni narod svoj lastni zakonodajalec ter ustvarjalec lastnih sodišč in njihovega pravosodja, je tudi svoj lastni žandar in policaj.«

2.3.1 Mednarodno kazensko pravo

Bavcon (Bavcon 1997: 29) je zapisal, da je za večino strokovnjakov s področja mednarodnega prava mednarodno kazensko pravo le eno od poglavij s področja mednarodnega javnega prava. Avtor (Bavcon 1997: 30) meni, da se kljub različnim prepričanjem zdi še najbolj prepričljivo stališče, da je mednarodno kazensko pravo posebna pravna disciplina v nastajanju. Bavcon (Bavcon 1997: 27) opozarja, da o pojmu in zamisli mednarodnega kazenskega prava obstaja več stališč¹². In navaja predvsem dve zamisli: po prvi je mednarodno kazensko pravo kompleks pravnih norm kazenskopravne narave, ki jih povezuje in označuje element tujine; druga zamisel pa v mednarodnem kazenskem pravu vidi kompleks domačih in mednarodnopravnih norm, katerih objekt varstva so interesi in vrednote mednarodne skupnosti in na katerih kršitve mednarodna skupnost navezuje določene sankcije, med njimi tudi kazenske.

Omenjena zamisel izhaja iz predpostavke o obstoju mednarodne skupnosti oziroma, kot je zapisal Bavcon (Bavcon 1997: 28), vsaj o nastajanju novega pojava, ki mu pravimo »mednarodna skupnost«. Po njegovem mnenju ima mednarodna skupnost moč in možnost, da razvija mednarodne oziroma naddržavne interese in vrednote, kot so npr. obstoj držav članic in skupnosti, njihova varnost in suverenost ter njihov svobodni razvoj. Bavcon trdi, da če te elemente štejemo za najvišje vrednote, ki naj jih razvija in varuje mednarodna skupnost, potem je očitno, da si jo je mogoče zamisliti samo ob pogoju, da na svetu prevladuje mir, da mednarodna skupnost preprečuje agresijo ene države nad drugo, da v odnosih med državami

¹²Za teorijo mednarodnega kazenskega prava je posebno pomemben nauk Nizozemca Huga Grotiusa (1538–1645), ki ga je razložil v svojem delu *De jure belli ac pacis* (1625). (Bavcon 1997: 43)

in znotraj njih veljajo načela človečnosti, spoštovanja človekovega dostojanstva in njegovih pravic ter temeljnih svoboščin. Tako naj bi, po mnenju avtorja, mednarodna skupnost, hkrati ko nastaja, ustvarjala tudi svoj pravni red. Ob tem pa je potrebno poudariti, da se zagovorniki koncepta mednarodnega kazenskega prava zavedajo, da za uresničitev zamisli o pravnem redu v mednarodni skupnosti manjka osrednji element – nekakšna naddržavna avtoriteta, ki pa bi grobo posegala v suverenost držav (Bavcon 1997: 28).

Vsebina mednarodnega kazenskega prava je danes precej raznolika, toda vse do konca 19. stoletja je pojem mednarodnega kazenskega prava v glavnem obsegal samo dve kompleksni temi (Bavcon 1997: 41): izročitev storilca kaznivega dejanja drugi državi in vprašanje krajevne veljavnosti kazenskega zakona¹³. Bavcon (Bavcon 1997: 42) opozarja, da je zgodovina tistih norm mednarodnega kazenskega prava, ki so naddržavne ali nadnacionalne narave, kratka. Začenja se v 19. stoletju, s posameznimi določbami s področja vojnega in humanitarnega prava, poseben zagon pa so jim dali prva in druga svetovna vojna ter čas po drugi svetovni vojni. Tudi Conforti (Conforti 2005: 202) trdi, da je zvrst individualnih mednarodnih zločinov dokaj nova in jo je moč postaviti v obdobje po drugi svetovni vojni. Nekaj idej se je pojavilo sicer že prej in v drugačnih oblikah. Kot mednarodni zločin¹⁴ so se tako obravnavali npr. piratstvo¹⁵ in vojni zločini¹⁶. Conforti (Conforti 2005: 203) je zapisal, da lahko danes individualne mednarodne zločine v skladu z ločevanjem, ki sega v čas Londonskega sporazuma iz leta 1945, s katerim je bilo ustanovljeno nürnberško sodišče za kaznovanje nacističnih zločinov, delimo na zločine zoper mir, zločine zoper človečnost in vojne zločine.

Kot je še zapisal Bavcon (Bavcon v Zagorac 2003: 38), ima s stališča kazenskega prava pojem suverenosti države dve bistveni sestavini: represivno oblast države¹⁷ in jurisdikcijo¹⁸. Do druge svetovne vojne sta imeli, po mnenju avtorja, omenjeni sestavini suverenosti države

¹³Krajevna veljavnost kazenskega zakona pomeni vprašanje, kateri zakon mora sodišče uporabiti, če tujec stori kaznivo dejanje na ozemlju neke države ali če domači državljan ali tujec v tujini izvrši kaznivo dejanje zoper domačega državljana ali zoper domačo državo. (Bavcon 1997: 41)

¹⁴Mednarodni zločin oziroma *crimen juris gentium*. (Conforti 2005: 202)

¹⁵Katerakoli država je lahko zajela piratsko ladjo in kaznovala njeno posadko. (Conforti 2005: 202)

¹⁶Vojni zločini so tudi danes pomemben sestavni del mednarodnih zločinov, vendar pa je bil njihov seznam v preteklosti dokaj omejen. Kaznovanje vojnih zločincev je bilo omejeno na vojskujoče se države, ob zaustavitvi sovražnosti pa ga je bilo potrebno ustaviti. (Conforti 2005: 202)

¹⁷Represivna oblast države pomeni možnost zakonskega določanja, katera dejanja so protipravna, in podelitve statusa kaznivih dejanj. (Bavcon v Zagorac 2003: 38)

¹⁸Jurisdikcija pomeni »moč in možnost države, da podvrže dejanja, ki jih je določila kot kazniva, stvarni, krajevni in osebni pristojnosti svojih sodišč.« (Bavcon v Zagorac 2003: 38)

absolutno veljavo. Bavcon trdi, da iz absolutnega pojmovanja suverenosti izvira tudi apriorno nezaupanje ene države v kazensko zakonodajo in pravosodje druge. Kot meni avtor (Bavcon v Zagorac 2003: 38), so z ustanovitvijo MKS (Mednarodno kazensko sodišče) in z uveljavitvijo njegove pravne podlage, Rimskega statuta, »nekoč fragmentirane kazenskopravne norme mednarodnega javnega prava prerasle v celovito in zaokroženo pravno disciplino«.

2.4 Realistična teorija mednarodnih odnosov

Realistični pristop k preučevanju mednarodnih odnosov je imel¹⁹ in ima še danes vpliv ter pojasnjevalno vrednost. Res pa je, kot pravi Simoniti (Simoniti v Morgenthau 1995: 3), da je za sodobne realiste na svetu le malo bistveno novega. Avtor ugotavlja, da se sodobni realisti pri svojih sklepanjih in utemeljevanjih sedanjosti lahko brez oklevanja naslanjajo na misli klasičnih mislecev in realistov, kot so Tukidid, Sveti Avguštin, Machiavelli ali Hobbes. Simoniti (Simoniti v Morgenthau 1995: 4) trdi, da ima pravzaprav realizem svoje intelektualne korenine v starejši politični filozofiji Zahoda in starih nezahodnih piscev, kot so Mencius in legalisti na Kitajskem ter Kautilya v Indiji.

Že Tukidid je, tako kot za njim tudi drugi realisti, na prvo mesto postavil moč²⁰ oziroma njen pomen in neizogibnost. Simoniti meni (Simoniti v Morgenthau 1995: 4–5), da je Tukidid s svojim razumevanjem mednarodnega reda, pojmovanjem časti, interesa države in s svojimi pogledi na radikalno odsotnost morale v zunanji politiki postavil paradigmo realistične misli. Simoniti pojasnjuje, da je sistem grških mestnih držav, kot ga opisuje Tukidid, slonel na moči in hierarhiji ter da sta atenski in špartanski sistem kot stalno tekmujoča sistema soobstajala vse dotlej, dokler je med njima delovalo vsaj približno ravnotežje moči.

Na podoben način kot Tukidid tudi Machiavelli razlaga sistem italijanskih mestnih držav. Simoniti (Simoniti v Morgenthau 1995: 5) je zapisal, da je Machiavelli na podlagi analiz odnosov med mestnimi državami v 16. stoletju razvil politično teorijo, ki je temeljila na politični praksi tistega časa. Tisto, kar Machiavellija postavlja v okvir realistične misli, pa je po mnenju avtorja njegova trditev, da je politika spopad interesov in pesimističen pogled na

¹⁹Realistični pristop k preučevanju mednarodnih odnosov je prevladoval od leta 1940 do 1960, najprej v ZDA in kasneje tudi v Evropi. (Simoniti v Morgenthau 1995: 7)

²⁰Pri realistik se danes moč nanaša na delež materialnih virov države, kot so npr. vojaška moč, svetovna trgovina in število prebivalstva. (Trubowitz v Smelser in Baltes 2001: 5737)

človekovo naravo. Za realiste je po mnenju Jacksona in Sorensena (Jackson in Sorensen 1999: 69) Machiavelli pomemben tudi zato, ker izpostavlja vlogo državnikov in nacionalni interes, saj trdi, da so državniki tisti, ki so odgovorni za uresničevanje in varovanje nacionalnih interesov države.

Podobno kot Machiavelli tudi Hobbes razume silo kot bistven dejavnik človeškega vedenja. Kot je zapisal Simoniti (Simoniti v Morgenthau 1995: 5), Hobbes verjame, da so »pogodbe brez meča zgolj prazne besede, ki ne morejo zaščititi človeka«. Simoniti (Simoniti v Morgenthau 1995: 6) meni, da se je tako kot moderni realisti tudi Hobbes ukvarjal s konceptom moči v politiki in z močjo v političnih odnosih, le da je bil za zanj koncept ravnotežja moči primerljiv z anarhičnim stanjem narave. Stein (Stein v Smelser in Baltes 2001: 12813) opozarja, da je bil Hobbes prepričan, da bi bilo konflikte v družbi mogoče omejiti z ustanovitvijo leviatana (v tem primeru prisilne države), vendar pa mednarodna skupnost brez omenjenega leviatana ostaja anarhičen prostor, kjer se bitka vseh proti vsem nadaljuje.

Naslednji filozof, ki je pomembno prispeval k nastanku in utemeljitvi realistične teorije, je bil Hegel. Simoniti (Simoniti v Morgenthau 1995: 4–5) je zapisal, da je za Hegla država individualna entiteta, ki se razvija v skladu s svojimi zakoni. Avtor meni, da je Hegel bolj kot katerikoli drug politični filozof povzdignil pomen države, saj iz njegove misli izhaja prepričanje, po katerem je samoohranitev države njena najvišja dolžnost. Omenjena samoohranitev pa je tudi ena temeljnih predpostavk realistične teorije. Simoniti opozarja, da je Hegel prišel do sklepa, da se države v medsebojnih odnosih ravnaajo kot samostojne entitete, torej kot posamične volje, od katerih je odvisna veljavnost sporazumov med njimi.

Jackson in Sorensen (Jackson in Sorensen 1999: 68) ugotavljata, da je vsem omenjenim filozofom skupno prepričanje, da so moč kot cilj, sredstva za zagotavljanje moči in pa uporaba moči osrednji elementi politične dejavnosti. Avtorja trdita, da omenjeni filozofi mednarodno politiko razumejo predvsem kot politiko moči, kot areno, kjer stalno poteka boj za prevlado in v kateri si države prizadevajo predvsem za samoohranitev in za uresničitev lastnih nacionalnih interesov.

Russett in Starr (Russett in Starr 1996: 92) opozarjata, da realizem šteje nacionalne države za daleč najpomembnejše enote v svetovni politiki, mednarodne organizacije, kot so npr.

Združeni narodi, pa so pomembne le toliko, kolikor to želijo njihovi najmočnejši člani. Avtorja nadaljujeta, da je v skladu z realistično teorijo sistem tekmujočih nacionalnih držav v osnovi anarhičen, je dobesedno sistem brez vlade oziroma vladajoče avtoritete, da se države med seboj spopadajo za moč, pri čemer morajo upoštevati svoje interese, in da se za uveljavljanje mednarodnega prava ne morejo pritožiti na neko višjo oblast.

Analize realistov izhajajo predvsem iz teoretičnega okvira, ki je nastal na podlagi preučevanja konkretne zgodovine mednarodnih odnosov. Povedano drugače (Simoniti v Morgenthau 1995: 4–9), značilnost realistične teorije je, da svet razume in tolmači takšnega, kot je. In ravno zato se oblikujejo temeljni koncepti realizma, kot so moč, interes in ravnotežje, na katerih je mogoče graditi realistični teoretični okvir. Tudi Russett in Starr (Russett in Starr 1996: 92) se strinjata, da realistična podoba v marsičem predstavlja dejanski opis sveta, v katerem živimo. Vendar pa dodata, da anarhična mednarodna skupnost hkrati še ne pomeni, da je ta nujno tudi neurejena. Nasprotno, v ravnanju nacionalnih držav je po njunem mnenju veliko reda in predvidljivosti, države pa običajno tudi spoštujejo mednarodno pravo.

Simoniti (Simoniti v Morgenthau 1995: 8–9) je zapisal, da je temeljna ideja realistov dejstvo, da naravo politike opredeljujeta boj za moč in položaj moči med posamezniki in skupinami znotraj različnih političnih enot, kjer se bije boj za premoč v določeni enoti in med samimi enotami, ter da ima nacionalni interes primat nad nadnacionalnim. Podobno tudi Jackson in Sorensen (Jackson in Sorensen 1999: 68) ugotavljata, da se mednarodna politika dogaja v anarhični mednarodni skupnosti, v sistemu brez vrhovne avtoritete oziroma oblasti. Avtorja sta prepričana, da so mednarodni odnosi primarno odnosi med državami in da so vsi drugi mednarodni akterji (posamezniki, mednarodne vladne in nevladne organizacije idr.) manj pomembni oziroma so v določenem pogledu celo nepomembni. Kot trdi Stein (Stein v Smelser in Baltes 2001: 12812), so mednarodno pravo, multinacionalne korporacije, nevladne organizacije ter različne transnacionalne in subnacionalne entitete pomembne le toliko, kolikor utegnejo vplivati na države. Jackson in Sorensen (Jackson in Sorensen 1999: 68) opozarjata, da države med seboj niso enake in da med njimi obstaja uveljavljen hierarhični red, ki temelji na njihovi moči. Najpomembnejše države v mednarodni skupnosti so t. i. velesile²¹, med katerimi poteka stalen »boj« za nadvlado oziroma za preživetje in varnost.

²¹Waltz (Waltz v Jackson in Sorensen 1999: 88) je zapisal, da so velike sile oziroma velesile tiste države, ki vodijo dogajanje v mednarodni skupnosti in skrbijo za mednarodni red.

Trubowiz (Trubowiz v Smelser in Baltus 2001: 5737) meni, da države skušajo na vsak način vplivati na oblikovanje mednarodnega okolja, si zagotoviti nadzor nad dogajanjem v njem oziroma kar najbolj povečati svoj vpliv v mednarodni skupnosti. Tako meni tudi Waltz (Waltz v Jackson in Sorensen 1999: 88), ki trdi, da so države enakopravne zgolj v formalno-legalnem smislu, v resnici pa o enakopravnosti nikakor ne moremo govoriti.

Simoniti (Simoniti v Morgenthau 1995: 8–9) pojasnjuje, da realisti posvečajo pozornost predvsem tistemu, kar je, ne pa tistemu, kar bi moralo biti, in da je moč države v sistemu nacionalnih držav, nad katerimi ni pravno in politično višje oblasti, edino in končno jamstvo v zadevah lastne varnosti. Glede moralnih načel in vrednot pa je Simoniti (Simoniti v Morgenthau 1995: 10) zapisal, da »ne samo da moralna načela in vrednote ne determinirajo obnašanja držav v medsebojnih odnosih, temveč so podrejena nacionalnemu interesu, ki se odraža v moči«. Avtor trdi, da mora vsaka država pri sprejemanju političnih odločitev postaviti nacionalne interese pred splošna in abstraktna moralna načela. Moralna načela se, meni Simoniti, v življenju ne morejo povsem uresničiti – »lahko se uresničijo le občasno in delno v pogojih začasnega ravnotežja interesov«.

Osrednji koncepti realistične teorije so torej (Simoniti v Morgenthau 1995: 11): moč v smislu boja zanjo, interes v smislu nacionalnega interesa v mednarodnih odnosih in ravnotežje moči v smislu ravnotežja med državami kot nosilkami moči v mednarodnih odnosih. Jackson in Sorensen (Jackson in Sorensen 1999: 69) sta zapisala, da dejstvo, da države skušajo uresničiti lastne nacionalne interese, pomeni, da se pri svojem delovanju ne smejo v preveliki meri zanašati na druge države in vlade ter da so vsi mednarodni sporazumi začasni in odvisni od volje in pripravljenosti držav, da jih spoštujejo. Avtorja nadaljujeta, da morajo biti države, da bi uresničile lastne nacionalne interese, pripravljene žrtvovati obveznosti, ki izhajajo iz mednarodnih pogodb oziroma sporazumov. To pa pomeni, opozarjata Jackson in Sorensen, da so mednarodne pogodbe, pakti, konvencije, običaji, zakoni in pravila začasni in jih je mogoče kršiti oziroma neizpolnjevati, kadar so v nasprotju z vitalnimi interesi države. Morgenthau (Morgenthau 1995: 84) je zapisal, da realisti verjamejo, da je interes tisto trajno merilo, s katerim je treba presojati in usmerjati politično akcijo, in da je vrsta interesa, ki v določenem zgodovinskem obdobju opredeljuje politično akcijo, odvisna od političnega in kulturnega konteksta. Po mnenju avtorja podobno velja tudi za koncept moči, saj tudi vsebino tega koncepta in način njegove uporabe določa politično in kulturno okolje. Kot opozarja Morgenthau, koncept moči zajema vse družbene odnose, ki služijo omenjenemu cilju – od

fizičnega nasilja do najbolj pretanjenih psiholoških vezi, s katerimi en um nadzira drugega. Glede ravnotežja moči pa Morgenthau trdi, da gre za trajen element vseh pluralističnih družb, ki je sposoben delovati le v razmerah relativne stabilnosti in miroljubnega konflikta.

Stein (Stein v Smelser in Baltes 2001: 12812) se strinja, da države delujejo v anarhičnem mednarodnem okolju, v katerem je preživetje negotovo oziroma, kot je zapisal Gilpin (Gilpin v Keohane 1986: 304), je anarhija pravilo, medtem ko so red, pravičnost in morala izjeme. Ker je moč tisti temeljni element, ki zagotavlja preživetje, države svoje interese stalno določajo z vidika moči in njenega pridobivanja. Posledica takšne meddržavne interakcije pa je ravnotežje moči. To je, kot trdi avtor, tista osnova oziroma temelj, ki v anarhični mednarodni skupnosti zagotavlja red, stabilnost in regularnost. V skladu z realistično logiko se države v mednarodni skupnosti ves čas srečujejo z različnimi grožnjami in izzivi, kar pa glede na to, da gre za anarhično mednarodno skupnost, po mnenju avtorja ne sme biti presenetljivo.

Waltz (Waltz v Keohane 1986: 98) je zapisal, da sta koncept anarhije in odsotnost svetovne vlade nepreklicno povezana s pojavom nasilja. Kot trdi Stein (Stein v Smelser in Baltes 2001: 12812), je moč, zlasti vojaška, grožnja za države in obenem jamstvo za njihovo preživetje. Zatorej ni presenetljivo, da realizem razume preživetje kot glavno prioriteto držav oziroma, kot se je izrazil Stein (Stein v Smelser in Baltes 2001: 12812), je preživetje države njen *»raison d'etre«*.

3. MEDNARODNO KAZENSKO SODIŠČE IN RIMSKI STATUT

V tretjem delu naloge se bom podrobneje ukvarjala z Mednarodnim kazenskim sodiščem in Rimskim statutom. Predstavila bom zgodovino nastanka Mednarodnega kazenskega sodišča in potek oblikovanja Rimskega statuta. Posebej bom opisala Mednarodno vojaško sodišče v Nürnbergu in Mednarodno vojaško sodišče za Daljni vzhod. Ker so bila Mednarodno sodišče za nekdanjo Jugoslavijo, Mednarodno sodišče za Ruando in Posebno sodišče za Sierro Leone v veliki meri zgled snovalcem Mednarodnega kazenskega sodišča, jim bom v tem poglavju namenila posebno mesto. Nadaljevala bom s kratko predstavitvijo vsebine Rimskega statuta. Pri tem me bodo zanimale predvsem opredelitve zločinov v statutu in sestava sodišča. Zaradi ciljev naloge bom posebej pozorna na tista določila statuta, ki niso dovolj natančno opredeljena, in na tista, ki imajo posebej negativne posledice za ZDA. Na koncu poglavja pa se bom spraševala o tem, kakšen je dejanski pomen Rimskega statuta oziroma Mednarodnega kazenskega sodišča.

3.1 Zgodovina Mednarodnega kazenskega sodišča

Bavcon (Bavcon 1997: 182) je zapisal, da lahko v zgodovinskih virih najdemo podatke o prvem mednarodnem sodišču in sojenju iz leta 1474, ko je osemindvajset sodnikov, ki so jih imenovala zavezniška mesta Alzacije, Zgornjega Porenja in Švicarske konfederacije, sodilo Petru von Hagenbachu. Avtor razlaga, da je Peter von Hagenbach z vojaško silo zasedel mesto Breisach in pri tem ravnal izjemno brutalno, saj so se vrstili umori, posilstva, požigi in samovoljno plenjenje premoženja meščanov. Kot nadaljuje avtor, je obtožba zatrjevala, da je »poteptal vse božje in človeške zakone«, obtoženec pa se je zagovarjal, da je ravnal po zapovedi svojega gospodarja Karla Burgundskega. Klub temu je sodišče ta zagovor zavrnilo in ga obsodilo na smrtno kazen, ki je bila tudi izvršena.

Kot je znano iz zgodovine, se pri ustanavljanju mednarodnih sodišč do konca druge svetovne vojne niso zgodili večji oziroma pomembnejši premiki. Stevens (Stevens 1998: 237) trdi, da je ideja o ustanovitvi stalnega MKS obstajala že 75 let pred ustanovitvijo Mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu, ena od zgodnejših idej pa sega v leto 1872, ko je ustanovitev MKS predlagal Gustav Moynier²². Po mnenju Zagorca (Zagorac 2001: 22) je bil prvi

²²Gustav Moynier je bil eden od ustanoviteljev Mednarodnega odbora Rdečega križa, vendar takrat nikakor ni uspel pridobiti podpore za svoj predlog. (Stevens 1998: 237)

pomembnejši napredek pri ustanavljanju sodnih institucij dosežen na prvi mirovni konferenci v Haagu leta 1899, ki so se je udeležili predstavniki 26 držav. Avtor je zapisal, da je omenjeno konferenco sklical ruski car Nikolaj II. z namenom zagotovitve dolgotrajnega mednarodnega miru in omejevanja kopičenja orožja. Na konferenci so bile sprejete haaške konvencije, od katerih je bila za razvoj mednarodnega kazenskega prava najpomembnejša Konvencija o mirnem reševanju mednarodnih sporov, s katero je bilo ustanovljeno Stalno arbitražno sodišče (*Permanent Court of Arbitration*).

Mirovna konferenca iz Haaga leta 1899 je bila pomembna iz več razlogov. Z vidika omejevanja oboroževanja je bila sicer neuspešna, zato pa so bile toliko pomembnejše tri konvencije, sprejete na tej konferenci: Konvencija o mirnem reševanju sporov, Konvencija o zakonih in običajih vojne ter Konvencija o vojskovanju na morju. Prvi mirovni konferenci je leta 1907 sledila druga haaška mirovna konferenca, ki so se je udeležili predstavniki 44 držav, končni izkupiček pa je bilo sprejetje trinajstih novih konvencij. Lee (Lee 1999: 36) meni, da je potrebno poudariti, da haaške konference veljajo za prvi poskus multilateralne zagotovitve mednarodnega miru v mednarodni skupnosti.

Vsi poskusi oblikovanja pravil vojskovanja, ki so izšli z omenjenih konferenc, so bili tesno vezani na tedanje pojmovanje suverenosti:

- da nad državo ni nobene višje oblasti,
- da so pravno vse države enake in
- da države niso podrejene nobenim pravnim redom, razen kadar v določen pravni red izrecno privolijo²³.

Preden nadaljujem zgodovinsko predstavitev mednarodnih kazenskih sodišč, želim posebej opozoriti na neizmerno trpljenje, ki sta ga človeštvu povzročili obe svetovni vojni. Adani (Adani 2001: 4) je zapisal, da je v moderni dobi, zlasti v 19. stoletju, tehnični napredek postajal hitrejši, kar je nujno vplivalo tudi na načine bojevanja oziroma na vodenje vojn. Metode vojskovanja in orožje so postajali vedno bolj nehumani, poleg tega pa so dosegali

²³V luči takšnega pojmovanja suverenosti so tudi haaške konvencije same, saj so obvezujoče le za države podpisnice.

nevzdržne razsežnosti. Avtor trdi, da je bil najpomembnejši pravni učinek teh t. i. modernih vojn²⁴ velika potreba po kodifikaciji in implementaciji »pravil vojne« (*jus in bello*²⁵).

Brzezinski (Brzezinski 1993: 20) je zapisal, da je bilo od vseh ubitih v vojnah dvajsetega stoletja približno 33 milijonov mladih moških. Prva svetovna vojna je terjala življenja 8,5 milijona vojakov in druga 19 milijonov. Avtor opozarja, da je prva svetovna vojna kot stranski produkt sovražnosti terjala 13 milijonov življenj, druga pa 20 milijonov. Poleg tega je v drugih konfliktih umrlo še približno 6 milijonov civilistov. Vojne v dvajsetem stoletju so po podatkih Brzezinskega tako skupaj zahtevale približno 87 milijonov življenj. Rummel (Rummel v Scharf 1998: 34) trdi, da je bilo samo v zadnjih sto letih v zločinskih dejanjih, kot so genocid, zločini proti človečnosti in vojni zločini, ubitih 170 milijonov ljudi.

Bavcon (Bavcon 1997: 182) opozarja, da se je tudi po koncu prve svetovne vojne pojavila ideja, da bi ustanovili mednarodno sodišče, ki bi zaradi kršitev haških konvencij sodilo nemškemu cesarju Viljemu in najvišjim nemškimi častnikom, vendar je omenjena ideja neslavno propadla. Podobno neuspešen je bil tudi poskus ustanovitve mednarodnega sodišča za sojenje turškemu častniku, odgovornim za množični poboj Armencev leta 1917²⁶. Zagorac (Zagorac 2001: 22–23) je zapisal, da je kljub neuspehim poskusom v obdobju po prvi svetovni vojni prišlo do tega, da je bila v mednarodni instrument prvič zapisana mednarodna odgovornost za hudodelstva, saj so zavezniki v mirovno pogodbo vnesli določbo o sojenju odgovornim za kršenje zakonov in običajev vojne ter humanitarnega prava.

Z ustanovitvijo Društva narodov leta 1920 je nastalo novo mednarodno sodišče, in sicer Stalno sodišče mednarodne pravice (*Permanent Court of Justice*)²⁷. Zagorac (Zagorac 2001: 23) trdi, da je omenjeno sodišče prvo globalno mednarodno sodišče, v katerega pristojnost so sodili vsi primeri, ki so mu jih podale države, in vse zadeve, za katere je bila izrecno vzpostavljena pristojnost z veljavnimi mednarodnimi sporazumi in konvencijami. Kot je

²⁴Med prve moderne vojne štejemo ameriško državljansko vojno in balkanske vojne. (Adani 2001: 4)

²⁵*Jus in bello* – pravo vojne oziroma pravila vojskovanja.

²⁶Mirovna pogodba s Turčijo iz leta 1920 (Sevrejska pogodba med zavezniki in Turčijo) je določila ustanovitev sodišča za sojenje turškemu častniku, odgovornim za genocid, vendar ta pogodba ni nikoli začela veljati. Nadomestila jo je Lausanska mirovna pogodba iz leta 1923, ki pa tega vprašanja ni niti omenila. (Bavcon 1997: 182)

²⁷»Stalno sodišče mednarodne pravice je bilo sicer samostojna mednarodna organizacija, ločena od Društva narodov, a je bilo kljub temu z njim tesno povezano, saj je bilo bistveni del mehanizmov Društva narodov za mirno reševanje sporov.« (Zagorac 2001: 24)

zapisal Morgenthau (Morgenthau 1995: 398), je potrebno poudariti, da je bila sodna organizacija v mednarodni skupnosti vse do ustanovitve omenjenega sodišča popolnoma decentralizirana.

Bavcon (Bavcon 1997: 88) navaja, da se je v obdobju Društva narodov izraz agresija začel razvijati kot pravni pojem, saj si je Društvo narodov močno prizadevalo vzpostaviti natančnejše okvire t. i. *jus ad bellum*²⁸ in s tem urediti ter predvsem prepovedati vojno kot legitimen način oziroma sredstvo reševanja sporov. V tistem času je, trdi avtor, vojna, tudi napadalna, veljala za popolnoma legalno in običajno sredstvo meddržavnega prava in mednarodnih odnosov²⁹. Bavcon opozarja, da se je med obema vojnama zvrstilo približno ducat različnih predlogov³⁰ za ustanovitev stalne mednarodne institucije, vendar tudi v tem obdobju voditelji držav niso dosegli konsenza, saj bi tovrstno sodišče močno vplivalo na tradicionalne vidike državne suverenosti. Šele grozodejstva, ki so jih zagrešile nemške in japonske ter z njimi sodelujoče oborožene sile med drugo svetovno vojno, so, kot trdi Bavcon (Bavcon 1997: 182), tako vznemirila »vest človeštva«, da se kazenskemu pregonu in sojenju njihovih storilcev ni bilo več mogoče izogniti. Omenjene grozote druge svetovne vojne so povzročile, da so se popolnoma podrli vsi dotedanji koncepti pravične vojne³¹, pravice do vojne idr.

Zagorac (Zagorac 2001: 29) meni, da je nürnberško sodišče na področju mednarodnega kazenskega prava vodilo k pomembnemu razvoju, kar so takoj na začetku svojega delovanja razglasili tudi Združeni narodi. Adani (Adani 2001: 11–12) je zapisal, da je v zgodnjih letih po drugi svetovni vojni t. i. povojni normativni razvoj prinesel mnogo novih pravnih pravil, tudi takšnih, ki so bila posledica težav, nastalih zaradi delovanja Mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu. Avtor opozarja, da je v zgodnji fazi razvoja MKS OZN (Organizacija

²⁸Kljub potrebi po omenjeni kodifikaciji na prelomu stoletja nobena država ni dvomila o pravici do vodenja vojn (*jus ad bellum*) kot pravnega instrumenta za vodenje mednarodnih odnosov. (Adani 2001: 4)

²⁹Pravna teorija je vojno uvrščala med dovoljena sredstva samopomoči oziroma »med skrajna sredstva za izvedbo upravičenega ali neupravičenega zahtevka, *ultima ratio* za urejanje meddržavnih sporov.« (Tomšič v Bavcon 1997: 88) »Šlo je za edinstven primer, ko je mednarodno pravo obravnavalo agresijo kot pravno ustanovo, jo sistemsko določalo za pravno dopustno obliko nasilne samopomoči oziroma pravno dopustno obliko nasilnega reševanja sporov.« (Bavcon 1997: 88)

³⁰Npr. Versajska mirovna pogodba je v 227. členu predvidevala ustanovitev *ad hoc* sodišča, pred katerim bi sodili nemškemu cesarju, vendar se je cesar pregonu izognil. (O'Hudson 1938: 550)

³¹Koncept pravične vojne izhaja iz obdobja srednjega veka, ko sta se zaradi rimskokatoliške doktrine število in vrsta subjektov, ki so uživali pravico do vojne, začela zmanjševati. Nepravična vojna je bila prepovedana, pravične vojne pa so bile tolerirane (npr. vojne proti heretikom in vojne v smislu sankcij). Omenjeni koncept je državi zagotovil monopol nad vodenjem vojne. (Adani 2001: 4–5)

združenih narodov) zaprosila Komisijo za mednarodno pravo za kodifikacijo t. i. »londonskih načel«, ki so kasneje postala znana pod imenom nürnberška načela³². Zagorac (Zagorac 2001: 29) opozarja, da je Generalna skupščina OZN leta 1946 z Resolucijo številka 95 (I) soglasno potrdila načela, priznana v Nürnberškem statutu. Dve leti kasneje, leta 1948, pa je Generalna skupščina OZN sprejela Konvencijo o preprečevanju in kaznovanju genocida³³, s katero so vsa dejanja, katerih namen je uničiti ali iztrebiti narodno, etnično, versko ali raso skupnost, postala mednarodni zločin. Velik del mednarodnega prava, ki je bil uporabljen v Nürnbergu, je bil leta 1949 razširjen in nato kodificiran v ženevskih konvencijah³⁴.

Wilkins (Wilkins 2002) trdi, da se je po končanih nürnberških in tokijskih procesih med članicami OZN razširil predlog o ustanovitvi stalnega MKS, odgovornega za sojenje in preganjanje hudih mednarodnih zločinov, storjenih v oboroženih konfliktih. Adani (Adani 2001: 15) opozarja, da je potrebno poudariti, da v nasprotju z Nürnbergom in Tokiem ideja o ustanovitvi MKS ni bila zamisel zmagovalnih sil in je bila ena prvih, ki so se pojavile na področju povojnega normativnega razvoja. Zagorac (Zagorac 2001: 29) je zapisal, da je tudi OZN že takoj na začetku svojega delovanja razglasila nürnberško izkušnjo za pomembno stopnjo v razvoju mednarodnega kazenskega prava. Kljub temu pa je bilo potrebnih skoraj 50 let, preden se je postopek kodifikacije ponovno začel. Eden od razlogov za počasen napredek na tem področju so bili nedvomno hladna vojna in konfrontacija ideologij ter dejstvo, da večina držav ideji, ki je preveč posegala v njihovo suverenost, ni bila naklonjena.

Druga svetovna vojna je, kot je zapisal Osojnik (Osojnik v Chomsky 2005: 9), z zmago zaveznikov nad nacifašizmom v mednarodne odnose vnesla pomembno spremembo. Da bi v prihodnje preprečili strahotne zločine, ki so se zgodili (holokavst, fizično uničenje večjega dela Evrope, strahotna grozodejstva in razdejanja v pacifiškem prostoru), so vodilne svetovne

³²Londonska oziroma nürnberška načela vsebujejo (Adani 2001: 11):

- osebno odgovornost posameznika,
- nesklicevanje na uradno funkcijo,
- nerelevantnost dejstva, da gre za izpolnjevanje ukazov,
- mednarodnopravno definirane zločine: genocid, zločini proti človečnosti, agresija oziroma zločin proti miru.

³³Konvencija o preprečevanju in kaznovanju genocida v 6. členu priznava možnost sojenja osumljencu pred Mednarodnim kazenskim sodiščem, ki bi bilo pristojno za pogodbenice, ki bodo privolile v pristojnost tega sodišča. (Zagorac 2001: 29)

³⁴Štiri ženevske konvencije so bile sprejete leta 1949 in so dokaj hitro postale del mednarodnega običajnega prava. Zajemajo zaščito oseb, ki niso sodelovale ali ne sodelujejo več v sovražnostih, nanašajo pa se na vse države v sporih in na vse strani, vpletene v oborožene spopade. Ženevske konvencije so bile leta 1977 dopolnjene z dodatnima protokoloma, ki sta sledila razvoju oboroženih spopadov.

države nadgradile obstoječo mednarodno mrežo izpred druge svetovne vojne in izoblikovale niz svetovnih ustanov z OZN na čelu, ki naj bi v prihodnje urejalo mednarodne odnose med posameznimi članicami na višji ravni in na osnovi mednarodnega prava oziroma različnih mednarodnih sporazumov. Avtor nadaljuje, da so UL OZN in različne resolucije OZN jasno postavile okvir za reševanje perečih mednarodnih problemov. Mednarodno delovanje je bilo po novem, kot je zapisal Osojnik, vsaj načelno vedno v okvirih mednarodnega prava, temeljnih človekovih pravic in ustanov, ki so jih uveljavile.

Glede poskusov ustanavljanja mednarodnih kazenskih sodišč v preteklosti in poseganja v suverenost držav je avtor zapisal (Zagorac 2003: 55):

»Poskusi ustanovitve take naddržavne tvorbe, ki naj bi imela naravo stalnega mednarodnega kazenskega sodišča, so v zgodovini od samih začetkov propadali ali bili potisnjeni v ozadje predvsem zaradi strahu držav, da bi mednarodni instituciji naenkrat predale prevelik delež svoje suverenosti na področju, ki je v marsičem eno najbolj občutljivih notranjih zadev posameznih držav, to sta sodstvo in suverena pravica vsake države do urejanja zadev na področju varstva lastnih državljanov pred kazenskim pregonom v drugih državah.«

Kljub temu je decembra 1948 Generalna skupščina OZN z Resolucijo št. 260 (III) B zaprosila Komisijo za mednarodno pravo, naj preuči možnosti za ustanovitev stalnega mednarodnega sodišča, ki bi pokrivalo najhujše zločine, kot so npr. genocid in druga hudodelstva. Lee (Lee 1999: 2) je zapisal, da je bila splošna ugotovitev Generalne skupščine leto kasneje, da je ustanovitev takšne stalne institucije možna in zaželena. Vendar pa so predlogi, ki jih je leta 1951 in 1953 predložila Komisija za mednarodno pravo, naleteli na ostro kritiko mednarodne skupnosti. Tudi osnutek statuta v mednarodni skupnosti ni bil najbolje sprejet, saj je ravno v tistem času v okviru OZN potekala razprava o splošni definiciji agresije. Lee (Lee 1999: 2) opozarja, da je kljub dejstvu, da je GS OZN (Generalna skupščina OZN) 14. decembra 1974 na svoji 29. seji sprejela resolucijo³⁵, v kateri je jasno definirala agresijo, ideja o ustanovitvi stalnega MKS zamrla. Avtor doda, da so bili v obdobju, ki je sledilo, vsi nadaljnji poskusi za oživitev ideje o MKS neuspešni. Šele konec hladne vojne in povečano število konfliktov v devetdesetih letih 20. stoletja sta, trdi Zagorac (Zagorac 2003: 55), pospešila ponovno obuditev zamisli o stalnem MKS, pristojnem za sojenje storilcem hudodelstev. Tako so

³⁵Resolucija GS OZN 3314 (XXIX), sprejeta 14. decembra 1974.

razprave in priprave za ustanovitev stalnega MKS kljub štiridesetletnemu zastoju v začetku devetdesetih let 20. stoletja ponovno oživele. Avtor (Zagorac 2002: 33) ugotavlja, da razlog za to ni samo konec hladne vojne, pač pa tudi velike spremembe, ki so se v tem obdobju zgodile v mednarodni skupnosti, zlasti regionalni vojni (na ozemlju nekdanje Jugoslavije in v Ruandi) in opogumljajoča praksa obeh ad hoc sodišč, MKSJ in MKSR³⁶. Podobno kot Zagorac tudi Lee (Lee 1999: 6) meni, da so grozote, storjene na ozemlju nekdanje Jugoslavije in Ruande, toliko pretresle zavest vsega človeštva, da je mednarodna skupnost dobila nov zagon in voljo za ukrepanje. Varnostni svet OZN je tako pod velikim pritiskom mednarodne skupnosti in v skladu s VII. poglavjem UL OZN³⁷ (Ustanovna listina OZN) ustanovil ad hoc sodišči (MKSJ in MKSR), katerih ustanovitev in delovanje sta v veliki meri vplivala na kasnejši razvoj MKS.

V obdobju od leta 1989 do 1991 je prišlo v mednarodni politiki do velikih sprememb. Proces dezintegracije je vodil do razpada večnacionalnih držav, kot sta npr. Jugoslavija in Sovjetska zveza. Na prvi pogled je kazalo, da bodo dogodki močno okrepili mednarodne institucije in mednarodno pravo. Takratni predsednik ZDA George Bush je izjavil, da se je svet korenito spremenil in da je napočil čas, ko bo (Bush v Carter 2002: 365) »mednarodni sistem temeljil na mednarodnem pravu in mednarodnih organizacijah, kot je OZN«. Da se mednarodni sistem res nagiba v takšno smer, se je pokazalo zlasti 17. julija 1998, ko je 120 držav na diplomatski konferenci v Rimu podprlo³⁸ ustanovitev prvega stalnega Mednarodnega kazenskega sodišča, pristojnega za preganjanje kaznivih dejanj, kot so genocid, agresija, zločini proti človečnosti in vojni zločini. Z ustanovitvijo MKS je posameznik postal mednarodnopravno odgovoren za svoja dejanja.

Preden je prišlo do tega, je potrebno poudariti, da so bile pravzaprav majhne države tiste, ki so ponovno sprožile idejo o ustanovitvi stalnega tribunala. Zagorac (Zagorac 2001: 32) je zapisal, da se je po koncu oziroma ob koncu hladne vojne projekt ustanovitve stalnega MKS ponovno znašel pred Generalno skupščino OZN. Ta je leta 1989 Komisiji za mednarodno

³⁶Mednarodno kazensko sodišče za pregon oseb, domnevno odgovornih za hude kršitve mednarodnega humanitarnega prava na ozemlju nekdanje Jugoslavije od leta 1991 dalje (MKSJ), in Mednarodno kazensko sodišče za pregon oseb, domnevno odgovornih za genocid in druge hude kršitve mednarodnega humanitarnega prava na ozemlju Ruande, ter državljani Ruande, domnevno odgovornih za genocid in druge take kršitve, storjene na ozemlju sosednjih držav med 1. januarjem in 31. decembrom 1994 (MKSR).

³⁷VII. poglavje UL OZN opredeljuje akcije v primeru ogrožanja miru, kršitve miru in agresivnih dejanj.

³⁸Ustanovitev MKS je podprlo 120 držav, 21 se jih je vzdržalo, 7 pa jih je glasovalo proti ustanovitvi. (Lee 1999: 26)

pravo naročila, naj v svojo obravnavo vključi še morebitno ustanovitev MKS oziroma podobnega sodnega organa, ki bi imel pristojnost nad osebami, osumljenimi storitve kaznivih dejanj, kot jih določa omenjeni zakonik. Javni pritiski za ustanovitev MKS so se zaradi dogodkov v bivši Jugoslaviji in Ruandi še povečali in tako je Komisija za mednarodno pravo novembra 1994 dokončala osnutek statuta MKS. Predlog statuta³⁹, ki ga je oblikovala komisija, ni dobil podpore⁴⁰. Stevens (Stevens 1998: 238) opozarja, da je bila namesto statuta sprejeta odločitev o oblikovanju ad hoc odbora, odgovornega za presojo in pregled glavnih procesnih in materialnih določil predloga statuta.

Decembra 1995 je Generalna skupščina OZN oblikovala pripravljalni odbor za ustanovitev MKS (znan tudi pod imenom *PrepCom*). Odbor, ki je svoje delo opravljal med letoma 1996 in 1998, se je osredotočil izključno na oblikovanje statuta. Januarja 1998 je bil v Zutphenu na Nizozemskem sprejet okvirni statut, ki ga je oblikoval *PrepCom* in ki naj bi na konferenci v Rimu služil kot osnutek besedila oziroma kot delovni osnutek, o katerem naj bi države razpravljale in se pogajale. Dokument je bil dokaj nedodelan, saj so ključna politična vprašanja (npr. pristojnosti sodišča, delovanje sodišča itd.) ostala nerešena. Mnoga vprašanja so posegala tudi na izredno občutljiva politična področja, povezana z UL OZN, s pristojnostjo VS (Varnostni svet Organizacije združenih narodov) in s suverenostjo držav kandidatk. Okvirni statut je v grobem predvideval sodišče, ki bi bilo komplementarno nacionalnim sodiščem. Čeprav kazniva dejanja sicer niso bila natančno opredeljena, pa je predlog vseboval potencialne zločine: genocid, agresijo, vojne zločine in zločine proti človečnosti. Lee (Lee 1999:14) opozarja, da je bilo najtežje razmejiti notranjo kazensko jurisdikcijo⁴¹ z jurisdikcijo mednarodnega sodišča oziroma določiti, v katerih primerih bo obravnavo kaznivih dejanj sodila pod jurisdikcijo MKS in v katerih bodo države ohranile primarno funkcijo pregona osumljencev kaznivih dejanj. Kljub najrazličnejšim zapletom so se, skoraj sto let po haaških mirovnih konferencah, predstavniki 162 držav, več kot 20 mednarodnih vladnih organizacij,

³⁹Predlog statuta je vseboval 60 členov, razdeljenih v osem poglavij. Pri pripravi osnutka se komisija ni sklicevala na posamezni kazenskopravni sistem, pač pa je skušala v smiselno celoto združiti elemente, ključne za dosego postavljenega cilja, tj. ustanovitev stalne kazenske institucije za pregon najhujših hudodelcev. Pri pripravi statuta je komisija upoštevala mednarodne pogodbe, predloge mednarodnih sodišč in tribunalov ter relevantna določila nacionalnih kazenskih zakonikov. (Lee 1999: 3)

⁴⁰Problematičen je bil predlog, da se okvirni statut prenese na diplomatsko konferenco, česar pa države niso podprle. (Stevens 1998: 238)

⁴¹»Pojem jurisdikcije je v pravni stroki dokaj natančno opredeljen in pomeni možnost in moč države, da takšen ali drugačen spor ali kazensko zadevo podredi sojenju svojih, za določen spor (*ratione materiae*) pristojnih sodišč. V mednarodnem pravu se pojem jurisdikcija uporablja tudi za zelo različne odločitve nekaterih organov globalne mednarodne skupnosti ali organov nekaterih regionalnih mednarodnih skupnosti.« (Bavcon 1997:47)

14 specializiranih agencij OZN in več kot 200 nevladnih organizacij zbrali v Rimu na diplomatski konferenci in ustanovili prvo stalno MKS.

Po Boltonovem (Bolton 2002) prepričanju je ustanovitev MKS pravzaprav logično nadaljevanje dveh političnih trendov v mednarodni skupnosti, od katerih se je eden začel pozno v 19. stoletju in drugi po drugi svetovni vojni. Bolton je zapisal, da gre za vedno močnejše priznavanje individualnih pravic posameznika⁴², tj. človekovih pravic kot legitimnega subjekta mednarodnega prava. Drugi trend pa pomeni ustanavljanje mednarodnih institucij, ki se začnejo ukvarjati z vsebinami, ki so pred tem sodile izključno v domeno suverenih držav in ad hoc diplomacije. Zato, trdi avtor, zagovorniki MKS menijo, da je sodišče zgolj logično nadaljevanje razvoja, začetega z nürnberškim tribunalom, in naslednja logična stopnja v institucionalnem razvoju mednarodnih sodišč.

3.1.1 Rimska konferenca

Arsanjani (Arsanjani 1999: 22–23) je zapisal, da je bila rimska konferenca vrhunec pogajalskega procesa in procesa ustanavljanja prvega stalnega Mednarodnega kazenskega sodišča, ki se je na zahtevo Generalne skupščine OZN ponovno začel leta 1989. Zahodnoevropske države in njihove »zaveznice«, ki so skupaj šteje 45 držav, so na konferenci igrale ključno vlogo, izjemno pomembne pa so bile tudi mednarodne nevladne organizacije. Avtor opozarja, da je že od samega začetka velika skupina nevladnih organizacij, podpornic ustanovitve sodišča, intenzivno lobirala, saj je bilo njihov vpliv oziroma moč čutiti na različnih področjih, zlasti glede varovanja otrok, spolnega nasilja, prisilne nosečnosti, prisilne sterilizacije in neodvisnega tožilca.

Generalna skupščina OZN se je na rednem letnem zasedanju leta 1997 odločila sklicati diplomatsko konferenco o ustanovitvi stalnega MKS. Konferenca je, kot je zapisal Arsanjani (Arsanjani 1999: 22), potekala v Rimu od 15. 6. 1998 do 17. 7. 1998, na njej je sodelovalo 162 držav, 33 mednarodnih vladnih in 236 nevladnih organizacij. Osnutek statuta, ki ga je pripravil pripravljalni odbor MKS, je, kot trdi Zagorac (Zagorac 2001: 49), vseboval 128 členov in 1700 oklepajev oziroma vsebinskih pripomb, na sami konferenci pa je bilo podanih

⁴²Proces priznavanja individualnih pravic posameznika se je začel že z ženevskimi konvencijami o vojnem pravu. Okrepili sta ga obe vojaški sodišči v Nürnbergu in Tokiu ter dodatno vsebinsko razširili Konvencija o kaznovanju in preprečevanju genocida ter Univerzalna deklaracija o človekovih pravicah.

še 200 uradnih pisnih predlogov. Avtor poudarja, da je šlo za eno največjih kodifikacijskih konferenc nasploh, kjer je poleg velikega števila držav udeleženk dodatni problem predstavljala tudi različnost njihovih mnenj. Kljub temu se je konferenca končala s sprejetjem Rimskega statuta Mednarodnega kazenskega sodišča, ki ga je, kot pravi Arsanjani (Arsanjani 1999: 22), podprlo 120 držav, sedem jih je bilo proti, 21 pa se jih je vzdržalo. Zagorac (Zagorac 2003: 103–104) opozarja, da so se kot pri običajnih diplomatskih konferencah tudi v Rimu oblikovale različne koalicije, zelo vplivna pa je bila zlasti skupina tistih držav, ki so zastopale najbolj progresivna stališča⁴³ oziroma t. i. skupina »podobno mislečih držav« (*like-minded states*).

ZDA nad oblikovanjem statuta in potekom konference niso bile preveč navdušene, saj so v njem videle mnogo skritih nevarnosti. Že takrat so zagovarjale stališče, da bi morala biti državam zagotovljena možnost izbire, tj. da bi članice lahko izbirale, za katere zločine oziroma hudodelstva bodo pristojnost predale MKS, avtoriteta MKS pa naj bi temeljila na privolitvi države in ne na načelu univerzalne jurisdikcije. ZDA so se bolj zavzemale za močno vlogo Varnostnega sveta OZN, vendar pa je bila ta ideja za večino drugih držav nesprejemljiva.

Nekatere države, med njimi tudi ZDA, so nasprotovale ustanovitvi MKS v obliki, kakršno je predvideval statut, kot neodvisno sodišče brez ustreznega pravnega nadzora nad sodnim aparatom. Države, ki so takšnemu statutu nasprotovale, so mu očitale tudi preobsežne pristojnosti, ki sodišču omogočajo, da lahko v obstoječi obliki postane orožje za ščuvanje, sabotiranje in brezpredmetno sodno preganjanje ter nadlegovanje.

Preden podrobneje opišem vsebino Rimskega statuta, je pomembno, da predstavim tudi druga mednarodna kazenska sodišča, ki so močno vplivala na vsebino Rimskega statuta in na obliko Mednarodnega kazenskega sodišča.

⁴³Zagorac (Zagorac 2003: 104) med progresivna stališča uvršča: široko pristojnost sodišča, možnost, da postopek sproži neodvisni tožilec, visoka postopkovna jamstva za obtoženca kot tudi žrtve in priče ter dolžnost sodelovanja držav s sodiščem.

3.2 Mednarodna vojaška in ad hoc sodišča

3.2.1 Mednarodno vojaško sodišče v Nürnbergu in Mednarodno vojaško sodišče za Daljni vzhod

Adani (Adani 2001: 7) je zapisal, da so 26. junija 1945 podpisnice Ustanovne listine novonastale OZN prvič v zgodovini človeštva prepovedale vojno⁴⁴. Ne samo da je vojna prepovedana, tudi vloga posameznika se je, kot trdi avtor, znotraj javnega mednarodnega prava spremenila. Spremenjeno pojmovanje vojne in vloge posameznika v njej je vodilo do oblikovanja prvega Mednarodnega kazenskega sodišča, Mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu, katerega pristojnosti so vključevale pregon posameznikov, obtoženih za nove zločine⁴⁵. Tedanji predsednik ZDA Harry Truman (Truman v Wright 1947: 38) je bil prepričan, da je Nürnberg zgodovinski presedan in osnova za prihodnji razvoj mednarodnega prava.

Statut in dejavnost nürnberškega sodišča po prepričanju Adanija (Adani 2001: 7–9) predstavljata mejnik v zgodovini razvoja mednarodnega kazenskega prava. 8. avgusta 1945 so države zmagovalke druge svetovne vojne podpisale Londonsko listino⁴⁶, mednarodni sporazum o pregonu in kaznovanju glavnih vojnih zločincev, ki so se bojevali na strani agresorjev, s katero je bilo ustanovljeno Mednarodno vojaško sodišče v Nürnbergu. Bavcon (Bavcon 1997: 182) je zapisal, da je bil Londonski sporazum v osnovi sklenjen med štirimi velikimi silami, kasneje pa je pristopilo še devetnajst držav članic OZN. Načela, ki so se uveljavila z Londonsko listino, so kasneje z resolucijo⁴⁷ Generalne skupščine OZN postala del mednarodnega prava in s tem tudi mednarodnopravno zavezujoča.

Statut Mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu je, kot je zapisal Wright (Wright 1947: 40), določal, da vsaki izmed štirih držav zmagovalk pripada po eno sodniško mesto. Jurisdikcija sodišča je bila soditi in kaznovati osebe, ki so delovale v skladu z interesi sil osi,

⁴⁴Uporaba sile je postala nezakonita, razen v primeru individualne ali kolektivne samoobrambe in v primeru, ko tako določi VS OZN. (Adani 2001: 7)

⁴⁵Ti novi mednarodnopravno priznani zločini se razlikujejo od tradicionalnih mednarodnih zločinov (kot sta suženjstvo in piratstvo), prepovedanih od druge polovice 19. stoletja. (Adani 2001: 7)

⁴⁶Na osnovi Moskovske deklaracije, ki so jo konec oktobra 1943 podpisali voditelji zavezniških sil in v kateri so se zavzeli za kazenski pregon nemških častnikov, vojakov in pripadnikov nacionalsocialistične stranke, odgovornih za kruta dejanja in pobijanje, je bilo z Londonskim sporazumom ustanovljeno Mednarodno vojaško sodišče in sprejet ter uveljavljen njegov statut. (Bavcon 1999: 182)

⁴⁷Generalna skupščina OZN je Resolucijo 95 (I) sprejela 11. 12. 1946. (Zagorac 2001: 29)

ne glede na to, ali gre za posameznike ali za člane organizacij, ki so zakrivilo zločine, določene v statutu. Statut je pooblastil poseben odbor (sestavljeno iz glavnih tožilcev iz štirih držav), da pripravi obtožnice in zbere dokaze.

Zločini, obravnavani pred omenjenim sodiščem, pred tem, razen v dodatku k Londonskemu sporazumu, niso bili nikjer jasno pisno opredeljeni. Adani (Adani 2001: 9) je zapisal, da skladno s strogo interpretacijo kontinentalnega prava sploh ni šlo za kazniva dejanja, vendar pa so ti zločini zoper mednarodno pravo tako hudi, da so lahko kaznivi že na osnovi zakonsko pravnih načel in ureditev. Pristojnosti nürnberškega sodišča so bile omejene na tri kategorije kaznivih dejanj, ki so jih storile osebe, ki so delovale v interesu evropskih držav sil osi oziroma, kot pravi Zagorac (Zagorac 2001: 254), je bila stvarna pristojnost sodišča omejena na tri kategorije kaznivih dejanj:

- hudodelstva proti miru⁴⁸,
- vojna hudodelstva⁴⁹ in
- hudodelstva zoper človečnost⁵⁰.

Mednarodno vojaško sodišče so sestavljali štirje sodniki in štirje namestniki, vsaka država podpisnica Londonske listine je imenovala po enega sodnika in po enega namestnika⁵¹. Bavcon (Bavcon 1997: 183) je zapisal, da so sodniki odločali z večino glasov, odločilen pa je bil glas predsednika, ki so ga sodniki izvolili med sabo. Tako je bilo organizirano tudi tožilstvo, ki je bilo sestavljeno iz štirih glavnih tožilcev⁵². Mednarodno vojaško sodišče je

⁴⁸Statut nürnberškega sodišča v 6. (a) členu hudodelstvo zoper mir definira kot: načrtovanje, priprava, sprožitev ali vodenje vojne agresije, ali vojne kot kršitev mednarodnih pogodb, sporazumov ali jamstev ali sodelovanje v skupnem načrtu zarote za doseg kateregakoli izmed naštetih dejanj. (Charter of the Nürnberg International Military Tribunal 2003)

⁴⁹Statut nürnberškega sodišča v 6. (b) členu opredeljuje vojna hudodelstva oziroma kršitev zakonov in običajev v vojni. Sem sodijo umor, slabo ravnanje ali deportacija civilnega prebivalstva z ali na okupiranem ozemlju z namenom suženjskega dela ali kakršnikoli drugim namenom, umor ali slabo ravnanje z vojnimi ujetniki ali osebami na morju, ubijanje talcev, plenjenje javne ali zasebne lastnine, samovoljno uničevanje mest ali vasi ali pustošenje, ki ni upravičeno z vojaško nujnostjo. (Charter of the Nürnberg International Military Tribunal 2003)

⁵⁰Statut nürnberškega sodišča v 6. (c) členu opredeljuje hudodelstva zoper človečnost kot: umor, iztrebljanje, zasužnjevanje, deportacija in druga nečloveška dejanja, izvršena zoper katerokoli civilno prebivalstvo pred ali med vojno, ali pregoni na politični, rasni ali verski osnovi ob izvrševanju ali v povezavi s katerimkoli hudodelstvom v pristojnosti sodišča, ne glede na to, ali je bilo s tem kršeno pravo države, v kateri so bila storjena. (Charter of the Nürnberg International Military Tribunal 2003)

⁵¹Za sodnike so bili imenovani: Lord Geoffrey Lawrence (Velika Britanija) predsednik sodišča, Francis A. Biddle (ZDA), generalmajor Jola T. Nikičenko (Sovjetska zveza), Donnedieu de Vabres (Francija), sodniki namestniki pa so bili: Sir Norman Birkett (Velika Britanija), John. H. Parker (ZDA), podpolkovnik Aleksander F. Volčkov (Sovjetska zveza) in Robert Falco (Francija). (Wright 1947: 40)

⁵²Odbor tožilcev so sestavljali: vrhovni sodnik Robert H. Jackson (ZDA), sir Hartley Shawcross (Velika Britanija), Francois de Menthon (Francija) in general Roman A Rudenko (Sovjetska zveza). (Wright 1947: 40)

svojo nalogo končalo z nürnberškimi procesi leta 1946. Na zatožno klop je bilo postavljenih štiriindvajset nacističnih voditeljev⁵³ (Po sojenju nacistom 2005). Prva faza sojenja najpomembnejšim nacistom se je končala oktobra 1946, druge faze sojenja manj pomembnim nacistom pa je bilo konec leta 1949 (60 let od nürnberških procesov 2005). Po 218 dneh sojenja je 1. oktobra 1946 sodišče od enaindvajsetih glavnih nacističnih voditeljev obsodilo le osemnajst. Izreklo je dvanajst smrtnih kazni z obešanjem⁵⁴, tri dosmrtno zaporne kazni⁵⁵, štiri zaporne kazni od deset do petnajst let⁵⁶, trem obtoženim pa krivda ni bila dokazana⁵⁷ (Po sojenju nacistom 2005).

Leta 1946 je bilo v Tokiu oblikovano še eno mednarodno vojaško sodišče, in sicer Mednarodno vojaško sodišče za Daljni vzhod. Vrhovni poveljnik združenih sil Douglas MacArthur je po zgledu nürnberškega sodišča ustanovil Mednarodno vojaško sodišče za Daljni vzhod oziroma t. i. tokijsko sodišče. General MacArthur je tokijsko sodišče, kot opozarja Zagorac (Zagorac 2003: 67), ustanovil s posebnim razglasom, pravna podlaga za njegovo ustanovitev pa je bila Potsdamska deklaracija⁵⁸ z dne 26. julija 1945. Avtor nadaljuje, da je sodišče sestavljalo 11 sodnikov (iz nekaterih držav, ki so bile v vojni z Japonsko), ki je med junijem 1946 in aprilom 1948 sodilo 28 obdolžencem⁵⁹. Kljub temu da sta statuta obeh sodišč skoraj enaka, pa obstaja med njima nekaj pomembnih razlik. Zagorac (Zagorac 2001: 28) poudarja, da je tokijski statut, v nasprotju z nürnberškim, ki je bil plod daljših večstranskih pogajanj, v obliki administrativnega ukaza in brez poprejšnje odobritve drugih

⁵³Kot glavni vojni zločinci so bili obtoženi: Hermann Wilhelm Göring (maršal nemškega rajha), Rudolf Hess (Hitlerjev namestnik), Joachim von Ribbentrop (zunani minister), Wilhelm Keitel (generalfeldmaršal), Ernst Kaltenbrunner (t. i. SS – obergruppenführer), Alfred Rosenberg (glavni ideolog nacistične stranke), Hans Frank (generalni guverner Poljske), Wilhelm Frick (notranji minister), Julius Streicher (izdajatelj lista Der Stürmer), Walther Funk (minister za gospodarstvo), Hjalmar Schacht (finančnik), Karl Dönitz (veliki admiral), Erich Raeder (veliki admiral), Baldur von Schirach (gauleiter Dunaja in t.i. reichsjugendführer), Fritz Sauckel (minister za delo), Alfred Jodl (generalpolkovnik), Franz von Papen (poslanik), Robert Ley (organizacijski vodja NSDAP), Arthur Seyss-Inquart (komisar okupirane Nizozemske), Albert Speer (minister za oboroževanje), Konstantin von Neurath (protektor za Češko in Moravsko), Hans Fritzsche (šef radijske službe), Martin Bormann (vodja strankine pisarne – sodili so mu v odsotnosti, ker ga niso našli) in Gustav Krupp (veleindustrialec – tudi njemu so sodili v odsotnosti). Robert Ley je tik pred začetkom sojenja storil samomor, za Rudolpha Hessa in Juliusa Streicherja (oba sta se sklicevala na izgubo spomina oziroma na neustrezno prisilno stanje) pa je sodišče odločilo, da sta v primernem stanju za sojenje. (Po sojenju nacistom 2005; Wright 1947: 40–41; Burk 1977: predgovor)

⁵⁴Poleg Göringa so bili obsojeni na smrt z obešanjem še Ribbentrop, Keitel, Kaltenbrunner, Rosenberg, Frick, Frank, Streicher, Sauckel, Jodl, Seyss-Inquart in – v odsotnosti – Bormann. (Burk 1977: 439)

⁵⁵Na dosmrtno ječo so bili obsojeni Hess, Funk in Raeder. (Burk 1977: 439)

⁵⁶Schirach in Speer sta bila obsojena na dvajset, Neurath na petnajst in Dönitz na deset let ječe. (Burk 1977: 439)

⁵⁷Oproščeni so bili Schacht, Papen in Fritzsche. (Burk 1977: 437–438)

⁵⁸V Potsdamski deklaraciji so zavezniki, ki so bili v vojni z Japonsko, izjavili, da bo sojenje hudodelcem ena ključnih določb kapitulacije, Japonska pa je ob kapitulaciji tudi priznala določbe omenjene deklaracije. (Zagorac 2003: 67)

⁵⁹Vseh 28 obdolžencev je bilo spoznanih za krive. Sedmim je bila izrečena smrtna kazen. (Zagorac 2003: 67)

zaveznic razglasil poveljnik zavezniških sil v Tokiu. Avtor opozarja na pomembne razlike tudi glede sodnikov. Medtem ko so na nürnberškem sodišču sodnike in tožilce izbrale štiri zmagovite velesile, je tožilca in sodnike tokijskega sodišča imenoval sam general MacArthur⁶⁰.

3.2.1.1 Kritike Mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu in Mednarodnega vojaškega sodišča za Daljni vzhod

Sojenje, ki je potekalo na nürnberškem sodišču, je bilo deležno tako pohval kot tudi kritik. Wright (Wright 1947: 42) je zapisal, da se je javnosti odprlo na tisoče dokumentov, ki jih je odkrilo tožilstvo, 17.000 strani dokazov in argumentov izjemne zgodovinske in poučne vrednosti glede nacističnega gibanja in začetkov vojne. Avtor opozarja, da se je z nürnberškim sodiščem ustvaril izjemno pomemben presedan za prihodnji razvoj oziroma prakso mednarodnega prava v odnosu do določenih zločinov, zlasti agresije vojne in kazenske odgovornosti posameznikov, ki delujejo v imenu države, pod poveljstvom ali kot člani kazenskih oziroma kriminalnih organizacij in zarot.

Pomembni novosti, ki ju je vpeljalo nürnberško sodišče, sta bili osebna odgovornost za zločine in izključitev sklicevanja na ukaze nadrejenih, prav tako sklicevanje na uradni položaj ni bilo več okoliščina za imuniteto pred kazensko odgovornostjo. Prvič v zgodovini so tako lahko na zatožno klop postavili tudi voditelje držav, ki so načrtovali, izvajali in zapovedovali zločine v imenu držav. Dotlej so namreč po izgubljenih vojnah odgovornost nosili zgolj države in narodi, ne pa tudi njihovi voditelji. Tako je bilo državi, ki je izgubila vojno, običajno naloženo plačevanje vojne odškodnine in reparacij, medtem ko je bilo sojenje za kršitve vojnega prava prepuščeno državam samim. Običajno je šlo pri tem zgolj za disciplinske ukrepe proti lastnim neposlušnim vojakom. Poleg sojenja in kaznovanja posameznikov je bilo nürnberško sodišče pristojno tudi za razglasitev določenih skupin ali organizacij za kriminalne. To je omogočilo kazenski pregon številnih posameznikov zgolj

⁶⁰Za nalogo je pomembno izpostaviti dejstvo, ki ga navaja Zagorac (Zagorac 2003: 67), da je ameriško vrhovno sodišče v eni izmed odločb ugotovilo, da tokijsko sodišče ni ameriško sodišče in da zato vrhovno sodišče ni pristojno za odločanje o pritožbi na sodbe tega sodišča. Ameriški vrhovni sodniki so omenjeno stališče utemeljevali z argumentom, da je general MacArthur ob ustanovitvi tokijskega sodišča deloval v imenu vseh zmagovalnih sil, ki so bile v vojni z Japonsko.

zaradi njihovega članstva v organizacijah, kot so bile na primer nacistična stranka NSDAP⁶¹, enote SS⁶², SA⁶³, SD⁶⁴ in gestapo (tajna policija)⁶⁵ (Po sojenju nacistom 2005).

Adani (Adani 2001: 8) meni, da je glavna značilnost nürnberškega sodišča ta, da je šlo pravzaprav za ad hoc sodišče, ki so ga ustanovile države zmagovalke. Kasneje je, kot pravi avtor, k sporazumu sicer pristopilo devetnajst držav, kljub temu pa očitki padajo zlasti na račun zmagovitih sil, češ da je šlo za sodišče »zmagovalcev«. Pri tem je potrebno po prepričanju Adanija izpostaviti dejstvo, da so bila tudi posamezna dejanja zmagovitih sil očitna kršitev mednarodnega prava, včasih komaj kaj drugačna od manifestacij nacističnega terorja. Nürnberški postopki so, kot je zapisal Nill (Nill 1999), nastali ob koncu 2. svetovne vojne v neenotnih okoliščinah. Na primer Velika Britanija je zahtevala takojšnjo eksekucijo Adolfa Hitlerja in njegovih najožjih sodelavcev, Stalin je zagovarjal posebno mednarodno sodišče samo za Hitlerja in njegove svetovalce ter glavne vojaške poveljnike, ZDA in Francija so želele svojo različico sodišča, ki bi zaznamovalo zgodovino, podučilo svet in delovalo kot sredstvo odvrčanja od tovrstnih zločinov. Nill (Nill 1999) pravi, da je na koncu prevladala francosko-ameriška ideja, ki pa se je po njegovem mnenju na koncu izrodila v forum za propagando in samoopravičevanje.

Avtor trdi, da se je zaradi hladne vojne in ker je Zahod nujno potreboval močno Nemčijo, da bi se ubranil pred komunistično grožnjo, število sojenj drastično zmanjšalo, mnogo obdolžencev pa je bilo oproščenih. Podobne težave so se, opozarja Nill (Nill 1999), pojavile tudi pri sodišču za Japonsko, saj so bili procesi nemalokrat nepravilni in v nasprotju z vladavino prava.

Zagorac (Zagorac 2001: 28) je zapisal, da so bile glavne kritike, ki so letele na nürnberško sodišče, naslednje: da gre za sodišče zmagovalcev nad poraženci, da so obtožence preganjali za dejanja, ki so bila kot kazniva določena potem, ko so že bila storjena (uporaba *ex post facto*

⁶¹Nacionalsocialistična nemška delavska stranka (Nacionalsozialistische Deutsche Arbeitspartei).

⁶²SS – *Schutzstaffel* (zaščitni vod) je bila paravojaška organizacija, ki je spadala pod NSDAP. Sprva je bil SS del SA (jurišni oddelek), toda po noči dolgih nožev je pridobil samostojen položaj znotraj NSDAP.

⁶³SA – *Sturmabteilung* (jurišni oddelek).

⁶⁴SD – Sicherheitsdienst (varnostna služba), ki je zbirala poročila o sovražnikih NSDAP, o pomembnih ljudeh v državi, disidentih v lastnih vrstah, pa tudi o simpatizerjih ali nasprotnikih v tujini.

⁶⁵Organizacije, o katerih je nürnberško sodišče izreklo sodbo: SS (večina elementov je kriminalnih), SA (ni kriminalna), kabinet rajha (ni kriminalen), visoko poveljstvo (ni kriminalno), gestapo in SD (večina enot kriminalnih) in vodstvo nacistične stranke (kriminalno nad določenim položajem in ob določenih pogojih). (Marrus in Conot v Zagorac 2003: 83)

norme⁶⁶ in kršitev pravnega načela *nullum crimen sine lege*⁶⁷) in ne nazadnje, da je delovanje sodišča temeljilo na pomanjkljivih postopkovnih pravilih ter na neprimernem pravnem varstvu obtožencev. Avtor meni, da ne gre za povsem neutemeljene kritike. Res je, da so bile članice sodišča zgolj države zmagovalke. Zavezniki bi lahko denimo imenovali sodnike iz nevtralnih držav ali pa tudi iz Nemčije. Wright (Wright 1947: 45) trdi, da so bili postopki moralno sporni, saj so potekali pod pokroviteljstvom zmagovitih sil, ki so prav tako zakrivile podobne zločine, le da njih ni nihče preganjal oziroma, kot je zapisal Zagorac (Zagorac 2001: 28), so bili nekateri predstavniki zavezniških držav storilci enakih kaznivih dejanj, za katera so obtožili in obsodili svoje nekdanje sovražnike. Zagorac nadaljuje, da je od vidnejših postopkovnih pomanjkljivosti potrebno omeniti predvsem odsotnost prepovedi ponovnega sojenja o isti stvari (načelo *ne bis in idem*) in prepoved obtožencem, da imajo vpogled v dokazno gradivo, ki so ga zoper njih zbrali zavezniki. Poleg omenjenega Wright (Wright 1947: 43–45) opozarja, da so bile izrečene tudi mnoge kritike na račun določanja kazni, ki naj bi bile premile. Avtor ugotavlja, da so bili na smrt obsojeni le tisti storilci, ki so zločin agresije »oplemenitili« z brutalnostjo, in da so bili postopki neprimerni tudi zato, ker naj bi otežili spravo med zmagovalci in poraženci, ker bi utegnili iz obtožencev narediti junake in mučence in ker bi načela omenjenih procesov lahko, če bi bila splošno sprejeta, zmanjšala enotnost držav, povečala težave pri ohranjanju notranjega reda in odvrčala državnike od vodenja aktivne zunanje politike.

Bavcon (Bavcon 1997: 183) meni, da so Mednarodno vojaško sodišče in kazenski procesi, ki so potekali v Nürnbergu in Tokiu, zgodovinskega pomena nasploh in še posebno za nadaljnji razvoj mednarodnega kazenskega prava, zlasti zato, ker se je s temi procesi utrdil element univerzalnosti, saj je načela in izhodišča takoj podprlo 23 držav in malce kasneje s posebno resolucijo še Generalna skupščina OZN. Avtor trdi, da so poleg tega s pomočjo omenjenih sodišč dobila prizadevanja za to, da bi tudi odgovornost za najbolj grozovita hudodelstva podredili pravu, ne pa prepustili brezmejnemu in samovoljnemu maščevanju, nov zagon. Nill (Nill 1999) meni, da je nürnberško sodišče utrdilo primat mednarodnega prava in dodalo individualno odgovornost posameznika, saj so postopki utrdili načelo, po katerem so posamezniki, ne glede na funkcijo, odgovorni za svoja dejanja. To načelo po njegovem

⁶⁶Kritiki sodišča so ugotovili, da po mednarodnem pravu tribunal ni imel pristojnosti, saj je šlo za t.i. »*ex post facto*« zakone. (Wright 1947: 44)

⁶⁷*Nullum crimen sine lege* – oseba ni kazensko odgovorna in se je ne more preganjati za dejanja, ki v času storitve niso bila opredeljena kot kazniva.

prepričanju kaže na dejstvo, da imajo sedaj tudi posamezniki mednarodne dolžnosti, ki presegajo nacionalno državno poslušnost oziroma pokorščino. Kljub temu pa Nürnberg mnogih držav, zlasti tistih, ki so še vedno verjele, da mednarodno sodišče grobo posega v njihovo suverenost, ni uspel prepričati. Naštete ideje so sicer ostale aktualne vseh nadaljnjih petdeset let, vendar se zaradi različnih dejavnikov nikakor niso uspele uveljaviti.

Po končanih procesih v Nemčiji in na Japonskem se je med članicami OZN pojavil predlog o oblikovanju stalnega MKS, odgovornega za sojenje storilcem mednarodnih kaznivih dejanj. Wilkins (Wilkins 2002) trdi, da večina držav ideji ni bila posebej naklonjena, saj naj bi sodišče preveč posegalo v njihovo suverenost. Kljub temu pa je, opozarja avtor, omenjena ideja priplavalala na površje vsakokrat, ko se je svet soočil s hujšimi vojnimi zločini.

3.2.2 Mednarodno sodišče za nekdanjo Jugoslavijo, Mednarodno sodišče za Ruando in Posebno sodišče za Sierr Leone

Conforti (Conforti 2005: 419) je zapisal, da se »oblikovanju mednarodnih predpisov o vojnih zločinih in zločinih zoper človečnost pridružuje težnja, da bi mednarodnim sodiščem prepustili tudi ustrezno kazensko sodstvo«. Prva izkušnja na tem področju je bilo nürnberško sodišče. Conforti (Conforti 2005: 419) meni, da čeprav je nürnberško sodišče postalo izraz tistega, kar je čutila vsa mednarodna skupnost, je svojo upravičenost (s pravnega gledišča) našlo v zasedbi Nemčije oziroma ga je ta zasedba sploh omogočila. Mednarodna skupnost si po prepričanju avtorja (Conforti 2005: 203) danes prizadeva, da bi kaznovala individualne mednarodne zločine tako, da ustanavlja mednarodna sodišča, pri tem pa opozarja, da gre za prizadevanja, ki jih spremljajo številni zapleti. Za zdaj so tudi v dokaj omejenem obsegu, saj imajo države velike težave, kadar gre za prenos jurisdikcije na neko mednarodno sodišče. Bavcon (Bavcon v Zagorac 2003: 40) trdi, da je to razvidno tudi iz dejstva, da je preteklo skoraj šestdeset let od nürnberških in tokijskih procesov, preden se je mednarodna skupnost odločila ponovno ustanoviti kakšno mednarodno kazensko sodišče.

K hitremu razvoju mednarodne kazenske jurisdikcije v devetdesetih letih prejšnjega stoletja sta izjemno veliko prispevali tudi vojni na ozemlju nekdanje Jugoslavije in na območju Velikih jezer v osrednji Afriki. Mednarodna skupnost je na vojna hudodelstva in hudodelstva zoper človečnost odgovorila z ustanovitvijo dveh ad hoc mednarodnih kazenskih sodišč, ki ju lahko po mnenju Bavcona (Bavcon 1997: 184) štejemo za »nadaljevanje nürnberškega in

tokijskega mednarodnega sodišča in za vmesno etapo na poti k ustanovitvi stalnega mednarodnega kazenskega sodišča«:

1. Mednarodno kazensko sodišče za pregon oseb, domnevno odgovornih za hude kršitve mednarodnega humanitarnega prava na ozemlju nekdanje Jugoslavije od leta 1991 dalje (MKSJ).
2. Mednarodno kazensko sodišče za pregon oseb, domnevno odgovornih za genocid in druge hude kršitve mednarodnega humanitarnega prava na ozemlju Ruande, in državljanov Ruande, domnevno odgovornih za genocid in druge take kršitve, storjene na ozemlju sosednjih držav med 1. januarjem in 31. decembrom 1994 (MKSR)⁶⁸.

Avtor pojasnjuje, da se je ustanovitev MKSJ in MKSR lahko zgodila le na podlagi Ustanovne listine OZN, z enostranskim sklepom Varnostnega sveta OZN in le v obliki ad hoc sodišča. To, piše Bavcon, kaže, kako težko se države odpovedo svoji jurisdikciji kot očitno zelo pomembnem in cenjenem simbolu suverenosti.

Nill (Nill 1999) opozarja, da gre v primeru Kosova, Bosne in Ruande za zapleten položaj, saj tam ni šlo za mednarodni spopad, pač pa za notranji oborožen spopad oziroma za konflikt, kjer nobeden od narodov ni podlegel okupacijskim silam.

Ustanovitev Mednarodnega kazenskega sodišča za nekdanjo Jugoslavijo (v nadaljevanju MKSJ) je, kot je zapisal Zagorac (Zagorac 2003: 78), potekala razmeroma hitro. Varnostni svet OZN je najprej sprejel vrsto resolucij, v katerih je sprte strani pozival k spoštovanju mednarodnega humanitarnega prava in opozarjal na individualno odgovornost za kršitev ženevskih konvencij. Iz omenjenih resolucij je, trdi Zagorac, tudi jasno razvidno stopnjevanje, ki je privedlo do ustanovitve MKSJ. Avtor nadaljuje, da je Varnostni svet OZN na podlagi priporočila, ki mu ga je posredovala neodvisna komisija izvedencev⁶⁹, 22. februarja 1993 z Resolucijo 808 začel postopek ustanavljanja mednarodnega sodišča »za pregon oseb, odgovornih za hude kršitve mednarodnega humanitarnega prava, storjene na ozemlju nekdanje Jugoslavije od leta 1991 dalje«. 25. maja 1993 je bilo omenjeno sodišče tudi v resnici ustanovljeno⁷⁰.

⁶⁸MKSR ima sedež v Aruši v Tanzaniji.

⁶⁹Komisijo nepristranskih izvedencev je ustanovil VS OZN z Resolucijo 780, njen mandat je bil zbrati informacije o kršitvah mednarodnega humanitarnega prava. (Zagorac 2003: 78)

⁷⁰25. maja 1993 je Varnostni svet OZN z Resolucijo 827 sprejel Statut MKSJ. (Zagorac 2003: 81)

Conforti (Conforti 2005: 419) je zapisal, da je MKSJ pristojno za vojne zločine ter za zločine zoper človečnost in da ima prednost pred nacionalnimi sodišči, kar pomeni, da se morajo nacionalna sodišča na zahtevo MKSJ odreči svoji pristojnosti, države, v katerih je domnevni zločinec, pa ga morajo prepustiti omenjenemu sodišču, ki ima sedež v Haagu. MKSJ ima pristojnost za štiri sklope hudodelstev (Zagorac 2003: 82): za hude kršitve ženevskih konvencij iz leta 1949, za kršitev zakonov in običajev v vojni, za genocid ter za hudodelstva zoper človečnost⁷¹. Glede osebne pristojnosti je MKSJ pristojno zgolj za fizične osebe⁷². Tudi glede krajevne in časovne pristojnosti je sodišče omejeno, kar je razvidno že iz njegovega imena: krajevna pristojnost je omejena na ozemlje nekdanje Jugoslavije, časovno pa je sodišče omejeno na dejanja, storjena po 1. januarju 1991. Zagorac (Zagorac 2003: 84) je zapisal, da bo sodišče delovalo toliko časa, dokler ne bo Varnostni svet OZN določil, da so se razmere na ozemlju nekdanje Jugoslavije tako izboljšale, da mednarodni mir in varnost nista več ogrožena.

Tudi pot do ustanovitve Mednarodnega kazenskega sodišča za Ruando (MKSR) je bila po mnenju Zagorca (Zagorac 2003: 94) podobna tisti, ki je privedla do ustanovitve MKSJ. Potem ko je Varnostni svet OZN sprejel kar nekaj resolucij, v katerih je sprte strani pozval, naj spoštujejo mednarodno humanitarno pravo, in s katerimi je ustanovil preiskovalno telo izvedencev, se je 8. novembra 1994 z Resolucijo 955 odločil tudi za Ruando ustanoviti skoraj popolnoma enak sodni organ, kot ga je ustanovil za nekdanjo Jugoslavijo. Avtor poudarja (Zagorac 2003: 95), da so skoraj vse določbe Statuta MKSR enake določbam MKSJ (pripravljene po njegovem vzoru) in da so razlike vidne predvsem v pristojnosti obeh sodišč. Medtem ko je pristojnost MKSR za genocid in hudodelstva zoper človečnost popolnoma enako opredeljena kot v Statutu MKSJ, MKSR ni stvarno pristojno za kršitve zakonov in običajev v vojni, kar kaže, je zapisal avtor, da v primeru Ruande ni šlo za spopade, ki bi imeli mednarodni, pač pa notranji značaj. Med sodiščema je nekaj razlik tudi glede njune časovne in krajevne pristojnosti: krajevna pristojnost MKSR namreč ni omejena le na ozemlje Ruande (MKSJ je pristojno le za zločine, storjene na ozemlju nekdanje Jugoslavije), saj zajema tudi zločine, storjene na ozemlju sosednjih držav, če je storilec hudodelstva državljan Ruande. Časovna pristojnost v primeru MKSR pokriva le obdobje od 1. januarja do 31. decembra 1994.

⁷¹V nasprotju z nürnberškim sodiščem MKSJ nima pristojnosti za hudodelstva zoper mir.

⁷²Nürnberško sodišče je bilo pristojno tudi za pravne osebe, kar je pomenilo, da je lahko sodišče tudi določene organizacije in skupine razglasilo za kriminalne. (Charter of the Nürnberg International Military Tribunal 2003)

V nasprotju z ad hoc mednarodnima sodiščema za nekdanjo Jugoslavijo in Ruando, ki ju je ustanovil (v skladu s VII. poglavjem UL OZN) Varnostni svet OZN kot prisilni ukrep za vzpostavitev in ohranitev mednarodnega miru in varnosti, je Posebno sodišče za Sierro Leone, kot opozarja Zagorac (Zagorac 2003: 95–97), nastalo s sklenitvijo sporazuma med OZN in vlado Sierre Leone⁷³. Varnostni svet OZN je 14. avgusta 2000 z Resolucijo št. 1315 pooblastil generalnega sekretarja, da z vlado omenjene države začne pogajanja o ustanovitvi posebnega sodišča. Namen tega sodišča (ki je bilo ustanovljeno januarja 2002) je kazenski pregon najbolj odgovornih oseb za storitev hudodelstev zoper človečnost, vojnih hudodelstev in drugih kršitev mednarodnega humanitarnega prava. Avtor trdi (Zagorac 2003: 96), da »gre pri tem sodišču za zanimivo zmes mednarodnih in sierraleonskih elementov, ki je vidna pri skoraj vseh vidikih sodišča in zaradi katere se pogosto govori tudi o 'hibridnem' sodišču«. Posebno sodišče za Sierro Leone je, kot je zapisal avtor, nastalo na podlagi prakse obeh ad hoc sodišč, njegova praksa pa bo pokazala, ali bi kazalo tovrstno sodišče s prepletanjem mednarodnih in domačih elementov uporabiti kot model za druge podobne situacije v svetu, ki zaradi kakršnihkoli razlogov ne bi mogle biti v prisojnosti Mednarodnega kazenskega sodišča.

3.2.2.1 Kritike Mednarodnega sodišča za nekdanjo Jugoslavijo in Mednarodnega sodišča za Ruando

V magnetogramu seje pododbora za mednarodne operacije odbora za zunanje odnose senata ZDA (United States Senate 1998: 53–55) je zapisano, da zagovorniki MKS kažejo s prstom na Ruando in Bosno kot primer, zakaj je MKS potrebno. Vendar pa dejanske izkušnje po njihovem mnenju kažejo ravno nasprotno – da je še prezgodaj, da bi posploševali in sklepali na osnovi omejenih in nezadovoljivih izkušenj z ad hoc sodišči.

Kot so ugotovili v senatu ZDA (United States Senate 1998: 53–55), je bilo v primeru Bosne sodišče oblikovano, še preden je bil sklenjen Daytonski sporazum. Bosna nam po njihovem prepričanju lahko služi kot značilen primer tega, kaj se zgodi, če se vojne zločine popolnoma loči od obstoječe politične realnosti. Takšno ravnanje ne pripomore niti k političnemu reševanju krize niti h kaznovanju storilcev kaznivih dejanj. Celó danes, ko ad hoc sodišče

⁷³Predsednik Sierre Leone je junija 2000 generalnega sekretarja OZN Annana zaprosil za pomoč pri ustanavljanju sodišča za pregon domnevnih storilcev hudodelstev v državljanski vojni, ki je takrat v državi divjala že dobro desetletje in katere posledica je bil popoln kolaps pravosodnega sistema države. (Zagorac 2003: 96)

deluje v okviru obstoječega Daytonskega sporazuma, ne more doseči deklariranih ciljev. Poleg tega ni dokazov o tem, da bodo uspešno izpeljani sodni procesi pozitivno vplivali na doseganje političnih ciljev, kot so enotna in neodvisna Bosna brez medsebojnih sovražnosti, oziroma da bodo ti procesi pripeljali do dokončne pomiritve in sprave med narodi. Bosna je po njihovem mnenju značilen primer, kako vztrajanje pri sodnih procesih kot glavni prioriteti negativno vpliva na dokončno pravno in politično pomiritev.

Senat ZDA opozarja, da procesi, ki potekajo na MKSJ, dajejo občutek, da gre predvsem za »poravnavanje računov« in ne za iskanje pravice, ki bi pozitivno pripomogla k medsebojni politični spravi. Izkušnje iz nekdanje Jugoslavije kažejo, da so Srbi sodišče ves čas jemali kot sovražno institucijo. Hrvatje pa so bili razjarjeni, da se jih enači z agresorskimi Srbi in bosanskimi Muslimani. V nasprotju z Nürnbergom so bili mnogi postopki pred MKSJ pravzaprav »polaganje računov« in ne iskanje pravice, ki bi prispevala k politični spravi. V primeru Bosne mednarodna skupnost ni nikoli pomislila, da bi postopke prepustila BiH. Resda je bilo sodišče ustanovljeno pred Daytonskim sporazumom, vendar pa Dayton ni naredil drugega, kot da je *de facto* priznal delitev Bosne. Če bi z Daytonskim sporazumom bosanski Srbi, Hrvati in Muslimani dejansko dosegli popolno soglasje, bi se tudi sporazumeli, kako rešiti vprašanja v zvezi z obtožbami za vojne zločine. Dejstvo, da to vprašanje ni bilo rešeno z Daytonom, pa kaže, da je sporazum le začasno preložil reševanje še nerešenih problemov za preteklo in verjetno tudi za prihodnje konflikte. Potemtakem lahko po njihovem prepričanju zapišemo, da ne samo da haaško sodišče ni pripomoglo k razumni rešitvi bosanskega vprašanja, pač pa je celo dejavnik, ki onemogoča, da bi do takšne rešitve sploh prišlo.

Prispevek obeh ad hoc sodišč, zlasti sodišča za nekdanjo Jugoslavijo, k oblikovanju in razlagi predpisov o vojnih zločinih in zločinih zoper človečnost je po mnenju Confortija (Conforti 2005: 419) znaten. Vendar avtor opozarja, da ko gre za dejansko kaznovanje zločincev, ni moč zanikati dejstva, da gre za pojav, ki je v času in prostoru dokaj omejen, in da mnogi posamezniki, ki so storili tovrstna hudodelstva na ozemljih, kamor sega pravosodna oblast obeh sodišč, ostajajo na svobodi. Obe sodišči, je zapisal Conforti, namreč (v nasprotju z nürnberškimi in tokijskimi) ne moreta razpolagati z obtoženci, marveč se morata opirati na sodelovanje držav, v katerih so ali naj bi bili domnevni storilci, torej na sodelovanje, ki ga nalagajo omenjene resolucije Varnostnega sveta OZN.

3.3 Rimski statut

Rimski statut, razdeljen na 13 poglavij, je začel veljati 1. julija 2002, ko ga je ratificiralo 60 držav. Zagorac (Zagorac 2001: 50) je zapisal, da je bilo toliko ratifikacij za začetek veljavnosti rezultat pomembnega kompromisa med delegati na rimski konferenci, ki so se dogovorili, da k statutu niso dovoljeni nobeni pridržki. Kakršnekoli vsebinske spremembe statuta bodo, trdi avtor, možne šele po sedmih letih njegove veljavnosti – leta 2009, in sicer v sklopu predvidene revizijske konference. Avtor opozarja, da bo za spremembo statuta oziroma za njegovo amandmiranje potrebna dvetretjinska podpora držav, za veljavnost omenjenih sprememb pa bo potrebna ratifikacija sedmih osmin pogodbenic.

Rimski statut lahko, pravi Zagorac (Zagorac 2001: 49), razdelimo na tri dele: na materialnopravni, organizacijski in postopkovni. Sestavljen je iz preambule in 13 vsebinskih sklopov ter ima 128 členov. Po prepričanju Arsanjanija (Arsanjani 1999: 25) sta prevladujoči načeli statuta dve:

1. Načelo komplementarnosti, ki pravi, da MKS ne sme prevzeti jurisdikcije, dokler nacionalna sodišča obstajajo oziroma izvajajo jurisdikcijo⁷⁴. MKS naj ne bi nadomeščalo nacionalnih sodišč, ampak bi delovalo zgolj v skrajnih primerih⁷⁵. Omenjeni koncept določa odnos med MKS in nacionalnimi sodišči, torej katero sodišče bo imelo pristojnosti, ko gre za hude mednarodne zločine. MKS je pristojno le za najhujša hudodelstva, ki se tičejo mednarodne skupnosti kot celote. To načelo je vplivalo tudi na izbor zločinov in na njihovo aplikacijo. Zagotovilo naj bi širšo podporo sodišču in povečalo njegovo verodostojnost, moralno avtoriteto in učinkovitost. Na ta način naj bi se tudi izognili preobremenjenosti sodišča.
2. Statut naj bi ostal v mejah običajnega mednarodnega prava. Razlog za tak pristop je bila potreba po čim širši podpori statuta.

Zagorac (Zagorac 2001: 51) je zapisal, da je MKS mednarodnopravni subjekt (ima mednarodnopravno subjektiviteto) in trajna institucija, ki naj bi dopolnjevala kazenske jurisdikcije držav (t. i. načelo komplementarnosti). Glavne spodbude za ustanovitev stalnega

⁷⁴V primeru konkurirajoče jurisdikcije bi imelo mednarodno sodišče prednost.

⁷⁵Razvidno je, da so bile države članice OZN pripravljene sprejeti in priznati jurisdikcijo mednarodnega sodišča le za tako imenovane »*core crimes*« oziroma za najhujša mednarodna hudodelstva, ki prizadenejo vso mednarodno skupnost, a še to le, če sojenje pred domačim sodiščem ni možno ali bi bilo vprašljivo. (Bavcon 1999: 190)

MKS so sicer res prišle od OZN, vendar pa je MKS od OZN popolnoma neodvisna institucija. Stalna in globalna kazenska jurisdikcija, ki jo predstavlja MKS, lahko zmanjša odzivni čas mednarodne skupnosti v primerih, ko se ta sooča z obsežnimi in hudimi kaznivimi dejanji oziroma hudodelstvi. Po mnenju nekaterih strokovnjakov naj bi takšna stalna institucija znatno zmanjšala število mednarodnih kaznivih dejanj.

MKS se razlikuje od vseh drugih mednarodnih institucij, ki se ukvarjajo s človekovimi pravicami. Sodišče ni namenjeno človekovim pravicam (saj ne gre za sodišče za človekove pravice) in tudi ni institucija, ki bi bdela nad človekovimi pravicami. Temeljna naloga MKS je zagotavljanje kazenske odgovornosti posameznika za mednarodne zločine. Fife (Fife 2000: 68) opozarja, da je glavna razlika med MKS in MKSJ ter MKSR v njihovih odnosih do nacionalnega prava. MKS po prepričanju avtorja nima konkurenčne, pač pa komplementarno pristojnost. Rimski statut tudi ne spreminja mednarodnega prava na področju mednarodnega miru in varnosti, ampak zgolj krepi že obstoječe mednarodno pravo. Statut tudi ne ustvarja novega svetovnega reda, niti ne naznanja, da je prišel čas, ko se bodo kazniva dejanja končala. Kot je dejal norveški zunanji minister Vollebek (Vollebek v Fife 2000: 69), je popolnoma jasno, da bosta dejanska učinkovitost in praksa sodišča odvisni od poslušnosti oziroma volje držav članic, da sodišče podprejo. Fife nadaljuje, da MKS samo po sebi ne bo imelo učinka odvratanja in da je poleg tega problematično tudi dejstvo, da MKS ne razpolaga z lastno avtonomno policijo, kar pomeni, da bo praksa sodišča oziroma njegovo delovanje v polni meri odvisno od dobre volje in sodelovanja držav.

Wilkins (Wilkins 2001) opozarja, da je jurisdikcija, ki pripada MKS, nekaj popolnoma novega, saj še nikoli od Vestfalske mirovne pogodbe leta 1648 nobena mednarodna pogodba ni zavezovala tudi nečlanic oziroma nepodpisnic pogodbe. Rimski statut pa počne po njegovem prepričanju točno to. Zagorac (Zagorac 2001: 49) meni, da je Rimski statut v primerjavi s predhodnimi poskusi ustanovitve mednarodne kazenske institucije obsežnejši in bolj razdelan⁷⁶. Bavcon (Bavcon 1997: 190) trdi, da je »zdaj dokončno sprejeto načelo o individualni in zato torej tudi o krivdni odgovornosti posameznikov za mednarodna kazniva dejanja. Sprejeto je tudi načelo o komplementarni jurisdikciji mednarodnega sodišča, kar pomeni, da to sodišče ne nadomešča domačih sodišč, marveč jih le dopolnjuje, ko gre za najhujša mednarodna hudodelstva«.

⁷⁶Rimski statut obsega 128 členov, razdeljenih v 13 delov, kar je več kot dvakrat več v primerjavi z osnutkom Statuta MKS iz leta 1951 in revidiranim osnutkom iz leta 1953. (Zagorac 2001: 49)

Po drugi svetovni vojni, vse od leta 1946, so bila, kot je zapisal Bavcon (Bavcon 1997: 189–190), prisotna številna prizadevanja za ustanovitev stalnega mednarodnega sodišča. Po daljšem zastoju so, trdi avtor, v okviru Združenih narodov ta prizadevanja znova oživila po letu 1991, ko je GS OZN zahtevala od Komisije za mednarodno pravo, naj izdela in predloži zamisel o takšnem mednarodnem sodišču in osnutek njegovega statuta. Dejstvo, da je MKS plod pogodbe oziroma da je nastalo s sklenitvijo mednarodne pogodbe, prinaša nekatere prednosti. Pogodba naj bi namreč zagotavljala (Stevens 1998: 239) trdno zakonsko osnovo za sodbe proti storilcem mednarodnih zločinov, državam naj bi omogočala, da se odločijo, ali sprejmejo statut in jurisdikcijo ali ne (kar je za države izjemno pomembno zlasti v luči občutljive nacionalne suverenosti). Poleg tega naj bi se države z ustanovno pogodbo izognile težavnemu postopku dopolnjevanja Ustanovne listine OZN in problemom, ki se ponavadi pojavijo v povezavi z legitimnostjo resolucije⁷⁷. Dejstvo, da je MKS ustanovljeno na osnovi mednarodne pogodbe, po avtorjevem mnenju (Stevens 1998: 239) zagotavlja sodišču permanentnost, univerzalnost in avtoriteto, saj:

- so mednarodne pogodbe zanesljiv vir mednarodnega prava predvsem zaradi njihove obvezujoče narave (to dejstvo je pomembno zlasti z vidika obveznosti sodelovanja držav z MKS),
- so tako možnosti, da bi prihajalo do pogostega in nenadnega spreminjanja sodišča, manjše,
- to državam omogoča, da se odločijo za, oziroma proti jurisdikciji omenjenega sodišča in
- tako ni mogoče spodbijati legitimnosti MKS (kot bi bilo v primeru, če bi bilo MKS ustanovljeno z resolucijo).

Arsanjani (Arsanjani 1999: 25) opozarja, da je bilo pri pisanju Rimskega statuta vložene mnogo napora tudi v harmonizacijo splošnih načel kazenskega prava in proceduralnih pravil. Rezultat omenjenega usklajevanja je, da so določila glede splošnih načel in proceduralnih pravil v statutu hibrid javnega in civilnega prava.

⁷⁷Države bi lahko MKS ustanovile tudi z resolucijo Generalne skupščine ali Varnostnega sveta OZN.

3.3.1 Zločini

Ena ključnih težav v postopku sprejemanja statuta je bila definicija oziroma uvrstitvev zločinov v pristojnost MKS. Države so skoraj soglasno podprle uvrstitvev genocida na seznam zločinov MKS, vsa druga hudodelstva (zločini) oziroma kazniva dejanja pa so bila deležna zelo različne podpore. Velika večina držav je podprla vključitev vojnih zločinov in zločinov proti človečnosti. Glede agresije pa je bilo največ razprav in različnih stališč. Bavcon (Bavcon 1997: 83) je zapisal, da so mnoge države zagovarjale fiksno in neodvisno definicijo agresije, ki ne bi bila predmet revizije pred VS OZN. Spet druge države so zagovarjale stališče, da je sodišče za zločin agresije pristojno samo takrat, kadar VS OZN opredeli, da gre za agresijo. Avtor nadaljuje, da so bili ugovori in pomisleki v zvezi s tem mednarodnim hudodelstvom različni in so se navezovali zlasti na vprašanje definicije agresije in na zahtevo, da mora najprej VS OZN sprejeti stališče, da je neka država agresorka, in šele potem lahko nastopi MKS. Ob koncu pogajanj je, opozarja avtor, postalo jasno, da je definicija agresije kompleksen problem, ki bi lahko ogrozil ali celo onemogočil širši kompromis glede statuta.

Peti člen Rimskega statuta določa štiri skupine zločinov, za katere je MKS pristojno (Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča 2006):

- genocid,
- hudodelstva zoper človečnost,
- vojna hudodelstva in
- agresija (brez definicije).

Stevens (Stevens 1998: 242) je zapisal, da vsaka od teh kategorij (lahko se med seboj prepletajo) zajema izjemno hude zločine, do katerih mednarodna skupnost ne more ostati ravnodušna in ki so kot zločini prepoznani tudi v različnih mednarodnih pogodbah in v okviru mednarodnega običajnega prava. Conforti (Conforti 2005: 203) trdi, da ni nobenega dvoma, da se omenjeni seznam individualnih zločinov močno ujema s *communis opinio* mednarodne skupnosti in ustreza tako praksi notranjih sodišč različnih držav kot tudi praksi mednarodnih sodišč (nürnberško, MKSJ, MKSR). Avtor opozarja, da gre za individualne zločine, ki veljajo za take tudi v običajnem mednarodnem pravu.

3.3.1.1 Genocid

Rimski statut obravnava genocid ločeno, čeprav bi ga bilo, opozarja Conforti (Conforti 2005: 203), moč vključiti med zločine zoper človečnost. Definicija genocida je vzeta iz 2. člena Konvencije o kaznovanju in preprečevanju zločina genocida iz leta 1948⁷⁸. Bavcon (Bavcon 199: 92) trdi, da je genocid v skladu z omenjeno konvencijo kaznivo dejanje po mednarodnem pravu. Avtor tudi opozarja, da je hudodelstvo genocida mogoče storiti tako v času vojne kot tudi v mirnem času, kar ga bistveno razlikuje od hudodelstev zoper človečnost, ki jih je možno storiti le v povezavi z vojno. V 6. členu Rimskega statuta (Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča 2006) je zapisano, da je genocid dejanje, »storjeno z namenom v celoti ali delno uničiti neko narodnostno, etnično, rasno ali versko skupino:

- pobijanje pripadnikov takšne skupine,
- povzročanje hudih telesnih ali duševnih poškodb pripadnikom takšne skupine,
- naklepno izpostavljanje takšne skupine življenjskim razmeram, ki naj privedejo do njenega popolnega ali delnega fizičnega uničenja,
- uvajanje ukrepov, ki preprečujejo rojstva v skupini,
- prisilno preseljevanje otrok ene skupine v drugo.

Bavcon (Bavcon 1997: 93) je zapisal, da je »v teoriji hudodelstvo genocida soglasno obravnavano kot klasični zločin proti človečnosti (*delictum juris gentium*), kar ga uvršča ob bok najstarejšim kaznivim dejanjem po mednarodnem pravu, kot so piratstvo, vojna kazniva dejanja ali trgovanje s sužnji. Storilce teh kaznivih dejanj morajo države obravnavati kot »sovražnike vsega človeštva« (*hostes humani generis*). V skladu z univerzalnim načelom jih lahko kazensko preganja vsaka država«. Avtor (Bavcon 1997: 94) opozarja, da mora biti »kot nujni element kaznivega dejanja genocida na strani storilca ugotovljen namen: popolnoma ali delno uničiti določeno skupino. Ta zakonski znak mora biti izpolnjen, sicer ne gre za kaznivo dejanje genocida, lahko pa gre, na primer v času vojne, za hudodelstvo zoper civilno prebivalstvo«.

⁷⁸Konvencija je bila soglasno sprejeta 9. decembra 1948 na zasedanju Generalne skupščine OZN in je začela veljati 12. januarja 1951. Podpisnice so se strinjale, da je genocid po mednarodnem pravu kaznivo dejanje.

3.3.1.2 Vojni zločini

Vojni zločini oziroma vojna hudodelstva pomenijo kršenje pravil in običajev vojne. Bavcon (Bavcon 1997: 96) je zapisal, da so »vojna hudodelstva in kršitve zakonov ter običajev v vojni storitve ali opustitve, ki so prepovedane z mednarodnimi konvencijami in/ali s splošno sprejetimi načeli in pravili mednarodnega običajnega prava na področju oboroženih spopadov«. Avtor doda, da ideja o normiranju vedenja in postopkov subjektov, ki sodelujejo v vojni, v nekakšni minimalni obliki obstaja, odkar obstajajo vojne. Vojno pravo v širšem smislu, trdi Bavcon, zajema celoto predpisov in običajev o omejitvah in prepovedih, ki urejajo medsebojne odnose vojskujočih se držav. Bavcon (Bavcon 1997: 97) pravi, da »vojno pravo omejuje sovražnosti na splošno, omejuje način boja oboroženih sil, delno določa ravnanje pripadnikov oboroženih sil kakor tudi ravnanje civilne oblasti in civilnih oseb v primeru oboroženih spopadov«. Države so, meni avtor, ta pravila dolžne upoštevati in spoštovati, saj je vojno pravo nastalo kot nezapisano običajno pravo⁷⁹ in je tudi najstarejši del mednarodnega prava⁸⁰.

Adani (Adani 2001: 12) trdi, da je bilo vojno pravo večinoma kodificirano v devetnajstem in dvajsetem stoletju, po letu 1940 pa se je močno razvilo. Avtor ugotavlja, da se tehnično gledano takratne norme do danes niso kaj prida spremenile, res pa je, da se je obseg vojnega prava močno razširil. Bavcon (Bavcon 1999: 101) navaja, da »splošno soglasje mednarodne skupnosti, na katerem temeljijo inkriminacije v zvezi z nedovoljenimi načini bojevanja in nedovoljeno uporabo orožij, izhaja iz prepričanja, da je treba v času vojskovanja razlikovati med pripadniki oboroženih sil in vojaškimi cilji na eni strani ter civilnim prebivalstvom in civilnimi objekti na drugi strani«.

8. člen Rimskega statuta obravnava vojna hudodelstva, storjena v mednarodnih in nemednarodnih oboroženih spopadih. Statut navaja 34 hudodelstev, storjenih v mednarodnih konfliktih, in 16 hudodelstev v oboroženih nemednarodnih konfliktih. Definicija vojnih

⁷⁹»Velika večina vojnega prava je nastajala kot običajno pravo, torej kot pravila v zvezi z napovedjo vojne, premirja, predaje itd. Vendar pa je v drugi polovici devetnajstega stoletja vojno pravo postajalo vedno bolj predmet mednarodnih pogodb, ki so jih sprejemali na mednarodnih konferencah.« (Bavcon 1997: 97)

⁸⁰»Čeprav so moderni pisani instrumenti mednarodnega vojnega prava nastali šele po letu 1856, lahko prve začetke, vsaj v Evropi, zasledimo že leta 1139, ko so se na drugem lateranskem koncilu dogovorili o prepovedi uporabe samostrellov in pušk kremenjač.« (Bavcon 1997: 97)

hudodelstev večinoma vsebuje opredelitve iz »haaškega in ženevskega prava«.⁸¹ Arsanjani (Arsanjani 1999: 32) trdi, da so bila pogajanja glede vojnih hudodelstev v okviru Rimskega statuta še posebno težka. Težave so nastopile zlasti z določenimi poglavji oziroma z določili, kot so na primer dodatni II. protokol k ženevskim konvencijam⁸², notranji oboroženi konflikti, uvrstitev jedrskega orožja na seznam prepovedanega orožja⁸³, nabor otrok za vojskovanje idr. Pristojnost sodišča posega tudi na področje notranjih oboroženih spopadov, kar je zlasti pri nekaterih državah naletelo na velik odpor. Vztrajale so pri stališču, da se v statut vključi samo tiste vojne zločine oziroma hudodelstva, ki jih kot takšna priznava mednarodno običajno pravo. Zato je bil sprejet kompromisni predlog, ki je zdaj zapisan v 124. členu. V skladu z njim lahko država, ko postane pogodbenica statuta, izjavi, da za obdobje sedmih let po začetku veljavnosti statuta za posamezno državo ne sprejme pristojnosti MKS glede kategorije kaznivih dejanj, navedenih v 8. členu⁸⁴, kadar se za kaznivo dejanje domneva, da so ga storili njeni državljani ali da je bilo storjeno na njenem ozemlju (Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča 2006). Arsanjani (Arsanjani 1999: 32) meni, da je rezultat kompromisa tudi dejstvo, da je 8. člen razdeljen na štiri dele:

1. hude kršitve ženevskih konvencij iz leta 1949,
2. vojne zločine po I. dodatnem protokolu k ženevskim konvencijam,
3. hude kršitve 3. člena, skupnega štirim ženevskim konvencijam,
4. kršitve v zvezi z II. dodatnim protokolom k ženevskim konvencijam.

3.3.1.3 Zločini proti človečnosti

Bavcon (Bavcon 1997: 105) je zapisal, da se pojem hudodelstvo zoper človečnost prvič pojavi v Londonskem sporazumu iz leta 1945 oziroma v dodanem statutu Mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu. S to, kot pravi avtor, inkriminacijo so podpisnice hotele kazenskopravno zajeti hudodelstva, ki jih je izvajal nacistični režim v Nemčiji nad lastnimi državljani, predvsem nad Judi in drugimi nasprotniki režima. Do Nürnberga, opozarja Bavcon, namreč teh dejanj ne bi mogli uvrstiti v domeno mednarodnega prava, saj je v tem primeru šlo za domače državljane – za državljane Nemčije. In v skladu z do takrat veljavnim,

⁸¹Haaške konvencije iz leta 1864 in 1907; štiri ženevske konvencije iz leta 1864, 1906, 1929, 1949 in dva dopolnitvena protokola k ženevskim konvencijam.

⁸²Dodatni II. protokol obravnava zaščito žrtev nemednarodnih, notranjih oboroženih konfliktov.

⁸³Večina sodelujočih držav je sicer podpirala prepoved uporabe jedrskega orožja, vendar pa so bile jedrske države ostro proti. Da bi si zagotovili podporo omenjenih držav, so predlagatelji opustili idejo o prepovedi uporabe jedrskega orožja.

⁸⁴V 8. členu statuta so opredeljeni vojni zločini v oboroženih mednarodnih in nemednarodnih spopadih.

sicer spornim stališčem je lahko država s svojimi državljani bolj ali manj počela, kar je hotela. Sicer pa se je, trdi avtor, pojem hudodelstvo zoper človečnost najprej razvil v kontekstu vojnega prava v okviru Martensove klavzule⁸⁵.

Definicije vojnih zločinov in zločinov zoper človečnost se v marsičem prekrivajo, bistvena razlika pa je, da je zločin zoper človečnost moč storiti tudi pred vojno. Bavcon (Bavcon 1997: 107) opozarja, da je Generalna skupščina OZN potrdila načela mednarodnega prava iz statuta ter sodbe nürnberškega sodišča in s tem povzročila, da sta pojem in vsebina omenjenih zločinov postala del mednarodnega občega prava. Kljub temu pa so o tej določbi v času rimske konference potekala dolga in težavna pogajanja, na katerih je bilo potrebno sprejemati številne kompromise. Arsanjani (Arsanjani 1999: 30–31) pravi, da so bila v nasprotju s pričakovani pogajanja glede vojnih zločinov precej trda. Sedmi člen, ki opredeljuje omenjene zločine, naj bi bil neposredno vzet iz Statuta MKSJ, vendar se države s takšno idejo niso strinjale. Zagorac (Zagorac 2001: 54) trdi, da Rimski statut postavlja tri bistvene kriterije, po katerih zločine zoper človečnost loči od navadnih kaznivih dejanj:

1. dejanja morajo biti storjena v okviru velikega ali sistematičnega napada,
2. napad mora biti usmerjen zoper civilno prebivalstvo in
3. dejanja morajo biti storjena v podporo ali pri izvajanju politike posamezne države ali organizacije.

Arsanjani (Arsanjani 1999: 31) je zapisal, da je v končni fazi definicija zločinov zoper človečnost v Rimskem statutu veliko širša kot v statutih ad hoc sodišč. Med hudodelstva so, trdi avtor, zdaj vključeni tudi nekateri novi zločini, na primer posilstvo, spolno suženjstvo, prisilna prostitucija, prisilna nosečnost, prisilna sterilizacija in druge oblike hudega spolnega nasilja.

3.3.1.4 Agresija

Agresija je, kot je zapisal Bavcon (Bavcon 1997: 87), eden najhujših zločinov, ki v večini primerov privede do vojne in posledično do množičnega pobijanja ljudi. Conforti (Conforti

⁸⁵Martensonova klavzula, ki je vključena v IV. haško konvencijo iz leta 1907, določa, da v primerih, ki niso točno določeni oziroma zajeti z določili konvencij, pripadniki oboroženih sil in civilno prebivalstvo uživajo zaščito in vladavino načel mednarodnega prava, kot izhaja iz običajev med civiliziranimi narodi, iz zakonov človečnosti in zapovedi javne vesti. Martensova klavzula je postala avtoriteta oziroma univerzalno pravilo mednarodnega običajnega vojnega prava. (Bavcon 1997: 105)

2005: 203) meni, da zločin agresije lahko obravnavamo kot poglavitni, če ne kar edini zločin zoper mir. Agresija oziroma dejanje agresije je od vseh štirih zločinov najbolj problematično, saj uradna oziroma splošno sprejeta definicija agresije še ne obstaja, tako da ima MKS *de facto* jurisdikcijo samo za tri zločine. Zagorac (Zagorac 2001: 52) opozarja, da bo »MKS v skladu z drugim odstavkom 5.⁸⁶ člena in v skladu s 121.⁸⁷ ter 123.⁸⁸ členom lahko začelo izvajati pristojnosti glede agresije šele po sprejetju opredelitve tega kaznivega dejanja za namen tega statuta, kar pomeni določiti definicijo, povezano z individualno kazensko odgovornostjo in izvajanjem sodne pristojnosti«. Conforti (Conforti 2005: 203) pa glede zločinov zoper mir pravi, da »statut ne izoblikuje opredelitve agresije in jo, ko jo vključuje med področja, ki naj bi bila predmet sodne pristojnosti sodišča, prepušča prihodnjim spremembam konvencije«.

Bavcon (Bavcon 1997: 86–87) meni, da je »kaznivo dejanje agresije v obliki, kot ga poznamo danes, ena najbolj spornih inkriminacij na seznamu kaznivih dejanj po mednarodnem pravu«. Avtor (Bavcon 1997: 87) nadaljuje, da kljub temu inkriminacija v vsebinskem smislu oziroma

⁸⁶Sodišče izvaja jurisdikcijo za agresijo po sprejetju določbe v skladu s 121. in 123. členom, ki opredeli to kaznivo dejanje in določa pogoje, ob katerih sodišče izvaja jurisdikcijo za to kaznivo dejanje. Taka določba mora biti skladna z ustreznimi določbami Ustanovne listine Združenih narodov (Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča 2006).

⁸⁷V 121. členu je zapisano (Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča 2006): »1. Vsaka država pogodbenica lahko po sedmih letih od začetka veljavnosti tega statuta predlaga njegove spremembe. Besedilo katerekoli predlagane spremembe se pošlje generalnemu sekretarju Združenih narodov, ki ga takoj razpošlje vsem državam pogodbenicam. 2. Najmanj tri mesece od dneva uradnega obvestila naslednja skupščina držav pogodbenic z večino glasov navzočih glasuje in odloči, ali bo predlog obravnavala. Skupščina ga lahko obravnava sama ali skliče revizijsko konferenco, če zadeva to upravičuje. 3. Za sprejetje spremembe na zasedanju skupščine držav pogodbenic ali na revizijski konferenci, na kateri ni mogoče doseči konsenza, je potrebna dvetretjinska večina držav pogodbenic. 4. Razen, kot je določeno v petem odstavku, če začne sprememba za vse države pogodbenice veljati eno leto po tistem, ko je sedem osmin teh držav deponiralo listine o ratifikaciji ali sprejetju pri generalnem sekretarju Združenih narodov.

5. Vsaka sprememba 5., 6., 7. in 8. člena tega statuta začne veljati za tiste države pogodbenice, ki so sprejele spremembo, eno leto po deponiranju listin o njihovi ratifikaciji ali sprejetju. Za državo pogodbenico, ki ni sprejela spremembe, sodišče ne izvaja svoje jurisdikcije za kaznivo dejanje, ki ga zajema sprememba, če ga storijo državljani te države pogodbenice ali če je storjeno na njenem ozemlju.

6. Če je spremembo sprejelo sedem osmin držav pogodbenic v skladu s četrtem odstavkom, lahko država pogodbenica, ki ni sprejela spremembe, s takojšnjo veljavnostjo odpove statut ne glede na prvi odstavek 127. člena, vendar skladno z drugim odstavkom 127. člena, z obvestilom najpozneje eno leto po začetku veljavnosti take spremembe.

7. Generalni sekretar Združenih narodov razpošlje vsem državam pogodbenicam vsako spremembo, sprejeto na zasedanju skupščine držav pogodbenic ali na revizijski konferenci.

⁸⁸V 123. členu je zapisano (Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča 2006): »1. Sedem let po začetku veljavnosti tega statuta skliče generalni sekretar Združenih narodov revizijsko konferenco za obravnavo sprememb tega statuta. Taka revizija lahko zajema seznam kaznivih dejanj iz 5. člena. Na konferenci lahko sodelujejo tisti, ki sodelujejo v skupščini držav pogodbenic, in to pod enakimi pogoji. 2. Kadarkoli pozneje generalni sekretar Združenih narodov na zahtevo države pogodbenice in za namene, določene v prvem odstavku, skliče revizijsko konferenco, če se s tem strinja večina držav pogodbenic. 3. Določbe od tretjega do sedmega odstavka 121. člena veljajo tudi pri sprejemanju in začetku veljavnosti katerekoli spremembe statuta, ki se obravnava na revizijski konferenci.

v t. i. materialnopravnem smislu danes sicer ni več sporna, saj je dejanje agresije oziroma sproženja napadalne vojne vir velikega zla in trpljenja. Mednarodno sodišče v Nürnbergu, katerega statut je agresijo prvič izrecno določil za mednarodno kaznivo dejanje, je to dejanje označil celo za najhujše kaznivo dejanje po mednarodnem pravu, še doda avtor. Kljub temu, da je dejanje agresije prvo na seznamu mednarodnih kaznivih dejanj, pa je vprašljiva definicija samega dejanja, ki še ni v skladu z načelom zakonitosti oziroma z načelom *nullum crimen nulla poena sine lege certa*⁸⁹. Avtor opozarja, da bi bila zgolj takšna definicija agresije, ki bo v zadostni meri izpolnjevala pogoj določenosti kaznivega dejanja v zakonu, z vidika kazenskega prava primerna za ugotavljanje individualne kazenske odgovornosti, kot jo predvidevajo kazniva dejanja po mednarodnem pravu. Problem je v tem, trdi Bavcon (Bavcon 1997: 90), da agresije niso opredelili niti Versajska mirovna pogodba, niti Briand-Kellogov pakt, niti statut nürnberškega sodišča. Prva opredelitev agresije je bila sprejeta šele leta 1974 z Resolucijo GS OZN št. 3314, v kateri je zapisano, da je agresija kaznivo dejanje zoper mednarodni mir, zanjo pa je predvidena individualna kazenska oziroma mednarodna odgovornost (General Assembly Resolution 3314 (XXIX): Definition of Agression). V nadaljevanju resolucije je tudi podana definicija agresije, ki pa sama po sebi ni pravno zavezujoča. Kot pravi Bavcon (Bavcon 1999: 92), naj bi bila omenjena definicija zgolj vodilo politične in kazenskopravne narave, ki naj ga VS OZN uporabi po svoji presoji, ko v skladu s pristojnostmi odloča o tem vprašanju.

V zvezi z agresijo, ki jo je statut sodišča za zdaj preložil na kasnejši čas, Conforti (Conforti 2005: 203) meni, da ni na voljo zgovornejše prakse. Conforti (Conforti 2005: 204) je prepričan, da so bile tozadevne nürnberške obsodbe pod vplivom apokaliptičnega značaja, kakršnega je imela napadalna vojna, ki so jo sprožile sile osi. Conforti nadaljuje (Conforti 2005: 204), da »če bi se oprli na tak presedan, bi se lahko strinjali z mnenjem nekaterih piscev, po katerem je moč agresijo označiti za individualni mednarodni zločin le, če je sprožena v širokem obsegu ali pa ima posebno hude posledice«.

⁸⁹*Nullum crimen nulla poena sine lege certa* – v skladu s tem temeljnim načelom brez obstoječega zakona, ki preprečuje določeno ravnanje in v primeru tega nalaga oziroma predvideva kazen, tudi zločina in kazni ne more biti.

3.3.2 Sestava sodišča

V četrtem delu Rimskega statuta so opredeljeni sestava, organizacija, upravljanje MKS in imenovanja. 34. člen statuta (Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča 2006) določa, da MKS sestavljajo:

- predsedstvo,
- predobravnavni senat,
- obravnavni senat,
- pritožbeni senat,
- tožilstvo in
- tajništvo⁹⁰.

Zagorac (Zagorac 2003: 136) je zapisal, da je bila prva sestava sodišča izvoljena na prvem nadaljevanju prvega zasedanja skupščine držav pogodbenic, ki je potekalo februarja 2003 na sedežu Združenih narodov v New Yorku. Za 18 sodniških mest se je potegovalo 43 kandidatov. Avtor pri tem opozarja, da so volitve sodnikov izjemno zapleten postopek. Kot trdi, je bilo za izvolitev prve sestave sodišča potrebnih kar 33 krogov.

V tristopenjskih senatih (predobravnavni, obravnavni in pritožbeni) deluje 18 sodnikov⁹¹. Vsak izmed njih mora biti strokovno uveljavljen na področju kazenskega, materialnega in procesnega prava, imeti mora ustrezne izkušnje s kazenskimi postopki (kot sodnik, tožilec, odvetnik ali podobno) ali pa mora biti strokovno uveljavljen na ustreznih področjih mednarodnega prava (npr. mednarodno humanitarno pravo, pravo človekovih pravic) in predvsem mora imeti obsežne poklicne izkušnje na pravnem področju. Poleg tega morajo biti sodniki tudi ugledne moralne osebnosti, ki jih odlikujeta nepristranskost in neoporečnost. Vsaka država članica MKS lahko predlaga enega kandidata, ni pa nujno, da je državljan te države. Za namen izvolitve sodnikov se v skladu s 112. členom sklične skupščina držav

⁹⁰V okviru tajništva deluje tudi Sklad za pomoč žrtvam.

⁹¹Trenutna sestava sodišča je naslednja: René Blattman (Bolivija), Maureen Harding Clark (Irska), Fatoumata Dembele Diarra (Mali), Adrian Fulford (Združeno kraljestvo), Karl T. Hudson-Phillips (Trinidad in Tobago), Claude Jorda (Francija), Hans-Peter Kaul (Nemčija), Philippe Kirsch (Kanada), Erkki Kourula (Finska), Akua Kuenyehia (Gana), Elizabeth Odio Benito (Kostarika), Gheorghios M. Pikis (Ciper), Navanethem Pillay (Južna Afrika), Mauro Politi (Italija), Sang-hyun Song (Republika Koreja), Sylvia H. de Figueiredo Steiner (Brazilija), Trendafilova Ekaterina (Bolgarija), Anita Ušacka (Latvija). Ob tem je potrebno poudariti, da se je prva sestava sodnikov spremenila januarja 2006, ko je šestim potekel prvi triletni mandat. (International Criminal Court: The Judges 2006 in Elected Judges: Final Results 2006)

pogodbenic, kjer se s tajnim glasovanjem izvoli 18 sodnikov. Izvoljeni so tisti kandidati, ki dobijo največ glasov in dvetretjinsko podporo oziroma večino navzočih in glasujočih držav pogodbenic. V MKS ne sme biti več kot en sodnik državljan iste države, poleg tega je vsak sodnik lahko izvoljen le za eno devetletno mandatno obdobje. Zagorac (Zagorac 2003: 136) opozarja, da je bila na prvih volitvah tretjina sodnikov izbrana z žrebom za mandat treh let, tretjina za šest in tretjina za devet let.

V 5. točki 36. člena Rimskega statuta je zapisano, da se za volitve sestavi dva seznama kandidatov: seznam A vsebuje kandidate z izkušnjami s področja kazenskega prava in seznam B kandidate, ki imajo izkušnje s področja mednarodnega humanitarnega prava in človekovih pravic. Vsaka država potem voli kandidate iz obeh skupin: s seznama A najmanj devet, s seznama B najmanj pet in le po tri kandidate iz vsake regije⁹². To pomeni, da morajo države članice pri imenovanju sodnikov upoštevati potrebe po zastopanosti glavnih pravnih sistemov sveta, pravično geografsko zastopanost, zastopanost sodnikov moškega in ženskega spola ter potrebo po vključitvi sodnikov s pravnimi izkušnjami na posebnih področjih, saj naj bi le tako zagotovili uravnoteženo mednarodno sestavo senatov.

3.3.2.1 Predsedstvo

Predsedstvo sestavljajo predsednik ter prvi in drugi podpredsednik – izvoli se jih z absolutno večino vseh sodnikov. Predsedstvo je odgovorno za pravilno delovanje sodišča in za druge naloge iz Rimskega statuta. Predsedstvo se pri svojem delu usklajuje s tožilcem in si prizadeva pridobiti njegovo soglasje o vseh vprašanih skupnega interesa. V skladu z 38. členom⁹³ Rimskega statuta je 18 sodnikov MKS 11. marca 2006 izvolilo novo predsedstvo, ki ga trenutno sestavljajo (The Presidency 2006):

- sodnik Philippe Kirsch (Kanada), predsednik,
- sodnik Akua Kuenyehia (Gana), prvi podpredsednik,

⁹²Regije so: Afrika, Latinska Amerika in Karibi, Vzhodna Evropa, Azija, Zahodna Evropa. (Zagorac 2000: 136)

⁹³V 38. členu je zapisano (Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča 2006): »1. Predsednik ter prvi in drugi podpredsednik se izvolijo z absolutno večino sodnikov. Vsak ostane na tej funkciji tri leta ali do konca svojega mandata kot sodnik, če jim ta prej poteče. Ponovno se lahko izvolijo le še enkrat. 2. Prvi podpredsednik nadomešča predsednika, če ta ni dosegljiv ali je izločen. Drugi podpredsednik nadomešča predsednika, če predsednik in prvi podpredsednik nista dosegljiva ali sta izločena. 3. Predsednik ter prvi in drugi podpredsednik sestavljajo predsedstvo, ki je odgovorno za: (a) pravilno delovanje sodišča, razen tožilstva, in (b) za druge naloge, ki so mu naložene po tem statutu. 4. Pri opravljanju svojih nalog po pododstavku (a) tretjega odstavka se predsedstvo usklajuje s tožilcem in si prizadeva dobiti njegovo soglasje o vseh vprašanih skupnega pomena.«

- sodnik René Blattman (Bolivija), drugi podpredsednik.

3.3.2.2 Predobravnavni senat

Ko tožilec zbere dovolj dokazov, ki nakazujejo kaznivo dejanje, zadevo preda v t. i. predobravnavni senat. Sestavlja ga najmanj šest sodnikov, večinoma z izkušnjami s kazenskimi postopki. Šest od 18 sodnikov je razvrščenih v predobravnavni senat, ta pa je nadalje razdeljen na več oddelkov. Namen oddelkov je izdajanje nalogov za aretacijo, pozivanje k predaji, ugotavljanje upravičenosti postopka (ali je tožilec ukrepal upravičeno, ali je dovolj dokazov za postopek) idr. Poglavitne naloge predobravnavnega senata določa 57. člen statuta in so:

1. izdajanje odredb in nalog (na zahtevo tožilstva), potrebnih za namene preiskave,
2. izdajanje odredb po čl. 58⁹⁴, izdajanje odredb za pomoč osebi pri pripravi obrambe,
3. skrb za varstvo in zasebnost prič ter žrtev, zavarovanje dokazov, varstvo prijatih oseb in tistih, ki so prišle na sodišče na podlagi sodnega poziva, varstvo informacij državne varnosti (kadar je to potrebno),
4. pooblastilo tožilcu, da izvede posebne preiskovalne ukrepe na ozemlju pogodbenice brez zagotovila njenega sodelovanja in
5. predobravnavni senat naproša (ob posebnih pogojih) države za sodelovanje pri sprejemanju potrebnih varstvenih ukrepov.

Williams (Williams 2000) je zapisal, da naj bi predobravnavni senat služil tudi kot sredstvo za nadzorovanje neodvisnega tožilca. V primeru, da dokazov ni dovolj oziroma da ne podpirajo obtožb, tožilec postopka ne more nadaljevati.

3.3.2.3 Obravnavni senat

Obravnavni senat sestavlja najmanj šest sodnikov, delo senata pa opravljajo trije sodniki obravnavnega senata. Ta skrbi za pravično in hitro obravnavo ob polnem spoštovanju pravic obtoženca ter dolžnem upoštevanju varstva žrtev in prič. Glavna obravnava poteka pred obravnavnim senatom. Ta lahko prenese predhodna vprašanja predobravnavnemu senatu, lahko pa – po potrebi – opravlja tudi naloge predobravnavnega senata. Obravnavni senat je

⁹⁴58. člen opredeljuje naloge za prijete ali sodni poziv, ki ga izda predobravnavni senat.

med drugim pristojen tudi, da na prošnjo stranke ali na lastno pobudo odloči, ali so dokazi dopustni in pomembni za zadevo, ter da ukrene vse potrebno za vzdrževanje reda med obravnavo.

Williams (Williams 2000) je zapisal, da trije sodniki odločajo o krivdi oziroma nedolžnosti obdolženega in da so sojenja, razen v posebnih okoliščinah, javna. Obdolženi velja za nedolžnega, dokler mu krivda ni dokazana, kar pomeni, da mora tožilec dokazati nedvomno krivdo. Odločanje o krivdi oziroma nedolžnosti obdolženca poteka tajno, za odločitev pa je potrebna večina glasov sodnikov. Najhujša kazen, ki jo lahko naloži MKS, je dosmrtna zaporna kazen, sodišče pa lahko določi tudi odškodnino za žrtve.

3.3.2.4 Pritožbeni senat

Sestavljajo ga predsednik in štirje drugi sodniki. Delo pritožbenega senata opravljajo vsi sodniki pritožbenega senata. Pritožbeni senat, ki ima vsa pooblastila obravnavnega senata, ugotavlja, ali je prišlo do zmotne uporabe dejstev ali do kršitve uporabnega prava. Pritožbeni senat lahko zadevo vrne v ponovno sojenje obravnavnemu senatu, lahko skliče nov obravnavni senat ali celo sam razsoja v zadevi. Zagorac (Zagorac 2001: 60) trdi, da gre za klasičen postopek pritožbe v kazenskem postopku.

Williams (Williams 2000) je zapisal, da sodniki v pritožbenem senatu obravnavajo pritožbe tožilca, obtoženca ali drugih prizadetih oseb. Tožilec se lahko pritoži na oprostitev, obtoženi pa na obsodbo, sicer pa se na pritožbeni senat lahko obrnejo tudi druge stranke oziroma osebe (npr. predstavniki žrtev), ki niso zadovoljne s postopkom oziroma s končno odločitvijo sodišča.

3.3.2.5 Tožilstvo

Imenovanje, naloge in delovanje tožilstva oziroma tožilca določa 42. člen statuta. Tožilstvo deluje neodvisno, in sicer kot samostojen organ sodišča. Odgovorno je za:

- sprejemanje prijav ali kakršnihkoli utemeljenih obvestil o kaznivih dejanjih v pristojnosti sodišča,
- za njihovo preverjanje in
- za vodenje preiskav ter pregon pred sodiščem.

Tožilstvo vodi tožilec z obsežnimi pooblastili, ki ima tudi vse pristojnosti za vodenje in upravljanje tožilstva. Neodvisnost tožilca je za nekatere države pomemben dosežek rimske konference, za druge pa ključna ovira za pristop k MKS. Zlasti vprašljivo je določilo, ki tožilcu dovoljuje, da na podlagi informacij iz kateregakoli vira sproži preiskavo na lastno pobudo (t. i. *proprio motu*). Pri delu mu lahko pomaga eden ali več namestnikov, ki pa morajo biti, tako kot tožilec, osebe velikega moralnega ugleda, visoko strokovno usposobljeni in imeti morajo veliko praktičnih izkušenj s pregonom ali sojenjem v kazenskih zadevah. Tožilca se izvoli s tajnim glasovanjem, potrebna pa je absolutna večina držav članic skupščine držav pogodbenic. Na enak način se s seznama kandidatov, ki ga pripravi tožilec, voli tudi namestnike tožilca⁹⁵. Tožilec in namestniki so izvoljeni za devetletni mandat⁹⁶.

3.3.2.6 Tajništvo sodišča

V skladu s 43. členom Rimskega statuta je tajništvo sodišča odgovorno za nesodne vidike delovanja sodišča in za opravljanje storitev za sodišče (pri tem tajništvo ne posega v naloge in pooblastila tožilca). Tajništvo vodi tajnik, ki je tudi glavni upravni uradnik sodišča, svoje naloge pa opravlja pod vodstvom predsednika sodišča. Tajnik ni pooblaščen za izvajanje svojih nalog v okviru urada tožilca⁹⁷. Na priporočilo skupščine, tajnika, ki mora biti oseba velikega moralnega ugleda in visoko strokovno usposobljen, s tajnim glasovanjem in z absolutno večino izvolijo sodniki. Po potrebi in na priporočilo tajnika sodniki na enak način izvolijo njegovega namestnika. Tajnik je izvoljen za dobo petih let z možnostjo ponovne izvolitve.

3.4 Tekstovne nejasnosti in pomanjkljivosti Rimskega statuta oziroma Mednarodnega kazenskega sodišča

V tem delu bom predstavila glavne pomanjkljivosti Rimskega statuta in Mednarodnega kazenskega sodišča, ki jih največkrat najdemo v strokovni literaturi. Očitke ZDA, ki se

⁹⁵Za vsak položaj namestnika tožilca tožilec imenuje tri kandidate. Namestniki tožilca opravljajo katerokoli delo, ki se po statutu zahteva od tožilca.

⁹⁶Tožilstvo trenutno sestavljajo glavni tožilec (Luis Moreno - Ocampo (Argentina), ki je bil na to funkcijo imenovan 13. junija 2003), in dva tožilca namestnika (Serge Brammertz (Belgija), ki je odgovoren za preiskave, in Fatou Bensouda (Gambija), odgovoren za pregon). (Office of the Prosecutor, 2006)

⁹⁷Za vse zadeve, ki se nanašajo na urad tožilca, mora tajnik sodišča v skladu s čl. 43 pridobiti od tožilca privolitve.

nanašajo na Rimski statut oziroma na Mednarodno kazensko sodišče, bom posebej podrobneje predstavila v naslednjem poglavju.

3.4.1 Komplementarnost

Dempsey (Dempsey 1998) je zapisal, da zagovorniki MKS menijo, da sodišče dopolnjuje in ne nadomešča nacionalnih kazenskih sistemov. Avtor meni, da teoretično sodišče sicer ne bi posredovalo, dokler nacionalna sodišča dobro opravljajo svoje naloge. Vendar pa je pri tem, trdi avtor, vprašljiva definicija učinkovitosti domačih sodišč, kar pomeni, da bo imelo dejansko MKS vrhovni sodni nadzor. MKS bo, opozarja Dempsey, postalo neizogiben sodelavec v nacionalnih sodnih procesih, saj bo le postavljalo merila o tem, kaj je učinkovito oziroma neučinkovito, in tako posredno pritiskalo na države, da omenjene definicije sprejmejo. To pa po avtorjevem prepričanju nedvomno zmanjšuje tradicionalno pojmovanje nacionalne suverenosti. MKS po njegovem mnenju tako ustvarja napetost med državno suverenostjo in svetovnim redom.

Tudi Wilkins (Wilkins 2001) ugotavlja, da je MKS nacionalnim sodiščem načeloma komplementarno (1. člen Rimskega statuta). Vendar, opozarja avtor, v realnosti komplementarnost nacionalni zakonodaji in notranjemu pravu ne zagotavlja varnosti pred zunanjim vsiljevanjem. Gre zgolj za zagotovilo, da nacionalna zakonodaja ni v ničemer v nasprotju z mednarodnim pravom (17. člen). Wilkins meni, da je potrebno poudariti, da MKS ni običajno mednarodno institucionalno telo, saj je v statutu jasno zapisano, da v primeru morebitnih konfliktov med MKS in nacionalno zakonodajo prevlada MKS. Zapisano je tudi, da morajo države vsa dejanja, kot so mednarodni zločini, vključiti v svojo nacionalno zakonodajo. Če tega ne storijo, se utegne zgoditi, da bodo prepoznane kot »nezmožne oziroma nepripravljene delovati« in bo namesto njih pregon prevzelo MKS. Wilkins trdi, da je očitno, da v tem primeru komplementarnost ni varovalo.

Strijards (Strijards 1999: 673) meni, da komplementarnost teoretično pomeni, da lahko MKS deluje le, kadar gre za najhujša hudodelstva in kadar sodišče ugotovi, da članice niso sposobne ali pripravljene izpeljati procesa pred nacionalnimi sodišči. V skladu z omenjenim načelom komplementarnosti naj bi imelo sodišče jurisdikcijo le v primeru, ko bi prišlo do t. i. pravne praznine. Ključni problem načela komplementarnosti je po prepričanju avtorja v vprašanju, kdo je tisti, ki lahko odloča o tem, kdaj so izpolnjeni pogoji za komplementarnost?

Strijards trdi, da kljub temu, da MKS uradno nima primata nad državami, lahko izvaja nadzor nad kazenskimi postopki, v praksi lahko deluje kot univerzalni arbiter, ki samostojno odloča, ali države korektno izvajajo svoje naloge.

Tudi Wilkins (Wilkins 2002) se strinja, da naj bi bil Rimski statut komplementaren nacionalni kazenski zakonodaji in naj bi kot tak načeloma imel jurisdikcijo le, kadar država sama ni zmožna oziroma ni pripravljena preganjati storilcev. Avtor meni, da je na prvi pogled videti, kot da gre za varovanje nacionalne suverenosti, ki naj bi pomirilo nasprotnike MKS. Vendar pa omenjeni koncept komplementarnosti po njegovem prepričanju ni varovalo nacionalne suverenosti, pač pa je prej v funkciji mednarodne superiornosti. MKS in pravila, ki izhajajo iz Rimskega statuta, trdi Wilkins, prevladajo. Določila Rimskega statuta in nacionalno pravo so si po prepričanju avtorja komplementarni le, dokler niso v medsebojnem konfliktu, saj je Rimski statut oblikovan tako, da se mora v primeru konflikta notranji pravni red podrediti določbam statuta. Priročnik za ratifikacijo in implementacijo Rimskega statuta pojasnjuje, da MKS ni običajno mednarodno institucionalno telo. V zvezi s komplementarnostjo je, kot pravi avtor, v priročniku zapisano, da morajo države spremeniti kazensko pravo, kazenske postopke, vzajemno pravno pomoč, zakone o izročitvah in zakonodajo s področja človekovih pravic tako, da bo skladna z določili Rimskega statuta. V primeru konflikta med določili Rimskega statuta in zakonodajo države članice prevlada mednarodno pravo v okvirih Rimskega statuta. Priročnik tudi določa, da je priporočljivo, da države v svojo zakonodajo vključijo vsa dejanja, ki so v statutu opredeljena kot kazniva.

Wilkins (Wilkins 2002) meni, da načelo komplementarnosti grobo posega v notranje zadeve držav in s tem le še dodatno otežuje mirno reševanje obstoječih kriz in socialnih problemov ter resno omejuje sposobnosti držav za mirno reševanje kriznih situacij. Po njegovem prepričanju države potrebujejo fleksibilnost, da po svojih najboljših močeh in na svoj način rešujejo krize, v katerih so se znašle, žal pa komplementarnost vse te napore omejuje.

Avtorji (Caesy in drugi 2002: 12–13) opozarjajo, da so standardi, ki določajo, kdaj gre za »nepripravljenost« države, da izvede pregon, preveč splošni in da poleg tega o tem odloča MKS samo. Standardi, ki določajo »nezmožnost«, so po prepričanju avtorjev sicer bolj specifični, a še vedno dokaj splošni. Sodišče prevzame posamezni primer v obravnavo, kadar pride do popolnega ali delnega porušenja sodnega sistema, kadar ni nobenega možnega dostopa do sodišča, kadar država ni sposobna prijeti obtoženca, priskrbeti potrebnih dokazov

ali kako drugače voditi postopka. Ves koncept komplementarnosti je po mnenju avtorjev odvisen od subjektivne ocene sodišča in od tega, kako agresivno bo sodišče želelo interpretirati te opredelitve. Nejasen in neprecizen jezik statuta sodišču omogoča pretirano angažiranje. Statut, trdijo avtorji, ne zagotavlja spoštovanja primarne jurisdikcije države, neodvisnost in nepristranskost sodišča pa tožilcu in sodnikom MKS omogočata izogibanje ter negiranje primarnosti države.

3.4.2 Pristojnosti tožilca

V 1. točki 15. člena Rimskega statuta Mednarodnega kazenskega sodišča je zapisano, da lahko (Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča 2006) »tožilec začne preiskave proprio motu na podlagi obvestil o kaznivih dejanjih v pristojnosti sodišča«. Strijards (Strijards 1999: 677) je zapisal, da so države temu predlogu dolgo nasprotovale, saj gre za poseganje v strukturo nacionalnega pravnega reda in za veliko neodvisnost tožilca. Besedilo statuta nadalje določa, da če tožilec ugotovi, da obstaja utemeljena podlaga za nadaljevanje preiskave, lahko od predobravnavnega senata zahteva odobritev preiskave in predloži zbrano dokazno gradivo. Brez takšne odobritve tožilec ne more nadaljevati preiskave. Kljub zavrnitvi pa lahko tožilec ponovno vloži zahtevo na podlagi novih dejstev ali dokazov. Strijards (Strijards 1999: 677) meni, da so z vidika notranje oziroma ozemeljske suverenosti takšna pooblastila tožilca očitno in nesprejemljivo kršenje načela nacionalne teritorialnosti, po kateri kazenska jurisdikcija ostaja v rokah nacionalne kazenske avtoritete.

Nill (Nill 1999) opozarja, da Rimski statut tožilcu podeljuje obsežna pooblastila (npr. lahko raziskuje domnevne zločine, če ga za to prosijo VS, članice, žrtve, nevladne organizacije ali drugi »zanesljivi« viri). Avtorja (Nill 1999) skrbi, da se tožilec lahko o tem, da bo ali ne bo raziskoval domnevnih zločinov, odloči tudi odvisno od ideološkega simpatiziranja s pobudnikom. Takšne pristojnosti pa po njegovem prepričanju predstavljajo izjemno nevarnost za politično motivirane pregone in procese.

Zaradi izjemno obsežnih pooblastil je po prepričanju Williamsa (Williams 2000) neodvisni tožilec ena ključnih funkcij sodišča. Avtorja predvsem skrbi neodvisnost tožilca. Wilkins (Wilkins 2002) je zapisal, da je struktura sodišča taka, da skupinam pritiska omogoča, da uveljavljajo svoj vpliv na tožilca oziroma na njegovo funkcijo, zato obstaja nevarnost, da sodišče izgubi prvotni namen.

Rimski statut, opozarjajo avtorji (Caesy in drugi 2002: 14), tudi ne predvideva ustreznega sistema nadzora nad tožilcem, kar bi bilo glede na dejstvo, da statut tožilcu podeljuje obsežne diskrecijske pravice, nujno potrebno. V nasprotju s tožilcem v MKS so, kot ugotavljajo avtorji, tožilci v notranjem, državnem pravnem sistemu pod stalnim nadzorom. Pristojnosti so pod nadzorom javno izvoljenih predstavnikov, ki lahko tožilce v primeru zlorabe tudi odpokličejo oziroma jim odvzamejo funkcijo, zato so zlorabe položaja redkejše.

Avtorje (Caesy in drugi 2002: 15–16) skrbijo tudi zelo obsežna pooblastila tožilca med predhodno preiskavo. Ko tožilec odloči, da obstaja utemeljena podlaga za preiskavo, jo lahko samoiniciativno sproži. 18. člen določa, da tožilec o tem obvesti države članice, državo državljana in državo, kjer se je hudodelstvo zgodilo. Tožilec mora, trdijo avtorji, teoretično sicer dati prednost državi, ki zahteva jurisdikcijo, lahko pa pri predobravnavnem senatu lobira, da država ni sposobna oziroma pripravljena voditi postopka. Četudi predobravnavni senat predlog tožilca zavrne, lahko ta zahteva, da mu država redno pošilja poročila o napredku v zvezi s preiskavo. Poleg tega lahko tožilec pregleduje in nadzoruje delovanje države ter vodenje postopka.

Še bolj je zaskrbljen Wilkins (Wilkins 2001), ki prav tako meni, da predstavljajo velik problem široke pristojnosti tožilca in dejstvo, da za svoje delo ni nikomur odgovoren. 44. člen Rimskega statuta tožilcu dovoljuje, da mu pomagajo tudi osebe, ki jih sponzorirajo države in nevladne organizacije. Neodvisen tožilec, nad katerim ni nobenega pravega nadzora, je po avtorjevem prepričanju že sam po sebi dovolj zastrašujoč, popolnoma neodvisni tožilec, čigar pisarne polnijo ideološko obremenjeni posamezniki, pa je še toliko hujši.

Wilkins (Wilkins 2002) trdi, da je ena glavnih značilnosti zdravega sodnega sistema sodna neodvisnost, vendar pa gre v primeru MKS neodvisnost predaleč. Rimski statut tožilcu zagotavlja t. i. proprio motu pravico, kar pomeni, da lahko preiskavo oziroma pregon začne na lastno pobudo, brez državnega nadzora. ZDA so se zavzemale, da bi imel tožilec MKS pooblastila, ki bi mu dovoljevala sprožiti postopek samo, kadar mu ga predložijo države oziroma VS OZN. Wilkins piše, da je bil predlog zavrnjen, Rimski statut pa sprejet v obliki, ki tožilcu podeljuje obsežna preiskovalna in tožilska pooblastila. Ravno ta pooblastila (in manj dejstvo, da je tožilec politično brez nadzora) so po prepričanju avtorja trn v peti ZDA.

3.4.3 Opredelitev zločinov

Nill (Nill 1999) trdi, da je kazensko pravo učinkovito, konstruktivno in pravično, kadar vsak zločin vsebuje dokazljive elemente, ki zadostujejo za obsodbo. Žal pa MKS pri nekaterih zločinih oziroma kaznivih dejanjih ne vsebuje potrebnih specifičnih elementov, niti ne definira ustrezno ključnih kaznivih dejanj⁹⁸. Interes za zagotavljanje jasno definiranih kaznivih dejanj po prepričanju avtorja izvira iz splošnega konsenza, po katerem je sodišče zvesto načelom zakonitosti. V skladu s tem temeljnim načelom brez obstoječega zakona, ki preprečuje določeno ravnanje in v primeru tega nalaga oziroma predvideva kazen, tudi zločina in kazni ne more biti (oziroma *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege certa*). Podpis pogodbe, ki predvideva spoštovanje pravil oziroma načel prava, ki so nejasna in pomanjkljivo opredeljena, postavlja po mnenju avtorja pod vprašaj verodostojnost sodišča. Dodaten problem, povezan z nejasnimi definicijami hudodelstev, pa je, kot trdi Nill, ta, da tožilec MKS na osnovi kakršnihkoli virov samostojno odloča o sprožitvi postopka. Če pogoji niso dovolj strogi, potem bo po mnenju avtorja MKS zasuto s primeri, ki so z vidika mednarodne skupnosti manj pomembni oziroma postranskega pomena; če pa bodo prestrogi, sodišče ne bo verodostojno, saj bodo mnogi zločini ostali nekaznovani.

Wilkins (Wilkins 2001) je zapisal, da statut načeloma obravnava le najhujša hudodelstva, vendar pa je potencialni obseg 6., 7. in 8. člena Rimskega statuta omejen »le z domišljijo mednarodnih pravnikov in sodnikov, ki bodo te člene interpretirali«. Na primer, genocid ne zajema le pobijanja članov neke skupine, ampak tudi povzročanje »resnih telesnih in mentalnih poškodb članov skupine«. To pa po prepričanju avtorja pomeni, da ima MKS vse pristojnosti, da posreduje tudi v primeru rasnih in verskih sporov. Še bolj zaskrbljujoč je obseg zločinov proti človečnosti (7. člen), saj statut ne vsebuje dovolj točne definicije posameznih zločinov. Tako je v primeru zločinov proti človečnosti preganjanje definirano kot »naklepno in hudo kratenje temeljnih pravic«. Ob tem se Wilkins sprašuje: kaj sploh pomeni »naklepno in hudo kratenje temeljnih pravic«, saj ni splošno sprejete definicije glede obsega omenjenih pravic. Po njegovem mnenju je vprašljiva tudi definicija t. i. nečloveška dejanja odstavka k, 1. točka, 7. člen). Določilo določa le, da gre za »nečloveška dejanja, ki naklepno

⁹⁸Na primer agresija je vključena v statut, a ni definirana. Zato obstaja možnost, da pride do konkurenčne in drugačne definicije agresije znotraj sistema OZN. To pa lahko vodi do nekonsistentne in neupravičene aplikacije mednarodnega prava. MKS se glede vprašanja, ali je prišlo do agresije ali ne, kaj hitro lahko znajde tudi v sporu z VS OZN. (Nill 1999)

povzročajo veliko trpljenje, hude telesne poškodbe ali okvare duševnega ali telesnega zdravja«, definicija vsega tega pa manjka. Wilkins trdi, da bi Vrhovno sodišče ZDA tak zločin zagotovo razglasilo za neustavnega zaradi nejasnosti, saj ni vnaprej razvidno, kaj naj bi bilo tisto, kar povzroči hude telesne ali duševne poškodbe in okvare.

Nsereko (Nsereko 2002: 500) je zapisal, da je leta 1974 v GS OZN sprejeta definicija v okviru Resolucije 3314 (XXIX), po kateri agresija pomeni uporabo oborožene sile s strani države proti suverenosti, ozemeljski celovitosti ali politični neodvisnosti druge države, oziroma uporaba oborožene sile na način, ki ni v skladu z določili UL OZN. V skladu z definicijo GS OZN dejanja agresije obsegajo:

- invazijo ali napad oboroženih sil ene države na ozemlje druge države,
- bombardiranje druge države (s strani oboroženih sil prve države),
- blokado pristanišč, obale ene države s strani oboroženih sil druge države in
- napad oboroženih sil na drugo državo (na kopnem, morju, v zraku) idr.

Vendar, trdi Nsereko (Nsereko 2002: 501), delegati v Rimu niso bili zadovoljni z definicijo, zapisano v resoluciji, zato je tudi niso uvrstili v statut. Zapisali so le, da bodo v prihodnosti, skladno s 121. in 123. členom statuta, sprejeli definicijo agresije in postavili pogoje, pod katerimi bo sodišče za ta zločin izvajalo jurisdikcijo.

Caesy (Caesy in drugi 2002: 17) opozarja, da je veliko negotovosti glede definicij zločinov, ki sodijo pod pristojnost sodišča, saj so definicije precej splošne in dopuščajo možnost obsežne interpretacije. Avtorji (Caesy in drugi 2002: 18) trdijo, da so v notranjem pravu sodniki in tožilci tisti, ki razlagajo zakonska določila. Ker pa gre za razdelane nacionalne pravne sisteme, nad katerimi poteka nadzor in kjer sta tožilska ter sodna funkcija ločeni, ni veliko možnosti, da bi prišlo do napačnega tolmačenja določil. Takšnega nadzora v MKS ni, tožilec in sodniki so organi iste institucije. Še več, opozarjajo avtorji, v nacionalnih pravnih sistemih je zakonodaja tista, ki lahko popravlja napačne sodne interpretacije. V sistemu, ki ga ustvarja Rimski statut, pa je to izjemno težko, saj se statut lahko dopolni le v okviru sklica skupščine držav članic. Statut ustvarja po prepričanju avtorjev tudi novo mednarodnopravno osnovo, saj so na seznam mednarodnih zločinov, ki sodijo v pristojnost MKS, dodana nekatera nova dejanja, ki do sedaj na mednarodni ravni niso veljala za kazniva. Predvsem je vprašljiv zločin agresije, ki je uvrščen v statut in ni definiran. Avtorji (Caesy in drugi 2002: 19) so zapisali, da

je bilo predlaganih tudi že nekaj novih zločinov, ki naj bi jih države amandmirale k statutu (npr. terorizem, trgovina z drogo, jedrsko orožje idr.). Poleg tega je po njihovem mnenju vprašljiva tudi določba, po kateri so članice dolžne izročiti obtoženca MKS. Tudi to je novost, saj mnoge države svojih državljanov ne izročajo, pač pa same poskrbijo za ustrezen sodni oziroma kazenski pregon.

Strijards (Strijards 1999: 672) je zapisal, da so ZDA pri oblikovanju in sprejemanju Rimskega statuta najbolj nasprotovale zlasti ne dovolj natančni definiciji vojnih hudodelstev. Odvetniki in pravniki v Pentagonu so nasprotovali »odprti« definiciji zločinov in opozarjali, da je statut neskladen z osnovnimi načeli zakonitosti, zlasti z načelom *nulla poena*, ki prepoveduje analogno utemeljevanje. Američani so bili, pravi avtor, prepričani, da statut vsebuje preveč »odprtih« definicij, zaradi česar obstaja velika nevarnost politizacije sodišča.

Od vseh mednarodnih hudodelstev je, trdi Charney (Charney 1999: 458–459), genocid najbolj trdno zasidran in mednarodno priznan zločin. Kljub temu in kljub dejstvu, da je bila Konvencija o preprečevanju in kaznovanju genocida sprejeta že leta 1948, je bila šele leta 1998 v okviru MKSR sprejeta prva obsodba za zločin genocida. Avtor opozarja, da Mednarodno vojaško sodišče v Nürnbergu za zločin genocida ni obsodilo niti ene same osebe, vsi drugi zločini genocida, ki so se zgodili v obdobju po drugi svetovni vojni, pa so ostali nekaznovani. Mednarodna hudodelstva se, kot meni Charney (Charney 1999: 459), ponavadi zgodijo v političnem kontekstu, vendar pa po njegovem mnenju ne moremo z gotovostjo trditi, da je bila ustanovitev MKS znak iskrene zavezanosti držav, da neodvisno podprejo mednarodni pregon tovrstnih zločinov. Vprašanje je, koliko držav, ki so podprle statut, bo tudi v praksi delovalo skladno z njim.

3.4.4 Jurisdikcija Mednarodnega kazenskega sodišča

Rimski statut, trdi Wilkins (Wilkins 2001), prenaša velik del suverenih pravic stran od nosilcev suverenosti, tj. od narodov in držav, k MKS. S statutom je bilo ustanovljeno sodišče, ki ima zelo obsežno jurisdikcijo, širšo kot katerikoli sodišče do sedaj. Prvič v zgodovini imamo statut, ki naj bi zavezoval vso zemeljsko oblo. Avtor opozarja, da gre pri tem za kršitev vseh mednarodnopravnih načel, ustanovljenih z Vestfalsko mirovno pogodbo iz leta 1648.

Kot je zapisal Wilkins (Wilkins 2002), je jurisdikcija, kakršno ima MKS, nedvomno novost v zgodovini mednarodnih odnosov in gre pravzaprav za vsiljevanje in vmešavanje MKS v notranje pravo držav. Od podpisa Vestfalske mirovne pogodbe leta 1648 se še ni zgodilo, da bi mednarodna pogodba zavezovala tudi tiste subjekte, ki pogodbe niso podpisali oziroma k njej niso pristopili. Koncept univerzalne jurisdikcije, ki je po mnenju Wilkinsa izjemno širok, pomeni možnost sodnega preganjanja posameznika za najhujša hudodelstva, ne glede na kraj kaznivega dejanja in ne glede na to, ali obtoženi je ali ni državljan države podpisnice oziroma tožnice. Avtor opozarja, da termin »univerzalna jurisdikcija«, ki je bil sprejet v Rimskem statutu, pomeni jasen odmik od utečene mednarodnopravne teorije in prakse ter je močan udarec konceptu suverenosti držav. V mednarodnem pravu je, trdi Wilkins, stoletja veljalo, da pogodbe veljajo za države podpisnice, ne pa tudi za države, ki niso članice pogodbe. Rimski statut pa je določil drugače in s tem po prepričanju Wilkinsa popolnoma razvrednotil Dunajsko konvencijo o pogodbenem pravu.

Tudi Lietzau in Lohr (Lietzau in Lohr 1998) trdita, da je Rimski statut uvedel avtomatično jurisdikcijo ne le za države članice, pač pa tudi za nečlanice. V primerih, ko ne gre za dodelitev primera sodišču s strani VS OZN, statut določa pogoje, pod katerimi se lahko sproži postopek⁹⁹. ZDA so skušale omenjena določila amandmirati in s tem doseči, da bi bila za postopek potrebna privolitev obeh držav (države storilca in države, v kateri se je zgodil zločin) oziroma obojestransko članstvo v MKS. Ker pa omenjeni predlog ni naletel na odobravanje, so ZDA želene standarde znižale in predlagale zgolj obvezno privolitev države storilca ali vsaj njeno soglasje. Kot zadnjo rešitev so ponudile določilo, da se, kadar gre za uradna dejanja države, iz jurisdikcije MKS izvzame vse državljane držav nečlanic MKS, saj bi se po njihovem mnenju na ta način zmanjšala verjetnost politične manipulacije. Vendar ZDA tudi s tem predlogom niso bile uspešne. Ambasador Scheffer (Scheffer v Lohr in Lietzau 1998) je poudaril, da uradna dejanja državljanov posameznih držav nečlanic ne morejo biti predmet jurisdikcije MKS, če ta država k pogodbi ne pristopi, razen če gre za odločitev VS OZN.

Avtorja (Lietzau in Lohr 1998) tudi opozarjata, da v današnjem času večina hudodelstev ni mednarodnih, ampak notranjih, ki se zlahka izmuznejo MKS. Najhujši storilci tovrstnih hudodelstev, ponavadi gre za politike na visokih položajih in za voditelje držav, se, kot trdita

⁹⁹Gre za: privolitev teritorialne države, privolitev države storilca ali pa ad hoc privolitev. (Lohr in Lietzan 1998)

Lietzau in Lohr, lahko zaščitijo pred dosegom MKS tako, da ne pristopijo k Rimskemu statutu. Po drugi strani pa so jurisdikciji MKS izpostavljeni vojaki in osebje, ki delujejo v okviru mednarodnih človekoljubnih in mirovnih operacij.

Po prepričanju Lietzaua in Lohra (Lietzau in Lohr 1998) Rimski statut vsebuje, zlasti glede notranjih konfliktov, nekatere »neposrečene jurisdikcijske rešitve«. Zaradi popravkov, ki so nastali v zadnjih minutah konference, je, kot sta zapisala avtorja, statut poln »ironičnih anomalij«. Tako npr. 124. člen ustvarja sedemletno opcijsko obdobje za države članice, medtem ko nečlanice te možnosti nimajo¹⁰⁰. Tudi 11. in 121. člen sta po mnenju avtorjev podobno vprašljiva. Začasna jurisdikcija sodišča (11. člen) je omejena le na zločine, storjene v času po vstopu države v MKS. Vendar pa je omenjeni 11. člen oblikovan zelo nejasno, iz česar sledi, da bi, teoretično gledano, država lahko s pridružitvijo sodišču pred morebitnim postopkom oziroma sojenjem zaščitila hudodelca in mu tako zagotovila imuniteto¹⁰¹. Države nečlanice takšne možnosti nimajo, saj zanje jurisdikcija ni časovno omejena in velja od 1. 7. 2002. Tudi 121. člen je sporen, saj je med drugim v 5. točki zapisano, da »za državo pogodbenico, ki ni sprejela spremembe, sodišče ne izvaja svoje jurisdikcije za kaznivo dejanje, ki ga zajema sprememba, če ga storijo državljani te države pogodbenice ali če je storjeno na njenem ozemlju«. Potemtakem, trdita avtorja, lahko države, ki so se pridružile MKS, svoje državljane zaščitijo pred jurisdikcijo sodišča tudi za amandmirane zločine.

Tudi Wedgwoodova (Wedgwood 1999: 101) opozarja, da je bila na koncu v Rimu sprejeta odločitev, ki je določila, da ima sodišče jurisdikcijo tudi nad državljani nečlanic. V 2. točki 12. člena Rimskega statuta (Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča 2006) je namreč zapisano, da »v primeru pododstavka (a) ali (c) 13. člena lahko sodišče izvaja svojo pristojnost, če je ena ali več navedenih držav pogodbenica tega statuta ali je sprejela pristojnost sodišča v skladu s tretjim odstavkom: (a) država, na ozemlju katere je prišlo do takega ravnanja, ali če je bilo kaznivo dejanje storjeno na plovilu ali v zrakoplovu, država registracije tega plovila ali zrakoplova; (b) država, katere državljan je oseba, obtožena kaznivega dejanja«. To po mnenju avtorice pomeni, da v primeru genocida nad lastnim narodom nacionalni voditelji držav nečlanic ostanejo nekaznovani, razen če njihova država

¹⁰⁰Medtem ko države članice lahko zase omejijo pristojnosti sodišča, nečlanice te možnosti nimajo. To pomeni, da kljub temu, da sploh niso članice, zanje velja polna pristojnost MKS. (Lohr in Lietzan 1998)

¹⁰¹MKS namreč nima jurisdikcije za posamezna hudodelstva, storjena pred vstopom države v MKS. (Lohr in Lietzan 1998)

postane članica MKS ali če bi proti takšnemu voditelju sprožil postopek VS OZN. Problem je, še opozarja Wedgwoodova, zlasti očiten v državah, ki jih pestijo povojne težave. Avtorica je prepričana, da voditelji, krivi za genocid, ne bodo nikakor privolili v ad hoc jurisdikcijo. Končni statut po njenem mnenju tako ščiti tiste storilce državljskih vojn in konfliktov, ki so bili resnično spodbuda za začetek rimskih pogajanj.

Tudi Casey in Rivkin (Casey in Rivkin 1999) opozarjata, da lahko v skladu z Rimskim statutom sodišče preiskuje in sodi državljanom katerekoli države – tudi državljanom držav nečlanic – kadar gre za zločine oziroma za dogodke, storjene na ozemlju članice. Takšno izvajanje moči je po njunem mnenju novost in je popolnoma neskladno z obstoječim mednarodnim pravom. Po njunem mnenju je namreč sporna predvsem pogodba med suverenimi državami, ki tako kot v primeru zasebnih pogodb ne more obvezovati držav, ki vanjo niso privolile. Avtorja menita, da zaradi tega MKS teoretično ne more izvajati jurisdikcije nad državljani ZDA brez izrecne privolitve ZDA. Trditve zagovornikov MKS, češ da lahko MKS pravno izvaja univerzalno jurisdikcijo, so po njunem mnenju napačne. Kot trdita Casey in Rivkin, je načelo univerzalne jurisdikcije eno najbolj oziroma največkrat napačno razumljenih načel in zlorabljenih konceptov v mednarodnem pravu. Avtorja pojasnjujeta, da gre za zelo omejeno doktrino, ki državam omogoča, da svoje notranje pravo razširijo tako, da lahko kaznujejo posameznike, ki so nekje v tujini (v pristojnosti druge države) storili kaznivo dejanje. Tradicionalno je bila univerzalna jurisdikcija rezervirana za piratstvo, trgovanje s sužnji in zločine, storjene na odprtem morju. V zadnjem času pa so se pojavile zahteve, da bi lahko države izvajale univerzalno jurisdikcijo tudi pri vojnih zločinih.

V vsakem primeru, kakršnakoli zahteva oziroma poskus države, da razširi kazensko jurisdikcijo svojih sodišč nad državljani drugih držav – osnova teorije o univerzalni jurisdikciji – nima po prepričanju Caseya in Rivkina (Casey in Rivkin 1999) prav nobene podlage v mednarodnem pravu in mednarodni praksi. Prav tako ne obstajajo temelji, na podlagi katerih bi lahko trdili, da lahko države s tem, ko s pogodbo prenesejo del svoje suverenosti na mednarodno sodišče, tuje državljane izpostavijo sojenju in pregonom tega sodišča. Vsak poskus predaje državljsana nečlanice MKS bi bil po mnenju avtorjev popolnoma neskladen tudi z UL OZN, ki zagotavlja suvereno enakost držav.

3.4.5 Mednarodno kazensko sodišče kot dejavnik odvračanja

Bolton (Bolton 1998: 60) trdi, da je najbolj zmotno mišljenje, da bo imelo MKS močan učinek odvračanja. Zagovorniki MKS kritizirajo nürnberško sodišče, češ da ni izpolnilo pričakovanj, da je šlo za *ex-post facto* odgovor na zločine, in verjamejo, da bo imelo MKS močno odvračalno funkcijo. Vendar ima MKS po mnenju avtorja le malo empirične vrednosti, saj dokazi kažejo, da sodišče in tožilec zaradi pomanjkanja avtoritete ne bosta dosegla zelenih ciljev. Zagovorniki MKS, kot je zapisal Bolton, nimajo niti najmanjšega dokaza o dejanskem učinku odvračanja in pravzaprav ne ločijo med vlogo ekonomske in politične moči, diplomatskimi napori, vojaško močjo in zakonskimi postopki. Avtor pravi, da nihče ne oporeka dejstvu, da so barbarska dejanja, ki jih MKS obsoja, nedopustna. Vendar pa se glavni zagovorniki tega sodišča bridko motijo, ko skušajo stvari, ki zadevajo moč in silo, spremeniti v zakonodajne in pravne zadeve. Bolton je zapisal, da je zgodovina polna primerov, ko niti grožnja z uporabo vojaške sile ni uspela preprečiti agresije in hudih zlorab človekovih pravic. Kljub temu pa so zagovorniki MKS trdno prepričani, da bo to sodišče prispevalo k odpravi genocida in drugih zločinov proti človečnosti. Bolton opozarja, da zagovorniki MKS žal pozabljajo, da je učinek odvračanja odvisen predvsem od prihodnje učinkovitosti sodišča. Šibko sodišče ne bo imelo nobenega odvračalnega učinka ali vpliva na potencialne mednarodne zločince. Avtoriteta MKS je po mnenju avtorja preveč abstraktna, da bi lahko kakorkoli vplivala na storilce hudodelstev.

Tudi Schaefer (Schaefer 2001) dvomi o trditvah zagovornikov MKS, ki pravijo, da je takšno sodišče nujno potrebno tudi zato, ker naj bi delovalo kot dejavnik odvračanja. Avtor je zapisal, da se pozablja, da despoti in samodržci nikdar ne razmišljajo o možnih pravnih in zakonskih posledicah ter o morebitnih kaznih za storjene zločine. Po Schaeferjevem mnenju je paradoksalno npr. dejstvo, da so podpisnice statuta tudi države, kot sta Sudan¹⁰² in Zimbabve¹⁰³. Vse te države oziroma njihovi državniki se prav nič ne bojijo, da bi se kdaj znašli pred MKS.

¹⁰²Sudanska vlada je znana po tem, da je v času državljanske vojne redno bombardirala civilne cilje. (Wilkins 2002)

¹⁰³Republika Zimbabve je podpisala pogodbo po tistem, ko je njihov predsednik z goljufijo zmagal na volitvah in svojim privržencem naročil, naj izločijo politične nasprotnike. (Schaefer 2001)

Verjetno pa je, kot je zapisal Schaefer, da bodo mnoge države MKS zlorabile proti drugim državam. V duhu trenutnega protiamerikanizma bodo obtožbe usmerjene predvsem zoper ZDA. Politično motivirane obtožbe ZDA pa bi po prepričanju avtorja predvsem preprečile nadaljnje vojaške akcije oziroma vojaške operacije in posredovanja ZDA v tujini. Čeprav ZDA niso članica MKS, avtor trdi, da spoštujejo mednarodno pravo ter se zavzemajo za preprečevanje vojnih zločinov in genocida. Temu v prid po mnenju avtorja govori tudi angažiranost ZDA v najrazličnejših operacijah širom po svetu.

3.5 Pomen Rimskega statuta oziroma Mednarodnega kazenskega sodišča

Brickman (Brickman 2003: 1) je zapisal, da sodobni načini vojskovanja presenetijo in šokirajo tiste, ki so jim priča (šokirajo in presenetijo z grozovitostmi in obsegom). Od avtomatskih pušk, ki izstrelijo nepredstavljivo število nabojev v sekundi, pa moči jedrskih bojnih konic, katerih zmogljivost presega milijone ton razstreliva, do natančno lasersko vodenih izstrelkov, ki na meter natančno zadenejo tarčo in so vodljivi s tisočkilometrsko oddaljenost – tehnične inovacije vojskovanja in demonstriranje človeškega napredka preko oborožitvenih sposobnosti presegajo tudi najbujnejšo domišljijo. 20. stoletje po prepričanju avtorja ne bo ostalo v spominu zaradi izjemne moči orožja, niti ne zaradi natančnosti, s katero dosega svoje cilje, in tudi ne zaradi tehničnih inovacij, potrebnih za proizvodnjo vsega tega orožja. 20. stoletje bo ostalo v spominu kot obdobje še nevidenega vojnega barbarstva. Mark Lattimer (Lattimer v Brickman 2003: 1) iz Amnesty International pravi, da smrt enega vojaka zahteva smrt 9 civilistov. Žrtve nad civilnim prebivalstvom, ki so bile posledica zločinskega vedenja v 20. stoletju, so večmilijonske. Vse od turškega pokola Armencev, Hitlerjevega organiziranega in sistematičnega iztrebljanja Židov do tisočih mrtvih in izseljenih zaradi politike Slobodana Miloševića in Sadama Huseina civilisti nimajo nobene zaščite, kamor bi se lahko zatekli in kjer bi lahko sodili storilcem omenjenih dejanj. Brickman (Brickman 2003: 1) trdi, da je bistvena razlika sodobnega vojskovanja od preteklih časov zlasti v izjemni ranljivosti in izpostavljenosti civilnega prebivalstva.

Kaj lahko storimo, da bi preprečili tovrstna nasilna dejanja zoper nemočne civiliste? Brickman (Brickman 2003: 1) odgovarja, da je morda rešitev MKS, ki je začelo delovati 1. julija 2002. MKS je institucija, ki naj bi sodno preganjala storilce mednarodnih kaznivih dejanj, kot so genocid, zločini proti človečnosti, vojni zločini in agresija. Nihče, kot je zapisal avtor, ne nasprotuje dejstvu, da je storilce tovrstnih dejanj nujno potrebno sodno preganjati in

da morajo za svoja dejanja odgovarjati. Vprašanje pa je, ali je takšno sodno telo res sposobno opravljati svojo nalogo. Tisti, ki verjamejo v MKS, trdijo, da je ta nov poskus mednarodne skupnosti, da standardizira in institucionalizira pregon mednarodnih vojnih zločinov. Brickman pa trdi, da ni tako. Po njegovem mnenju MKS v obstoječi obliki ustvarja več problemov, kot jih rešuje. Avtorja predvsem skrbi, da bodo MKS izkoriščale države, ki si bodo želele zlasti političnih obsodb ameriških državljanov. Po vsej verjetnosti bo po Brickmanovem mnenju pregon pravih vojnih zločincev postavljen na drugi tir.

Zagovorniki MKS pa menijo, da gre za neutemeljen strah in da so ideje ter bojazen pred politično motiviranimi postopki popolnoma neutemeljene. Trdijo, da naj bi obstajali številni mehanizmi za nadzor, ki zagotavljajo, da do politično motiviranih obsodb in postopkov ne bo prišlo.

Vprašanje, ali je MKS potrebno ali ne, danes ni več aktualno. Postavlja se drugačno, a nič manj zapleteno vprašanje (lahko bi rekla, da celo veliko težje): kdo in s kakšnimi pooblastili oziroma standardi naj vodi pregon mednarodnih zločinov? Fife (Fife 2000: 79) trdi, da statut MKS sicer vsebuje nekatere definicije zločinov, ki so v mednarodni skupnosti opredeljeni kot najhujša mednarodna hudodelstva. Prav tako so v statutu navedena nekatera načela kazenskega prava, zato nekako odslikava univerzalno priznana načela kazenskega postopka in je tudi integriran v arhitekturo OZN, odgovorno za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti. Ključni sporočili statuta sta po mnenju avtorja poudarjena odgovornost držav pri kaznovanju oziroma v boju proti nekaznovanju in načelo komplementarnosti, ki naj bi teoretično pozitivno vplivalo na omenjeno prakso nekaznovanja. Dejstvo je, piše avtor, da mednarodna skupnost nikakor ne sme pretiravati s prevzemanjem in prilaščanjem nacionalnih pristojnosti, če to ni nujno potrebno. MKS se bo moralo prilagoditi obstoječemu pravnemu in političnemu okolju in ne obrnjeno.

Fife (Fife 2000: 82) je zapisal, da so bila rimska pogajanja primarno sicer mišljena le kot ustanovitev institucije, a so kljub vsemu vsebovala elemente kodifikacije in progresivnega razvoja mednarodnega prava, kar je vidno zlasti v primeru doseženega napredka v zvezi z zločini zoper človečnost. Na pogajanjih v Rimu so bila, trdi avtor, poleg nürnberške prakse oziroma zakonodaje upoštevana tudi hitro razvijajoče se procesno pravo obeh ad hoc sodišč ter mednarodna in nacionalna jurisprudenca. Po mnenju Fife moramo priznati, da statut (kakršenkoli že je) predstavlja velik mednarodni napor glede definiranja obsega individualne

kazenske odgovornosti posameznika v mednarodnem pravu. Kot takšen pa po prepričanju avtorja (Fife 2000: 82) nedvomno prispeva k analitičnim naporom za razširitev osnovnih minimalnih humanitarnih standardov. Statut in prihodnji dodatni instrumenti, ki jih načrtujejo najbolj goreče zagovornice MKS, predstavljajo osnovno normativno strukturo. Vendar, kot trdi Fife, praktični rezultati in dolgoročni obstoj institucije ne bosta odvisna samo od statuta in drugih legalnih instrumentov, ampak predvsem od javnega zavedanja, ozaveščenosti, zadostnih virov in zadostne politične podpore velikih sil. V primeru, da omenjeni pogoji ne bodo izpolnjeni, obstaja po prepričanju avtorja nevarnost, da se statut in MKS spremenita v normativno strukturo, ki ne bo imela pravega učinka.

MKS naj bi postalo uspešno globalno sodišče, ki bi preganjalo storilce mednarodnih kaznivih dejanj. Vendar, opozarja Charney (Charney 1999: 460), obstaja verjetnost, da mednarodna skupnost v praksi takšnega sodišča, predvsem pa neodvisnega tožilca, še ni pripravljena popolnoma sprejeti. Če ZDA in druge pomembne velike sile MKS ne bodo podprle, obstaja verjetnost, da sodišče ne bo zmoglo uspešno delovati. Charney (Charney 1999: 463) trdi, da je v razvoju mednarodnega prava potrebno upoštevati položaje najmočnejših držav. Na mnogo držav, ki so glasovale za ustanovitev MKS in ki podpirajo njegovo močno vlogo, sodišče ne bo imelo velikega vpliva.

Poseben primer pa so ZDA. Avtor je zapisal, da njihovo nasprotovanje MKS temelji na strahu, da bodo njihove vojaške operacije stalna tarča politično motiviranih procesov, zaradi česar lahko tudi s kriznih območij umaknejo prepotrebne vojaške sile. Poseben primer je po mnenju Charneyja tudi Kitajska, ki prav tako zavrača MKS. Kitajska je do dogajanja na svojem ozemlju vedno zelo zaščitniška in si nasploh prizadeva za nevmešavanje mednarodne skupnosti v notranje zadeve držav. Podobno meni tudi Ruska federacija. Skrbi omenjenih držav, pravi avtor, nikakor ne moremo prezreti, saj gre za ključne akterje v mednarodnih odnosih. Jasno je, da bo njihovo nasprotovanje oslabilo in decentraliziralo mednarodnopravni sistem in njegovo učinkovitost, zaradi česar bo legitimnost institucionalnih mehanizmov šibka, delovanje MKS pa oteženo. To nas ne sme presenetiti, saj je že Brzezinski (Osojnik v Chomsky 2005: 11) dejal, da ima v mednarodnih odnosih dejavnik premoči prednost pred mednarodnim pravom. Da bi bilo MKS učinkovito, bi potrebovalo močno in široko mednarodno podporo predvsem ključnih držav v mednarodni skupnosti, saj bi si tako lahko pridobilo sloves verodostojnosti in legitimnosti.

Tucker (Tucker 2001) meni, da bi pravilno zasnovano in oblikovano MKS lahko veliko prispevalo tudi k zmanjšanju kršenja človekovih pravic. Vendar je njegova učinkovitost v trenutni obliki vprašljiva. Tudi zato, ker med njegovimi člani ni ZDA.

4. POLITIČNA UREDITEV ZDRUŽENIH DRŽAV AMERIKE

Četrty del naloge sem posvetila politični ureditvi Združenih držav Amerike. Opisala bom politični sistem in notranjo ureditev ZDA. Ker se bom v tem poglavju ukvarjala zlasti z ustavnimi omejitvami, bom velik del pozornosti namenila ustavi ZDA in njeni vrhovnosti. Zanimala me bo jurisdikcija Mednarodnega kazenskega sodišča v odnosu do ustave ZDA. Spraševala se bom tudi, kako so pravice, ki jih državljanom ZDA zagotavlja Listina pravic, zaščitene v Rimskem statutu. Zakaj ZDA očitajo MKS pomanjkanje ustreznih mehanizmov nadzora, zakaj menijo, da Rimski statut ogroža njihovo suverenost ter izpostavlja njihove politične in vojaške voditelje MKS, so vprašanja, na katera bom prav tako poskušala odgovoriti v četrtem delu naloge. Kakšno je stališče ZDA do Rimske pogodbe, pa bo predmet zadnjega dela četrtega poglavja.

4.1 Ustava ZDA

Preden podrobneje predstavim Ustavo ZDA, moram pojasniti, kaj sploh je ustava (Cerar 2005: 5):

»Ustava je vrhovni pravni akt države, zaradi česar ima zelo velik pomen, saj bistveno determinira temelje pravne in politične ureditve države. Torej ni običajni pravni akt, kot npr. navadni zakon, saj ima glede na svoj izvor in učinkovanje temeljni pomen in je v zelo tesnem odnosu z najpomembnejšimi vrednotami določene družbe. Ustava tako v pravni obliki izraža najbolj temeljne prvine splošne družbene dediščine ter prevladujočo družbeno moralo in običaje.«

Jaklič in Toplak (Jaklič in Toplak 2005: 11) sta zapisala, da je Ustava ZDA najstarejša veljavna pisana ustava na svetu, verjetno pa tudi najpomembnejše, najvplivnejše in najbolj študirano pravno besedilo nasploh. Avtorja nadaljujeta, da je Ustava ZDA v dobrih dvesto letih vzdržala preizkuse in pritiske časa, vojn in sprememb na družbenem, političnem, ekonomskem in socialnem področju. Kaiser (Kaiser 2000) opozarja, da je Ustava ZDA, v primerjavi z ustavami drugih držav, izjemno kratek in zelo splošen dokument, saj obsega le sedem členov in 27 amandmajev, ki se v skorajda nespremenjeni obliki uporablja še danes. Takšna ustava vladi ZDA omogoča, da se organizacijsko prilagaja spremembam in potrebam ameriške družbe. Avtor poudarja, da jo zaradi tega mnogi imenujejo tudi »živa ustava«, in

dodaja, da je zaradi svoje strukture ustavni sistem ZDA izjemno stabilen¹⁰⁴. Podobnega mnenja sta tudi Jaklič in Toplak (Jaklič in Toplak 2005: 11), ki pravita, da je ameriška ustava edinstvena kombinacija čvrstosti in fleksibilnosti. Fleksibilnost ji po njunem mnenju omogoča, da se uspešno prilagaja spremenjenim gospodarskim, političnim in socialnim razmeram. Ustava ZDA je, še trdita avtorja, pomembna tudi zaradi neizmerne vpliva, ki ga je imela na ustavni razvoj v Evropi in drugod po svetu.

Za razumevanje Ustave ZDA je ključnega pomena poznavanje temeljev in zgodovinskih okoliščin, na katerih so snovalci ustave gradili novo državno ureditev. Razglasitev neodvisnosti in ločitev od britanske krone 4. julija 1776 so, kot sta zapisala avtorja (Jaklič in Toplak 2005: 13), prebivalci kolonij utemeljili z idejo o svobodnem posamezniku, suverenem ljudstvu in omejeni oblasti¹⁰⁵. Avtorja nadaljujeta, da so na teh temeljih očetje neodvisnosti oblikovali prvo zvezo trinajstih kolonij, t. i. Konfederacijo, katere delovanje in pristojnosti so določali člani Konfederacije. Člani Konfederacije¹⁰⁶ so povezali bivše kolonije v zvezo neodvisnih držav, od katerih je imela vsaka svojo ustavo, v njih pa je bilo moč čutiti duh demokratičnih idej. Ferfila (Ferfila 2002: 483) opozarja, da v nobeni od novih ustav sicer ni šlo za korenit prelom s preteklostjo, saj so vse temeljile na kolonialnih izkušnjah in angleških običajih, spodbujal pa jih je duh republikanizma. Avtor nadaljuje, da je bil prvi cilj snovalcev državnih ustav zagotoviti tiste »neodtujljive oziroma samoumevne pravice«, katerih kratenje je povzročilo, da so nekdanje kolonije pretrgale zvezo z Veliko Britanijo. Ker pa je bil strah pred močno in centralizirano oblastjo izjemno velik, snovalci členov niso zveznim organom dodelili skoraj nobenih pristojnosti. Omenjeni člani Konfederacije in Trajne unije po mnenju Ferfile (Ferfila 2002: 483) niso omogočali, da bi države skupaj učinkovito reševale nacionalne probleme¹⁰⁷. Jaklič in Toplak (Jaklič in Toplak 2005: 14) opozarjata, da je bil edini organ na

¹⁰⁴Ustavo ZDA je izjemno težko amandmirati oziroma dopolniti, zato ni čudno, da je bila v dvesto letih dopolnjena le sedemnajstkrat (nazadnje leta 1992), od tega je 21. amandma razveljavil 18. amandma (Kaiser 2000). S tem se strinjata tudi Jaklič in Toplak (Jaklič in Toplak 2005: 11, 27–28) ter opozarjata, da je ameriška ustava imuna za dnevopolitično dogajanje in da se je za doseg kratkoročnih ciljev ne da spremeniti kar »čez noč«. Avtorja sta zapisala, da je bilo v 200 letih predlaganih več kot 4000 amandmajev, vendar pa ti predlogi niso dosegli potrebnega, širokega političnega in družbenega soglasja.

¹⁰⁵Ideje, ki so jih razdelali Bodin, Pufendorf, Rousseau in Locke, so v Ameriki padle na plodna tla. Teorije, po katerih je suveren kralj ali kakšna druga državna ali cerkvena oblast, so bile pozabljene. Hitro se je utrdilo prepričanje, da je ljudstvo tisto, ki je suvereno, in da ima oblast lahko le tiste pristojnosti, ki so ji dane od ljudstva. (Jaklič in Toplak 2005: 13)

¹⁰⁶Člene Konfederacije in Trajne unije, ki so določali oblastni okvir, je leta 1776 izdelal John Dickinson. Celinski kongres jih je sprejel leta 1777, veljati pa so začeli leta 1781. (Ferfila 2002: 483)

¹⁰⁷V skladu s člani Konfederacije in Trajne unije je imela državna vlada premalo pooblastil, da bi po potrebi uvedla carine, uravnavala trgovanje in predpisala davke. Poleg tega ni imela vpliva na mednarodne odnose, zato so se številne države začele same pogajati s tujimi državami, devet držav je oblikovalo svojo vojsko, nekaj pa jih je imelo tudi svojo mornarico. (Ferfila 2002: 483)

ravni zveze kontinentalni ali celinski kongres¹⁰⁸, ki je bil nekakšno zakonodajno telo brez pristojnosti sprejemanja obvezujočih zakonov in prav tako brez skupne sodne in izvršilne oblasti. Po uspešni revoluciji (About America 2004: 3) se je nova država spopadla s problemi, kot so izvajanje zakonov, zagotavljanje reda in miru, pobiranje davkov, plačevanje javnega dolga, uravnavanje medsebojne trgovine, urejanje odnosov z Indijanci ter pogajanja in sodelovanje z drugimi državami. Zato so se že kmalu po uveljavitvi členov Konfederacije pojavile zahteve po močnejši osrednji vladi, ki bi izvajala enotno politiko.

Leta 1787 je bila v Filadelfiji, v Pensilvaniji, sklicana ustavna konvencija, katere namen ni bil pisanje nove ustave, ampak dopolnitev členov Konfederacije. Vendar so, kot je pozneje zapisal Madison (Madison v Ferfila 2002: 485), »poslanci z veliko zaupanja v domovino preprosto pustili člene ob strani in se lotili snovanja celotne nove oblike vladavine«. Udeleženci ustavne konvencije so bili, kot je zapisal Ferfila (Ferfila 2002: 485), prepričani, da je kopičenje moči na enem mestu nevarno in nepravično. Zato je konvencija soglasno vzpostavila sistem vladavine z ločeno zakonodajno, sodno in izvršno vejo, ki se med seboj nadzorujejo. Pomembnejša oziroma težja vprašanja ustavne konvencije so bila: obseg pristojnosti zvezne oblasti, ureditev suženjstva, razmerje med tremi vejami oblasti in način volitev predsednika. Pri delitvi oblasti je, trdi Ferfila, konvencija podelila polno moč zvezni vladi, ki lahko nalaga davke, si sposoja denar, določi uteži in mere, zaščiti patente in avtorske pravice, ustanavlja poštne urade in vzpostavlja poštne poti. Avtor nadaljuje, da je zvezna vlada z novo ustavo dobila tudi pravico ustanoviti in vzdrževati vojsko in mornarico ter uravnavati meddržavno trgovino, zaupali pa so ji tudi vodenje zadev v zvezi z Indijanci, zunanjo politiko in vodenje vojn.

Ključni cilji nove ustave (About America 2004: 15) so bili tudi spoštovanje pravic posameznika in zveznih držav, vladavina ljudstva, ločitev religije od države in vrhovnost zvezne vlade. Ustava prav tako določa federalno ureditev, po kateri je oblast razdeljena med federalne enote in zvezno vlado ter ustanavlja oziroma določa obliko vlade.

¹⁰⁸Kontinentalni kongres je imel izjemno omejene pristojnosti. Vsako pomembnejšo odločitev, ki jo je sprejel, je moralo potrditi še vsaj devet od trinajstih držav. (Jaklič in Toplak 2005: 14)

4.1.1 Listina pravic

V besedilo ustave, ki so jo oblikovali njeni snovalci, po navedbah Jakliča in Toplaka (Jaklič in Toplak 2005: 26) sprva niso bile vključene določbe o temeljnih pravicah človeka. Posledica tega je bila, da je do junija 1788 besedilo nove ustave ratificiralo le devet držav, zato so federalisti in antifederalisti¹⁰⁹ sklenili kompromis, s katerim so federalisti obljubili, da bodo ustavnemu besedilu dodali Listino osnovnih človekovih pravic, antifederalisti pa so se zavezali, da bodo tako dopolnjeno ustavo podprli in ratificirali. Ena prvih nalog novega kongresa je bila dopolnitev ustave¹¹⁰ z ustreznimi določbami, ki bi zagotovile in hkrati tudi zavarovale osnovne človekove pravice. Septembra 1789 je kongres sprejel dvanajst dopolnil, od katerih jih je deset 15. decembra 1791, po zadostnem številu ratifikacij, postalo del ustave ZDA¹¹¹. Omenjenih deset dopolnil poznamo tudi pod skupnim imenom Listina pravic (*Bill of Rights*), med njihovimi določili so, kot opozarja Ferfila (Ferfila 2002: 487), svoboda govora, tiska, vere, pravica do mirnega združevanja, protesta in zahteve po spremembah, zaščita pred neupravičenimi preiskavami, zaplembami lastnine in zapiranjem, obveznost pravnih procesov v vseh kazenskih primerih, pravica do pravičnega in hitrega sojenja, zaščita pred krutimi in nenavadnimi kaznimi ter določilo, ki govori o tem, da imajo ljudje tudi dodatne pravice, ki v ustavi niso posebej navedene¹¹². Med amandmaji, ki sestavljajo Listino pravic, so po mnenju Jakliča in Toplaka (Jaklič in Toplak 2005: 27) najpomembnejši tisti, ki z vrsto določb zagotavljajo pravice posameznika v kazenskem postopku in ki varujejo človekovo življenje, svobodo in premoženje. Listina pravic je državljanom zagotovila, da njihove pravice ne bodo kršene, saj je bila, kot pravita avtorja (Jaklič in Toplak 2005: 26), zvezna oblast v očeh državljanov nekaj povsem novega.

¹⁰⁹Federalisti in antifederalisti so v tistem času predstavljali dve različni politični struji oziroma usmeritvi. Antifederalisti so novi ustavi nasprotovali, češ da je predlagano besedilo škodljivo, ker omogoča premočno zvezno oblast in ne zagotavlja varstva osnovnih človekovih pravic. Federalisti pa so novo ustavo in njeno ratifikacijo podpirali in na očitke prvih odgovarjali, da je politični sistem oblikovan tako, da osnovnih človekovih pravic v obstoječem ustavnem okviru sploh ni mogoče kršiti. (Jaklič in Toplak 2005: 25)

¹¹⁰5. člen Ustave ZDA določa dokaj zapleten postopek njenega dopolnjevanja. Za to je potrebna dvetretjinska podpora v obeh domovih kongresa oziroma podpora dveh tretjin držav, ki se zberejo na konvenciji, na kateri predlagajo amandmaje. Amandmaji pa so v obeh primerih veljavni šele takrat, ko jih potrdijo: ali konvencije v treh četrtinah držav ali zakonodajalci treh četrtin držav (About America 2004: 65). To pomeni, da velike države ne morejo spremeniti ustave brez majhnih in majhne ne brez velikih, prav tako ne morejo amandmaja sprejeti severne države brez južnih in narobe (Jaklič in Toplak 2005: 28). Avtorja še dodata, da zvezna oblast ne more spremeniti ustave brez soglasja oblasti na ravni zveznih držav in ta tudi ne more sprejeti amandmaja brez soglasja na zvezni ravni.

¹¹¹Eden od dvanajstih amandmajev, ki jih je sprejel kongres, je potrdilo zadostno število držav šele leta 1992 in se je ustavi priključil kot njen 27. amandma. (Jaklič in Toplak 2005: 26)

¹¹²Tako 9. amandma izrecno določa, da nekaterih naštetih pravic ne smemo razumeti, kot da so to edine ustavno zagotovljene pravice, saj ljudem pripadajo tudi druge neodtujljive pravice. (About America 2004: 74)

4.2 Tri veje oblasti

ZDA so zvezna republika, znotraj katere je oblast razdeljena med zvezno vlado in zvezne države¹¹³. Ključni okvir politične oblasti oziroma politične ureditve predstavlja leta 1789 sprejeta ustava, ki je nadomestila do tedaj veljavne člene Konfederacije. Nova ustava je uveljavila politično ureditev, po kateri je oblast razdeljena na tri enakopravne veje, s čimer je onemogočeno pretirano kopičenje oblasti na enem samem mestu¹¹⁴. Kot je zapisal Madison (Madison v Kaiser 2000), je namen delitve oblasti preprečiti frakcijam, da bi si zagotovile nadzor nad vlado in tako ogrozile pravice drugih državljanov in družbe kot celote. V ta namen Ustava ZDA predvideva tudi sistem medsebojnega preverjanja in uravnavanja (t. i. *checks and balances*). Ferfila in Grizold (Ferfila in Grizold 2000: 23) poudarjata, da so po ustavi vse tri veje oblasti sicer neodvisne, vendar med seboj povezane, saj pri izvajanju oblasti tesno sodelujejo. Avtorja nadaljujeta, da nobena od omenjenih vej ne more prevladati, saj se z medsebojnim dopolnjevanjem zagotavlja enakomerna porazdelitev moči.

Zvezno oblast torej sestavljajo tri med seboj ločene, neodvisne in decentralizirane veje: zakonodajna, izvršna in sodna. Ferfila (Ferfila 2002: 485–486) je zapisal, da se sistem medsebojnih zavor in nadzora oziroma sistem medsebojnega preverjanja in uravnavanja kaže predvsem v tem, da:

- zakonski osnutki, sprejeti v kongresu, ne morejo postati zakoni, dokler jih ne potrdi predsednik,
- da mora predsednik vse svoje najpomembnejše odločitve in dogovore predložiti v potrditev senatu,
- da lahko kongres odpokliče ali zamenja predsednika,
- da mora sodstvo obravnavati vse nastale primere po zveznih zakonih in ustavi ter
- da lahko kongres odpokliče predstavnike sodne oblasti, ki jih imenuje predsednik.

¹¹³Federacijo ZDA sestavlja 50 zveznih držav, za katere je značilno, da imajo vsaka svojo ustavo, svoje dvodomno zakonodajno telo, svoje sodstvo, guvernerja in druge uslužbence v izvršilni oblasti. (Ferfila in Grizold 2000: 16)

¹¹⁴Ferfila (Ferfila 2002: 485) je zapisal, da so bili takratni ameriški državniki oziroma snovalci nove ustave privrženci Montesquieujevega koncepta o uravnovešanju politične moči, po katerem morajo biti zakonodajna, izvršna in sodna oblast tako harmonično uravnovešene, da nikoli nobena ne bi mogla prevladati nad drugo.

Jaklič in Toplak (Jaklič in Toplak 2005: 12) trdita, da se je na podlagi ameriške ustave v ZDA izoblikovala ena najstabilnejših demokratičnih oblik vladavine ter najmočnejša politična, gospodarska, vojaška, znanstvena in tehnološka velesila.

4.2.1 Izvršna oblast

V obdobju, ko so v glavnih evropskih silah še vedno vladale dedne monarhije, je bila ideja o republiki s časovno omejeno predsedniško funkcijo izjemno revolucionarna (The Executive Branch: Powers of the Presidency 2006). Kljub temu je bila takšna ureditev zapisana v Ustavo ZDA in se je ohranila vse do danes. De Tocqueville (Tocqueville 1996: 121) opozarja, da so morali ameriški zakonodajalci opraviti zahtevno nalogo, ko so želeli vzpostaviti takšno izvršno oblast, ki bi bila podrejena večini, a bi bila vseeno dovolj močna, da bi znotraj lastnega področja delovala svobodno. Izvršno oblast tako predstavlja predsednik, ki s svojim kabinetom oziroma administracijo vodi zvezno vlado. Zanimivo je (The Executive Branch: Powers of the Presidency 2006), da ustava, ki sicer podrobno določa pristojnosti in funkcijo predsednika, podpredsedniku, 14 članom predsedniškega kabineta oziroma administracije in drugim zveznim funkcionarjem ne podeljuje posebnih izvršnih pooblastil.

Funkcija predsednika ZDA je ena najmočnejših na svetu. Pri vodenju državnih zadev in pri delovanju zvezne vlade razpolaga z obsežnimi pristojnostmi. V 1. členu Ustave ZDA je zapisano: »Izvršilna oblast se prenese na predsednika ZDA« (The Constitution of the United States 2003). Predsednik lahko izdaja odločbe, uredbe in t. i. izvršne uredbe¹¹⁵ oziroma uredbe z izvršilno močjo (t.i. *executive orders*) (The Executive Branch: Powers of the Presidency 2006). Predsednik je tudi vrhovni poveljnik kopenske vojske, mornarice in obrambne garde zveznih držav¹¹⁶ (About America 2004: 60). V času vojne ali izrednih razmer ima predsednik države glede vodenja gospodarskih zadev in zagotavljanja varnosti države še obsežnejša pooblastila.

Čeprav ustava določa, da je kongres tisti, ki ima zakonodajno oblast, ima predsednik (The Executive Branch: Powers of the Presidency 2006) kot glavni snovalec oziroma predlagatelj

¹¹⁵Izvršna uredba je akt, ki ima zakonsko obvezujočo naravo za zvezne agencije, vendar pa za njegovo uveljavitev ni potrebna kongresna odobritev. (The Executive Branch: Powers of the Presidency 2006)

¹¹⁶Predsednik ZDA je vrhovni poveljnik obrambne garde posamezne države samo takrat, ko je poklicana na dejansko služenje ZDA. (About America 2004: 60)

javnih politik glavno zakonodajno vlogo. Poleg tega ima tudi možnost, da na katerikoli zakon, s katerim se ne strinja, da veto in s tem prepreči njegovo sprejetje. Predsednik lahko tudi predlaga zakone, če kongres njegovih predlogov ne upošteva, pa lahko zahteva posebno sejo. Sicer pa predsednik uteleša tudi vodjo politične stranke, ki ji pripada, in kot glavni nosilec izvršne oblasti vpliva na javno mnenje, na delovanje kongresa in na njegovo odločanje. Predsednik je povezan tudi s sodno vejo oblasti, saj imenuje zvezne sodnike in sodnike vrhovnega sodišča (potrdi jih senat). Poleg tega lahko predsednik pomilosti obsojence, skrajša zaporne kazni ali zniža globe.

V skladu z ustavo (The Executive Branch: Powers of the Presidency 2006) je predsednik tudi primarno odgovoren za oblikovanje in vodenje zunanje politike. Imenuje veleposlanike¹¹⁷, ministre, svetovalce, sprejema tuje veleposlanike in druge pomembnejše zunanje politike. Skupaj s pristojnim sekretarjem vodi bilateralne in multilateralne odnose z drugimi mednarodnimi subjekti. Predsednik je odgovoren tudi za varnost svojih državljanov v tujini in za varnost tujih državljanov v ZDA. Samostojno se odloča o priznanju novih držav, o sklepanju mednarodnih pogodb in o pogajanjih v zvezi z njimi¹¹⁸. Predsednik lahko z drugimi državami sklepa tudi t. i. izvršne sporazume¹¹⁹ (*executive agreements*), ki pa niso predmet potrditve v senatu. Predsednik ZDA razpolaga s širokimi pooblastili, saj lahko, zlasti na področju zunanje politike, deluje skorajda povsem neodvisno od drugih vej oblasti.

4.2.2 Zakonodajna oblast

V 1. členu Ustave ZDA je zapisano, da ima kongres vso zvezno zakonodajno oblast (v Jaklič in Toplak 2005: 36): »Vsa s to ustavo dodeljena zakonodajna oblast se prenese na kongres Združenih držav Amerike, ki ga tvorita senat in predstavniški dom.« Kongres ZDA je torej dvodomna institucija, sestavljena iz predstavniškega doma in senata. Kongres je tudi kolegijska in nehierarhična institucija, saj avtoriteta oziroma »moč« ne izvira iz vrha navzdol, osrednje, centralizirane avtoritete pa je malo. Iz tega sledi, da so kongresne politike odraz

¹¹⁷Predsednik imenuje v skladu z mnenjem in s soglasjem senata veleposlanike, druge diplomatske predstavnike in konzule ter sodnike vrhovnega sodišča. (About America 2004: 60)

¹¹⁸Da postane neka mednarodna pogodba za ZDA obvezujoča, je potrebno, da z njo soglašata 2/3 senatorjev. (About America 2004: 60)

¹¹⁹Izvršni sporazum je manj formalna oblika sporazuma med izvršno vejo oblasti ZDA in vlado druge države oziroma manj formalna oblika meddržavnega sporazuma, za katerega sicer ustavno obvezna potrditev v senatu ni potrebna. (Encyclopedia Britannica: Executive Agreement 2006)

trenutnih koalicijskih kompromisov, ki pa so od primera do primera različne in niso stalne, ampak spremenljive.

Senat ima 100 članov (senatorjev), po dva predstavnika iz vsake zvezne države, ki so voljeni za obdobje šestih let. Vsak senator ima en glas. V okviru senata deluje 16 stalnih odborov, ki so odgovorni za obravnavanje vseh zakonov. Senat ima, kot sta zapisala Jaklič in Toplak (Jaklič in Toplak 2005: 38), tudi edini pristojnost soditi v primeru ustavne obtožbe¹²⁰. V nasprotju s senatom je zastopanost v predstavniskem domu, ki ga predstavljajo kongresniki, odvisna od števila prebivalcev posamezne zvezne države oziroma so predstavniki razporejeni med posamezne države, vključene v zvezo, sorazmerno s številom prebivalstva posamezne države. Skupno število kongresnikov v ustavi ni opredeljeno, trenutno pa ima predstavniški dom 435 članov¹²¹. Kongresniki so voljeni za obdobje dveh let. Edino, kar ustava v zvezi s številom kongresnikov določa, je, da ima vsaka zvezna država, ne glede na število prebivalcev, pravico do vsaj enega kongresnika¹²². V okviru predstavniskega doma deluje 22 stalnih odborov, odgovornih za vsa zakonodajna področja (The Legislative Branch: The reach of Congress 2006).

Bistvo ameriške dvodomnosti je v tem, da en dom (senat) predstavlja zvezne države in njihove interese, drugi (predstavniški dom) pa ameriško ljudstvo in njegove interese. To pomeni, da zakon ne more biti sprejet, dokler ga ne potrdita oba doma kongresa. Gre za značilen primer sistema medsebojnega preverjanja in uravnavanja, saj se oba domova stalno medsebojno nadzorujeta. Kljub temu da je na ustavni konvenciji prevladovalo prepričanje, da bo imel kongres izredno močno vlogo pri vodenju zunanje politike in sklepanju mednarodnih pogodb ter da bodo za nacionalno politiko primarno skrbele lokalne oblasti, se je to prepričanje izkazalo za napačno (The Legislative Branch: The reach of Congress 2006).

¹²⁰»Ustavna obtožba je proces zoper javnega uslužbenca ZDA, ki ga na predlog predstavniskega doma vodi izključno senat in v katerem gre za vprašanje odstranitve uslužbenca z njegovega položaja iz krivdnih razlogov. Pristojnost ustavne obtožbe torej pomeni, da lahko senat odstavi predsednika« (Jaklič in Toplak 2005: 40). Sicer pa 3. razdelek 1. člena ustave ZDA pravi, da sodba v primeru ustavne obtožbe ne seže dlje, kot sta odstranitev s položaja in onesposobitev, da bi nekdo zasedel ali užival kakšno častno mesto, službo zaupanja ali plačano službo Združenih držav. (About America 2004: 49)

¹²¹Načeloma je število kongresnikov v predstavniskem domu odvisno od prebivalstva posamezne zvezne države (popis prebivalstva se izvaja vsakih deset let), na podlagi tega pa se razporedi kongresne sedeže in elektorske glasove. Vendar pa je bil leta 1911 v kongresu sprejet zakon (Public Law, 62–5), ki je število kongresnikov utrdil na 435. Zaradi priključitve Aljaske in Havajev je bilo to število leta 1959 povečano na 437. Zaradi popisa prebivalstva, ki je potekalo v tem obdobju, pa je bilo že leta 1963 skupno število kongresnikov vrnjeno nazaj na 435 in toliko jih je ostalo vse do danes. (United States House of Representatives 2006)

¹²²Trenutno je sedem držav, ki imajo v predstavniskem domu samo po enega kongresnika: Aljaska, Delaware, Montana, Severna Dakota, Vermont in Wyoming (The Legislative Branch: The reach of Congress 2006).

Danes je kongres osrednje mesto za sprejemanje in oblikovanje nacionalnih politik, medtem ko so zunanja politika in meddržavni odnosi rezervirani skoraj izključno za izvršno vejo oblasti oziroma za njenega osrednjega nosilca, tj. predsednika ZDA (The Executive Branch: Powers of the Presidency 2006).

Pravico do zakonodajne pobude imata tako senat kot predstavniški dom. Velike države imajo pri tem, zaradi svoje velikosti, vsekakor več vpliva, saj si lažje zagotovijo potrebno podporo. V praksi je tako, da lahko vsak od obeh domov zavrne predlog drugega. V takšnem primeru je potrebno sprejemati kompromise, ponavadi v okviru t. i. konferenčnega odbora, sestavljenega iz predstavnikov senata in predstavniškega doma. Senat ima tudi pravice oziroma pristojnosti, rezervirane samo zanj: gre za potrjevanje predsednikovih imenovanj (veleposlaniki, zvezni sodniki, vrhovni sodniki ipd.) in za ratificiranje mednarodnih pogodb. Za ratifikacijo mednarodne pogodbe je potrebna 2/3 podpora vseh senatorjev. V obeh primerih – imenovanja in ratifikacije – zavrnitev s strani senata pomeni razveljavitev dejanja izvršne veje (The Legislative Branch: The reach of Congress 2006). Med pomembnejše pristojnosti kongresa sodijo še ustanavljanje sodišč, razen vrhovnega, ter opredeljevanje in kaznovanje prekršitev zoper pravo narodov oziroma mednarodno pravo (About America 2004: 53). Za moje raziskovanje je, kot bom pojasnila kasneje, zlasti pomemben tisti del 10. razdelka 1. člena ustave, v katerem je zapisano, da (v Jaklič in Toplak 2005: 62–64) »nobena od držav ne sme skleniti kakšnega sporazuma, zavezništva ..., ki bi določal posameznike, ki se jim odvzamejo državljanske pravice ...«

Na splošno je za politični sistem ZDA značilen predvsem sistem medsebojnih zavor in nadzora oziroma medsebojnega preverjanja in uravnavanja. Lahko rečemo, da je nadzor ena ključnih funkcij kongresa, s katero skuša vplivati na izvršno vejo oblasti in s pomočjo katere preprečuje njeno zlorabo ter varuje in zagotavlja državljanske pravice.

4.2.3 Sodna oblast

Sodna veja (Judicial Branch: Interpreting the Constitution 2006) predstavlja tretjo vejo v ameriškem sistemu delitve oblasti. Sodno oblast sestavlja sistem sodišč, vključno z vrhovnim, ki je hierarhično najvišje sodno telo v državi. Vrhovno sodišče je sestavljeno iz devetih,

dosmrtno imenovanih članov¹²³. Sistem državnih sodišč je v ZDA obstajal še pred nastankom sedanje ustave. Delegati se na ustavni konvenciji glede potrebe po zveznih sodiščih v odnosu do državnih sodišč niso mogli poenotiti, zato so sklenili kompromis. V skladu z njim so državna sodišča ostala, vendar je ustava poleg njih predvidela tudi zvezna sodišča z omejenimi pristojnostmi. 3. člen Ustave ZDA predstavlja osnovo za zvezni sodni sistem in določa, da so glavni nosilec sodne oblasti vrhovno sodišče ter tista nižja sodišča (zvezna in državna), ki jih predpiše ali ustanovi kongres.

Zvezni sodni sistem je razdeljen na okrožja, od katerih ima vsako svoje zvezno sodišče. Trenutni zvezni sodni sistem sestavljajo: vrhovno sodišče, 94 okrožnih in dve posebni sodišči. Kongres je vse do danes ohranil pravico, da ustanavlja in ukinja zvezna sodišča ter odloča o številu sodnikov v zveznem sodnem sistemu. Pristojnosti sodne veje segajo (Judicial Branch: Interpreting the Constitution 2006):

- na ustavno oziroma zakonsko določena področja,
- na delovanje kongresa,
- na mednarodne pogodbe, katerih članice so ZDA,
- na primere, ki se nanašajo na veleposlanike, ministre in svetovalce tujih držav v ZDA,
- na spore, v katerih je stranka vlada ZDA,
- na urejanje sporov med državami (oziroma njihovimi državljani) in
- na področje bankrotov.

V zvezi s pristojnostmi je potrebno opozoriti, da je 11. amandma¹²⁴ iz zvezne pristojnosti izvzel primere, v katerih so tožniki državljani ene države, obtoženec pa je vlada druge države. Medtem ko obrnjen položaj še vedno sodi pod pristojnosti sodne veje (tj. kadar je tožnik vlada države, obtoženec pa državljani druge države). Sicer pa 3. člen ustave točno določa tudi razmejitve in odnose med državnimi in zveznimi sodišči (Judicial Branch: Interpreting the Constitution 2006).

¹²³Pri oblikovanju sodne veje oblasti so delegati izhajali s stališča, da morajo biti sodniki neodvisni od politike, saj naj bi le tako lahko kar najbolje odločali in delali brez političnih pritiskov. Zato je prevladalo stališče, naj bodo sodniki imenovani in ne voljeni za določeno mandatno dobo. (Jaklič in Toplak 2005: 23)

¹²⁴11. amandma je bil sprejet leta 1795 in določa, da se sodne pristojnosti Združenih držav ne sme razlagati na način, po katerem se ta razteza na kakršnokoli tožbo iz naslova zakona ali pravičnosti, ki jo zoper katero izmed Združenih držav sprožijo ali vodijo državljani druge države ali državljani oziroma subjekti kakšne tuje države. (About America 2004: 74–75)

Vrhovno sodišče je najvišji organ sodne veje oblasti (Jaklič in Toplak 2005: 23), glavni razlagalec ustave ZDA in v primeru spora (glede ustavnosti in ustavne interpretacije) tudi glavni arbiter, ki lahko razveljavi katerikoli zvezni, državni ali lokalni zakon, če večina vrhovnih sodnikov meni, da so v nasprotju z ustavo ZDA (About America 2004: 4). Odločitev vrhovnega sodišča je dokončna, kar pomeni, da priziv ni mogoč. O številu vrhovnih sodnikov¹²⁵ odloča kongres, imenuje pa jih predsednik ZDA. Kongres ima do neke mere možnost odločati tudi o tem, kakšne primere bo vrhovno sodišče obravnavalo. Nikakor pa kongres ne more spremeniti pristojnosti, ki jih vrhovnemu sodišču podeljuje ustava ZDA (Judicial Branch: Interpreting the Constitution 2006).

4.3 Ustavne omejitve in Mednarodno kazensko sodišče

Predsednik Clinton (*U. S. Policy toward the International Criminal Court: The Case of Ambivalent Multilateralism* 2001) se je ves čas svojega predsedovanja zavzemal za človekove pravice in vladavino prava, kar se je kazalo tudi v takratni zunanji politiki ZDA. Zato so ZDA, kot je dejal Clinton (Clinton v *U. S. Signing of the Statute of the International Criminal Court* 2001: 399), vseskozi podpirale ustanovitev stalnega MKS, že pred tem pa so bile glavni sponzor in pokrovitelj ustanovitve Mednarodnega vojaškega sodišča v Nürnbergu ter kasneje MKSJ in MKSR. Guyatt (Guyatt 2000: 69) je zapisal, da so se po uspešni ustanovitvi omenjenih sodišč ZDA zavzele za ustanovitev mednarodne institucije, ki bi, pod nadzorom in vodstvom varnostnega sveta, skrbela za spoštovanje in uresničevanje mednarodnega prava in ki bi kazensko preganjala posameznike, storilce najhujših zločinov, kot so genocid, zločini proti človečnosti in vojni zločini. Vendar pa je večina članic mednarodne skupnosti v luči vedno močnejšega multilateralizma tako oblikovani mednarodni sodni instituciji nasprotovala. Namesto tega so zagovarjale radikalno in suvereno mednarodno institucijo, neodvisno od varnostnega sveta. Države so se izjemno hitro navdušile nad omenjenim predlogom, zato so se mednarodna pogajanja glede prihodnje oblike MKS hitro odmaknila od ameriškega predloga. Tudi znotraj ZDA, opozarja Guyatt (Guyatt 2000: 70–71), ni bilo enotnega stališča glede načrtovanega MKS. Po eni strani so bili zagovorniki neodvisne sodne institucije prepričani, da ta ne bo dosegla ameriških državljanov, po drugi strani pa so nasprotniki neodvisnega mednarodnega sodišča opozarjali, da ZDA ne bodo žrtvovale svoje

¹²⁵V ustavi ni nikjer omenjeno, koliko vrhovnih sodnikov naj bi imelo vrhovno sodišče. Prvo jih je imelo le šest, leta 1869 pa je bila sprejeta odločitev, po kateri jih ima zdaj devet. (The Judicial Branch: Interpreting the Constitution)

suverenosti in dovolile, da takšna institucija nadomesti pravni sistem ZDA in sodi zunanji politiki ZDA. Avtor (Guyatt 2000: 71) trdi, da v ZDA niti zagovorniki niti nasprotniki MKS niso bili navdušeni nad možnostjo, da bi omenjeno sodišče sodilo ameriškim državljanom in da ni smiselno pristopati k MKS, če ZDA ne nameravajo spremeniti svoje zunanje politike. Čeprav je neodvisen in izjemno močan legalni režim podprlo 120 držav, so se ZDA odločile, da pri tem ne sodelujejo.

Thomas Jefferson je že leta 1803 branil vrhovnost ameriške ustave v odnosu do mednarodnih pogodb. Dempsey (Dempsey 1998) je zapisal, da zato, ker je Ustava ZDA vrhovni zakon in avtoriteta, mednarodne pogodbe pa niso in ne morejo biti vsemogočne in brezmejne. Pri tem je potrebno posebej izpostaviti dejstvo, da zvezna vlada ZDA ne more skleniti mednarodne pogodbe, ki ni v skladu z njeno ustavo. Dempsey to dokazuje z več primeri sodb vrhovnega sodišča. Tako je primer *Doe v. Braden* (1853) utrdil prakso, da imajo sodišča ZDA zakonsko pravico kršiti ali celo razveljaviti določila pogodb, ki so v nasprotju z Ustavo ZDA. Podobno določa tudi odločitev sodišča v primeru *Cherokee el Tobacco* (1871) kjer je zapisano, da mednarodna pogodba ne more spreminjati določil ustave ali biti veljavna, če je v nasprotju z ustavo. Tudi primer *Reid v. Covert* (1957) je dodatno utrdil načelo vrhovnosti ustave. Zato bom v tem delu podrobneje predstavila očitke ZDA, ki se nanašajo na Rimski statut oziroma na Mednarodno kazensko sodišče. Posebej bom pozorna na neskladja med ustavo oziroma političnim sistemom ZDA in Rimskim statutom.

4.3.1 Jurisdikcija Mednarodnega kazenskega sodišča in Ustava ZDA

Lee A. Casey (Casey v United States Senate 1998: 32) je izjavil, da je eno najstarejših načel vlade ZDA, da se Američane, obsojene za kazniva dejanja, storjena znotraj območja sodne oblasti ZDA, preganja na domačih sodiščih, ki jim zagotavljajo vse pravice iz Listine pravic (*Bill of Rights*). To načelo je bilo, trdi avtor, prvič izraženo že, ko so ustanovni očetje razglasili neodvisnost in utemeljili razloge za revolucijo in vojno. V deklaraciji o neodvisnosti so obtožili britanskega kralja in britanski parlament, da Američane izpostavljata tuji sodni oblasti, ki nima nič skupnega z ustavo in ki je ameriški zakoni ne priznavajo, ter s tem ameriškim državljanom odvzemajo nekatere od temeljnih pravic. Po revoluciji so ustanovni očetje poskrbeli, da Američani ne bodo nikdar več izpostavljeni tujim sodiščem. Ustava namreč določa sodne postopke pred poroto v tisti zvezni državi, kjer se je zločin zgodil. To zagotovilo pa ni, kot je zapisal avtor, samo enkrat, ampak je celo dvakrat zapisano v ustavi (3.

člen 2. razdelek¹²⁶ in 6. amandma¹²⁷). Sodelovanje ZDA v MKS bi po mnenju avtorja kršilo to osnovno načelo.

V skladu z Rimskim statutom bi bili, trdi Casey (Casey v United States Senate 1998: 64–65), državljani ZDA izpostavljeni MKS za dejanja, ki sicer sodijo v pristojnosti sodstva ZDA. Poleg tega avtor meni, da državljani ZDA, ki bi bili privedeni pred MKS, ne bi uživali vseh pravic, ki jim jih zagotavlja Ustava ZDA. V skladu z Ustavo ZDA imajo le zvezne države in zvezna vlada pristojnost preganjati in soditi posameznikom za dejanja, ki so bila storjena na ozemlju ZDA. In še to, opozarja avtor, samo v skladu z zagotovili in pravicami, ki jih vsebuje Listina pravic. Sodna oblast v ZDA je zaupana vrhovnemu sodišču in nižjim zveznim sodiščem, ki jih ustanovi kongres. Casey trdi, da sodne oblasti v ZDA ne more izvajati nobeno drugo telo ali institucija, ki ni sodišče ZDA. Zvezna sodna oblast tudi ne more biti podrejena zunajustavni instituciji, ki dovoljuje pregon ameriških državljanov pred to institucijo. Če bi se ZDA pridružile MKS, bi, kot je izjavil avtor, imelo to sodišče legalno pravico preiskovati, obravnavati in preganjati državljane ZDA, obtožene zločinov, ki sodijo v pristojnost MKS.

Številni avtorji (Casey in drugi 2002: 24) se strinjajo, da Ustava ZDA prepoveduje prenos pristojnosti na kakršnokoli sodišče, ki ni organizirano in ustanovljeno v skladu z določili Ustave ZDA. To je že leta 1866 potrdila tudi razsodba vrhovnega sodišča v primeru *Ex parte Milligan*¹²⁸. Na podlagi odločitve vrhovnega sodišča posamezniku, tudi če gre za vojno pravo, ni dovoljeno soditi pred vojaškim sodiščem, kadar obstajajo in delujejo civilna sodišča. Vrhovno sodišče je odločilo, da je bila obsodba Milligana neustavna, saj sodišče, ki ga je

¹²⁶»V vsakem kazenskopravnem pregonu mora obtoženi imeti pravico do hitrega in javnega sodnega postopka s strani nepristranske porote tiste države in okrožja, v katerem je bilo kaznivo dejanje storjeno; okrožje se mora prej določiti s pravom, obtoženec pa mora imeti pravico biti obveščen o naravi in vzroku obtožbe; pravico do soočenja s pričami zoper sebe; pravico do postopka prisilne privedbe prič, ki bi pričale v njegovo korist, ter imeti pomoč odvetnika za svojo obrambo.« (Jaklič in Toplak 2005: 106)

¹²⁷»... V postopku zaradi kaznivega dejanja, razen v primerih ustavne obtožbe, mora soditi porota; in takšen postopek se vodi v državi, v kateri so bila zatrjevana kazniva dejanja storjena; toda če niso bila storjena v nobeni od držav, je postopek na takem kraju ali krajih, kot jih lahko z zakonom določi kongres.« (Jaklič in Toplak 2005: 80)

¹²⁸V primeru *Milligan* je šlo za civilista, državljana oziroma prebivalca zvezne države Indiane, ki je bil očiten simpatizer Konfederacije in se je zaradi tega znašel pred vojaškim sodiščem. Vrhovno sodišče ZDA je razsodilo, da vsako sojenje oziroma sodni postopek vključuje izvajanje sodnih pristojnosti in da vojaško sodišče, ustanovljeno za sojenje *Milliganu*, ni moglo izvajati sodnih pristojnosti države. Vrhovno sodišče je pojasnilo, da v skladu s 3. členom Ustave ZDA sodna oblast v ZDA pripada vrhovnemu sodišču in tistim nižjim sodiščem, ki jih ustanovi ali odredi kongres. Vrhovno sodišče je v tem primeru zavrnilo predlog, da se posamezniku, kot je *Milligan*, sodi na vojaškem sodišču, saj ta sodišča niso ustanovljena v skladu s 3. členom Ustave ZDA in ne sodijo pod sodno vejo oblasti. (Casey in drugi 2002: 25–26).

obsodilo, ni bilo ustanovljeno z določilom kongresa oziroma skladno z ustavo in ni zagotavljalo osnovnih pravic, vsebovanih v Listini pravic. Avtorji opozarjajo, da tudi MKS ni ustanovljeno skladno s 3. členom Ustave ZDA in da ne zagotavlja omenjenih pravic. Rimski statut po njihovem mnenju sicer zagotavlja nekatere pravice, vendar pa ne vsebuje vseh varoval, zagotovil in pravic, ki jih svojim državljanom zagotavlja Ustava ZDA.

4.3.2 Listina pravic in Rimski statut

Pravica, ki jo največkrat izpostavljajo ameriški kritiki Rimskega statuta in ki jo zagotavlja Listina pravic ter ni zagotovljena v Rimskem statutu, je pravica do sojenja pred poroto v državi oziroma okrožju, kjer se je zločin zgodil.

Casey (Casey v United States Senate 1998: 66–67) opozarja, da MKS te pravice ne zagotavlja, čeprav je to ena najbolj temeljnih pravic, ki pripadajo državljanom ZDA. Avtor trdi, da pri omenjeni pravici ne gre le za potrjevanje dejstev v sodnem postopku, ampak tudi za temeljni nadzor nad uporabo in zlorabo moči v odnosu do posameznika. Pri tem Casey navaja vrhovnega sodnika Josepha Storyja, ki je dejal, da je »glavni cilj sojenja pred poroto v kazenskem postopku varovanje pred prisilo in tiranstvom tistih, ki vladajo, in pred maščevanjem in nasiljem s strani ljudi«.

Pravica do sojenja pred poroto v državi, kjer se je zgodil zločin, kot trdi Casey, ni bila naključno dodana k ustavi. Ustanovni očetje so jo dodali kot odziv na dogajanje med Veliko Britanijo in ZDA. V letih pred revolucijo so namreč Američane prevažali na sojenje v Veliko Britanijo. Britanska vlada je takrat imela pravico sodno preganjati Američane na britanskih sodiščih zunaj ozemlja Amerike. Ustvarila je prakso sojenja Američanom pred t. i. pomožnim vrhovnim poveljstvom mornarice (*vice-admiralty*). Avtor vidi podobnost med pomožnim vrhovnim poveljstvom in MKS predvsem v dejstvu, da so o krivdi odločali sodniki sami in da je bila pravica do soočenja s pričami skrajno omejena. Casey meni, da bi bili v primeru, če bi ZDA pristopile k MKS, državljanje ZDA v podobnem položaju kot v času kolonializma.

Glede na kolonialne izkušnje so ustanovni očetje, ki so oblikovali ustavo, skušali popolnoma izključiti možnost, da se državljanje ZDA izroči v sojenje drugi avtoriteti. Vrhovni sodnik Joseph Story (Story v Casey in drugi 2002: 26) je zapisal, da »so bila omenjena določila sprejeta z namenom, da bi obtoženca zavarovala pred morebitno možnostjo, da se ga izroči v

pregon tuji državi in da se ga izpostavi sodbi tujcev, ki ne čutijo sočutja ali celo gojijo sovraštvo in predsodke«. Rimski statut pa omogoča, da bi se ameriškim državljanom za hudodelstva, storjena na ozemlju ZDA, lahko sodilo v tujini.

Naslednja pravica, ki jo državljanom ZDA zagotavlja Listina pravic in ki po prepričanju Brickmana (Brickman 2003: 4) velja v ZDA za samoumevno, je pravica do sojenja v doglednem roku. Avtor dvomi, da bi MKS lahko zagotovilo to pravico. Svoje dvome utemeljuje z MKSJ, kjer je povsem normalno, da osumljenec čaka na sojenje od 1 do 5 let. To je po mnenju Brickmana posmehovanje načelu, po katerem je posameznik nedolžen, dokler mu ni krivda dokazana. V ZDA, kot je zapisal avtor, zapornik ne more biti pridržan brez ustreznega postopka. Če obtoženec v 3 mesecih ni priveden pred poroto, ga morajo izpustiti. Z Brickmanom se strinja tudi Casey (Casey v United States Senate 1998: 68), ki prav tako meni, da MKS ne zagotavlja pravice do sojenja v razumnem roku, in opozarja na nedopustnost, da je lahko osumljenec v priporu tudi do 5 let. Avtorji (Casey in drugi 2002: 26) opozarjajo, da Rimski statut sicer omenja postopek brez nepotrebnega odlašanja, vendar pa izkušnje kažejo, da so skladno s trenutnimi mednarodnimi standardi obtoženci lahko v priporu izjemoma dolgo časa, preden se situacijo razglasi za neprimerno odlašanje.

MKS (Casey in drugi 2002: 26) vključuje med veljavne dokaze tudi anonimne priče in pričevanja, ki se opirajo zgolj na govorice, čeprav je pravica do soočenja, ki je običajna tudi pri drugih mednarodnih tribunalih, ena temeljnih pravic v sodnem postopku. Casey (Casey v United States Senate 1998: 67) opozarja, da pravica do soočenja v ZDA zajema pravico do poznavanja identitete obremenilne priče in izključuje dokaze na osnovi govoric. Na mednarodni ravni pa ni tako. Avtor izpostavi MKSJ, ki dovoljuje anonimne priče in dokaze, ki temeljijo na govoricah.

Casey in Rivkin (Casey in Rivkin 1999) menita, da je MKS popolnoma v nasprotju s temeljnimi političnimi in pravnimi vrednotami ZDA. Če bi državljane ZDA obtožili pred MKS, bi bili ti, kot trdita avtorja, soočeni s popolnoma tujimi tradicijami in standardi. Soočeni bi bili s civilnim preiskovalnim postopkom, kjer bi o krivdi odločali sodniki (po možnosti celo iz držav, sovražnih ZDA). Obtoženci prav tako ne bi imeli pravice do sojenja pred poroto. Kot opozarjata avtorja, obtoženci ne bi imeli pravice, ki se je zdela ustanovnim očetom tako pomembna, da je v Ustavi ZDA zapisana kar na dveh mestih. Državljanom ZDA tudi ne bi uživali pravice do varščine in hitrega sojenja. MKS, kot sta zapisala avtorja, tudi ne

upoštevava pravice, da se obtoženi sooči z obremenilnimi pričami. Avtorjema se poleg tega zdi sporno tudi dejstvo, da se lahko tožilec pritoži na oprostilno sodbo in tako obtoženega izpostavi možnosti ponovnega sojenja, kar pa je v ZDA prepovedano.

4.3.3 Pomanjkanje ustreznih mehanizmov nadzora

Bolton (Bolton 1998: 60) je zapisal, da ameriški koncept ločitve oblasti jasno kaže prepričanje, da je svoboda najbolje zagotovljena in varovana takrat, kadar so vladne funkcije razdeljene med različne veje oblasti. Že ustanovni očetje so verjeli, da je pretirano kopičenje oblasti na enem mestu mogoče preprečiti tako, da se oblast razdeli med različne veje in tako najučinkoviteje zaščiti individualno svobodo. V evropskem političnem prostoru oziroma v parlamentarnih sistemih po Boltonovem mnenju takšnega političnega nadzora ni oziroma je omejen. To se kaže tudi v sestavi MKS, ki po Boltonovem prepričanju ni ustrezno zasnovano. Politične odgovornosti preprosto ni, pristojnosti pa so izjemno obsežne. Vse to po oceni Boltona upravičeno povzroča zaskrbljenost in strah pred nenadzorovano in neodgovorno avtoriteto.

Schaefer (Schaefer 1998) trdi, da ZDA sodišču očitajo predvsem to, da gre za popolnoma neodvisno mednarodno sodišče, katerega agenti in sodniki razpolagajo s pristojnostmi, po katerih lahko preiskujejo zločine, vodijo postopke, sprejemajo sodbe, določajo kazni in celo odločajo v pritožbenih postopkih zoper svoje odločitve. Kraska (Kraska 2003: 409) pri tem opozarja, da se lahko zgodi, da se tožilec MKS preprosto ne bo strinjal z načinom, kako deluje anglosaksonsko precedenčno pravo, in z elementi, ki so zapisani v Ustavi ZDA ter predstavljajo temelj ameriškega sodnega sistema. Takšna sodna vsemogočnost je, kot je zapisal Schaefer, popolnoma neskladna s temeljnimi načeli ameriške pravne tradicije, kjer so omenjene funkcije, tj. preiskava, vodenje postopka, tožba, sojenje in priziv, javno in medsebojno ločene, saj takšna ločenost obtoženim zagotavlja pošteno sojenje.

Bolton (Bolton 2001) opozarja, da neodvisni tožilec lahko sproži postopek na željo posamezne države, na lastno pobudo ali na zahtevo VS OZN. Tožilec ima moč, da izvršuje zakone oziroma jih uveljavlja, kar je sicer nujni element izvršne moči. ZDA niso te izvršilne avtoritete še nikdar predale nekemu zunanjemu organu oziroma instituciji, ki ne bi bila pod nadzorom nacionalne vlade. Bolton (Bolton v United States Senate 1998: 62) meni, da v ZDA koncept ločitve oblasti kaže ustaljeno prepričanje in vrednote, da je svoboda najbolje

varovana, kadar gre za ločeno oblast oziroma kadar so vladne avtoritete razpršene med različne veje oblasti. Ustanovni očetje so bili, kot je zapisal avtor, o tem prepričani in so skladno s tem tudi oblikovali delitev oblasti na tri veje. Verjeli so, da je le tako mogoče preprečiti pretirano kopičenje oblasti v rokah peščice ljudi. Kontinentalne evropske ustavne strukture pa ne mislijo tako. Kot je izjavil avtor, tam ni tako očitne delitve med sodno, izvršno in zakonodajno vejo. MKS po njegovem mnenju meša tožilsko in sodno funkcijo na evropski način. To je tudi, pravi Bolton, razlog, zakaj je MKS za evropske države veliko bolj sprejemljivo kot za ZDA.

Tudi po prepričanju Williamsa (Williams 2000) je MKS institucija, ki ji manjka ustrezen sistem nadzora in ravnotežja ter odgovornosti. Zato avtor meni, da ni smiselno, da bi se demokratična in svobodna država podrejela takšni instituciji, ki poleg tega spodkopava nacionalno suverenost ter skuša civilno in vojaško vodstvo ter osebje podrediti nenadzorovanemu pravnemu sistemu. MKS bo, trdi Williams, vplivalo na zunanjo politiko in vodenje ameriške zunanje politike. ZDA utegnejo glede sodelovanja in vodenja mirovnih operacij postati previdnejše. Williams meni, da je nedopustno, da bi takšna nedemokratična institucija, kot je MKS, ustrahovala in nadzorovala največjo svetovno vojaško silo. Vrhovno sodišče in ameriška zvezna sodišča niso, kot je zapisal avtor, nikoli presojala predsednikovih zunanjepolitičnih odločitev (v zvezi z vstopom v vojno ali glede oboroženega vojaškega konflikta), saj so zunanjepolitična vprašanja skoraj izključno predsednikova domena. Če se ameriška sodišča ne mešajo v vodenje zunanje politike, zakaj bi to dovolili tujim sodnikom in sodiščem, se sprašuje avtor.

4.3.4 Izpostavljenost političnega in vojaškega vodstva ZDA Mednarodnemu kazenskemu sodišču

Zagovorniki MKS trdijo, da se države, ki spoštujejo mednarodno pravo, nimajo česa bati, saj ni možnosti, da bi njihovi državljani pristali pred MKS. Vendar dokazi, ki bi potrjevali takšne trditve, ne obstajajo. Številni avtorji (Casey in drugi 2002: 20) opozarjajo, da eden od temeljev politične filozofije ZDA, ki je zapisan tudi v ustavi, določa, da morajo obstajati ustrezna institucionalna varovala, ki preprečujejo zlorabo moči, in da zanašanje na čednost, odličnost ter poštenost posameznih uradnikov ne zadostuje. ZDA, kot so zapisali avtorji, ne morejo ignorirati nevarnosti, ki jo predstavlja MKS: potencialna ogroženost posameznikov, uradnikov, vlade, vojske in visokih politikov.

Bolton (Bolton 1998: 60) je izpostavil dejstvo, da ima v nasprotju z MKSJ MKS avtomatično jurisdikcijo, ki je pristojna za posameznike, ne glede na to, ali je njegova država statut ratificirala ali ne. Jurisdikcija MKS, kot je ugotovil avtor, ne zajema le storilcev, pač pa tudi njim nadrejene osebe¹²⁹, osebe, ki so bile z dogajanjem seznanjene, in tiste, ki podrejenih niso ustrezno nadzorovale¹³⁰. Boltona v tem pogledu skrbi predvsem tožilec MKS, ki ima vso možnost, da lahko na primer samovoljno obtoži tudi predsednika ZDA, njegovo administracijo, predstavnike sveta za nacionalno varnost in druge civilne ter vojaške vodje, ki oblikujejo zunanjo in obrambno politiko ZDA. Temeljni problem je po njegovem mnenju v tem, da interpretativna avtoriteta MKS izhaja iz decentraliziranega in »nikomur odgovornega« načina, na katerega nastaja mednarodno pravo. Avtor trdi, da je neodvisnost tožilca skrb zbujajoča in prej razlog za skrb kot pa element zaščite. Že znotraj OZN se je, kot je zapisal Bolton, večkrat izkazalo, da so »neodvisni« organi veliko bolj politični kot pa nekateri izključno politični organi. MKS, nadaljuje avtor, ne pozna nikakršne politične odgovornosti, ki bi služila kot ustrezno varovalo pred zlorabami. Nevarnost, ki se obeta, je, da MKS, opozarja Bolton, postane orodje tistih, ki jih ženejo lastni sovražni interesi.

Ustanovitev stalnega MKS, nadnacionalnega sodišča z neodvisno močjo oziroma pristojnostjo, da sodi in kaznuje izvoljene politike zaradi opravljanja uradnih dolžnosti, je po mnenju avtorjev (Casey in drugi 1999) popolno nasprotje ameriškega razumevanja avtonomije, politične samostojnosti in suverenosti. Po prepričanju avtorjev bi to pomenilo prenos vrhovne oblasti na MKS, ki bi lahko odločalo o ravnanju politikov ZDA. To pa, trdijo avtorji, pomeni prenos oblasti iz rok ljudi na neko popolnoma neodvisno in nikomur odgovorno mednarodno birokracijo oziroma, kot je dejal Alexis de Tocqueville (v Casey in drugi 1999), je »tisti, ki kaznuje zločin, pravi vladar družbe«. Namigovanja oziroma trditve, ki pravijo, da ameriški vojaki ne bi bili privedeni pred MKS zaradi načela komplementarnosti, so, kot opozarjajo avtorji, varljiva. V skladu s statutom je namreč sodišče končni odločevalec glede svoje jurisdikcije in tisti, ki odloča o tem, ali bo o neki stvari odločal sam ali pa jo bo prepustil državi.

Casey (Casey v United States Senate 1998: 64) je zapisal, da bi s političnega vidika sodelovanje ZDA v MKS pomenilo, da ZDA pooblaščajo mednarodno institucijo, ki ni odgovorna volilcem ZDA, da odloča, raziskuje in razsoja o dejanjih, ki so jih storili vojaki,

¹²⁹Tj. poveljnike in osebe, ki so neko kaznivo dejanje odredili. (Bolton 1998)

¹³⁰Na primer šefi držav, vlad in člani parlamentov. (Bolton 1998)

politiki in uradniki ZDA. To bi po avtorjevem mnenju pomenilo prekinitev uveljavljene pravice do neodvisnosti oziroma politične samostojnosti.

Skladnost Rimskega statuta z Ustavo ZDA je po mnenju Caseyja (Casey v United States Senate 1998: 68) potrebno ocenjevati z vidika narave in obsega moči, ki jo podeljuje sodišču, in ne z vidika verjetnosti, da bo ta moč uporabljena. Vendarle pa je, kot je izjavil avtor, potrebno opozoriti, da je verjetnost takšnih sodnih pregonov povsem odvisna predvsem od tega, kako bo MKS interpretiralo svojo jurisdikcijo. Casey trdi, da tako kot druga sodišča tudi mednarodni tribunali sami odločajo o tem, ali neka zadeva sodi v njihovo pristojnost ali ne. To načelo je zapisano tudi v 1. točki 19. člena Rimskega statuta in pravi (Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča 2006): »Sodišče se prepriča o svoji pristojnosti pri vsaki zadevi, ki mu je bila predložena.« Potencialna nevarnost zlorabe je po mnenju avtorja tukaj več kot očitna, saj Rimski statut vsebuje izjemno široke definicije zločinov.

Zagovorniki MKS, kot je izjavil Casey (Casey v United States Senate 1998: 69), pogosto opozarjajo na načelo komplementarnosti, ki naj bi Američane varovalo pred postopki pred MKS in ki naj bi bilo rešitev za njihove ustavne omejitve. Vendar avtor meni, da ni tako. V 1. členu Rimskega statuta je zapisano, da je jurisdikcija sodišča komplementarna nacionalnim kazenskim sodiščem. Po drugi strani pa, opozarja Bolton, 17. člen pravi, da MKS odloča o tem, ali je država nepripravljena oziroma nesposobna izvesti postopke in preiskave. To določilo je, trdi avtor, pravo vabilo MKS, da se vmešava v zadeve držav in opravlja »revizije« odločitev nacionalnih sodišč. V skladu z Ustavo ZDA odločitve o pregonu vojaških in civilnih funkcionarjev sprejema izvršna veja oblasti. Glede na to, da bi pred MKS pristali predvsem posamezni člani izvršne veje oblasti (vojaki in civilisti), ki so neposredno odgovorni predsedniku kot šefu izvršne veje oblasti oziroma vrhovnemu poveljniku oboroženih sil, lahko po avtorjevem mnenju rečemo, da odločitev o tem, da se določenega primera v ZDA ne obravnava, nikdar ne more biti neodvisna in nepristranska. To pa pomeni, trdi Casey, da bi imelo MKS možnost preverjati vsakokratno uporabo oboroženih sil ZDA in presojeti, ali so bila pri tem storjena morebitna hudodelstva ali ne. Načelo komplementarnosti po njegovem mnenju nikakor ne bi preprečilo postopkov pred MKS zoper državljane ZDA.

4.3.5 Suverenost ZDA in Rimski statut

Nill (Nill 1999) meni, da je eden pomembnejših vidikov MKS tudi njegov vpliv, ki ga ima na suverenost držav. Avtor je zapisal, da vsa mednarodna skupnost ne dojema suverenosti tako kot ZDA, kjer suverenost izhaja iz ljudstva in ne iz države. Prenašanje nacionalne suverenosti oziroma dela suverenosti na mednarodno institucijo predstavlja za ZDA osrednji problem, saj gre za poseganje v jedro njihove legalne strukture. Avtor pravi, da nam poznavanje različnega dojetanja suverenosti pomaga razumeti, zakaj nekatere države lažje in druge težje oziroma sploh ne morejo sprejeti MKS in njegovih pristojnosti. Države se, trdi avtor, zanašajo na kompetentnost in pravičnost notranjih sodnih sistemov, zato nadzora nad kazenskimi zadevami ne želijo predati drugemu sodišču.

Rimski statut, opozarja Nill (Nill 1999), močno posega v suverenost držav in jo s tem tudi omejuje, saj MKS omogoča, da posreduje tudi v primerih, kadar ne gre za države podpisnice statuta oziroma za članice MKS. Zato lahko po mnenju avtorja upravičeno pričakujemo, da bodo države, ki niso članice MKS, v prihodnje pri razporejanju in pošiljanju svojih oboroženih sil na različne operacije in misije po svetu veliko previdnejše. Komplementarnost MKS je, kot je zapisal Nill, le pretveza za revizijo sodnih postopkov in odločitev držav. MKS lahko poseže v sodni sistem države in prevzame vlogo, ki so jo pred tem imela prizivna sodišča. Senator Ashcroft (Ashcroft v Nill 1999) je prepričan, da je pristojnost države, da definira zločine in jih tudi kaznuje, ključni element njene suverenosti. MKS po njegovem mnenju posega v bistvo suverenosti, saj državam odvzema njihovo temeljno pristojnost in jo prenaša na mednarodne birokrate. Sodišče, pravi senator, tudi ne upošteva pravic, zapisanih v Listini pravic, in s tem, ko grobo posega v suverenost držav, te sili, da ga zavračajo.

Carter (Carter 2002: 367) je zapisal, da je varovanje suverenosti ZDA, predvsem v odnosu do mednarodnega prava, v ameriški politiki že vse od leta 1945 stalno prisotno. Takratni predsednik ZDA je v senatu zagotovil, da 43. člen UL OZN, ki članice obvezuje, da VS omogočijo uporabo oboroženih sil, ne bo izpodrinil oziroma prevzel vloge kongresa pri razglašanju in napovedovanju vojne. Tako sta bili leta 1946 potrebni kar dva dopolnili, ki sta omogočili senatno podporo za ustanovitev Meddržavnega sodišča. Vandenbergov amandma je jasno določil, da pristojnost Meddržavnega sodišča ne velja, kadar gre za multilateralne spore, oziroma da morajo ZDA v njegovo jurisdikcijo jasno privoliti. Connallyjev amandma pa je omejil pristojnost Meddržavnega sodišča tako, da to nima pristojnosti, kadar gre za

izključno notranjepolitične zadeve oziroma za izključno notranjo jurisdikcijo. To sta zgolj dva primera, ki jasno kažeta, da ZDA niso želele biti omejene z mednarodnim pravom, in potrujeta previdnost ZDA pri omejevanju lastne suverenosti.

Tudi Brickman (Brickman 2003: 4) meni, da bi v primeru, če bi ZDA ratificirale Rimski statut in postale članica MKS, izgubile velik del suverenosti in neodvisnosti. V teoriji in kot ideja je MKS, kot je zapisal avtor, izjemno vabljivo. Vendar pa dokazi kažejo, da ne gre za institucijo, ki bi ji ZDA lahko zaupale del suverenosti. Brickman pravi, da imajo države pravico prenesti svoje pravice na mednarodno institucijo, sestavljeno večinoma iz diktatorskih in totalitarnih režimov. ZDA pa imajo, trdi avtor, dolžnost, da odgovornost in vladavina ostaneta v rokah državljanov (ljudstva). To je po prepričanju avtorja redka pravica, ki je ne bi smeli nikoli nikomur predati.

Casey (Casey v United States Senate 1998: 68) opozarja, da so izvoljeni politiki v ZDA za svoja dejanja in za spoštovanje zakonov odgovorni ljudem oziroma volilcem. Če bi ZDA ratificirale Rimski statut, bi bili s tem posamezniki izpostavljeni MKS. Vendar pa, kot je poudaril avtor, to sodišče ne bi bilo za svoja dejanja odgovorno volilcem ZDA. V ZDA je, pojasnjuje Casey, namreč tako, da imajo volilci tudi takrat, kadar vrhovno sodišče sprejme odločitev glede določenega ustavnega vprašanja, preko izvoljenih predstavnikov v kongresu možnost, da dopolnijo ustavo in s tem spremenijo odločitev vrhovnega sodišča. V primeru MKS pa, opozarja avtor, ni nobene pritožbene možnosti vpliva na odločitev sodišča. Zato Casey meni, da gre pri MKS za temeljno pomanjkanje odgovornosti ljudstvu, ki je v popolnem nasprotju z načeli ljudske suverenosti in avtonomnosti, na katerih temeljijo ZDA.

4.3.6 Rimska pogodba in stališče ZDA

Dempsey (Dempsey 1998) opozarja, da je Ustava ZDA vrhovni zakon in avtoriteta ter da mednarodne pogodbe niso in ne morejo biti vsemogočne in brezmejne. Pri tem je po njegovem mnenju potrebno posebej izpostaviti dejstvo, da zvezna vlada ZDA ne more skleniti mednarodne pogodbe, ki ni v skladu z njeno ustavo. Dempsey to dokazuje z več primeri sodb ameriškega vrhovnega sodišča. Tako je primer *Doe v. Braden* iz leta 1853 utrdil prakso, da imajo sodišča ZDA zakonsko pravico kršiti ali celo razveljaviti določila pogodb, ki so v nasprotju z Ustavo ZDA. Podobno določa tudi odločitev sodišča v primeru *Cherokee el Tobacco* iz leta 1871, kjer je zapisano, da mednarodna pogodba ne more spreminjati določil

ustave ali biti veljavna, če je v nasprotju z njo. Tudi primer *Reid v. Covert* iz leta 1957 je dodatno utrdil načelo vrhovnosti ustave. Poleg tega je vrhovno sodišče določilo, da zvezna vlada ZDA tudi ne more sklepati mednarodnih pogodb, ki bi njihovim državljanom zmanjšale ustavno zagotovljene pravice. To potrjujejo nekatere sodbe vrhovnega sodišča, ki so utrdile dejstvo, da so ustavno varovane pravice zavarovane pred notranjim učinkom mednarodnih pogodb: *Geofroy v. Riggs* iz leta 1890, *Asakura v. City of Seattle* iz leta 1924 in *Boos v. Barry* iz leta 1988. Dempsey je zapisal, da ostaja nespremenjeno stališče vrhovnega sodišča, po katerem pravila, določbe, omejitve in prepovedi mednarodnega prava, ki so jim ZDA izpostavljene, ne morejo biti veljavne, če so v nasprotju z ustavo ZDA in z Listino pravic.

Samodejna uporaba Rimskega statuta bi, kot je izjavil Casey (*Casey v. United States Senate* 1998: 71), pomenila, da lahko MKS brez privolitve ZDA, ki pogodbe niso ratificirale, izvaja jurisdikcijo tudi nad državljani ZDA. Takšno vsiljevanje avtoritete MKS bi bilo po mnenju avtorja z vidika mednarodnega prava popolnoma nedopustno. MKS je bilo ustanovljeno z mednarodno pogodbo, za katero velja uveljavljeno mednarodnopravno načelo, da države ne more zavezovati pogodba, ki je ni podpisala oziroma v katero ni privolila¹³¹. To pa, trdi Casey, pomeni, da sodišče ne more in ne sme izvajati svoje jurisdikcije nad državljani ZDA brez izrecnega dovoljenja ZDA. Kakršnokoli sklicevanje MKS ali držav članic na pravico do izvajanja svoje jurisdikcije nad državljani ZDA (civilisti ali vojaškim osebjem) bi po prepričanju avtorja pomenilo tudi neskladnost z Ustanovno listino OZN. Ta namreč v 1. točki 2. člena zagotavlja suvereno enakost vseh držav. Casey navaja Iana Brownlija, ki je zapisal, da suverena enakost med drugim vključuje tale temeljna načela: sodni sistemi držav so med seboj enakovredni in enakopravni; vsaka država uživa pravice, ki izhajajo iz njene suverenosti, in vsaka država mora spoštovati suverenost drugih držav ter pravice, ki jim iz tega naslova pripadajo.

Za vsiljevanje jurisdikcije MKS, ki je bilo ustanovljeno z mednarodno pogodbo, ni po Caseyjevem mnenju nikakršne osnove niti v mednarodnem običajnem pravu. S tem, ko skušajo članice MKS jurisdikcijo sodišča vsiliti nečlanicam, kršijo, trdi avtor, načela mednarodnega pogodbenega prava in skušajo delovati kot mednarodni zakonodajalec, ki zakonske obveznosti in odgovornost prenaša oziroma vsiljuje državljanom ZDA brez

¹³¹V 34. členu Dunajske konvencije o pogodbenem pravu iz leta 1969 je zapisano: »Pogodba ne more ustvarjati obveznosti ali pravic za tretjo državo brez njene privolitve.« (Vienna Convention on the Law of Treaties 1969)

privolitve njihove vlade. Avtor opozarja, da je takšno dejanje nezakonito in popolnoma v nasprotju z mednarodnim pravom.

5. VLOGA ZDRUŽENIH DRŽAV AMERIKE V MEDNARODNI SKUPNOSTI

Namen tega poglavja je preveriti, ali ZDA zasedajo osrednje mesto v mednarodni skupnosti. Poskusila bom ugotoviti, kakšna je njihova trenutna vloga in kakšna utegne biti v prihodnosti, kako s svojo navzočnostjo in delovanjem ZDA vplivajo na dogajanje v mednarodni skupnosti in kako utegnejo vplivati na prihodnost MKS. Začela bom z opisom zunanje politike ZDA. V nadaljevanju me bo zanimalo, kako so ZDA postale vojaška in gospodarska velesila ter zakaj mnogi avtorji menijo, da je prevlada ZDA vse bolj prisotna in očitna tudi na družbeno-kulturnem področju. Kakšen je odnos Združenih držav Amerike glede na vlogo, ki jo imajo v mednarodni skupnosti in Mednarodnem kazenskem sodišču, je zadnje vprašanje, s katerim se bom ukvarjala v petem poglavju.

5.1 Zunanja politika ZDA

Osojnik (Osojnik v Chomsky 2005: 8) opozarja, da je druga svetovna vojna popolnoma spremenila svetovna politična in gospodarska razmerja, saj se razbita, uničena in razkosana Evropa ni več mogla kosati z gospodarsko silo ZDA, ki so si z zmagovitim vstopom v vojno zagotovile velik politični in gospodarski dobiček. Avtor je zapisal, da je v istem obdobju razpadel tudi stari kolonialni red. Vloge so se zamenjale, ker je britanski imperij razpadel. Njegova moč se je, trdi Osojnik, tako skrčila, da je Velika Britanija morala svojo moč in mesto svetovnega oblastnika prepustiti ZDA. Od konca druge svetovne vojne so, kot je zapisal Guyatt (Guyatt 2000: 57), ZDA prevladujoča svetovna vojaška in gospodarska velesila, ki je zahvaljujoč temu položaju razvila sposobnost, da deluje skladno z lastnimi interesi. Osojnik (Osojnik v Chomsky 2005: 10) trdi, da so se ZDA ob koncu druge svetovne vojne jasno zavedale, da bodo v celoti prevladale v mednarodni politiki, zato so tudi izdelale jasne načrte, kako delovati za doseg postavljenega cilja. Omenjeno politično vizijo je začel uresničevati že predsednik Kennedy, nedvomen preobrat pa je doživela pod predsednikom Nixonom in se dokončno uveljavila pod predsednikom Reaganom. Tudi politika trenutnega predsednika Busha mlajšega po mnenju Osojnika (Osojnik v Chomsky 2005: 12) sledi tej politični usmeritvi, tj. zagotoviti in ohraniti strateško, ekonomsko, politično in vojaško nadvlado v svetu.

Brzezinski (Brzezinski 1995: 11–12) je zapisal, da »so ZDA danes edina prava globalna sila v razmerah, ko se tradicionalna mednarodna politika preobraža v globalno politiko, ki pod

vplivom modernih komunikacij in naraščajočega gospodarskega prodora postaja razširjen proces, pri čemer je razlika med domačim in mednarodnim vedno bolj zabrisana«. Ameriška moč je po prepričanju avtorja resnična in je najbrž v bližnji prihodnosti ne bo mogla ogroziti nobena od njenih tekmic. V tem pogledu je, meni avtor, globalni položaj ZDA zgodovinsko enkratno.

Države, ki sestavljajo sodobno mednarodno skupnost, so po prepričanju Welcha (Welch 2000) med seboj izjemno povezane in soodvisne. Globalna soodvisnost med državami in zmanjševanje omejitev med njimi sta, meni avtor, splošno priznani dejstva. Kljub temu pa sta, poudarja Welch, mednarodni mir in varnost vsakodnevno ogrožena. Rourke (Rourke 2000: XVI) je prepričan, da so za to kriva spremenjena razmerja moči v mednarodni skupnosti, do katerih je prišlo zlasti s koncem hladne vojne, z novimi akterji, ki so se pojavili v mednarodni skupnosti, in s tehnološkimi spremembami¹³².

Kljub temu so, meni Rourke (Rourke 2000: 2), ZDA v edinstvenem položaju: pohvalijo se lahko z močno ekonomijo, z izjemnim vojaškim in političnim vplivom na globalni ravni, pri čemer pa ni nezanemarljiva niti njihova geografska izoliranost. Avtor trdi, da je k t. i. »ameriški izjemnosti« (*american exceptionalism*) veliko prispevala njihova geografska izoliranost, ki se kaže v veliki geografski oddaljenosti od drugih potencialnih velesil (kot so npr. Rusija, Kitajska, Japonska, Velika Britanija, Nemčija in Francija) in v dejstvu, da so ZDA med dvema oceanoma. Zato, je zapisal avtor, ne more biti presenetljivo, da je bila prvotna zunanja politika ZDA v znamenju izolacionizma. Vendar pa so se predvsem z gospodarskim razcvetom povečale povezave ZDA s preostalim svetom. Velika vojaška moč in močan globalni gospodarski položaj sta, trdi Rourke, ZDA zagotovila svetovno prevlado.

LeLoup in Shull (LeLoup in Shull 2003: 104) opozarjata, da so ZDA v preteklosti v mednarodnih odnosih večinoma igrale dokaj pasivno vlogo. Vse od konstituiranja kot neodvisna in samostojna država so se skušale izogibati vmešavanju in zapletanju v zadeve drugih držav oziroma zadev mednarodne skupnosti. Glede na precejšnjo geografsko oddaljenost jim je po mnenju avtorjev to tudi precej dobro uspevalo. Kljub temu, da so ZDA sodelovale v prvi svetovni vojni in v njej celo odigrale ključno vlogo, so po koncu vojne zopet zavzele tradicionalno izolacionistično držo do mednarodne skupnosti. Avtorja trdita, da

¹³²Rourke (Rourke 2000: XVI) opozarja, da tehnološke spremembe skupaj s spremenjenimi razmerji v mednarodni politiki razkrivajo, da ima ekonomija v sodobni svetovni politiki vedno večjo vlogo.

se je šele z napadom Japonske na Pearl Harbor politika izolacionizma za ZDA dokončno končala.

Rourke (Rourke 2000: 3) meni, da je bila za ZDA zlasti druga svetovna vojna izjemno pomembna. Iz nje so namreč izšle kot najbogatejša in najmočnejša svetovna velesila. Grožnja, ki se je pojavila v obliki Sovjetske zveze, pa je, trdi avtor, ZDA le še dodatno motivirala, da so se intenzivneje vključile v oblikovanje svetovne politike. Guyatt (Guyatt 2000: 61) je zapisal, da so ZDA tudi po koncu hladne vojne ohranile moč in vpliv. Iz hladne vojne so izšle kot zmagovita in po mnenju avtorja pravzaprav edina preostala svetovna velesila, ki je z razpadom Sovjetske zveze le še okrepila »svetovno nadvlado«. Podobno razmišlja tudi Goodman (Goodman 2004), ki trdi, da je razpad Sovjetske zveze ZDA omogočil, da so prevzele vodilno vlogo v mednarodni skupnosti.

S koncem hladne vojne je prišlo, sta zapisala Ferfila in Grizold (Ferfila in Grizold 2000: 18), v mednarodnem sistemu do korenitih sprememb, ki so odločilno vplivale na nastanek nove zunanjepolitične in varnostne koncepcije ZDA. ZDA so bile, nadalje ugotavljata avtorja, nekoliko nepripravljene na konec hladne vojne in na razpad dvopolne svetovne ureditve. Po nepričakovanem in dokaj hitrem razpadu imperija Sovjetske zveze (SZ) konec 90. let se je med ameriško politično elito ponovno razvnela razprava o ustrezni vlogi ZDA v mednarodnem sistemu. V tem kontekstu so prevladovali štirje temeljni pogledi (Korb v Ferfila in Grizold 2000: 21):

1. Ker se je zaradi razpada SZ zmanjšalo vojaško ogrožanje varnosti ZDA, naj bi ZDA korenito zmanjšale svoje oborožene sile in obrambne izdatke. Namesto vodilne vloge v mednarodni politiki naj bi se bolj usmerile na svoje notranje področje.
2. Drugi pogled je zagovarjal t. i. *pax americana* (tj. globalni varnostni sistem, v katerem bodo imele glavno vlogo ZDA). Zagovorniki tega pogleda so trdili, da naj imajo ZDA aktivno vlogo pri vzpostavljanju novega svetovnega reda, ki bo ustrezal interesom razvitih industrijskih držav in obenem ohranil vojaško nadvlado ZDA, ki bi preprečevala potencialnim tekmecem, da bi si pridobili večjo območno ali celo svetovno vlogo.
3. Tretji pogled je izhajal iz ideje, da naj se mednarodni red in varnost zagotavljata s sistemom kolektivne varnosti v okviru OZN. Članice OZN naj bi se grožnjam mednarodnemu redu in varnosti upirale z varnostnimi mehanizmi in instrumenti, ki jih opredeljuje Listina OZN, in še posebno z operacijami ohranjanja miru (*peacekeeping*

operations)¹³³. Pri tem naj bi imele ZDA vodilno vlogo (tako finančno kot tudi z udeležbo svojih sil v operacijah).

4. Četrty pogled je kombinacija prvih treh in ga nekateri imenujejo »pragmatični intervencionizem«. Po tem pogledu sta izolacionizem in svetovno nadzorstvo (tj. vloga svetovnega policaja) ZDA nerealni možnosti, kolektivni varnostni sistem OZN pa utopija. Predstavniki tega pogleda zagovarjajo idejo, da morajo ZDA ohraniti zmogljivosti in sposobnost za vojaško posredovanje, ker nobena druga država ni sposobna zbrati okoli sebe ustrezne koalicije, ki bi lahko uspešno zavrnila agresijo širših razsežnosti.

Raščan (Raščan 2004: 540) trdi, da so ZDA danes domala edina vojaška, politična in gospodarska velesila, ki odločilno kroji usodo sedanjega in prihodnjega sveta. Na začetku novega tisočletja imajo po njegovem mnenju ZDA položaj, kakršnega ni imel še noben imperij v svetovni zgodovini. Njihova moč oziroma položaj, ki ga zasedajo v mednarodni skupnosti, je, kot sta zapisala Jackson in Sorensen (Jackson in Sorensen 1999: 102), primerljiv s položajem Velike Britanije v 19. stoletju, ko je ta uspešno ohranjala ravnotežje moči v odnosu do preostale mednarodne skupnosti. Avtorja pri tem opozarjata na pomembno razliko: ZDA so pripravljene braniti ne le lastne nacionalne interese, ampak zagotavljati tudi mednarodni mir in varnost.

Holsti (Holsti 1995: 83–84) meni, da mednarodni globalni sistem ustvarja okolje, v katerem delujejo mednarodne politične »enote«, ki si prizadevajo zlasti za varnost, avtonomijo, blaginjo, status in prestiž. Benko (Benko 1997: 221) je zapisal, da moramo zunanjo politiko razumeti kot »institucionalizirani proces dejavnosti oziroma akcij, ki jih določena družba oziroma v državi organizirana družba opravlja napram širšemu in ožjemu mednarodnemu okolju z namenom uresničevati svoje materialne in nematerialne interese ter tako vplivati nanj, bodisi da realnosti v mednarodni skupnosti spreminja bodisi se jim prilagaja«. Avtor nadaljuje, da je zunanja politika sistem bolj ali manj medsebojno povezanih akcij, ki potekajo v mednarodni skupnosti. Ob tem pa je potrebno, kot trdi Holsti (Holsti 1995: 252), poudariti, da porazdelitev moči pomembno vpliva na dogajanje v mednarodni skupnosti. Države se, je

¹³³V prvih letih po razpadu dvopolne ureditve so imele ZDA priložnost preveriti, kakšni so odnosi v novonastali mednarodni skupnosti. Tako so z zalivsko vojno preizkusile vrednost in verodostojnost Willsonove zamisli o kolektivni varnosti. Izkazalo se je, da jim je prvič uspelo prek organov OZN doseči soglasje, da se začne skupna akcija, četudi pri tem ni šlo ravno za obrambo osnovnih načel OZN, pač pa za ohranitev nadzora nad velikimi zalogami nafte. (Ferfila in Grizold 2000: 18)

zapisal Benko (Benko 1997: 222), pri uresničevanju svojih interesov srečujejo tudi z uresničevanjem interesov drugih držav, ki je oprto na večjo ali manjšo količino moči oziroma na vplivanju namenjenih sredstev. Avtor (Benko 1997: 223) trdi, da vsaka zunanja politika vsebuje cilje in interese, v katerih je vsebovana tudi vrednotna usmeritev posamezne države.

V najnovejši Varnostni strategiji ZDA (The National Security Strategy of the United States of America 2006) iz leta 2006 so zapisane zunanjepolitične prioritete ZDA:

- zagotavljanje varnosti in svobode državljanom ZDA (tako doma kot v tujini),
- obrambna politika in uporaba sile,
- prizadevanje za mednarodni mir, svobodo in demokracijo,
- svobodna trgovina in odpravljanje trgovinskih omejitev ter
- mednarodna pomoč in razvoj.

Kot je razvidno iz najnovejše Varnostne strategije ZDA (The National Security Strategy of the United States of America 2006), so se te odločile za vodstvo in ne za izolacionizem. ZDA želijo sodelovati pri oblikovanju mednarodne skupnosti in ne le pasivno spremljati njen razvoj ter pozitivno vplivati na dogajanje v mednarodnem okolju. Nova zunanjepolitična usmeritev, ki izhaja iz omenjene strategije, pravzaprav ne prinaša nobenih bistvenih novosti, saj je popolnoma skladna z že uveljavljeno zunanjepolitično tradicijo ZDA. Tudi predsednik George W. Bush (Bush v The National Security Strategy of the United States of America 2006) trdi, da je takšna zunanjepolitična usmeritev v skladu z zunanjo politiko njegovih predhodnikov.

Trenutna zunanja politika ZDA gradi na dveh temeljih (The National Security Strategy of the United States of America 2006). Prvi predstavlja spodbujanje in razširjanje demokracije, svobode in človekovega dostojanstva, drugi pa izhaja iz dejstva, da so ZDA kot edina preostala svetovna velesila edine sposobne in primerne, da tudi v prihodnje vodijo mednarodno skupnost in tako pripomorejo k bolj demokratičnemu mednarodnemu okolju. ZDA priznavajo, da je multinacionalno sodelovanje sicer nujno potrebno, vendar pa izkušnje kažejo, da sodobna mednarodna skupnost potrebuje čvrsto vodstvo, kakršno pa lahko trenutno ponudijo zgolj ZDA, ki so pravzaprav edina sila, ki se je sposobna soočiti s sodobnimi izzivi.

Kljub hladni vojni in rivalstvu med obema velesilama so ZDA, kot je zapisal Layne (Layne v Ikenberry 1999: 564), vse od konca 40. let uspele obdržati vodilno mesto v mednarodni skupnosti. Ključna elementa prevlade ZDA sta bila po prepričanju avtorja ohranjanje gospodarske soodvisnosti kot vitalnega varnostnega interesa ZDA ter vzpostavitev mednarodnega sistema, ki je deloval pod vojaškim, političnim in gospodarskim vodstvom ZDA. Poleg tega so ZDA uspele razširiti lastne vrednote in so uspešno preprečevale, da bi se v Evropi ali vzhodni Aziji pojavila velesila, ki bi jim bila konkurenčna.

Leffler (Leffler v Ikenberry 1999: 565) trdi, da niti združena Evropa niti Japonska nista imeli realne možnosti, da bi se uveljavili – poleg Sovjetske zveze in ZDA – kot tretji politično in ekonomsko nevtralen blok. Gaddis (Gaddis v Ikenberry 1999: 565) opozarja, da so se ZDA kot prevladujoča svetovna velesila uveljavile, še preden je Sovjetska zveza nastopila kot njihova »enakopravna« nasprotnica. S tem, ko so ZDA v času po 2. svetovni vojni Evropi in Japonski nudile izdatno pomoč pri njuni obnovi, so nad njima po avtorjevem prepričanju ohranile tudi precejšen politični nadzor, ki je ZDA le še olajšal njihovo prevlado.

Layne (Layne v Ikenberry 1999: 566) meni, da se kljub dejstvu, da je od konca hladne vojne minilo že več kot desetletje, zunanja politika ZDA ni bistveno spremenila. Ne samo da še vedno temelji na prevladi, ampak se je ta težnja dodatno okrepila. Medtem ko je bila administracija Busha starejšega, je zapisal Layne, usmerjena v t. i. »nov svetovni red«, je administracija predsednika Clintona težila k »odpiranju in angažiranju«. Vendar pa je temeljna zunanjepolitična usmeritev ostala nespremenjena, tj. ohraniti mednarodni sistem, ki bo odražal ameriške vrednote. Zato lahko kljub spremembam, ki smo jim bili priče v zadnjih 15 letih, kot pravi Ikenberry (Ikenberry 1999: 615), trdimo, da je sistem, ki se je vzpostavil po koncu druge svetovne vojne, še vedno navzoč in v marsičem še močnejši, kot je bil. S koncem hladne vojne se je končala bipolarnost, mednarodna skupnost se je premaknila iz t. i. »jedrske mrtve točke« in končalo se je desetletno zadrževanje Sovjetske zveze. Svetovni red, ki se je oblikoval po koncu druge svetovne vojne, pa, trdi Ikenberry, še vedno obstaja in je v nekaterih pogledih celo močnejši, kot je bil v času hladne vojne. Oziroma, kot je dejal nekdanji državni sekretar Baker (Baker v Ikenberry 1999: 616), mednarodni sistem, ki se je vzpostavil po koncu druge svetovne vojne in v katerem so imele (in imajo še vedno) glavno vlogo ZDA, se ni spremenil ali propadel, ampak ostaja tudi v sodobni mednarodni skupnosti še vedno prevladujoč.

Ferfila in Grizold (Ferfila in Grizold 2000: 18) pravita, da ima ponovna opredelitev pogleda ZDA na svet in delovanje v njem velik pomen za druge države in za dogajanje v mednarodni skupnosti nasploh. In ravno zaradi tega sta, trdita avtorja, varnost ZDA in njihov gospodarski razvoj v neposredni zvezi in odvisna od procesov ter odnosov v svetu. Dejstvo je, sta zapisala avtorja, da sta sodelovanje ZDA pri reševanju pomembnih spopadov v svetu in preprečevanje njihove širitve danes med osnovnimi ameriškimi nacionalnovarnostnimi interesi.

5.2 ZDA kot dominantna vojaška velesila

V 19. stoletju (z izjemo državljanske vojne) in v začetku 20. stoletja so imele ZDA, kot je zapisal Grizold (Ferfila in Grizold 2000: 16–17), stabilne varnostne razmere. Omenjeno obdobje se je končalo s sodelovanjem ZDA v 1. svetovni vojni leta 1917. Avtor opozarja, da je razvoj velike vojaške moči, ki je postala močna podpora zunanji politiki, posledica političnega in vojaškega vmešavanja v obe svetovni vojni. Spremenjena vloga ZDA, ki se kaže v svetovnih gospodarsko-političnih interesih, ter močan in hiter razvoj vojaške tehnike in tehnologije po drugi svetovni vojni sta, trdi Grizold, prispevala k dejstvu, da je nacionalna varnost postala najpomembnejši del ameriške državne politike.

Grizold (Ferfila in Grizold 2000: 3–5) meni, da kljub temu, da mednarodni sistem zagotavlja svojim članicam zunanjo suverenost (na temelju načel o prepovedi agresije in intervencije v notranje zadeve), vse države niso enako sposobne in uspešne pri zagotavljanju lastne nacionalne in širše mednarodne varnosti. Avtor opozarja, da lahko v današnjem mednarodnem sistemu kljub načelu enakosti držav kot suverenih subjektov oziroma entitet v mednarodnih odnosih ter posledično prepovedi vseh oblik kolonializma in vsiljenega paternalizma čez meje suverenih držav še vedno predvsem velike sile največ prispevajo k zagotovitvi mednarodnega miru in varnosti. S koncem hladne vojne so po Grizoldovem prepričanju to vlogo prevzele ZDA. Kot sta zapisala avtorja (Ferfila in Grizold 2000: 18–19), je s koncem hladne vojne prišlo v mednarodnem sistemu do korenitih sprememb, ki so povzročile tudi nastanek nove zunanjepolitične in varnostne koncepcije ZDA. Sodelovanje ZDA pri reševanju pomembnih spopadov v svetu in preprečevanje njihove širitve sta danes med osnovnimi ameriškimi nacionalnovarnostnimi interesi.

Nacionalnovarnostna problematika ZDA je, trdi Grizold (Ferfila in Grizold 2000: 22), postala pomemben, če ne kar osrednji del državne politike ZDA. Odločanje o varnostnih dejavnostih je sestavni del procesa oblikovanja in sprejemanja političnih odločitev v ZDA. Eden od razlogov za to je, je zapisal avtor, prepričanje uradne ideologije ZDA, da so vse odločitve, ki zadevajo varnostno in obrambno politiko, povezane z eksistencialnimi vprašanji vse ameriške družbe in države.

Varnostna politika ZDA po Grizoldovem mnenju (Ferfila in Grizold 2000: 41–42) obsega osnovna načela za delovanje ZDA pri uresničevanju nacionalnih interesov in nacionalnovarnostnih ciljev. Avtor meni, da lahko rečemo, da se v tem primeru varnostna politika dopolnjuje z zunanjo politiko ZDA. Nekatera temeljna izhodišča za uresničitev nacionalnih interesov ZDA, ki so se oblikovala po drugi svetovni vojni, so po Grizoldovem prepričanju aktualna tudi danes. Prvič, ZDA imajo odgovornost in dolžnost aktivno sodelovati pri reševanju svetovnih vprašanj. Drugič, ZDA morajo biti svetovni vodja, saj so to vlogo prostovoljno sprejele po drugi svetovni vojni. Tretjič, na mednarodnem prizorišču so ZDA zaščitnik svobode.

Po koncu hladne vojne so ZDA oblikovale novo strategijo nacionalne varnosti, ki naj bi upoštevala novonastale razmere v svetu in novo vlogo ZDA v mednarodni skupnosti. Trije temeljni cilji (Ferfila in Grizold 2000: 47) nove ameriške nacionalnovarnostne strategije, ki jih je leta 1997 predlagal predsednik Clinton, so: okrepitev ameriške varnosti z učinkovito diplomacijo in oboroženimi silami, ki morajo biti pripravljene na uspešno izvajanje oboroženega boja; podpora ameriškemu gospodarskemu razcvetu in krepitev demokracije v svetu. K temu lahko po 11. septembru dodamo še boj proti mednarodnemu terorizmu.

Nash (Nash v Sewall in Kaysen 2000: 153–154) je zapisal, da ZDA veljajo v sodobnem mednarodnem okolju za dominantno vojaško silo. Podobne vojaške dominacije po njegovem mnenju ne najdemo niti v zgodovini. ZDA so, trdi avtor, edina država, ki je sposobna uporabiti svoje oborožene sile za zagotovitev prevlade kjerkoli na svetu. Poleg tega imajo prevladujoč položaj tudi pri vojaškem obveščanju, vodenju, logistiki in komunikaciji. S potencialnimi nasprotniki in sovražniki so sposobne obračunati z izjemno velike razdalje. V preteklosti so se, trdi avtor, ZDA izkazale tudi kot glavna sila, odgovorna za varovanje mednarodnega miru in varnosti, ki je pripravljena uporabiti svoje oborožene sile v najrazličnejših mirovnih operacijah.

Jurič (Jurič 2005: 22) meni, da se je ob razpadu Sovjetske zveze vojaška moč ZDA v primerjavi z drugimi članicami mednarodne skupnosti dokaj povečala in da je tudi zato prišlo do t. i. unipolarne vojaške moči v rokah ZDA. Čeprav so mnogi ameriški politiki govorili o ukinitvi mednarodnega vojaškega udejstvovanja ZDA, se je to po koncu hladne vojne, kot trdi Kagan (Kagan v Jurič 2005: 22), še povečalo. V primerjavi z aktivnostjo v obdobju hladne vojne sta se, kot je zapisal Nash (Nash v Sewall in Kaysen 2000: 154), posredovanje in aktivnost ZDA v mednarodnih operacijah povečala kar za 300 odstotkov. ZDA so se, nadaljuje avtor, angažirale v Savdski Arabiji, Somaliji, na Haitiju, v Bosni in Hercegovini, Iraku in drugje¹³⁴. V vseh naštetih primerih so, kot je zapisal Nash, delovale skladno s svojimi vitalnimi in tudi mednarodnimi interesi. Od padca Berlinskega zidu pa se za odločitvijo ZDA, da se mednarodno vojaško angažirajo oziroma posredujejo, vedno pogosteje skrivajo tudi humanitarni interesi. Jurič (Kagan v Jurič 2005: 22) meni, da je eden od dokazov, da so ZDA zares svetovna vojaška velesila, tudi sredstva, ki jih vsako leto namenijo vojaškim potrebam in znašajo približno 500 milijard dolarjev (več kot 4 odstotke BDP – bruto domačega proizvoda)¹³⁵. Glede na višino izdatkov¹³⁶, ki jih namenijo države za obrambo, so ZDA povsem na vrhu. Kitajska na drugem mestu nameni več kot šestkrat manj denarja za obrambo kot ZDA.

Nash (Nash v Sewall in Kaysen 2000: 154–155) trdi, da bo imelo v prihodnje vojaško sodelovanje ZDA po vsej verjetnosti tele značilnosti: prvič, ZDA bodo skušale oblikovati pravni in politični okvir za uporabo vojaške sile. Če si bodo pri tem uspele zagotoviti mednarodno podporo, bodo vojaški posegi učinkovitejši in se bo s tem še povečala vodilna vloga ZDA. Drugič, vojaškim posredovanjem bo sledilo vedno več gospodarskih, socialnih in političnih posredovanj, saj v sodobni mednarodni skupnosti uporaba sile ne zadostuje več oziroma posredovanja, ki temeljijo zgolj na uporabi sile, ne dosežejo želenih rezultatov. Nash opozarja, da bo način, kako ZDA izkoriščajo vodilni vojaški, politični in ekonomski položaj, močno vplival na njihovo prihodnjo vlogo v svetu.

¹³⁴ZDA so se poleg tega angažirale tudi v Panami (leta 1989), v Perzijskem zalivu (leta 1991), na Kosovu (leta 1999) in v Afganistanu (leta 2001).

¹³⁵Če omenjeni izdatek primerjamo z izdatki, ki jih za vojaške potrebe namenijo države EU skupaj, ugotovimo, da gre v primeru ZDA kar za dvakrat višji znesek. (Kagan v Jurič 2005: 22)

¹³⁶Preglednica tridesetih držav, ki namenijo največ denarja za obrambo, je v prilogi.

DeWeese (DeWeese 2003) opozarja, da imajo ZDA v mednarodni skupnosti izjemno pomembno vlogo, saj med drugim v OZN¹³⁷ prispevajo kar četrtno vsega denarja. Welch (Welch 2000) je prepričan, da so ZDA tista država, ki nosi levji delež pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti. Avtor trdi, da prispevajo največ denarja za mirovne operacije, največ osebja, ki podpira Natove operacije, igrajo ključno vlogo pri ohranjanju miru in vodenju mirovnih operacij, širjenju demokracije in človekovih pravic povsod po svetu in kot ena od petih stalnih članic Varnostnega sveta OZN zagotavljajo, da je sistem OZN kolikor toliko učinkovit. ZDA so, je zapisal Zwanenburg (Zwanenburg 1999: 126), edina preostala velesila, katere vloga pri zagotavljanju mednarodnega miru, varnosti in vodenju mirovnih operacij je osrednjega pomena.

Brzezinski (Brzezinski 1995: 77) meni, da so danes ZDA še vedno na vrhu svetovne skupnosti. Nobena država na svetu nima tako vseobsegajoče globalne moči: globalni vojaški doseg, globalni ekonomski vpliv, globalno kulturno-ideološko privlačnost in globalno politično moč, ki je rezultat prejšnjih treh. Kot trdi Brzezinski, ZDA nimajo le ogromne strateške moči, ki se zahvaljujoč nenehnim tehnološkim izboljšavam stalno izboljšuje, temveč tudi edinstveno sposobnost, da svoje konvencionalne sile pošljejo v najoddaljenejše predele sveta. To neprekosljivo vojaško moč oziroma sposobnost podpira ekonomija, ki še vedno velja za največjo na svetu in ki ji je uspelo skozi večino 20. stoletja ohraniti svoj 25- do 30-odstotni delež globalnega narodnega proizvoda. Omenjena kombinacija (vojaške in gospodarske sposobnosti) po prepričanju avtorja (Brzezinski 1995: 78) ZDA zagotavlja tako velik politični vpliv, da se mu druge države ne morejo niti približati.

5.3 ZDA kot gospodarska velesila

Začetki modernega gospodarstva ZDA so po mnenju Conteja in Karra (Conte in Karr 2001) povezani z evropejskimi priseljenci, ki so v 16., 17. in 18. stoletju v takratni britanski koloniji iskali predvsem boljše življenje. ZDA so svoj gospodarski položaj začele krepiti v začetku 18. stoletja, ko so kot kolonija še sodile v okvir britanskega imperija. Industrijska revolucija, ki je v Evropi potekala v 18. in 19. stoletju, je v veliki meri vplivala tudi na ZDA. Z izboljšanjem transporta so se odprli novi trgi in nove možnosti za trgovanje. V ZDA je, kot trdita avtorja, leta 1860 v urbanih predelih živelo 16 odstotkov vsega prebivalstva in tretjino prihodka je

¹³⁷ZDA v proračun OZN na leto prispevajo več kot dve milijardi dolarjev. (Welch 2000)

država že ustvarila na področju industrije. Kmetijstvo se je počasi, a vztrajno umikalo v ozadje. Šele hiter ekonomski razvoj, ki je sledil koncu državljanske vojne, pa je, kot sta zapisala Conte in Karr (Conte in Karr 2001), postavil temelje modernemu industrijskemu gospodarstvu.

Brzezinski (Brzezinski v Jurič 2005: 6) trdi, da je pred izbruhom prve svetovne vojne gospodarstvo ZDA predstavljalo približno 33 odstotkov svetovnega bruto domačega proizvoda. Velika Britanija je takrat kot industrijska sila dokončno izgubila vodilni položaj. Ko je v Evropi izbruhnila prva svetovna vojna, so, kot je zapisal Jurič (Jurič 2005: 6), ZDA začele oskrbovati evropske zaveznike z orožjem in hrano, ob koncu vojne pa so se iz glavnega dolžnika prelevile v glavnega posojilodajalca.

Pred začetkom druge svetovne vojne so ZDA, navaja Jurič (Jurič 2005: 6), že postale tudi vodilna tehnološka sila. V obdobju druge svetovne vojne je v ZDA prišlo do vsesplošne ekonomske mobilizacije, najbolj pa se je začela razvijati vojaška industrija. ZDA so iz druge svetovne vojne izšle skorajda neprizadete, zato so bile tudi edine sposobne obnoviti porušeno Evropo. Takratni ameriški zunanji minister Marshall je leta 1947 predlagal obnovitveni program za Evropo (znan pod imenom Marshallov načrt), s katerim so ZDA vsem evropskim državam ponudile izdatno pomoč v hrani, denarju, strojih in drugih dobrinah ter tako omogočile hitro okrevanje Evrope. Hkrati pa se je, pišeta Conte in Karr (Conte in Karr 2001), vojaška industrija uspešno prestrukturirala v avtomobilsko in letalsko. Ferfila (Ferfila 2002: 531) opozarja, da so v desetletju in pol po drugi svetovni vojni ZDA doživljale neverjetno gospodarsko rast¹³⁸, saj je vojna povrnila blaginjo in ZDA so dokončno utrdile sloves najbogatejše države na svetu.

Pomembna dejavnika, ki sta vplivala na hitro gospodarsko rast ZDA v 20. stoletju, sta bila po mnenju Strangeove (Strange 1995: 74) tudi dolgotrajna nevtralnost države in varnost pred invazijo v obeh svetovnih vojnah. Dve svetovni vojni sta neopustošeni Severni Ameriki omogočili, da je z lahkoto prehitela od vojne porušeno Evropo. Avtorica poudarja, da je prva svetovna vojna ZDA spremenila iz glavnega posojilojemalca oziroma dolžnika v glavnega posojilodajalca, predvsem Veliki Britaniji in Franciji. Tako je kapital v 20. letih 20. stoletja nemoteno odtekal iz ZDA v Evropo. Strangeova (Strange 1995: 74) izpostavi tudi pomembno

¹³⁸BDP ZDA se je povzpел s približno 200 milijard dolarjev leta 1940 na 300 milijard leta 1950 oziroma na več kot 500 milijard leta 1960. (Ferfila 2002: 531)

dejstvo, da se je, medtem ko so imeli ameriški proizvajalci na razpolago veliko enotno tržišče, evropsko pod vplivom Wilsonovega načela samoodločbe razdelilo na majhne države naslednice prejšnje avstro-ogrske monarhije in nemškega cesarstva. Druga svetovna vojna je imela za gospodarstvo ZDA še bolj drastične posledice, saj se je, kot je zapisala avtorica, industrijska proizvodnja v letih 1941–1944 povečala za 44 odstotkov, množica nezaposlenih pa je dobila delo. Avtorica poudarja, da so vojaške pogodbe ameriškim korporacijam omogočile, da so razvile nova upravljalna znanja, nove sposobnosti usmerjanja in nadzorovanja proizvodnih pogonov, ki so razpršeni na različnih mestih. To je, trdi Strangeova (Strange 1995: 74–75), spodbujalo k razvijanju upravljalnih metod, ki so se po vojni lahko hitro prilagodile upravljanju podružnic v tujini.

Druga svetovna vojna gospodarstva ZDA ni prizadela, ampak je nanj vplivala pozitivno. Thurow (Thurow 1992: 154) trdi, da so ZDA razpolagale z izjemno velikim notranjim trgom, ki je bil leta 1950 več kot devetkrat večji od drugega največjega trga, tj. od trga Velike Britanije. Avtor je ugotovil, da je bil velik notranji trg velika prednost ZDA, saj jim je omogočil ekonomijo obsega in množično proizvodnjo. ZDA so bile, kot je zapisal avtor, po drugi svetovni vojni, v primerjavi s preostalim svetom, tehnološko superierne. Poleg tega so bili ameriški delavci za delo boljše usposobljeni in izobraženi. ZDA so v tistem času veljale za najbogatejšo državo na svetu. Njihov BDP je bil, trdi avtor (Thurow 1992: 154–155), kar štirikrat višji od britanskega, petkrat od zahodnonemškega in petnajstkrat od japonskega. Zato se Thurow ne čudi, da so si ZDA po drugi svetovni vojni z lahkoto zagotovile gospodarsko nadvlado.

Strangeova (Strange 1995: 73) je zapisala, da če je bilo zmagoslavje evropske kapitalistične proizvodnje nad rivalskimi sistemi prva globalno pomembna sprememba, je bila druga, ki je iz tega izšla, razvoj globalnega proizvodnega sistema, ki je postopoma postal vodilni in je izrinil nacionalne proizvodne strukture. Omenjena sprememba je bila v veliki meri prav ameriški dosežek, omogočila pa sta jo prevzemanje vodilne vloge ZDA v prvi polovici dvajsetega stoletja in širokosrčna politika ameriške države do poslovnega sveta, posebno do velikih korporacij, ki so prve postale resnično transnacionalne, ko so začele v več državah sočasno proizvajati blago za svetovni trg. Poleg tega so, trdi avtorica, ZDA svojo finančno in tržno strategijo naravnale na svetovno in ne le na svoje, tj. na nacionalno gospodarstvo. Po

mnenju Strangeove obstajajo trije razlogi, ki so temelj ameriške gospodarske rasti in zaradi katerih so ZDA prevzele vodilno vlogo v svetovnem gospodarstvu (Strange 1995: 73–74):

- Dolgovi: tuja posojila so bila poglavitna pogonska sila gospodarske rasti. ZDA so bile glavni uporabnik britanskih pomorskih naložb v 19. stoletju. Če ZDA ne bi imele na voljo denarja, ki ga je zagotovil London, ne bi uspele tako hitro fizično okupirati celine in vložiti toliko denarja v kmetijstvo ter industrijo.
- Dominacija: če ZDA v 19. stoletju ne bi politično nadzirale severnoameriške celine, gotovo ne bi bile deležne denarnega priliva iz Velike Britanije. To pomeni, da je bila varnostna sestava celine dovolj stabilna, da je prišlo do stalnega priliva kapitala, ki ga ni bistveno pretrgala niti državljanska vojna v 60. letih 19. stoletja.
- Povpraševanje: dejavnik povpraševanja je bil bolj politični kot ekonomski, saj je demokratični liberalni politični sistem omogočal takšno socialno mobilnost, da je bil dohodek veliko bolj enakomerno porazdeljen, kot je bil v istem obdobju v Evropi. Nasprotje med množičnim trgom in razrednim trgom, ki je prevladoval v Evropi, je kazalo bistvene razlike v razdelitvi dohodka med celinama.

Hassett in Glassman (Hassett in Glassman 2003) menita, da v zgodovini najdemo malo primerov, ko bi bila katera država v svetovnem merilu tako gospodarsko prevladujoča, kot so ZDA. Jurič (Jurič 2005: 1) trdi, da se ameriška prevlada kaže na vseh področjih življenja: na političnem, vojaško-kulturnem in gospodarskem. V ZDA se tako oblikujejo standardi na skoraj vseh področjih življenja, ameriški kapital, tehnologija in kulturni ter vrednotni sistem pa po njegovem prepričanju prodirajo tudi v najmanj razvite države sveta.

Čeprav imajo ZDA, kot trdita Hassett in Glassman (Hassett in Glassman 2003), le dvajsetino svetovnega prebivalstva, predstavljajo kar tretjino svetovnega proizvoda (*outputa*). Avtorja poudarjata, da je ameriško gospodarstvo tako obsežno, da imajo nekatera metropolitanska območja (npr. Chicago, Boston, San Francisco in Milwaukee) večji BDP kot posamezne države. V gospodarskem smislu veljajo ZDA za najliberalnejšo državo na svetu in za veliko zagovornico svobodne trgovine. V svetovnem gospodarstvu predstavljajo vodilno ekonomsko silo¹³⁹.

¹³⁹Liberalni tržni sistem je glavni razlog za takšen uspeh ameriškega gospodarstva. (Hassett in Glassman 2003)

Ameriški ekonomski sistem spada med anglosaksonske kapitalistične sisteme, kar pomeni, da so trg dela, blaga, sistem socialne varnosti ter finančni in izobraževalni sistem zasebno in tržno naravnani. Jurič (Jurič 2005: 4) je zapisal, da je na vseh trgih navzoča močna konkurenca, ki najbolj konkurenčnim in prodornim ekonomskim subjektom omogoča prodor v ospredje. Na trgu blaga, trdi avtor, obstaja velika stopnja konkurence, ki skupaj z deregulacijo trga (v primerjavi z drugimi tržnimi gospodarstvi, kjer trg uravnava država) omogoča visoko prilagodljivost podjetij na spremembe v ponudbi in povpraševanju, to pa vodi tudi k večji mobilnosti delovne sile. Deregulirani trg, pravi Jurič, omogoča hiter in prost vstop in izstop podjetij na trg, kar vpliva na hiter in kakovosten razvoj podjetništva. Poleg tega je trg odprt tudi za konkurenco iz tujine, kar omogoča dokaj visok obseg domačih in tujih naložb. Zaradi intenzivne konkurence se cene lahko oblikujejo tržno. Za ZDA so po avtorjevem mnenju izjemno pomembni tudi tržno usmerjeni finančni sistemi, za katere je značilna izjemno visoka stopnja razvitosti finančnih trgov. Kot opozarja Jurič, je potrebno omeniti tudi izjemno elastičen trg delovne sile v ZDA, kjer obstaja le nizka stopnja regulacije. Ker država nima regulatorne vloge, tudi nima razvite aktivne politike zaposlovanja in obseg zaposlenosti prepušča tržnim mehanizmom.

Ključni dejavnik razcveta ameriškega gospodarstva so, kot je zapisal Jurič (Jurič 2005: 7), močan zasebni sektor, uspešna uvedba tehnologije v skoraj vse veje gospodarstva in ekonomski sistem, ki temelji na kombinaciji omejene socialne države, fleksibilnega trga dela, dereguliranega trga proizvodov, zasebnega sistema izobraževanja in dobro razvitega finančnega trga. Takšno tržno gospodarstvo po avtorjevem mnenju omogoča ne samo razcvet gospodarstva ZDA, ampak tudi njihovo prevlado v svetu.

Po letu 1990 so ameriško družbo, trdi avtor (Jurič 2005: 6–7), pogosto enačili tudi s pojmom informacijska družba, ki ne temelji več na izkoriščanju naravnih bogastev in proizvodnji materialnih dobrin, ampak na razvoju in uporabi novih znanj, informacij in informacijskih storitev. Conte in Karr (Conte in Karr 2001) sta zapisala, da so ZDA v 21. stoletje vstopile z gospodarstvom, ki je bilo večje in uspešnejše kot kdaj prej. Ne samo da je uspešno preživelo obe svetovni vojni in globalno gospodarsko krizo v 20. letih prejšnjega stoletja, ampak je celo uspešno prebrodilo 40-letno obdobje hladne vojne in uspešno odgovorilo na izzive tega obdobja. Do večjih sprememb, ki so terjale nov val prilagoditev, je prišlo, trdita avtorja, na prehodu v 21. stoletje. ZDA so se po njunem prepričanju dovolj hitro in ustrezno odzvale na izzive tehnoloških inovacij na področju računalništva, telekomunikacij in biotehnologije.

Conte in Karr (Conte in Karr 2001) sta zapisala, da je hkrati prišlo tudi do nekaterih drugih pomembnih sprememb: zaton komunizma v Vzhodni Evropi, razpad Sovjetske zveze, naraščajoča gospodarska moč Zahodne Evrope, vzpon azijskih tigrov, nove gospodarske možnosti v Latinski Ameriki in Afriki ter vedno večja globalna integracija podjetij in financ. Vsi omenjeni izzivi so od ZDA terjali, da skupaj z vlado ponovno preučijo način delovanja gospodarstva in se prilagodijo oziroma čim boljše izkoristijo nove razmere. Kljub spremembam je, trdita Conte in Karr, ZDA uspelo ohraniti pragmatizem in izjemno prilagodljivost, posledica tega pa je dinamično gospodarstvo. Jurič (Jurič 2005: 7–6) meni, da so ZDA še vedno v ospredju v razvoju novih tehnologij in predstavljajo vodilno tehnološko silo¹⁴⁰. Avtor opozarja, da ko govorimo o gospodarski prevladi ZDA, ne smemo pozabiti vloge, ki jo imajo ameriške multinacionalke¹⁴¹, ameriško bančništvo¹⁴² in ameriški dolar¹⁴³.

Danes so ZDA po podatkih Svetovnega ekonomskega foruma (World Economic Forum 2006), ki za oceno globalne konkurenčnosti držav uporablja indeks globalne konkurenčnosti, na vrhu te lestvice. Jurič (Jurič 2005: 18) meni, da se ZDA predvsem po zaslugi kakovosti poslovnega menedžmenta, prilagodljivega trga dela in tehnološke ter znanstvene infrastrukture uvrščajo med najkonkurenčnejše države sveta. Pri tem avtor opozarja, da imajo ZDA najvišjo stopnjo vlaganj podjetij v raziskave in razvoj, najvišjo stopnjo delovne produktivnosti, najvišji delež proizvoda visoke tehnologije v skupnem izvozu, najvišji odstotek visoko izobraženega kadra v skupni delovni sili, najvišje število računalnikov na gospodinjstvo, največje število uporabnikov interneta na 1000 prebivalcev, učinkovito in razvito politiko trženja podjetij ter visoko stopnjo mobilnosti delovne sile.

Jurič (Jurič 2005: 21) takole utemeljuje nadvlado ZDA: prvič, kljub povečani stopnji mednarodne konkurence na področju tehnologije so ZDA, s pomočjo visokih finančnih

¹⁴⁰ZDA na tehnološkem področju pravzaprav nikoli niso izgubile prevladujočega položaja, ki so si ga tik pred drugo svetovno vojno pridobile. Prevlada ZDA pri razvoju novih tehnologij je še vedno močna, saj v znanost in tehnologijo vlagajo veliko denarja. S tem se povečujeta produktivnost in gospodarska rast. (Jurič 2005: 9)

¹⁴¹Ameriške multinacionalke so eden najmočnejših subjektov mednarodnih ekonomskih odnosov in steber moči ameriškega gospodarstva. (Jurič 2005: 14)

¹⁴²Ameriške banke veljajo za ene najmočnejših bank, ki ustvarjajo največje dobičke in imajo najvišjo donosnost v svojem sektorju. Svojo moč so začele krepiti po drugi svetovni vojni in si s kreditiranjem ameriških multinacionalnih podjetij zagotovile tudi močan mednarodni položaj. (Jurič 2005: 11)

¹⁴³Ameriški dolar se je v vlogi mednarodne valute prvič pojavil med prvo svetovno vojno, vlogo prevladujoče svetovne valute pa je dokončno pridobil z oblikovanjem brettonwoodskega sistema, ki je dolarju omogočil vlogo svetovnega rezervnega sredstva, intervencijske valute, sredstva poravnave in splošnega denominatorja. Kljub propadu brettonwoodskega sistema ter povečani mednarodni vlogi evra in jena se vloga dolarja ni bistveno spremenila, saj je dolar še vedno vodilna mednarodna valuta, ki ohranja prevladujoč položaj, pridobljen po drugi svetovni vojni, in je pomemben temelj globalne prevlade ameriškega gospodarstva. (Jurič 2005: 16)

sredstev, ki so jih vložile v raziskave in razvoj, obdržale vodilni položaj na področju tehnologije. Drugič, zaradi visoke rasti ameriških neposrednih tujih naložb po drugi svetovni vojni so se ameriške banke množično internacionalizirale in ameriškim multinacionalnim podjetjem nudile močno finančno podporo. Tretjič, dolar je vlogo prevladujoče mednarodne valute pridobil z ustanovitvijo brettonwoodskega sistema leta 1947 in s sistemom uradnih stalnih deviznih tečajev, s čimer je pridobil status mednarodnega plačilnega sredstva in rezervne valute. Kljub propadu omenjenega sistema je dolar še naprej ostal glavno mednarodno plačilno sredstvo. Četrto, z institucionalizacijo mednarodnega trgovinskega in monetarnega sistema so ZDA pridobile glavno vlogo v vseh pomembnih mednarodnih finančnih in trgovinskih organizacijah. ZDA danes v mednarodnih finančnih institucijah prevladujejo z največjim obsegom kapitala, kar jim zagotavlja tudi največjo glasovalno moč.

Jurič (Jurič 2005: 21) zato trdi, da predvsem visoko razvita tehnologija, močne in razvite banke, multinacionalna podjetja, vloga dolarja kot svetovne valute, globalna konkurenčnost in močna vloga ZDA v mednarodnih institucijah omogočajo prevlado ameriškega gospodarstva v svetu.

5.4 Družbeno-kulturna prevlada ZDA v mednarodni skupnosti

Prevlada ZDA v mednarodni skupnosti pa ne sega samo na politično, vojaško in gospodarsko področje, ampak je vedno bolj prisotna in očitna tudi na družbeno-kulturnem področju.

Ian (Ian 2000: 952) je zapisal, da si s pomočjo množičnih medijev, predvsem zaradi komercialnih razlogov, ameriška kultura in način življenja utirata pot v skorajda vsak še tako odročeni kotiček sveta. Avtor trdi, da imajo ZDA ogromno število občudovalcev na individualnih, lokalnih, državnih in mednarodnih ravneh sveta – pa naj gre za preproste anonimneže, kot jih imenuje avtor, ki ljubijo ameriške filme, ali za najvplivnejše politične voditelje, ki krojijo usodo lastne države oziroma regionalne skupnosti držav. Ian opozarja, da je ameriška kultura v tem pogledu pomemben vzvod moči ZDA.

Jurič (Jurič 2005: 23) navaja, da je pri razlagi ameriške prevlade na kulturno-družbenem področju potrebno opozoriti zlasti na dejstvo, da je mednarodno občinstvo ameriški kulturi naklonjeno, saj je množična kultura ZDA pogosto pojmovana kot del splošnega napredka in modernizacije. Mlinar in Trček (Mlinar in Trček v Jurič 2005: 23) menita, da je eden ključnih

razlogov za kulturno prevlado ZDA tudi dejstvo, da je angleščina danes glavni svetovni jezik. ZDA so, pišeta avtorja, postale po drugi svetovni vojni svetovni kulturni hegemon. Z uveljavitvijo angleščine kot svetovnega jezika je kultura ZDA postala povsod po svetu sprejemljivejša. Sicer pa, trdi Jurič (Jurič 2005: 23), podatki o ozemeljskem izvoru predvajanih filmov, televizijskih programih, glavnih virih informacij in njihovem širjenju v svetovnem merilu kažejo na močne težnje k amerikanizaciji kulture povsod po svetu.

Brzezinski (Brzezinski 1995: 78) je zapisal, da so raziskave pokazale, da večina ljudi na svetu na ZDA gleda kot na vodilno svetovno državo in pričakuje, da bodo tudi v prihodnosti ohranile ta položaj. Pri tem pa, trdi avtor, nikakor ne gre zgolj za fizično moč te velesile. Danes, je prepričan Brzezinski, namreč ZDA s svojo predvsem deklarirano politično svobodo in množično kulturo vplivajo na preostali svet, s katerim so jih moderne komunikacije tesno povezale. Svet je, navaja avtor (Brzezinski 1995: 80), še vedno (morda celo vedno bolj) razdeljen na vodilne in na tiste, ki jim sledijo. »Hitrost in naravo političnih sprememb določajo narodi, ki bi jih lahko imenovali katalizatorji« (Brzezinski 1995: 80). Ti prenašajo svoje vplive na bližnje sosede in spodbujajo posnemanje tudi v bolj oddaljenih deželah. Znotraj tega globalnega procesa so, kot meni Brzezinski (Brzezinski 1995: 82), ZDA tista sila oziroma država, ki danes predstavlja katalitični narod: je predmet občudovanja, negodovanja, posnemanja in kritiziranja. Še bolj pa je po njegovem mnenju dramatičen neposredni vpliv ZDA na družbene prioritete v drugih državah. Amerika je še vedno po vsem svetu osrednja tema pogovorov, vpliva na nazore in na izobraževanje. V ZDA študira po avtorjevih podatkih več kot 500.000 tujih študentov, kar je več kot v kateri koli drugi državi. Poleg tega več kot 80 odstotkov globalne izmenjave in obdelave podatkov izvira iz Amerike, več kot 50 odstotkov po svetu predvajanih filmov (in še več televizijskih nadaljevanj) je ameriške proizvodnje. Po količini izvoženega televizijskega programa se, trdi Brzezinski, z ZDA ne more primerjati nobena druga država. V zadnjih letih sta na drugem mestu Velika Britanija in Francija. Čeprav se obe trudita pošiljati svojo kulturo v svet, predstavlja njun skupni delež manj kot 15 odstotkov ameriških izvoženih programov.

Dejstvo je, meni Brzezinski (Brzezinski 1995: 82), da so vse celine pod vplivom vrednot in slik, ki jih v svet pošiljajo ZDA oziroma ameriška televizijska in filmska ter zabavna industrija. Zato niti ni čudno, da Ameriko danes posnema ves svet. In ne le v kulturi, družbenem življenju in potrošniških vzorcih, posnemanje se kaže tudi v politiki. Pri tem pa je po avtorjevem mnenju najpomembnejše to, da se svet vse bolj zaveda potrebe po stabilni in

spoštovanja vredni ustavi kot pravnem okviru za nacionalno politiko. Osnova za vse omenjeno je po mnenju Brzezinskega (Brzezinski 1995: 83) povezovanje ZDA z osebno svobodo, in sicer že od njenega nastanka. Zaradi tega so ZDA postale po njegovem pravi magnet, ki je skozi zgodovino pa vse do danes privlačil milijone ljudi. Posnemanje je doseglo tudi formalne in vsakodnevne vidike političnega življenja, kar po avtorjevem prepričanju prav tako dokazuje katalitično vlogo sodobnih ZDA (npr. vse več držav v svojih vladnih strukturah ustanavlja organ z imenom »svet za nacionalno varnost« (*National Security Council*), ki se odkrito zgleduje ali celo imenuje po ameriški verziji; vedno več držav posnema ameriške vojaške uniforme idr.).

Vse to po mnenju Brzezinskega (Brzezinski 1995: 83) kaže, da mednarodno politiko, njen kontekst in slog oblikujejo oziroma določajo narodi, ki v nekem obdobju, v različnih fazah zgodovine s svojim vedenjem, organizacijo in etosom nakazujejo prihodnost. Da danes ta vloga pripada ZDA, po avtorjevem prepričanju skoraj ni mogoče dvomiti.

Debeljak (Debeljak 2000: 6) k temu dodaja, da danes lahko govorimo o t. i. *pax americani* oziroma o obdobju amerikanizacije na vseh področjih življenja, tudi na družbenem in kulturnem. Po avtorjevem mnenju gre za amerikanizacijo vsakdanjega izkustva in doživljanja sveta. Omenjene oblike amerikanizacije so, trdi Debeljak, v postmodernem kapitalističnem svetu fluidne, pritekajo podtalno, nalagajo se v navadah, simbolih in vrednotah posameznikov, ki pa jih pravzaprav nihče ne sili, da svojo identiteto vedno bolj približujejo ameriški.

5.5 Vloga Združenih držav Amerike v mednarodni skupnosti in Mednarodno kazensko sodišče

Williams (Williams 2000) je zapisal, da se je Clintonova administracija dolgo zavzemala za ustanovitev stalnega mednarodnega sodišča, ki bi preganjalo storilce najhujših mednarodnih kaznivih dejanj. Pred rimsko konferenco so ZDA dejavno sodelovale pri pripravi osnutka Rimskega statuta, ki je vseboval tudi mnoge cilje in interese ZDA. Takšen dokument bi ZDA omogočil, da ohranijo močno in vplivno vlogo, zlasti preko VS OZN. Predlagani osnutek bi namreč članicam pri postopku ratifikacije dovoljeval optiranje za oziroma proti posameznim zločinom. Na ta način bi bila, meni avtor, jurisdikcija MKS resda omejena, vendar pa bi si sodišče zagotovilo visoko podporo tudi med najpomembnejšimi mednarodnimi akterji (ZDA,

Rusija in Kitajska). Williams opozarja, da so ZDA glede mnogih določil sicer dosegle konsenz, vendar pa so njihove ideje v Rimu naleteli na ostro nasprotovanje. V času rimske konference je, kot je zapisal avtor, večina držav sklepala regionalna »zavezništva«. Zato so ZDA skušale svoje cilje doseči s pomočjo dvostranske diplomacije. Predvsem so si želele zagotoviti možnost suverenega odločanja glede sodelovanja s sodiščem. Žal so bile preglasovane, druge države pa so, trdi avtor, osnutek Rimskega statuta popolnoma spremenile.

Glavnina statuta je nastala v zadnjih 48 urah, pri tem pa so, opozarja Williams (Williams 2000), sodelovali predvsem delegati majhnega števila enako mislečih držav. ZDA so se znašle v položaju »vzemi ali pusti«, zato so se na koncu, kljub mednarodnim pritiskom, odločile, da statuta v takšni obliki ne podprejo. ZDA za Rimski statut niso bile pripravljene žrtvovati nacionalnih in varnostnih interesov. Bile so prisiljene zavarovati svoje vojake pred politično motiviranimi nadlegovanji, kajti v praksi so, trdi avtor, vedno ZDA tiste, ki jih pokličejo, kadar je treba voditi mednarodne mirovne in humanitarne operacije oziroma misije za ohranjanje in vzdrževanje miru.

Ambasador Scheffer (Scheffer v Williams 2000) je zapisal, da je zato nelogično, da bi jurisdikciji MKS izpostavili največjo vojaško silo, odgovorno za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti, ki ima svoje enote razvrščene po vsej zemeljski obli in ki ni privolila v avtoriteto sodišča nad svojimi državljani. Avtor tudi opozarja, da nobena druga država, niti najtesnejše zaveznice ZDA, nimajo globalno pozicioniranih toliko svojih vojaških sil in vojaškega osebja kot ZDA.

Evropske države nikakor nočejo privoliti v ameriško zavračanje in nasprotovanje MKS. Kagan (Kagan 2002) je zapisal, da v sodelovanju z manj vplivnimi in pomembnimi državami skušajo po lastnem okusu oblikovati mednarodno skupnost, kjer vladajo mednarodno pravo in nadnacionalne institucije, ki neposredno zavezujejo njihove državljane. Ustvariti želijo, trdi avtor, mednarodno skupnost po vzoru Evropske unije, kjer so pravila in pravo pomembnejši od vojaške moči. Kljub očitkom evropskih držav pa bi po avtorjevem mnenju težko rekli, da so ZDA mednarodnemu pravu sovražne. Problem, s katerim se srečujejo, je drugje. Kagan pravi, da so edina demokratična svetovna velesila, ki skrbi za mednarodni mir in varnost in ki najpogosteje sodeluje ter vodi različne vojaške operacije (osvobajajo napadene države, brani države pred invazijami, posreduje v primeru humanitarne ogroženosti idr.). V nasprotju z

najmočnejšimi evropskimi državami, ki s težavo sodelujejo celo v vojaških operacijah na evropskih tleh, vsa globalna strategija ZDA temelji na vojaški moči, ki so jo ZDA pripravljene in sposobne uporabiti kadarkoli in kjerkoli. Za ZDA to pomeni, opozarja avtor, da so pripadniki njenih oboroženih sil in snovalci zunanje ter obrambne politike veliko bolj izpostavljeni MKS kot državljani drugih držav.

Tudi Lietzau in Lohr (Lietzau in Lohr 1998) menita, da kritiki velikokrat pozabijo na edinstveno in ključno odgovornost oboroženih sil ZDA. Nobena druga država nima stalno zunaj svojih meja razporejenih 200.000 vojakov, kot jih imajo ZDA. Samostojno in skupaj z drugimi državami, vojaškimi zvezami in OZN sodelujejo v multinacionalnih mirovni in drugih operacijah povsod po svetu. Njeni vojaki morajo svoje delo opravljati, ne da bi bili izpostavljeni potencialnim političnim procesom. Mednarodna skupnost po mnenju avtorjev ne potrebuje sodišča, ki bi odločalo o nacionalnih ureditvah in sistemih ter bi preverjalo odločitve držav in posredovalo, kadar bi se mu to zdelo potrebno in smiselno.

Negroponte (Negroponte 2003) se tudi strinja, da imajo ZDA ključno vlogo pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti. Leta 2002 so imele samo v okviru mirovni operacij OZN stacioniranih 10.000 vojakov in mnogo civilistov. Ohranjanje miru je, kot je zapisal avtor, izjemno zahtevna in odgovorna naloga. Pri tem je vprašljiv status sodelujočih v teh operacijah, zlasti v povezavi z morebitno kazensko odgovornostjo in MKS. V preteklosti se je, navaja avtor, uveljavila praksa, da se mirovnikov za dejanja, storjena v okviru mirovni operacij, ni kazensko preganjalo. Mnenje ZDA je, da to ne more biti namen in naloga MKS. Kljub temu pa, opozarja avtor, do tega lahko pride.

Cunningham (Cunningham 2003) je prepričan, da so za ohranjanje mednarodnega miru operacije OZN izjemno pomembne. Zato je, dodaja, toliko pomembnejše, da članice niso obremenjene še z dodatno grožnjo v obliki MKS in njegove obsežne jurisdikcije. To po avtorjevem mnenju utegne države, še posebno ZDA, odvrniti od sodelovanja v mirovni operacijah. Oziroma, opozarjajo nekateri avtorji (Casey in drugi 2002: 23), kadar se bodo ZDA odločale o vojaški akciji ali zunanji politiki, ki zajema uporabo oborožene sile, se glavni akterji ne bodo vprašali samo, ali je akcija legalna, ampak tudi, kako bosta to dejanje razumela MKS in njegov tožilec. Po vsej verjetnosti bodo po njihovem mnenju vojaške akcije zato omejene in skrčene, saj njihovi voditelji ne bodo želeli tvegati nepotrebnega

izpostavljanja in bodo zato verjetno veliko previdneje pristopali k vodenju zunanje politike in k mednarodnemu angažiranju.

V primeru MKS gre, opozarja Bolton (Bolton 2002), v veliki meri tudi za vprašanja, ki se neposredno nanašajo na nacionalno varnost in nacionalne interese ZDA. Slednje menijo, da bo imelo MKS nesprejemljive posledice za nacionalno varnost, še zlasti, ker gre za institucijo, katere smernice nasprotujejo temeljni ideji ameriške suverenosti (t. i. preverjanje in uravnavanje oziroma *checks and balances*) in nacionalni neodvisnosti. Po Boltonovem mnenju gre za sporazum, ki škodi nacionalnim interesom ZDA in njihovi navzočnosti v tujini. Avtor trdi, da je ključno, da ZDA ohranijo neodvisnost in prilagodljivost, ki ju potrebujejo za varovanje nacionalnih interesov po svetu. Predsednik Bush (Bush v Bolton 2002) je dejal, da »ZDA sodelujejo z mnogimi narodi pri ohranjanju mednarodnega miru. Vendar pa ne bodo predale ameriških vojakov sodnikom in tožilcem, katerih jurisdikcije ZDA ne sprejemajo. Vsaka oseba, ki služi pod zastavo ZDA, bo za svoja dejanja odgovarjala v skladu z vojnim pravom nadrejenim v ZDA in ne neodvisnemu ter nikomur odgovornemu MKS«.

Vojska ZDA nedvomno še vedno nosi glavno breme, kar zadeva zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti. Scheffer (Scheffer v Carter 2002: 372) zato meni, da je v kolektivnem interesu ZDA, da bodo lahko ameriški vojaki ter vojaško in civilno osebje neovirano opravljali svoje naloge, ne da bi bili pri tem izpostavljeni neutemeljenim kazenskim postopkom. Oziroma, kot je dodal Rubin (Rubin v Carter 2002: 372), »potrebno je zagotoviti, da MKS v iskanju pravice ne bo omejilo držav tako, da za varovanje lastnih interesov ne bodo hotele sodelovati pri ohranjanju mednarodnega miru in varnosti«.

Williamsa (Williams 2000) skrbi, da bodo v prihodnosti vojaške operacije ZDA verjetno tarča politično motiviranih pregonov, slabo zasnovano MKS pa bo skušalo omejevati suverenost ZDA in s tem njihovo posredovanje v mirovnih in humanitarnih operacijah. Avtor opozarja, da se mednarodna skupnost verjetno premalo zaveda, da za zagotavljanje in varovanje mednarodnega miru ter varnosti nujno potrebuje velesilo, ki jo bo vodila in bo po potrebi tudi vojaško posredovala. V tem trenutku, meni avtor, izbire ni prav veliko, zato je upravičeno vprašanje, kdo bo to, če ne ZDA?

Čeprav ZDA ne priznavajo jurisdikcije MKS in niso njegova članica, pa Negroponte (Negroponte 2003) ne dvomi o dobrih namenih njegovih snovalcev. Avtor trdi, da kljub temu,

da ZDA niso pristopile k MKS, spoštujejo obveznosti, ki izhajajo iz Rimskega statuta. Številni avtorji (Casey in drugi 2002: 2; Lietzau in Lohr 1998; Cunningham 2003; Negroponte 2003) so prepričani, da ZDA kljub nasprotovanju MKS ostajajo ena glavnih zagovornic mednarodne kazenske odgovornosti in pravičnosti. ZDA so po njihovem mnenju igrale ključno vlogo pri oblikovanju in ustanavljanju mednarodnih tribunalov, kot so MKSJ in MKSR ter Posebno sodišče za Sierro Leone. Omenjenim tribunalom ZDA zagotavljajo izdatna finančna sredstva, diplomatsko pomoč in vojaška sredstva, saj želijo s tem spodbuditi njihovo učinkovitost.

Lietzau in Lohr (Lietzau in Lohr 1998) opozarjata, da kljub temu, da so ZDA aktivno podpirale ustanovitev mednarodnih tribunalov, ne morejo podpirati mednarodnega sodišča, ki jim ne priznava njihove edinstvene vloge in odgovornosti v sodobni mednarodni skupnosti ter njenega pomena za zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti. Veleposlanik Scheffer (Scheffer v Lohr in Lietzan 1998) je poudaril, da so ZDA velikokrat poklicane, da se odzovejo, delujejo in posredujejo, včasih tudi v izjemno tveganih okoliščinah, in da se neprimerno večkrat kot drugi narodi znajdejo v popolnoma nemogočih razmerah. To dejstvo po njegovem mnenju mnogi težko razumejo in cenijo, ko v vznesenosti in navdušenosti nad MKS popolnoma izgubljajo stik z realnostjo mednarodne skupnosti.

Cunningham (Cunningham 2003) pravi, da ZDA ne bodo nobeni državi priznale večje zgodovinske vloge v boju za mednarodno pravičnost in zavzemanje za preganjanje odgovornih za vojne zločine, kot so jo imele same. ZDA so bile, trdita Cunningham (Cunningham 2003) in Negroponte (Negroponte 2003), prva država, ki je kodificirala vojno in mednarodno humanitarno pravo ter bila ena glavnih držav, ki so sodelovale pri oblikovanju sodnih pregonov vojnih zločincev in storilcev hudodelstev proti človečnosti. Negroponte (Negroponte 2003) opozarja, da so ZDA vedno sprejemale odgovornost za kazniva dejanja svojih državljanov in jih vedno tudi preganjale pred domačimi sodišči. K temu je potrebno dodati, kar je zapisal Zwanenburg (Zwanenburg 1999), da je sodni sistem ZDA eden najbolj izdelanih na svetu, po mnenju mnogih celo najboljši. ZDA so, trdi avtor, že v preteklosti dokazale, da so za storjene zločine pripravljene sodno preganjati tudi svoje pripadnike oboroženih sil.

ZDA očitajo MKS (Hulsman in Schaefer 2002) predvsem pomanjkanje nadzora in obsežne pristojnosti, ki bodo po vsej verjetnosti privedle do političnih manipulacij. Zato morajo,

opozarjata avtorja, zavarovati svoje državljane pred sodiščem, ki ne upošteva niti osnovnih državljskih pravic. MKS je, trdita avtorja, institucija, ki ni nikomur odgovorna in ki lahko za zločine proti človečnosti, za vojne zločine, genocid in za nedefiniran zločin agresije preganja, aretira in kaznuje državljane katerekoli države. Maja 2002 je veleposlanik ZDA pri OZN John D. Negroponte pojasnil zaskrbljenost ZDA nad MKS in morebitne posledice za ameriško zunanjo politiko. Ključno vprašanje je po njegovem mnenju (Negroponte v Hulsman in Schaefer 2002), kje se končna avtoriteta: ali so to suverene države, ki imajo edine možnost demokratičnega nadzora, ali pa je končna avtoriteta v neodvisni in neodgovorni mednarodni birokraciji, ki nima neposredne povezave z državljani, nad katerimi izvaja jurisdikcijo.

Schaefer (Schaefer 1998) je zapisal, da zagovorniki MKS vztrajajo pri prepričanju, da se storilci kaznivih dejanj ne bodo več mogli izogniti postopkom pred sodiščem. Avtor se strinja, da je najhujša grozodejstva in hudodelstva nujno treba kaznovati. Vendar pa rešitev ni nadnacionalno sodišče, ki lahko kadarkoli krši ustavne pravice državljanov ZDA ter onemogoči nujno potrebne in legitimne vojaške operacije svetovne velesile. Zato Schaefer predlaga ad hoc sodišča, ki so manj pristranska. Avtor verjame, da bi lahko njihove pomanjkljivosti odpravili, in poudarja, da ad hoc sodišča v ničemer ne ovirajo in ne omejujejo suverenosti drugih držav.

Univerzalnost sodišča bo po prepričanju Strijardsa (Strijards 1999: 680) dvomljiva, dokler ga ne bo priznala vojaško najmočnejša sila – ZDA. Lietzau in Lohr (Lietzau in Lohr 1998) menita, da sodelovanje ZDA v MKS ni potrebno samo iz praktičnih razlogov, ampak tudi zato, ker bo povečalo moralno avtoriteto in ugled sodišča ter postopno privedlo do njegovega univerzalnega sprejema in globalne podpore. Poleg tega Strijards (Strijards 1999: 680) opozarja, da izkušnje z MKSJ kažejo, da supranacionalna oziroma nadnacionalna sodišča oziroma njihovi sodniki za doseg ciljev potrebujejo sredstva prisile, s katerimi, žal, ne razpolagajo in so zato odvisni od držav.

Casey in Rivkin (Casey in Rivkin 2002) sta zapisala, da so evropski diplomati, ko je leta 1998 še obstajala majhna možnost, da ZDA pristopijo k MKS, zagotavljali ZDA, da MKS ni oblikovano zato, da bi oviralo ZDA, ampak zato, da bo kaznovalo storilce kaznivih dejanj. Pet let kasneje, ko je bilo več kot očitno, da ZDA ne bodo pristopile k MKS, pa, kot opozarjata avtorja, iste države hlinijo ogorčenje, ko skuša Busheva administracija zavarovati svoje

vojake in državljane pred MKS. ZDA očitajo, da iščejo s pomočjo posebnega zakona (*American Servicemember's Protection Act – ASPA*), ki ga je 2. avgusta 2002 podpisal predsednik George W. Bush, imuniteto pred mednarodnim pravom.

Murphy (Murphy 2002: 975–976) je zapisal, da zakon prepoveduje vsem sodiščem ZDA, državnim in lokalnim oblastem ter vsem agencijam kakršnokoli sodelovanje z MKS. ASPA prepoveduje tudi državnim in lokalnim oblastem izročanje državljanov ZDA MKS in kakršnokoli preiskovalno dejavnost MKS na ozemlju ZDA. Poleg tega ureja sodelovanje ZDA z OZN in drugimi državami z namenom zaščititi svoje državljane pred postopki MKS. Predsedniku ZDA omogoča, da uporabi vsa razpoložljiva sredstva za osvoboditev pripadnikov oboroženih sil ZDA, politikov in izvoljenih predstavnikov ter vseh, ki delajo za vlado ZDA in ki so na zahtevo MKS zaprti ali pridržani. Zakon tudi prepoveduje sodelovanje ZDA v mirovnih operacijah v primeru, da njihovim državljanom ni zagotovljena imuniteta pred MKS, in odreka vojaško pomoč vsem državam, ki sodelujejo z MKS, oziroma državam, ki niso podpisale dvostranskih sporazumov o neizročanju (*Bilateral Immunity Agreements*). Dvostranski sporazumi o neizročanju oziroma tudi t. i. »*Article 98 Agreements*« so sporazumi o neizročanju, ki državljane ZDA ščitijo pred jurisdikcijo MKS in so sklenjeni na osnovi 98. člena Rimskega statuta (z naslovom Sodelovanje pri odreku imuniteti in soglasju za predajo)¹⁴⁴. Po navedbah State Departementa so ZDA do 2. avgusta 2006 sklenile 99 dvostranskih sporazumov o neizročanju MKS (38 afriških, 13 srednje- in južnoameriških, 16 azijskih, 10 pacifiških, 11 evropskih in 11 bližnjevzhodnih držav). Izmed 100 držav članic MKS jih je 45 podpisalo omenjeni dvostranski sporazum z ZDA. 53 držav, med njimi tudi Slovenija, pa je javno zavrnilo njegovo sklenitev.

Čeprav ZDA niso članica MKS, Casey in Rivkin (Casey in Rivkin 2002) trdita, da ostajajo zavezane mednarodnemu pravu. Avtorja tudi zavračata očitke, da so ZDA kdaj iskale pred mednarodnim pravom imunitete za svoje vojake. Po njunem prepričanju spoštujejo in uresničujejo vse zahteve mednarodnega prava. Casey in Rivkin opozarjata, da je bistvo

¹⁴⁴V 98. členu Rimskega statuta (Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča 2006) je zapisano: »1. Sodišče ne sme nadaljevati zahteve za predajo ali zahteve za pomoč, ki bi od zaprosene države zahtevala, da ravna neskladno s svojimi obveznostmi po mednarodnem pravu glede imunitete države ali diplomatske imunitete osebe ali premoženja tretje države, razen če lahko sodišče najprej zagotovi sodelovanje te tretje države za odrek imuniteti. 2. Sodišče ne sme vztrajati pri zahtevi za predajo, ki bi od zaprosene države zahtevala, da ravna neskladno s svojimi obveznostmi po mednarodnih sporazumih, po katerih je potrebno soglasje države pošiljateljice za predajo osebe iz te države sodišču, razen če lahko sodišče najprej zagotovi sodelovanje države pošiljateljice pri soglasju za predajo.«

mednarodnega sistema, ki izvira iz Vestfalske pogodbe iz leta 1648 in je tudi izraženo v Ustanovni listini OZN, absolutna pravna enakost držav. Nobena država oziroma skupina držav ne more sprejeti pogodbe in je potem vsiljevati državi, ki vanjo ni privolila. Zagovorniki MKS, ki želijo njegovo jurisdikcijo razširiti tudi na državljane nečlanic, se po mnenju avtorjev sklicujejo na mednarodnopravno doktrino univerzalne jurisdikcije in trdijo, da so zločini, ki jih vsebuje Rimski statut, že tako ali tako »univerzalni«. Vendar to po njunem mnenju ni točno. Statut MKS vsebuje na ducate zločinov, od katerih za nekatere velja univerzalna jurisdikcija, za druge pa ne. Dejstvo je, trdita avtorja, da je praksa nezadostna, da bi lahko podpirala status univerzalnosti za vse zločine oziroma za kazniva dejanja, naštetá v statutu. Doktrina univerzalne jurisdikcije, opozarjata Casey in Rivkin, določa zgolj to, da imajo za nekatere zločine (npr. piratstvo) vse države pravico voditi kazenske postopke. Drugo vprašanje pa je, kdo lahko preganja oziroma kaznuje storilce kaznivih dejanj v primeru, ko se je neki zločin zgodil znotraj ozemlja posamezne države. To vprašanje je po prepričanju avtorjev kompleksnejše in nanj ni jasnega odgovora.

Grossman (Grossman 2002) pravi, da bo pravici najbolj zadoščeno, če bo v mednarodni skupnosti ustvarjeno okolje, ki bo ugodno vplivalo na vse narode. Najboljše zagotovilo za preprečitev genocida, zločina proti človečnosti in vojnih zločinov je, trdi avtor, da se širijo demokracija, preglednost in vladavina prava. Kajti, kot je dejal Grossman, narodi z odgovornimi in demokratičnimi vladami ne zlorablajo lastnega ljudstva in se ne zatekajo k terorju.

6. SKLEP

Prvo hipotezo, v kateri trdim, da Združene države Amerike zaradi svojih ustavnih omejitev in pomanjkljivosti Rimskega statuta upravičeno zavračajo članstvo v Mednarodnem kazenskem sodišču, lahko v celoti sprejmem.

Nacionalna država je bila in še vedno ostaja glavna nosilka moči v mednarodni skupnosti in osnovni akter v globalnem sistemu. Suverenost in ozemeljskost pa sta še vedno tisti lastnosti, ki državi na globalnem prizorišču zagotavljata bistvene prednosti pred drugimi nedržavnimi akterji. Doktrina suverenosti, ki pravi, da nad državo ni nobene višje oblasti, je ohranila svoj pomen skozi vso moderno zgodovino. V zadnjem času kljub pestremu dogajanju na mednarodnem področju in kljub množtvu različnih mednarodnih akterjev suverenost zopet pridobiva pomen. Ker suverenost v ZDA izhaja iz ljudstva in ne iz države, je prenašanje suverenosti oziroma dela suverenosti na mednarodno institucijo za ZDA osrednji problem, saj gre pri tem za poseganje v jedro njihove politične strukture.

Rimski statut močno posega v jedro suverenosti držav in s tem močno omejuje njihovo suverenost. Poleg poseganja v suverenost ZDA je Rimski statut vprašljiv tudi zaradi neskladnosti z Ustavo ZDA. To je najstarejša veljavna pisana ustava na svetu, ki je v več kot dvesto letih vzdržala preizkuse in pritiske časa, vojn ter sprememb na družbenem, političnem, ekonomskem in socialnem področju. Gre za ustavo, ki združuje edinstveno kombinacijo čvrstosti in prilagodljivosti. Ustava ZDA med drugim določa, da se sodne postopke vodi pred poroto v tisti zvezni državi, kjer je bilo kaznivo dejanje storjeno, in da se ameriške državljane, storilce kaznivih dejanj, preganja pred domačimi sodišči, ki jim zagotavljajo vse ustavno zagotovljene pravice. Poleg tega imajo v skladu z Ustavo ZDA le zvezne države in zvezna vlada pristojnost preganjati in soditi posameznikom za dejanja, storjena na ozemlju ZDA. Pri tem morajo biti storilcem zagotovljene pravice, vsebovane v Listini pravic. V zvezi s tem v ZDA obstaja bojazen, da državljani ZDA pred MKS ne bi uživali vseh ustavno zagotovljenih pravic.

Ustavno omejitev pomeni tudi dejstvo, da je sodna oblast v ZDA poverjena vrhovnemu sodišču in vsem nižjim zveznim sodiščem, ki jih ustanovi kongres. To pomeni, da ustava ZDA prepoveduje prenos sodnih pristojnosti na sodišče, ki ni organizirano in ustanovljeno v skladu z njenimi določili. In ker MKS ni ustanovljeno skladno s 3. členom Ustave ZDA in ne

zagotavlja omenjenih državljskih pravic, ZDA k MKS brez spremembe ustave ne morejo in ne smejo pristopiti. Poleg tega zvezna sodna oblast nikakor ne more biti podrejena zunajustavni instituciji, ki dovoljuje pregon ameriških državljanov pred to institucijo. V primeru, da ZDA postanejo članica MKS, bi to imelo pravico preiskovati, obravnavati in preganjati državljane ZDA za zločine, ki sodijo v pristojnost MKS.

Rimski statut sicer zagotavlja nekatere pravice, vendar pa ne vsebuje vseh varoval, zagotovil in pravic, ki jih svojim državljanom zagotavlja Ustava ZDA. Rimski statut med drugim tudi ne zagotavlja pravice do sojenja v doglednem roku. Izkušnje z MKSJ kažejo, da lahko osumljenec čaka na sojenje od enega do petih let, kar je z vidika sodnega sistema ZDA nedopustno. Nadalje je vprašljiva tudi pravica do soočenja s pričo. Pri tem gre za eno temeljnih pravic v sodnem postopku, ki v ZDA vključuje pravico do poznavanja identitete obremenilne priče in izključuje dokaze, ki bi nastali na osnovi govoric. MKS pa dovoljuje tako anonimne priče kot tudi dokaze, temelječe na govoricah.

Ker je Ustava ZDA vrhovni zakon in avtoriteta, pomeni, da zvezna vlada ZDA ne more skleniti mednarodne pogodbe, ki ni v skladu z njeno ustavo, mednarodna pogodba pa ne more spreminjati ali razveljavljati ustavnih določil. To pomeni, da ni mogoče sklepati takšnih mednarodnih pogodb, ki bi državljanom zmanjšale ali odvzele ustavno zagotovljene pravice. Temu v prid govorijo tudi odločitve ameriškega vrhovnega sodišča, v skladu s katerimi so ustavno varovane pravice zavarovane pred notranjim učinkom mednarodnih pogodb. Še več, odločitve vrhovnega sodišča celo določajo, da mednarodnopravna pravila, določbe, omejitve in prepovedi ne morejo veljati, če so v nasprotju z Ustavo ZDA. Glede na naštetu lahko trdim, da Rimski statut ni v skladu z Ustavo ZDA in da ZDA brez spremembe ustave ne morejo postati članica MKS. Ustavo ZDA je izjemno težko amandmirati oziroma dopolniti, zato tudi ni čudno, da je bila v dvesto letih amandmirana le sedemnajstkrat, nazadnje leta 1992.

Pomembna ustavna omejitev in obenem pomanjkljivost Rimskega statuta je tudi odsotnost nadzora oziroma ločitve oblasti. Za ameriški politični sistem je še posebno značilna delitev oblasti, ki različnim frakcijam preprečuje, da bi si zagotovile nadzor nad vlado in s tem ogrozile pravice drugih državljanov ter družbe kot celote. Pretirano kopičenje oblasti je v političnem sistemu ZDA preprečeno tako, da je oblast razdeljena med različne veje. Ustava ZDA predvideva sistem medsebojnega preverjanja in uravnavanja, ki je ena glavnih značilnosti politične ureditve ZDA. V nasprotju z ameriško ureditvijo in tradicijo pa MKS

lahko preiskuje zločine, vodi postopke, sprejema sodbe, določa kazni in celo odloča v pritožbenih postopkih zoper lastne odločitve. V primeru MKS gre tako za neke vrste sodno vsemogočnost ene same institucije, ki združuje zakonodajno, izvršilno in sodno vejo oblasti. ZDA sodišču očitajo, da je institucija brez politične odgovornosti, brez ustreznega sistema nadzora in ravnotežja ter popolnoma neskladna s temeljnimi načeli ameriške pravne tradicije in delitve oblasti.

Ker je Rimski statut dokončno podobo dobil v zadnjih 48 urah pogajanj, ni čudno, da je v veliki meri pomanjkljiv in nedodelan. Da bi sodišču zagotovili čim večjo podporo, so njegovi snovalci vanj vključili načelo komplementarnosti. Zaradi nedodelanosti statuta se je to načelo, ki naj bi v osnovi služilo kot varovalo pred pretiranim angažiranjem sodišča, sprevrglo v sredstvo ogrožanja primarne jurisdikcije države. Sodišče teoretično naj ne bi posredovalo, dokler nacionalna sodišča ustrezno in učinkovito sodno preganjajo storilce kaznivih dejanj.

Prva težava pa nastane že pri opredelitvi učinkovitosti domačih sodišč, ki je statut sploh ne vsebuje. To upravičeno zbuja pomisleke, da bo imelo MKS vrhovni sodni nadzor nad delovanjem nacionalnih sodišč in sodnih sistemov ter bo lahko samovoljno postavljalo merila za učinkovitost nacionalnih sodišč. Takšno poseganje v notranjo jurisdikcijo posamezne države pa zmanjšuje tradicionalno pojmovanje nacionalne suverenosti in ustvarja napetost med državno suverenostjo ter svetovnim redom. Poleg tega je Rimski statut oblikovan tako, da se mora v primeru konflikta notranji pravni red podrediti določbam statuta. Slednji vsebuje tudi določilo, po katerem morajo države vsa dejanja, ki so definirana kot mednarodni zločini, vključiti v svojo nacionalno zakonodajo. V primeru, da države teh zločinov ne uvrstijo med kazniva dejanja po notranjem pravu, pa utegnejo biti prepoznane kot nezmožne in nepripravljene za pregon storilcev kaznivih dejanj. Nesprejemljivo je, da lahko MKS, ki nima primata nad državami, sploh pa ne nad tistimi, ki vanj niso privolile, izvaja nadzor nad kazenskimi postopki in samovoljno odloča o tem, ali države korektno izvajajo svoje naloge. V primeru MKS je koncept komplementarnosti prej v funkciji mednarodne superiornosti in nadzora kot pa varovala. Načelo komplementarnosti grobo posega v notranje zadeve držav, nejasen in neprecizen jezik statuta pa sodišču omogoča pretirano angažiranje.

Zelo vprašljiva je tudi vloga neodvisnega tožilca. Tudi v primeru tožilca, ki ima izjemno obsežna pooblastila, gre – z vidika notranje oziroma ozemeljske suverenosti – za izjemno poseganje v strukturo nacionalnega pravnega reda. Tako obsežna pooblastila namreč

pomenijo nesprejemljivo kršenje načela nacionalne teritorialnosti, po katerem kazenska jurisdikcija ostaja v rokah nacionalne kazenske avtoritete. Rimski statut tožilcu podeljuje pooblastila, ki pomenijo nevarnost za politično motivirane pregone in procese, struktura sodišča pa različnim skupinam pritiska omogoča, da v skladu z lastnimi interesi vplivajo na tožilca. Vse to povečuje že tako veliko verjetnost, da pride do politizacije procesov.

Velika pomanjkljivost je tudi dejstvo, da Rimski statut ne predvideva ustreznega sistema nadzora nad tožilcem, kar bi bilo glede na njegove obsežne pristojnosti nujno potrebno. ZDA so se sicer zavzemale, da bi imel tožilec MKS pooblastila, ki bi mu dovoljevala sprožiti postopek le, kadar mu ga v obravnavo predložijo države oziroma VS OZN, vendar je bil njihov predlog zavržen, Rimski statut pa sprejet v obliki, ki tožilcu podeljuje obsežna preiskovalna in tožilska pooblastila.

Poseben problem so tudi opredelitve zločinov v Rimskem statutu. Za kazensko pravo velja, da je lahko učinkovito, konstruktivno in pravično le, kadar vsak zločin vsebuje dokazljive elemente, ki zadostujejo za obsodbo. Žal pa Rimski statut v določilih ne vsebuje vseh nujno potrebnih elementov, niti ustrezno ne definira ključnih kaznivih dejanj. Brez ustrezne opredelitve, ki prepoveduje točno določeno ravnanje oziroma ki neko ravnanje opredeljuje kot kaznivo, pregon storilca ni mogoč. Podpis takšne pogodbe, kot je rimska, ki predvideva spoštovanje pravil in pravnih načel, ki so nejasna in pomanjkljivo opredeljena, postavlja pod vprašaj verodostojnost sodišča. Statut npr. ne vsebuje jasne definicije “resnih telesnih in mentalnih poškodb članov skupine”, “naklepnega in hudega kratenja temeljnih pravic”, “nečloveškega dejanja”, predvsem pa je vprašljiv zločin agresije, ki v statutu ni opredeljen. Obseg statuta je omejen predvsem z domišljijo sodnikov, tožilca in njihove interpretacije kaznivih dejanj. ZDA so že med pogajanja opozarjale, da statut vsebuje preveč odprtih definicij, ki utegnejo voditi v politizacije in zlorabo sodišča. Vendar se druge države za njihova opozorila niso zmenile. Zato se upravičeno poraja dvom, ali je bila ustanovitev MKS znak iskrene zavezanosti držav, da podprejo mednarodni pregon najhujših mednarodno priznanih zločinov. Menim, da je šlo pri tem v veliki meri predvsem za kljubovanje Združenim državam Amerike. Vsekakor bo v prihodnosti zanimivo spremljati, koliko držav, ki so podprle statut, bo tudi v praksi delovalo v skladu z njim.

Poleg neodvisnega tožilca, pomanjkljive opredelitve zločinov in odsotnosti kakršnegakoli nadzora nad MKS je vprašljiv tudi obseg njegove jurisdikcije. Rimski statut prenaša velik del

suverenih pravic stran od nosilcev suverenosti, tj. narodov in držav, k MKS. Obseg jurisdikcije, ki jo ima MKS, je novost v mednarodnih odnosih, saj gre za vsiljevanje in vmešavanje mednarodnega sodišča v notranje pravo držav. Gre za odmik od veljavne in utečene mednarodnopravne teorije in prakse, kar je močan udarec konceptu suverenosti držav. V mednarodnem pravu je namreč stoletja veljalo, da pogodbe veljajo le za države podpisnice, ne pa tudi za tiste, ki niso članice pogodbe. Z Rimskim statutom pa je uvedena t. i. avtomatična jurisdikcija tudi za države nečlanice. MKS je bilo ustanovljeno z mednarodno pogodbo, tj. z Rimsko pogodbo oziroma statutom. V skladu z Dunajsko konvencijo o pogodbenem pravu velja, da mednarodna pogodba ne more zavezovati držav, ki ni podpisnica oziroma ki v pogodbo ni privolila. To pomeni, da MKS nad državljani ZDA načeloma ne more in ne sme izvajati svoje jurisdikcije brez izrecnega dovoljenja ZDA. Ustanovna listina OZN v 1. točki 2. člena zagotavlja suvereno enakost in enakopravnost vseh držav ter njihovih pravosodnih sistemov. Vsaka država uživa pravice, ki izhajajo iz njene suverenosti, in vsaka država mora spoštovati suverenost drugih držav ter pravice, ki jim iz tega naslova pripadajo. Druge države mednarodne skupnosti morajo spoštovati voljo in pravico ZDA, da ne postanejo članica MKS in da jih pogodba, v katero niso privolile, tudi ne more zavezovati.

Pomanjkljivost Rimskega statuta je tudi sedemletno opcijsko obdobje, ki je predvideno samo za države članice. Nečlanice, ki te možnosti nimajo, avtomatično zavezujejo vse določbe od 1. 7. 2002, ko je začelo delovati MKS. Začasna jurisdikcija oziroma opcijsko obdobje je omejeno le na zločine, ki so bili storjeni po vstopu države v MKS. Zaradi nejasne formulacije člena, ki opredeljuje opcijsko obdobje, se utegne zgoditi, da posamezna država s pridružitvijo MKS zaščiti storilce kaznivih dejanj pred morebitnimi postopki in jim tako zagotovi imuniteto. Poleg tega lahko države, ki so se pridružile MKS, svoje državljane zaščitijo pred jurisdikcijo sodišča tudi za naknadno dodane oziroma amandmirane zločine.

Tako kot prvo lahko potrdim tudi drugo hipotezo, v kateri trdim, da zato, ker so Združene države Amerike danes domala edina vojaška, politična in gospodarska velesila, ki odločilno vpliva na zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti, ne morejo pristopiti k Mednarodnemu kazenskemu sodišču v obliki, v kakršni trenutno obstaja.

Nedvomno je mednarodna politika politika moči oziroma prostor, v katerem se nenehno bije boj za prevlado in v katerem si države prizadevajo predvsem za samoohranitev in uresničitev

lastnih interesov. Nacionalne države, ki so še vedno najpomembnejše enote v svetovni politiki, si še zdaleč niso enake. Med njimi obstaja uveljavljen hierarhični red, ki temelji na moči, s katero razpolagajo, enakopravne pa so zgolj v formalno-legalnem smislu. Nesporno dejstvo je, da so najpomembnejše države v mednarodni skupnosti t. i. velesile, med katerimi poteka stalen boj za prevlado. Velike države skušajo vplivati na oblikovanje mednarodnega okolja in si s tem zagotoviti nadzor nad dogajanjem v njem. Velesile vodijo dogajanje v mednarodni skupnosti in skrbijo za mednarodni red. Danes so nedvomno prevladujoča svetovna velesila ZDA. Zaradi vojaške in gospodarske nadvlade lahko v mednarodni skupnosti uresničujejo svoje interese in delujejo skladno s svojimi zunanjepolitičnimi cilji, ki zajemajo ohranitev strateške, ekonomske, politične in vojaške prevlade v svetu.

Iz hladne vojne so ZDA izšle kot zmagovita in pravzaprav edina preostala svetovna velesila, ki je z razpadom Sovjetske zveze svoj položaj okrepila in danes odločilno kroji usodo sedanjega in prihodnjega sveta. Nobena država na svetu nima tako vseobsegajoče globalne moči, ki zajema globalni vojaški doseg, globalni ekonomski vpliv, globalno kulturno-ideološko privlačnost in globalno politično moč. Kombinacija vojaške in gospodarske uspešnosti ter sposobnosti ZDA zagotavlja tolikšen politični vpliv, da se mu druge države ne morejo niti približati. Pravzaprav so ZDA danes edina prava globalna sila v mednarodni skupnosti, ki je vsaj v bližnji prihodnosti po vsej verjetnosti ne bo mogla ogroziti nobena od tekmič.

Trenutna zunanja politika ZDA se gradi na dveh temeljih. Prvi temelj je spodbujanje in razširjanje demokracije, svobode in človekovega dostojanstva, drugi pa izhaja iz dejstva, da so ZDA kot edina preostala svetovna velesila edine sposobne in primerne, da tudi v prihodnje vodijo mednarodno skupnost in tako pripomorejo k bolj demokratičnemu mednarodnemu okolju. Izkušnje so pokazale, da sodobna mednarodna skupnost nujno potrebuje čvrsto vodstvo, kakršno pa lahko trenutno ponudijo le ZDA. V primeru članstva ZDA v MKS gre v veliki meri za vprašanja, ki se neposredno dotikajo nacionalne varnosti in nacionalnih interesov ZDA, saj je sodelovanje ZDA pri reševanju regionalnih spopadov in konfliktov ter preprečevanje njihove širitve eden glavnih ameriških nacionalnovarnostnih interesov. Mednarodni sistem svojim članicam sicer zagotavlja formalnopravno enakost, vendar pa vse države niso enako sposobne in uspešne pri zagotavljanju lastne nacionalne in mednarodne varnosti. Kljub uveljavljenemu načelu enakosti držav kot suverenih subjektov v praksi države niso enakopravne, saj so predvsem velike sile tiste, ki največ prispevajo k zagotavljanju

mednarodnega miru in varnosti. ZDA imajo kot velesila dolžnost in odgovornost, da aktivno sodelujejo pri reševanju svetovnih vprašanj ter zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti. V preteklosti so se že izkazale kot glavna sila, ki je pripravljena uporabiti svoje oborožene sile v najrazličnejših mirovniških operacijah ter s potencialnimi nasprotniki in sovražniki obračunati z izjemno velike razdalje.

Ohranjanje mednarodnega miru je zahtevna in odgovorna naloga. Vsa globalna strategija ZDA temelji na vojaški moči, ki so jo pripravljene in sposobne uporabiti kadarkoli in kjerkoli. Nobena druga država nima globalno pozicioniranih toliko svojih vojaških sil in vojaškega osebja kot ZDA. Zaradi morebitne kazenske odgovornosti je vprašljiv predvsem status sodelujočih v teh operacijah. V preteklosti se je uveljavila praksa, da se mirovnikov za dejanja, storjena v okviru mirovniških operacij, ni kazensko preganjalo. Pripadniki oboroženih sil ZDA in politični voditelji so zaradi prevladujoče vloge, ki jo imajo ZDA v mednarodni skupnosti, bistveno bolj izpostavljeni MKS kot državljani drugih držav. Za ohranjanje mednarodnega miru je pomembno, da države niso dodatno obremenjene z grožnjo v obliki MKS in njegove obsežne jurisdikcije, saj to utegne odvrniti zlasti ZDA od sodelovanja v mirovniških operacijah. V interesu ZDA je, da ameriški vojaki in vojaško ter civilno osebje neovirano opravljajo svoje naloge. Razumljivo je, da ZDA kot glavni velesila poleg odgovornosti »pripadajo« tudi posebne pravice, ki pa jih Rimski statut ne zagotavlja. ZDA menijo, da ima MKS nesprejemljive posledice za nacionalno varnost, še zlasti, ker gre za institucijo, katere smernice nasprotujejo temeljni ideji ameriške suverenosti in nacionalne neodvisnosti. Zato je nujno potrebno zagotoviti, da MKS s svojim delovanjem ne bo odvrčalo držav od sodelovanja pri ohranjanju mednarodnega miru in varnosti.

Poleg vodilne vloge, ki jo imajo ZDA pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti, je njihov vedno večji vpliv čutiti tudi na drugih področjih življenja. Neprekosljivo vojaško moč ZDA podpira predvsem močna ekonomija, ki še vedno velja za največjo na svetu. V ZDA se oblikujejo standardi, ki vplivajo na skoraj vsa področja življenja. Ameriški kapital, tehnologija in kulturni ter vrednotni sistem prodirajo tudi v najmanj razvite države sveta, kombinacija vojaške in gospodarske sposobnosti pa ZDA zagotavlja ogromen politični vpliv. Prevlada ZDA v mednarodni skupnosti je vedno bolj navzoča in očitna tudi na družbeno-kulturnem področju, saj je ameriška kultura pomemben vzvod moči ZDA. Tako ZDA tudi z razširjanjem lastnih vrednot uspešno preprečujejo, da bi se v mednarodnem sistemu pojavila konkurenčna velesila.

Kljub rastočemu protiamerikanizmu je mednarodno občinstvo naklonjeno ameriški kulturi, saj jo pogosto pojmujejo kot del splošnega napredka in modernizacije. ZDA so postale po drugi svetovni vojni svetovni kulturni hegemon, z uveljavitvijo angleščine kot svetovnega jezika pa je kultura ZDA postala povsod po svetu še bolj sprejemljiva. ZDA s svojo predvsem deklarirano politično svobodo in množično kulturo vplivajo na druge, saj jih danes posnema ves svet tako v kulturi, družbenem življenju in potrošniških vzorcih kot tudi v politiki. Predvsem zaradi ameriškega pojmovanja osebne svobode so ZDA postale pravi magnet, ki je skozi svojo zgodovino vse do danes privlačil milijone ljudi.

Nesporno je, da mednarodno politiko, njen kontekst in slog oblikujejo in določajo narodi, ki v različnih zgodovinskih obdobjih s svojim vedenjem, organizacijo in prisotnostjo nakazujejo prihodnost. Da danes ta vloga pripada ZDA, skoraj ni mogoče dvomiti. Nedvomno lahko govorimo o t. i. *pax americana* oziroma o obdobju amerikanizacije na vseh področjih življenja, tudi na družbenem in kulturnem. Zato je nesprejemljivo, da bi institucija, kot je MKS, ustrahovala in nadzorovala največjo svetovno vojaško in gospodarsko silo, ki je v primeru ogrožanja mednarodnega miru in varnosti vedno prva poklicana, da pomaga in posreduje, ter ima po vsem svetu razporejenih na tisoče vojakov, ki skrbijo za mednarodni mir in varnost. Za velesilo, kot so ZDA, je ključno, da ohranijo neodvisnost in prilagodljivost, ki ju potrebujejo za varovanje lastnih interesov in interesov mednarodne skupnosti.

Ni smiselno, da bi se velesila, kot so ZDA, podrejala instituciji, ki poleg spodkopavanja nacionalne suverenosti civilno in vojaško vodstvo ter osebje podreja nenadzorovanemu sodnemu sistemu. Nadnacionalno in neodvisno MKS je popolno nasprotje ameriškemu razumevanju avtonomije, politične samostojnosti in suverenosti. Dejstvo, da ZDA zavračajo MKS in niso njegova članica, pa še ne pomeni, da ne spoštujejo mednarodnega prava. Strokovnjaki so si namreč enotni, da kljub temu, da ZDA niso članica MKS, spoštujejo mednarodno pravo in se dejavno zavzemajo za preprečevanje vojnih zločinov in genocida. ZDA so bile prva država, ki je kodificirala vojno pravo in mednarodno humanitarno pravo, bile so tudi eden glavnih pokroviteljev ustanovitve tribunalov za sodno preganjanje vojnih zločincev in storilcev hudodelstev proti človečnosti. Poleg tega so vedno sprejemale odgovornost za kazniva dejanja svojih državljanov in so že v preteklosti dokazale, da so za storjene zločine pripravljene preganjati tudi pripadnike svojih oboroženih sil.

Ponovno poudarjam, da danes vprašanje, ali je MKS sploh potrebno, ni več aktualno. Postavlja pa se drugačno, a nič manj zapleteno vprašanje, in sicer kdo in s kakšnimi pooblastili oziroma na osnovi kakšnih standardov naj vodi pregon mednarodnih zločinov. Menim, da mednarodna skupnost ne potrebuje sodišča, ki bi odločalo o nacionalnih ureditvah in sistemih, preverjalo odločitve držav in posredovalo, kadar bi ocenilo, da je to potrebno. Mednarodna skupnost, ki tako goreče zagovarja in hvali z Rimskim statutom ustanovljeno MKS, se verjetno premalo zaveda, da za zagotavljanje in varovanje mednarodnega miru in varnosti nujno potrebuje velesilo, ki jo bo vodila in bo po potrebi tudi vojaško posredovala. Zato menim, da mednarodna skupnost nikakor ne sme pretiravati s prevzemanjem in prilaščanjem nacionalnih pristojnosti. Premalokrat je poudarjeno dejstvo, da praktični rezultati in dolgoročni obstoj MKS ne bodo odvisni samo od Rimskega statuta, ampak predvsem od volje držav članic, da ga podprejo in z njim sodelujejo, ter od javnega zavedanja, ozaveščenosti, zadostnih virov in zadostne politične podpore velikih sil. V primeru, da tega ne bo, obstaja nevarnost, da se Rimski statut in MKS spremenita v normativno strukturo, ki v mednarodni skupnosti ne bo imela pravega učinka. Če ZDA in druge velike sile MKS ne bodo podprle, obstaja verjetnost, da sodišče ne bo zmoglo uspešno delovati. Nesporno dejstvo je, da v mednarodnih odnosih ni mogoče ignorirati položaja držav, kot so ZDA, Kitajska in Ruska federacija. Še posebno je pomembno razumeti njihovo dožemanje sveta in mednarodne skupnosti ter njihovo delovanje v mednarodnih odnosih. ZDA sodišču v obstoječi obliki nasprotujejo tudi zaradi možnosti, da bodo njihove vojaške operacije postale tarča politično motiviranih procesov.

Zadržkov velesil do MKS mednarodna skupnost ne sme prezreti, saj gre za ključne akterje v mednarodnih odnosih, katerih nasprotovanje bo oslabilo in decentraliziralo mednarodnopravni sistem ter otežilo delovanje MKS. Da bi bilo MKS učinkovito, bi potrebovalo močno in široko mednarodno podporo predvsem ključnih akterjev mednarodne skupnosti, saj bi si s tem lahko pridobilo sloves verodostojnosti in legitimnosti. Univerzalnost sodišča bo dvomljiva, dokler ga ne bo priznala najmočnejša velesila – ZDA. Storilce najhujših grozodejstev in hudodelstev je vsekakor nujno preganjati in ustrezno kaznovati, vendar pa rešitev ni nadnacionalno sodišče, ki lahko kadarkoli krši ustavne pravice državljanov ZDA in onemogoči nujno potrebne ter legitime vojaške operacije svetovne velesile. Zato ni čudno, da želijo ZDA svoje državljane zavarovati pred sodiščem, ki ne upošteva niti osnovnih državljanskih pravic.

ZDA, ki so v edinstvenem položaju in ki se lahko pohvalijo z močno ekonomijo, z izjemnim vojaškim in političnim vplivom na globalni ravni, ne morejo podpirati mednarodnega sodišča, ki jim ne priznava njihove edinstvene vloge in odgovornosti v sodobni mednarodni skupnosti ter njenega pomena za zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti. Čeprav ZDA niso pristopile k MKS, ostajajo ena glavnih zagovornic mednarodne kazenske odgovornosti in pravičnosti. ZDA so igrale ključno vlogo pri oblikovanju in ustanavljanju mednarodnih tribunalov, kot so MKSJ in MKSR ter Posebno sodišče za Sierro Leone. Vsem naštetim sodiščem ZDA zagotavljajo izdatna finančna sredstva in diplomatsko ter vojaško pomoč, saj želijo s tem spodbuditi njihovo učinkovitost. Čeprav niso v MKS, ostajajo zavezane mednarodnemu pravu. Članstvo v MKS samo po sebi ni zagotovilo za spoštovanje mednarodnega prava in jamstvo za preprečevanje mednarodnih kaznivih dejanj. V teoriji in kot ideja je MKS izjemno vabljivo. Vendar pa dokazi kažejo, da v praksi ne gre za institucijo, ki bi ji ZDA lahko zaupale del suverenosti. Strokovnjaki so si enotni, da bo pravici najbolj zadoščeno takrat, ko bo v mednarodni skupnosti ustvarjeno okolje, ki bo ugodno vplivalo na vse narode. Najboljše zagotovilo za preprečitev genocida, zločinov proti človečnosti in vojnih zločinov so širitev demokracije, preglednosti in globalna vladavina prava. Kajti strokovnjaki trdijo, da samo tisti narodi, ki imajo odgovorne in demokratične vlade, ne zlorablajo lastnega ljudstva in se ne zatekajo k terorju.

7. SEZNAM VIROV

- About America: The Constitution of the United States of America with Explanatory Notes. (2004) U. S. Department of State, Bureau of International Information program <http://usinfo.state.gov/products/pubs/constitution/constitution.pdf> (17. 3. 2006).
- Adani, Tamas Vince (2001): International Relations and the Introduction of the International Criminal Court. *Crossroads: the ASA journal*, 2001(1): 3–19.
- Arsanjani, Mahnoush H. (1999): The Rome Statute of the International Criminal Court. *The America Journal of International Law*, Vol. 93, Issue 1, 22–34.
- Bavcon, Ljubo (1997): Mednarodno kazensko pravo. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Benko, Vlado (1997): Znanost o mednarodnih odnosih. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bergsmo, Morten (2000): Occasional Remarks on Certain State Concerns about the Jurisdictional Reach of the International Criminal Court, and Their Possible Implications for the Relationship between the Court and the Security Council. *Nordic Journal of International law*, 69(1), 87–113.
- Bolton, John R. (1998): Courting Danger: What is wrong with the International Criminal Court? *The National Interest*, winter 1998/99, Vol. 54, 60.
- Bolton, John R. (1998): Prepared statement. V: United States Senate (1998): Hearing before the Subcommittee on International Operations of the Committee on Foreign Relations: Is a U.N. International Criminal Court in the U.S. National Interest? <http://www.iccnw.org/documents/1stSesPrepComSenatecfr.pdf> (16. 1. 2004).
- Bolton, John R. (2001): The Risks and Weaknesses of the International Criminal Court from America's Perspective. [http://www.law.duke.edu/shell/cite.pl?64+Law+&+Contemp.+Probs.+167+\(Winter+2001\)](http://www.law.duke.edu/shell/cite.pl?64+Law+&+Contemp.+Probs.+167+(Winter+2001)) (7. 2. 2004).
- Bolton, John R. (2002): The United States and the International Criminal Court: Remarks to the Federalist Society. <http://www.state.gov/t/us/rm/15158.htm> (7. 2. 2004).
- Brickman, Robert (2003): A court without laws: The folly of the International Criminal Court.

<http://people.brandeis.edu/~cbmag/Articles/2003%20May/A%20court%20without%200laws-%20May%202003.pdf> (7. 2. 2004).

- Brownlie, Ian (1998): *Principles of Public International Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Brzezinski, Zbigniew (1995): *Izven nadzora: globalno vrenje na pragu 21. stoletja*. New York: Macmillan Publishing Company.
- Burk, Michael (1977): *Tribunal*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Carter, Ralph G. ur. (2002): *Contemporary Cases in US Foreign Policy: From Terrorism to Trade*. Washington D.C.: CQ Press.
- Casey, Lee A, Evie J. Kade Jr., David B. Rivkin Jr. in Edwin D. Williamson (2002): *The United States and the International Criminal Court: Concerns and Possible Courses of Action*. <http://www.fed-soc.org/Publications/Terrorism/ICC.pdf> (10. 7. 2003).
- Casey, Lee A. (1998): Prepared statement. V United States Senate (1998): Hearing before the Subcommittee on International Operations of the Committee on Foreign Relations: Is a U.N. International Criminal Court in the U.S. National Interest? <http://www.iccnw.org/documents/1stSesPrepComSenatecfr.pdf> (16. 1. 2004).
- Casey, Lee A. in David B. Rivkin Jr. (1999): *The International Criminal Court Vs. The American People*. <http://www.heritage.org/research/internationalorganizations/BG1249.cfm> (7. 7. 2003).
- Casey, Lee A. in David B. Rivkin Jr. (2002): *Court Dismissed: The ICC is a snare and a monstrosity - with no standing – international criminal court*. *National Review*, Vol. 54 (21). http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m1282/is_21_54/ai_93370305 (4. 7. 2003).
- Cassese, Antonio (2005): *International Law*. Second edition. New York: Oxford University Press Inc.
- Cerar, Miro (2003): *Temelji ustavne ureditve, človekove pravice in temeljne svoboščine, gospodarska in socialna razmerja*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije.
- Charney, Jonathan I. (1999): *Progress in International Criminal Law*. *American Journal of International Law*, Vol. 93, Issue 2, 452–464.
- Chomsky, Noah (2005): *Prevlada ali preživetje*. Ljubljana: Sanje.

- Conforti, Benedetto (2005): *Mednarodno pravo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Conte, Christopher ur. in Albert R. Karr ur. (2001): *An Outline of the US Economy*. <http://usinfo.state.gov/products/pubs/oecon/> (31. 7. 2006).
- Cunningham, James B. (2003): *Ambassador Cunningham's UNSC Remarks on Immunity for Peacekeepers*. <http://www.usembassy.org.uk/forpo560.html> (15. 7. 2003).
- Davenport, David (2002). *Why We Said No*. *Hoover Digest*. No. 3, Summer Issue. <http://www.hooverdigest.org/023/davenport.html> (7. 7. 2003).
- De Weese, Tom (2003): *International Criminal Court or International Mischief?* <http://www.americanpolicy.org/un/intl-mischief.htm> (15. 7. 2003).
- Debeljak, Aleš (2004): *Evropa brez Evropejcev*. Ljubljana: Založba Sophia.
- Dempsey, Gary T. (1998): *Reasonable Doubt: The Case Against the Proposed International Criminal Court*. (CATO POLICY ANALYSIS No. 311) <http://www.cato.org/pubs/pas/pa-311es.html> (7. 7. 2003).
- Deutsch, Karl W. (1988): *The Analysis of International Relations*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- DeWeese, Tom (2003): *United Nations' International Criminal Court is an Evil Institution*. <http://www.capmag.com/article.asp?id=2943> (7. 2. 2004).
- *Elected Judges: Final Results*. <http://www.icc-cpi.int/organs/presidency.html> (21. 3. 2006).
- *Encyclopedia Britannica: Executive Agreement*. <http://wwwa.britannica.com/eb/article-9033415> (21. 4. 2006).
- Ferfila, Bogomil (2002): *ZDA: Svet na dlani, 7. knjiga*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ferfila, Bogomil in Anton Grizold (2000): *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Fife, Rolf Einar (2000): *The International Criminal Court: Whence it came, where it goes*. *Nordic Journal of International Law*, (69)2000, 63–85.
- Goldsmith, Jack L. in Eric A. Posner (2005): *The limits of international law*. New York: Oxford University Press Inc.
- Goodman, Mel (2004): *The Militarization of U.S. Foreign Policy* <http://www.fpif.org/fpiftxt/1018> (6. 3. 2006).

- Grossman, Mark (2002): American Foreign Policy and the International Criminal Court: Remarks to the Center for Strategic and International Studies. <http://www.state.gov/p/us/rm/9949.htm> (7. 2. 2004).
- Guyatt, Nicholas (2000): Another American Century: The United States and the World after 2000. London in New York: Zed Books.
- Hassett, Kevin A. in James K. Glassman (2003): Understanding the Role of the United States in Global Economy. <http://usinfo.state.gov/journals/itps/0803/ijpe/pj81hassett.htm> (31. 7. 2006).
- Holsti, K. J. (1995): International Politics: A Framework for Analysis. Seventh Edition. New Jearsy: Prentice-Hall International Inc.
- Hulsman, John C. in Brett D. Schaefer (2002): The right way to end the ICC impasse. <http://www.heritage.org/Research/InternationalOrganizations/EM822.cfm> (7. 7. 2003).
- Ian, Tadej (2000): Razvoj politične kulture v ZDA. *Teorija in praksa*, let. 37, št. 2, sept./okt. 2000, 923–938.
- Ikenberry, G. John ur. (1999): American Foreign Policy: Theoretical Essays. New York: Addison-Wesley Educational Publishers Inc.
- International Criminal Court: The Judges. <http://www.icc-cpi.int/chambers/judges.html> (21. 3. 2006).
- International Criminal Court: The Presidency. <http://www.icc-cpi.int/organs/presidency.html> (21. 3. 2006).
- Jackson, Robert in Georg Sorensen (1999): Introduction to International Relations. Oxford: Oxford University Press.
- Jaklič, Klemen in Jurij Toplak (2005): Ustava Združenih držav Amerike s pojasnili. Ljubljana: Nova Obzorja.
- James, Kraska (2003): The International Criminal Court, National Security and Compliance with International Law. *Journal of International and Comparative Law*, Vol. 9, 407–411.
- Jurič, Dario (2005): Temelji dominacije ameriškega gospodarstva v svetovni ekonomiji. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
- Kagan, Robert (2002): Europeans Courting International Disaster. <http://www.newamericancentury.org/kagan-063002.htm> (7. 2. 2004).

- Kaiser, Frederick M. (2001): American National Government: An Overview. *CRS Report for Congress*. <http://usinfo.state.gov/usa/infousa/politics/files/ang.pdf> (6. 3. 2006).
- Keohane, Robert O. ur. (1986): Neorealism and its critics. New York: Columbia University Press.
- Kirsch, Philippe (2004): Council on Foreign Relations: Accountability vs. Impunity: The Role of the International Criminal Court. <http://www.cfr.org/publication.php?id=6696#> (7. 2. 2004).
- Kissinger, Henry (2001): Does America Need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy for the 21st Century. London: Simon & Schuster.
- Kraska, James C. (2003): The International Criminal Court, National Security, and Compliance with International Law. *ILSA Journal of International & Comparative Law*, Vol. 9, 407–411.
- Landmark Decisions of the Supreme Court. <http://usinfo.state.gov/products/pubs/outusgov/ch6.htm> (17. 3. 2006).
- Lee, Roy S. ur. (1999): The International Criminal Court: The Making of the Rome Statute: Issues, Negotiations, Results. Cambridge: Kluwer Law International.
- Leloup, Lance T. in Steven A. Shull ur. (2003): The President and Congress: Collaboration and Combat in National Policymaking. New York: Longman.
- Lietzau, William K. in Michael F. Lohr (1998): One Road Away from Rome: Concerns Regarding the International Criminal Court. http://atlas.usafa.af.mil/dfl/documents/lohr_lietzau.doc (16. 1. 2004).
- Matteucci, Nicola (1999): Novoveška država: Izrazoslovje in pota. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Morgenthau, Hans Joachim (1995): Politika med narodi: borba za moč in mir. Ljubljana: DZS.
- Murphy, Sean D. (2001): Contemporary Practice of the United States Relating International Law: U.S. Signing of the Statute of the International Criminal Court. *The American Journal of International Law*. Vol. 95, Issue 2, 397–400.
- Murphy, Sean D. ur. (2002): Contemporary Practice of the United States Relating to International Law: American Servicemember's Protection Act. *The American Journal of International Law*, Vol. 96, Issue 4, 975–977.

- Myers, Robert J. (1999): U. S. Foreign Policy in the Twenty-First Century: The Relevance of Realism. Baton Rouge: Louisiana State University.
- Nill, David A. (1999): National Sovereignty: Must it be sacrificed to the International Criminal Court? *BYU Journal of Public Law*, Vol. 14(1).
- Nsereko, Ntanda D. D. (2002): Aggression under the Rome Statute of the International Criminal Court. *Nordic Journal of International Law*, Vo. 71, Number 4, 497–521.
- Office of the Prosecutor. <http://www.icc-cpi.int/organs/otp.html> (4. 8. 2006).
- O'Hudson, Manley (1938): The Proposed International Criminal Court. *The American Journal of International Law*. Vol. 32, Issue 3, 549–554.
- Oversight Powers of Congress.
<http://usinfo.state.gov/products/pubs/outusgov/over.htm> (17. 3. 2006).
- Po sojenju nacistom. http://24ur.com/bin/article.php?article_id=3064737 (25. 11. 2005).
- Raščan, Stanislav (2004): Znanstveno delo podiplomskih študentov v Sloveniji: Raziskava sprememb javnega mnenja v ZDA na podlagi analize pisanja besedil konzervativnih in progresivnih časopisov o arabsko-izraelskem sporu. Ljubljana: Društvo mladih raziskovalcev Slovenije – Združenje podiplomskih študentov.
- Rourke, John T. ur. (2000): Taking Sides: Clashing Views on Controversial Issues in American Foreign Policy. Connecticut: Dushkin-McGraw Hill.
- Rubin, Alfred P. (2000): Some Objections to the International Criminal Court. *Peace Review*, Vol. 12(1), 45–50.
- Russett, Bruce in Harvey Starr (1996): Svetovna politika: Izbira možnosti. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Schaefer, Brett D. (1998): The International Criminal Court: Threatening U. S. Sovereignty and Security (Executive Memorandum No. 537).
<http://www.heritage.org/Research/InternationalOrganizations/EM537.cfm> (7. 7. 2003).
- Schaefer, Brett D. (2001): The New World Court: Out of Order.
<http://www.heritage.org/Press/Commentary/ED011001.cfm> (7. 7. 2003).
- Scharf, Michael P. (1998): Prepared statement. V: United States Senate (1998): Hearing before the Subcommittee on International Operations of the Committee on Foreign Relations: Is a U. N. International Criminal Court in the U. S. National

Interest? <http://www.iccnw.org/documents/1stSesPrepComSenatecfr.pdf> (16. 1. 2004).

- Sewall, Sarah B. in Carl Kaysen ur. (2000): *The United States and the International Criminal Court: National Security and International Law*. Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.
- Simoniti, Iztok (1995): *Sodobna realistična misel*. V: Hans J. Morgenthau, *Politika med narodi: borba za moč in mir*. 3–49. Ljubljana: DZS.
- Stein, A. (2001): *Realism/Neorealism*. V: Neil J. Smelser, Paul B. Baltes ur. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 12812–12815. Amsterdam: Elsevier Science.
- Stevens, Lyn L. (1998): *Towards a Permanent International Criminal Court*. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*. Vol. 6(3), 236–251.
- Strange, Susan (1995): *Države in trgi*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Strijards, Gerard (1999): *ICC – The Institution of the International Criminal Court*.
- Šestdeset let od nürnberških procesov: Sodišče izreklo 12 smrtnih kazni. http://www.rtvsllo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu2&c_id=93855&tokens=nürnberg (25. 11. 2005).
- *The Executive Branch: Powers of the Presidency*. <http://usinfo.state.gov/products/pubs/outusgov/ch3.htm> (17. 3. 2006).
- *The International Criminal Court*. <http://www.unas.org.sg/ICC.htm> (2. 7. 2003).
- *The Judicial Branch: Interpreting the Constitution*. <http://usinfo.state.gov/products/pubs/outusgov/ch5.htm> (17. 3. 2006)
- *The Legislative Branch: The reach of Congress*. <http://usinfo.state.gov/products/pubs/outusgov/ch4.htm> (17. 3. 2006)
- Thurow, Lester C. (1992): *Head to head: The coming economic battle among Japan, Europe and America*. New York: William Morrow and Company, Inc.
- Tocqueville, Alexis de (1996): *Demokracija v Ameriki I*. Ljubljana: Krtina.
- Trubowitz, P. (2001): *Foreign Policy Analysis*. V Neil J. Smelser, Paul B. Baltes ur. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 5738–5740. Amsterdam: Elsevier Science.
- Tucker, Robert W. (2001): *The International Criminal Court Controversy*. *World Policy Journal*, Vol. 18(2), 71–82.

- U. S. Policy toward the International Criminal Court: The Case of Ambivalent Multilateralism.
http://wwics.si.edu/index.cfm?fuseaction=event_summary&event_id=21264 (7. 2. 2004).
- United States House of Representatives.
http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_House_of_Representatives (21. 4. 2006).
- United States Senate (1998): Hearing before the Subcommittee on International Operations of the Committee on Foreign Relations: Is a U. N. International Criminal Court in the U. S. National Interest?
<http://www.iccnw.org/documents/1stSesPrepComSenatecfr.pdf> (16. 1. 2004).
- Wedgwood, Ruth (1999): The International Criminal Court: An American View. *European Journal of International Law*, Vol. 10(1), 93–107.
- Welch, David (2000): The United Nations: An Arena for International Leadership.
<http://usinfo.state.gov/journals/itps/0300/ijpe/pj51welc.htm> (17. 3. 2006).
- Wilkins, Richard G. (2001): Problems with the International Criminal Court.
<http://www.family.org.au/journal/2001/j20011124.html> (15. 7. 2003).
- Wilkins, Richard G. (2002): Ramifications of the International Criminal Court for War, Peace and Social Change.
http://www.lifesite.net/waronfamily/UN/ICC_Ramifications.html (15. 7. 2003).
- Williams, Andrew S. (2000): The Proposed International Criminal Court: An Imminent Danger? *Reporter*, Vol. 27, Issue 2, 3–7.
- World Economic Forum: Global Competitiveness Index 2006–2007 (Top 50).
http://www.weforum.org/pdf/Global_Competitiveness_Report/Report/gcr_2006/top50.pdf (1. 8. 2006).
- Wright, Quincy (1947): The Law of the Nürnberg Trial. *The American Journal of International Law*. Vol. 41, Issue 1, 38–72.
- Zagorac, Dean ur. (2001): Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča in drugi dokumenti z uvodnimi pojasnili. Ljubljana: Amnesty International.
- Zagorac, Dean ur. (2003): Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča in drugi dokumenti z uvodnimi pojasnili. Druga, spremenjena in dopolnjena izdaja. Ljubljana: Amnesty International.

- Zwanenburg, Marten (1999): The Statute for an International Criminal Court and the United States: Peacekeepers under Fire? *European Journal of International Law*. Vol. 10, 124–143.
- Zwanenburg, Marten (1999): The Statute for an International Criminal Court and the United States: Peace without Justice? *Leiden Journal of International Law*, Vol. 12(1), 1–7.

Dokumenti:

- Charter of the Nürnberg International Military Tribunal.
<http://www.derechos.org/nizkor/nuremberg/ncharter.html> (15. 7. 2003).
- General Assembly Resolution 3314 (XXIX): Definition of Aggression
[http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/739/16/IMG/NR073916.pdf?](http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/739/16/IMG/NR073916.pdf?OpenElement)
OpenElement (18. 4. 2005).
- London Agreement of August 8th 1945.
<http://www.derechos.org/nizkor/nuremberg/nlondon.html> (15. 7. 2003).
- Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča.
<http://www.amnesty.si/datoteka.php?md5ime=339fd1ef2a7dd5b4bb23f69f9c1d2485>
(17. 3. 2006).
- Rome statute of the International Criminal Court. http://www.icc-cpi.int/library/about/officialjournal/Rome_Statute_120704-EN.pdf (15. 7. 2003).
- The Constitution of the United States.
<http://usinfo.state.gov/usa/infousa/facts/funddocs/consteng.htm> (15. 7. 2003)
- The National Security Strategy of the United States 2006.
<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf> (8. 5. 2006).
- Ustanovna listina Združenih narodov in Statut meddržavnega sodišča (1992).
Ljubljana, Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo.
- Vienna Convention on the Law of Treaties (1969).
http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf (19. 9. 2006).

8. PRILOGE

Priloga A: The United States Constitution

We the People of the United States, in Order to form a more perfect Union, establish Justice, insure domestic Tranquility, provide for the common defence, promote the general Welfare, and secure the Blessings of Liberty to ourselves and our Posterity, do ordain and establish this Constitution for the United States of America.

Article. I.

Section 1.

All legislative Powers herein granted shall be vested in a Congress of the United States, which shall consist of a Senate and House of Representatives.

Section. 2.

Clause 1: The House of Representatives shall be composed of Members chosen every second Year by the People of the several States, and the Electors in each State shall have the Qualifications requisite for Electors of the most numerous Branch of the State Legislature.

Clause 2: No Person shall be a Representative who shall not have attained to the Age of twenty five Years, and been seven Years a Citizen of the United States, and who shall not, when elected, be an Inhabitant of that State in which he shall be chosen.

Clause 3: Representatives and direct Taxes shall be apportioned among the several States which may be included within this Union, according to their respective Numbers, which shall be determined by adding to the whole Number of free Persons, including those bound to Service for a Term of Years, and excluding Indians not taxed, three fifths of all other Persons. The actual Enumeration shall be made within three Years after the first Meeting of the Congress of the United States, and within every subsequent Term of ten Years, in such Manner as they shall by Law direct. The Number of Representatives shall not exceed one for every thirty Thousand, but each State shall have at Least one Representative; and until such enumeration shall be made, the State of New Hampshire shall be entitled to chuse three, Massachusetts eight, Rhode-Island and Providence Plantations one, Connecticut five, New-York six, New Jersey four, Pennsylvania eight, Delaware one, Maryland six, Virginia ten, North Carolina five, South Carolina five, and Georgia three.

Clause 4: When vacancies happen in the Representation from any State, the Executive Authority thereof shall issue Writs of Election to fill such Vacancies.

Clause 5: The House of Representatives shall chuse their Speaker and other Officers; and shall have the sole Power of Impeachment.

Section. 3.

Clause 1: The Senate of the United States shall be composed of two Senators from each State, chosen by the Legislature thereof, for six Years; and each Senator shall have one Vote.

Clause 2: Immediately after they shall be assembled in Consequence of the first Election, they shall be divided as equally as may be into three Classes. The Seats of the Senators of the first Class shall be vacated at the Expiration of the second Year, of the second Class at the

Expiration of the fourth Year, and of the third Class at the Expiration of the sixth Year, so that one third may be chosen every second Year; and if Vacancies happen by Resignation, or otherwise, during the Recess of the Legislature of any State, the Executive thereof may make temporary Appointments until the next Meeting of the Legislature, which shall then fill such Vacancies.

Clause 3: No Person shall be a Senator who shall not have attained to the Age of thirty Years, and been nine Years a Citizen of the United States, and who shall not, when elected, be an Inhabitant of that State for which he shall be chosen.

Clause 4: The Vice President of the United States shall be President of the Senate, but shall have no Vote, unless they be equally divided.

Clause 5: The Senate shall chuse their other Officers, and also a President pro tempore, in the Absence of the Vice President, or when he shall exercise the Office of President of the United States.

Clause 6: The Senate shall have the sole Power to try all Impeachments. When sitting for that Purpose, they shall be on Oath or Affirmation. When the President of the United States is tried, the Chief Justice shall preside: And no Person shall be convicted without the Concurrence of two thirds of the Members present.

Clause 7: Judgment in Cases of Impeachment shall not extend further than to removal from Office, and disqualification to hold and enjoy any Office of honor, Trust or Profit under the United States: but the Party convicted shall nevertheless be liable and subject to Indictment, Trial, Judgment and Punishment, according to Law.

Section. 4.

Clause 1: The Times, Places and Manner of holding Elections for Senators and Representatives, shall be prescribed in each State by the Legislature thereof; but the Congress may at any time by Law make or alter such Regulations, except as to the Places of chusing Senators.

Clause 2: The Congress shall assemble at least once in every Year, and such Meeting shall be on the first Monday in December, unless they shall by Law appoint a different Day.

Section. 5.

Clause 1: Each House shall be the Judge of the Elections, Returns and Qualifications of its own Members, and a Majority of each shall constitute a Quorum to do Business; but a smaller Number may adjourn from day to day, and may be authorized to compel the Attendance of absent Members, in such Manner, and under such Penalties as each House may provide.

Clause 2: Each House may determine the Rules of its Proceedings, punish its Members for disorderly Behaviour, and, with the Concurrence of two thirds, expel a Member.

Clause 3: Each House shall keep a Journal of its Proceedings, and from time to time publish the same, excepting such Parts as may in their Judgment require Secrecy; and the Yeas and Nays of the Members of either House on any question shall, at the Desire of one fifth of those Present, be entered on the Journal.

Clause 4: Neither House, during the Session of Congress, shall, without the Consent of the other, adjourn for more than three days, nor to any other Place than that in which the two Houses shall be sitting.

Section. 6.

Clause 1: The Senators and Representatives shall receive a Compensation for their Services, to be ascertained by Law, and paid out of the Treasury of the United States. They shall in all Cases, except Treason, Felony and Breach of the Peace, be privileged from Arrest during their Attendance at the Session of their respective Houses, and in going to and returning from the same; and for any Speech or Debate in either House, they shall not be questioned in any other Place.

Clause 2: No Senator or Representative shall, during the Time for which he was elected, be appointed to any civil Office under the Authority of the United States, which shall have been created, or the Emoluments whereof shall have been increased during such time; and no Person holding any Office under the United States, shall be a Member of either House during his Continuance in Office.

Section. 7.

Clause 1: All Bills for raising Revenue shall originate in the House of Representatives; but the Senate may propose or concur with Amendments as on other Bills.

Clause 2: Every Bill which shall have passed the House of Representatives and the Senate, shall, before it become a Law, be presented to the President of the United States; If he approve he shall sign it, but if not he shall return it, with his Objections to that House in which it shall have originated, who shall enter the Objections at large on their Journal, and proceed to reconsider it. If after such Reconsideration two thirds of that House shall agree to pass the Bill, it shall be sent, together with the Objections, to the other House, by which it shall likewise be reconsidered, and if approved by two thirds of that House, it shall become a Law. But in all such Cases the Votes of both Houses shall be determined by yeas and Nays, and the Names of the Persons voting for and against the Bill shall be entered on the Journal of each House respectively. If any Bill shall not be returned by the President within ten Days (Sundays excepted) after it shall have been presented to him, the Same shall be a Law, in like Manner as if he had signed it, unless the Congress by their Adjournment prevent its Return, in which Case it shall not be a Law.

Clause 3: Every Order, Resolution, or Vote to which the Concurrence of the Senate and House of Representatives may be necessary (except on a question of Adjournment) shall be presented to the President of the United States; and before the Same shall take Effect, shall be approved by him, or being disapproved by him, shall be repassed by two thirds of the Senate and House of Representatives, according to the Rules and Limitations prescribed in the Case of a Bill.

Section. 8.

Clause 1: The Congress shall have Power To lay and collect Taxes, Duties, Imposts and Excises, to pay the Debts and provide for the common Defence and general Welfare of the United States; but all Duties, Imposts and Excises shall be uniform throughout the United States;

Clause 2: To borrow Money on the credit of the United States;

Clause 3: To regulate Commerce with foreign Nations, and among the several States, and with the Indian Tribes;

Clause 4: To establish an uniform Rule of Naturalization, and uniform Laws on the subject of Bankruptcies throughout the United States;

Clause 5: To coin Money, regulate the Value thereof, and of foreign Coin, and fix the Standard of Weights and Measures;

Clause 6: To provide for the Punishment of counterfeiting the Securities and current Coin of the United States;

Clause 7: To establish Post Offices and post Roads;

Clause 8: To promote the Progress of Science and useful Arts, by securing for limited Times to Authors and Inventors the exclusive Right to their respective Writings and Discoveries;

Clause 9: To constitute Tribunals inferior to the supreme Court;

Clause 10: To define and punish Piracies and Felonies committed on the high Seas, and Offences against the Law of Nations;

Clause 11: To declare War, grant Letters of Marque and Reprisal, and make Rules concerning Captures on Land and Water;

Clause 12: To raise and support Armies, but no Appropriation of Money to that Use shall be for a longer Term than two Years;

Clause 13: To provide and maintain a Navy;

Clause 14: To make Rules for the Government and Regulation of the land and naval Forces;

Clause 15: To provide for calling forth the Militia to execute the Laws of the Union, suppress Insurrections and repel Invasions;

Clause 16: To provide for organizing, arming, and disciplining, the Militia, and for governing such Part of them as may be employed in the Service of the United States, reserving to the States respectively, the Appointment of the Officers, and the Authority of training the Militia according to the discipline prescribed by Congress;

Clause 17: To exercise exclusive Legislation in all Cases whatsoever, over such District (not exceeding ten Miles square) as may, by Cession of particular States, and the Acceptance of Congress, become the Seat of the Government of the United States, and to exercise like Authority over all Places purchased by the Consent of the Legislature of the State in which the Same shall be, for the Erection of Forts, Magazines, Arsenals, dock-Yards, and other needful Buildings;--And

Clause 18: To make all Laws which shall be necessary and proper for carrying into Execution the foregoing Powers, and all other Powers vested by this Constitution in the Government of the United States, or in any Department or Officer thereof.

Section. 9.

Clause 1: The Migration or Importation of such Persons as any of the States now existing shall think proper to admit, shall not be prohibited by the Congress prior to the Year one

thousand eight hundred and eight, but a Tax or duty may be imposed on such Importation, not exceeding ten dollars for each Person.

Clause 2: The Privilege of the Writ of Habeas Corpus shall not be suspended, unless when in Cases of Rebellion or Invasion the public Safety may require it.

Clause 3: No Bill of Attainder or ex post facto Law shall be passed.

Clause 4: No Capitation, or other direct, Tax shall be laid, unless in Proportion to the Census or Enumeration herein before directed to be taken.

Clause 5: No Tax or Duty shall be laid on Articles exported from any State.

Clause 6: No Preference shall be given by any Regulation of Commerce or Revenue to the Ports of one State over those of another: nor shall Vessels bound to, or from, one State, be obliged to enter, clear, or pay Duties in another.

Clause 7: No Money shall be drawn from the Treasury, but in Consequence of Appropriations made by Law; and a regular Statement and Account of the Receipts and Expenditures of all public Money shall be published from time to time.

Clause 8: No Title of Nobility shall be granted by the United States: And no Person holding any Office of Profit or Trust under them, shall, without the Consent of the Congress, accept of any present, Emolument, Office, or Title, of any kind whatever, from any King, Prince, or foreign State.

Section. 10.

Clause 1: No State shall enter into any Treaty, Alliance, or Confederation; grant Letters of Marque and Reprisal; coin Money; emit Bills of Credit; make any Thing but gold and silver Coin a Tender in Payment of Debts; pass any Bill of Attainder, ex post facto Law, or Law impairing the Obligation of Contracts, or grant any Title of Nobility.

Clause 2: No State shall, without the Consent of the Congress, lay any Imposts or Duties on Imports or Exports, except what may be absolutely necessary for executing it's inspection Laws: and the net Produce of all Duties and Imposts, laid by any State on Imports or Exports, shall be for the Use of the Treasury of the United States; and all such Laws shall be subject to the Revision and Controul of the Congress.

Clause 3: No State shall, without the Consent of Congress, lay any Duty of Tonnage, keep Troops, or Ships of War in time of Peace, enter into any Agreement or Compact with another State, or with a foreign Power, or engage in War, unless actually invaded, or in such imminent Danger as will not admit of delay.

Article. II.

Section. 1.

Clause 1: The executive Power shall be vested in a President of the United States of America. He shall hold his Office during the Term of four Years, and, together with the Vice President, chosen for the same Term, be elected, as follows

Clause 2: Each State shall appoint, in such Manner as the Legislature thereof may direct, a Number of Electors, equal to the whole Number of Senators and Representatives to which the

State may be entitled in the Congress: but no Senator or Representative, or Person holding an Office of Trust or Profit under the United States, shall be appointed an Elector.

Clause 3: The Electors shall meet in their respective States, and vote by Ballot for two Persons, of whom one at least shall not be an Inhabitant of the same State with themselves. And they shall make a List of all the Persons voted for, and of the Number of Votes for each; which List they shall sign and certify, and transmit sealed to the Seat of the Government of the United States, directed to the President of the Senate. The President of the Senate shall, in the Presence of the Senate and House of Representatives, open all the Certificates, and the Votes shall then be counted. The Person having the greatest Number of Votes shall be the President, if such Number be a Majority of the whole Number of Electors appointed; and if there be more than one who have such Majority, and have an equal Number of Votes, then the House of Representatives shall immediately chuse by Ballot one of them for President; and if no Person have a Majority, then from the five highest on the List the said House shall in like Manner chuse the President. But in chusing the President, the Votes shall be taken by States, the Representation from each State having one Vote; A quorum for this Purpose shall consist of a Member or Members from two thirds of the States, and a Majority of all the States shall be necessary to a Choice. In every Case, after the Choice of the President, the Person having the greatest Number of Votes of the Electors shall be the Vice President. But if there should remain two or more who have equal Votes, the Senate shall chuse from them by Ballot the Vice President.

Clause 4: The Congress may determine the Time of chusing the Electors, and the Day on which they shall give their Votes; which Day shall be the same throughout the United States.

Clause 5: No Person except a natural born Citizen, or a Citizen of the United States, at the time of the Adoption of this Constitution, shall be eligible to the Office of President; neither shall any Person be eligible to that Office who shall not have attained to the Age of thirty five Years, and been fourteen Years a Resident within the United States.

Clause 6: In Case of the Removal of the President from Office, or of his Death, Resignation, or Inability to discharge the Powers and Duties of the said Office, the Same shall devolve on the VicePresident, and the Congress may by Law provide for the Case of Removal, Death, Resignation or Inability, both of the President and Vice President, declaring what Officer shall then act as President, and such Officer shall act accordingly, until the Disability be removed, or a President shall be elected.

Clause 7: The President shall, at stated Times, receive for his Services, a Compensation, which shall neither be encreased nor diminished during the Period for which he shall have been elected, and he shall not receive within that Period any other Emolument from the United States, or any of them.

Clause 8: Before he enter on the Execution of his Office, he shall take the following Oath or Affirmation:--"I do solemnly swear (or affirm) that I will faithfully execute the Office of President of the United States, and will to the best of my Ability, preserve, protect and defend the Constitution of the United States."

Section. 2.

Clause 1: The President shall be Commander in Chief of the Army and Navy of the United States, and of the Militia of the several States, when called into the actual Service of the United States; he may require the Opinion, in writing, of the principal Officer in each of the

executive Departments, upon any Subject relating to the Duties of their respective Offices, and he shall have Power to grant Reprieves and Pardons for Offences against the United States, except in Cases of Impeachment.

Clause 2: He shall have Power, by and with the Advice and Consent of the Senate, to make Treaties, provided two thirds of the Senators present concur; and he shall nominate, and by and with the Advice and Consent of the Senate, shall appoint Ambassadors, other public Ministers and Consuls, Judges of the supreme Court, and all other Officers of the United States, whose Appointments are not herein otherwise provided for, and which shall be established by Law: but the Congress may by Law vest the Appointment of such inferior Officers, as they think proper, in the President alone, in the Courts of Law, or in the Heads of Departments.

Clause 3: The President shall have Power to fill up all Vacancies that may happen during the Recess of the Senate, by granting Commissions which shall expire at the End of their next Session.

Section. 3.

He shall from time to time give to the Congress Information of the State of the Union, and recommend to their Consideration such Measures as he shall judge necessary and expedient; he may, on extraordinary Occasions, convene both Houses, or either of them, and in Case of Disagreement between them, with Respect to the Time of Adjournment, he may adjourn them to such Time as he shall think proper; he shall receive Ambassadors and other public Ministers; he shall take Care that the Laws be faithfully executed, and shall Commission all the Officers of the United States.

Section. 4.

The President, Vice President and all civil Officers of the United States, shall be removed from Office on Impeachment for, and Conviction of, Treason, Bribery, or other high Crimes and Misdemeanors.

Article. III.

Section. 1.

The judicial Power of the United States, shall be vested in one supreme Court, and in such inferior Courts as the Congress may from time to time ordain and establish. The Judges, both of the supreme and inferior Courts, shall hold their Offices during good Behaviour, and shall, at stated Times, receive for their Services, a Compensation, which shall not be diminished during their Continuance in Office.

Section. 2.

Clause 1: The judicial Power shall extend to all Cases, in Law and Equity, arising under this Constitution, the Laws of the United States, and Treaties made, or which shall be made, under their Authority;--to all Cases affecting Ambassadors, other public Ministers and Consuls;--to all Cases of admiralty and maritime Jurisdiction;--to Controversies to which the United States shall be a Party;--to Controversies between two or more States;--between a State and Citizens of another State; --between Citizens of different States, --between Citizens of the same State claiming Lands under Grants of different States, and between a State, or the Citizens thereof, and foreign States, Citizens or Subjects.

Clause 2: In all Cases affecting Ambassadors, other public Ministers and Consuls, and those in which a State shall be Party, the supreme Court shall have original Jurisdiction. In all the other Cases before mentioned, the supreme Court shall have appellate Jurisdiction, both as to Law and Fact, with such Exceptions, and under such Regulations as the Congress shall make.

Clause 3: The Trial of all Crimes, except in Cases of Impeachment, shall be by Jury; and such Trial shall be held in the State where the said Crimes shall have been committed; but when not committed within any State, the Trial shall be at such Place or Places as the Congress may by Law have directed.

Section. 3.

Clause 1: Treason against the United States, shall consist only in levying War against them, or in adhering to their Enemies, giving them Aid and Comfort. No Person shall be convicted of Treason unless on the Testimony of two Witnesses to the same overt Act, or on Confession in open Court.

Clause 2: The Congress shall have Power to declare the Punishment of Treason, but no Attainder of Treason shall work Corruption of Blood, or Forfeiture except during the Life of the Person attainted.

Article. IV.

Section. 1.

Full Faith and Credit shall be given in each State to the public Acts, Records, and judicial Proceedings of every other State. And the Congress may by general Laws prescribe the Manner in which such Acts, Records and Proceedings shall be proved, and the Effect thereof.

Section. 2.

Clause 1: The Citizens of each State shall be entitled to all Privileges and Immunities of Citizens in the several States.

Clause 2: A Person charged in any State with Treason, Felony, or other Crime, who shall flee from Justice, and be found in another State, shall on Demand of the executive Authority of the State from which he fled, be delivered up, to be removed to the State having Jurisdiction of the Crime.

Clause 3: No Person held to Service or Labour in one State, under the Laws thereof, escaping into another, shall, in Consequence of any Law or Regulation therein, be discharged from such Service or Labour, but shall be delivered up on Claim of the Party to whom such Service or Labour may be due.

Section. 3.

Clause 1: New States may be admitted by the Congress into this Union; but no new State shall be formed or erected within the Jurisdiction of any other State; nor any State be formed by the Junction of two or more States, or Parts of States, without the Consent of the Legislatures of the States concerned as well as of the Congress.

Clause 2: The Congress shall have Power to dispose of and make all needful Rules and Regulations respecting the Territory or other Property belonging to the United States; and

nothing in this Constitution shall be so construed as to Prejudice any Claims of the United States, or of any particular State.

Section. 4.

The United States shall guarantee to every State in this Union a Republican Form of Government, and shall protect each of them against Invasion; and on Application of the Legislature, or of the Executive (when the Legislature cannot be convened) against domestic Violence.

Article. V.

The Congress, whenever two thirds of both Houses shall deem it necessary, shall propose Amendments to this Constitution, or, on the Application of the Legislatures of two thirds of the several States, shall call a Convention for proposing Amendments, which, in either Case, shall be valid to all Intents and Purposes, as Part of this Constitution, when ratified by the Legislatures of three fourths of the several States, or by Conventions in three fourths thereof, as the one or the other Mode of Ratification may be proposed by the Congress; Provided that no Amendment which may be made prior to the Year One thousand eight hundred and eight shall in any Manner affect the first and fourth Clauses in the Ninth Section of the first Article; and that no State, without its Consent, shall be deprived of its equal Suffrage in the Senate.

Article. VI.

Clause 1: All Debts contracted and Engagements entered into, before the Adoption of this Constitution, shall be as valid against the United States under this Constitution, as under the Confederation.

Clause 2: This Constitution, and the Laws of the United States which shall be made in Pursuance thereof; and all Treaties made, or which shall be made, under the Authority of the United States, shall be the supreme Law of the Land; and the Judges in every State shall be bound thereby, any Thing in the Constitution or Laws of any State to the Contrary notwithstanding.

Clause 3: The Senators and Representatives before mentioned, and the Members of the several State Legislatures, and all executive and judicial Officers, both of the United States and of the several States, shall be bound by Oath or Affirmation, to support this Constitution; but no religious Test shall ever be required as a Qualification to any Office or public Trust under the United States.

Article. VII.

The Ratification of the Conventions of nine States, shall be sufficient for the Establishment of this Constitution between the States so ratifying the Same.

done in Convention by the Unanimous Consent of the States present the Seventeenth Day of September in the Year of our Lord one thousand seven hundred and Eighty seven and of the Independence of the United States of America the Twelfth In witness whereof We have hereunto subscribed our Names.

Amendments to the Constitution

Article I.

Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of speech, or of the press; or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the Government for a redress of grievances.

Article II.

A well regulated Militia, being necessary to the security of a free State, the right of the people to keep and bear Arms, shall not be infringed.

Article III.

No Soldier shall, in time of peace be quartered in any house, without the consent of the Owner, nor in time of war, but in a manner to be prescribed by law.

Article IV.

The right of the people to be secure in their persons, houses, papers, and effects, against unreasonable searches and seizures, shall not be violated, and no Warrants shall issue, but upon probable cause, supported by Oath or affirmation, and particularly describing the place to be searched, and the persons or things to be seized.

Article V.

No person shall be held to answer for a capital, or otherwise infamous crime, unless on a presentment or indictment of a Grand Jury, except in cases arising in the land or naval forces, or in the Militia, when in actual service in time of War or public danger; nor shall any person be subject for the same offence to be twice put in jeopardy of life or limb; nor shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself, nor be deprived of life, liberty, or property, without due process of law; nor shall private property be taken for public use, without just compensation.

Article VI.

In all criminal prosecutions, the accused shall enjoy the right to a speedy and public trial, by an impartial jury of the State and district wherein the crime shall have been committed, which district shall have been previously ascertained by law, and to be informed of the nature and cause of the accusation; to be confronted with the witnesses against him; to have compulsory process for obtaining witnesses in his favor, and to have the Assistance of Counsel for his defence.

Article VII.

In Suits at common law, where the value in controversy shall exceed twenty dollars, the right of trial by jury shall be preserved, and no fact tried by a jury, shall be otherwise re-examined in any Court of the United States, than according to the rules of the common law.

Article VIII.

Excessive bail shall not be required, nor excessive fines imposed, nor cruel and unusual punishments inflicted.

Article IX.

The enumeration in the Constitution, of certain rights, shall not be construed to deny or disparage others retained by the people.

Article X.

The powers not delegated to the United States by the Constitution, nor prohibited by it to the States, are reserved to the States respectively, or to the people.

Article XI.

The Judicial power of the United States shall not be construed to extend to any suit in law or equity, commenced or prosecuted against one of the United States by Citizens of another State, or by Citizens or Subjects of any Foreign State.

Article XII.

The Electors shall meet in their respective states, and vote by ballot for President and Vice-President, one of whom, at least, shall not be an inhabitant of the same state with themselves; they shall name in their ballots the person voted for as President, and in distinct ballots the person voted for as Vice-President, and they shall make distinct lists of all persons voted for as President, and of all persons voted for as Vice-President, and of the number of votes for each, which lists they shall sign and certify, and transmit sealed to the seat of the government of the United States, directed to the President of the Senate;--The President of the Senate shall, in the presence of the Senate and House of Representatives, open all the certificates and the votes shall then be counted;--The person having the greatest number of votes for President, shall be the President, if such number be a majority of the whole number of Electors appointed; and if no person have such majority, then from the persons having the highest numbers not exceeding three on the list of those voted for as President, the House of Representatives shall choose immediately, by ballot, the President. But in choosing the President, the votes shall be taken by states, the representation from each state having one vote; a quorum for this purpose shall consist of a member or members from two-thirds of the states, and a majority of all the states shall be necessary to a choice. And if the House of Representatives shall not choose a President whenever the right of choice shall devolve upon them, before the fourth day of March next following, then the Vice-President shall act as President, as in the case of the death or other constitutional disability of the President. --The person having the greatest number of votes as Vice-President, shall be the Vice-President, if such number be a majority of the whole number of Electors appointed, and if no person have a majority, then from the two highest numbers on the list, the Senate shall choose the Vice-President; a quorum for the purpose shall consist of two-thirds of the whole number of Senators, and a majority of the whole number shall be necessary to a choice. But no person constitutionally ineligible to the office of President shall be eligible to that of Vice-President of the United States.

Article XIII.

Section 1. Neither slavery nor involuntary servitude, except as a punishment for crime whereof the party shall have been duly convicted, shall exist within the United States, or any place subject to their jurisdiction.

Section 2. Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

Article XIV.

Section 1. All persons born or naturalized in the United States, and subject to the jurisdiction thereof, are citizens of the United States and of the State wherein they reside. No State shall make or enforce any law which shall abridge the privileges or immunities of citizens of the United States; nor shall any State deprive any person of life, liberty, or property, without due process of law; nor deny to any person within its jurisdiction the equal protection of the laws.

Section 2. Representatives shall be apportioned among the several States according to their respective numbers, counting the whole number of persons in each State, excluding Indians not taxed. But when the right to vote at any election for the choice of electors for President and Vice President of the United States, Representatives in Congress, the Executive and Judicial officers of a State, or the members of the Legislature thereof, is denied to any of the male inhabitants of such State, being twenty-one years of age, and citizens of the United States, or in any way abridged, except for participation in rebellion, or other crime, the basis of representation therein shall be reduced in the proportion which the number of such male citizens shall bear to the whole number of male citizens twenty-one years of age in such State.

Section 3. No person shall be a Senator or Representative in Congress, or elector of President and Vice President, or hold any office, civil or military, under the United States, or under any State, who, having previously taken an oath, as a member of Congress, or as an officer of the United States, or as a member of any State legislature, or as an executive or judicial officer of any State, to support the Constitution of the United States, shall have engaged in insurrection or rebellion against the same, or given aid or comfort to the enemies thereof. But Congress may by a vote of two-thirds of each House, remove such disability.

Section 4. The validity of the public debt of the United States, authorized by law, including debts incurred for payment of pensions and bounties for services in suppressing insurrection or rebellion, shall not be questioned. But neither the United States nor any State shall assume or pay any debt or obligation incurred in aid of insurrection or rebellion against the United States, or any claim for the loss or emancipation of any slave; but all such debts, obligations and claims shall be held illegal and void.

Section 5. The Congress shall have power to enforce, by appropriate legislation, the provisions of this article.

Article XV.

Section 1. The right of citizens of the United States to vote shall not be denied or abridged by the United States or by any State on account of race, color, or previous condition of servitude.

Section 2. The Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

Article XVI.

The Congress shall have power to lay and collect taxes on incomes, from whatever source derived, without apportionment among the several States, and without regard to any census or enumeration.

Article XVII.

The Senate of the United States shall be composed of two Senators from each State, elected by the people thereof, for six years; and each Senator shall have one vote. The electors in each

State shall have the qualifications requisite for electors of the most numerous branch of the State legislatures.

When vacancies happen in the representation of any State in the Senate, the executive authority of such State shall issue writs of election to fill such vacancies: Provided, That the legislature of any State may empower the executive thereof to make temporary appointments until the people fill the vacancies by election as the legislature may direct.

This amendment shall not be so construed as to affect the election or term of any Senator chosen before it becomes valid as part of the Constitution.

Article XVIII.

Section 1. After one year from the ratification of this article the manufacture, sale, or transportation of intoxicating liquors within, the importation thereof into, or the exportation thereof from the United States and all territory subject to the jurisdiction thereof for beverage purposes is hereby prohibited.

Section. 2. The Congress and the several States shall have concurrent power to enforce this article by appropriate legislation.

Section. 3. This article shall be inoperative unless it shall have been ratified as an amendment to the Constitution by the legislatures of the several States, as provided in the Constitution, within seven years from the date of the submission hereof to the States by the Congress.

Article XIX.

The right of citizens of the United States to vote shall not be denied or abridged by the United States or by any State on account of sex.

Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

Article XX.

Section 1. The terms of the President and Vice President shall end at noon on the 20th day of January, and the terms of Senators and Representatives at noon on the 3d day of January, of the years in which such terms would have ended if this article had not been ratified; and the terms of their successors shall then begin.

Section. 2. The Congress shall assemble at least once in every year, and such meeting shall begin at noon on the 3d day of January, unless they shall by law appoint a different day.

Section. 3. If, at the time fixed for the beginning of the term of the President, the President elect shall have died, the Vice President elect shall become President. If a President shall not have been chosen before the time fixed for the beginning of his term, or if the President elect shall have failed to qualify, then the Vice President elect shall act as President until a President shall have qualified; and the Congress may by law provide for the case wherein neither a President elect nor a Vice President elect shall have qualified, declaring who shall then act as President, or the manner in which one who is to act shall be selected, and such person shall act accordingly until a President or Vice President shall have qualified.

Section. 4. The Congress may by law provide for the case of the death of any of the persons from whom the House of Representatives may choose a President whenever the right of choice shall have devolved upon them, and for the case of the death of any of the persons

from whom the Senate may choose a Vice President whenever the right of choice shall have devolved upon them.

Section. 5. Sections 1 and 2 shall take effect on the 15th day of October following the ratification of this article.

Section. 6. This article shall be inoperative unless it shall have been ratified as an amendment to the Constitution by the legislatures of three-fourths of the several States within seven years from the date of its submission.

Article XXI.

Section 1. The eighteenth article of amendment to the Constitution of the United States is hereby repealed.

Section 2. The transportation or importation into any State, Territory, or possession of the United States for delivery or use therein of intoxicating liquors, in violation of the laws thereof, is hereby prohibited.

Section 3. This article shall be inoperative unless it shall have been ratified as an amendment to the Constitution by conventions in the several States, as provided in the Constitution, within seven years from the date of the submission hereof to the States by the Congress.

Amendment XXII.

Section 1. No person shall be elected to the office of the President more than twice, and no person who has held the office of President, or acted as President, for more than two years of a term to which some other person was elected President shall be elected to the office of the President more than once. But this article shall not apply to any person holding the office of President when this article was proposed by the Congress, and shall not prevent any person who may be holding the office of President, or acting as President, during the term within which this article becomes operative from holding the office of President or acting as President during the remainder of such term.

Section 2. This article shall be inoperative unless it shall have been ratified as an amendment to the Constitution by the legislatures of three-fourths of the several states within seven years from the date of its submission to the states by the Congress.

Amendment XXIII.

Section 1. The District constituting the seat of government of the United States shall appoint in such manner as the Congress may direct:

A number of electors of President and Vice President equal to the whole number of Senators and Representatives in Congress to which the District would be entitled if it were a state, but in no event more than the least populous state; they shall be in addition to those appointed by the states, but they shall be considered, for the purposes of the election of President and Vice President, to be electors appointed by a state; and they shall meet in the District and perform such duties as provided by the twelfth article of amendment.

Section 2. The Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

Amendment XXIV.

Section 1. The right of citizens of the United States to vote in any primary or other election for President or Vice President, for electors for President or Vice President, or for Senator or Representative in Congress, shall not be denied or abridged by the United States or any state by reason of failure to pay any poll tax or other tax.

Section 2. The Congress shall have power to enforce this article by appropriate legislation.

Amendment XXV.

Section 1. In case of the removal of the President from office or of his death or resignation, the Vice President shall become President.

Section 2. Whenever there is a vacancy in the office of the Vice President, the President shall nominate a Vice President who shall take office upon confirmation by a majority vote of both Houses of Congress.

Section 3. Whenever the President transmits to the President pro tempore of the Senate and the Speaker of the House of Representatives his written declaration that he is unable to discharge the powers and duties of his office, and until he transmits to them a written declaration to the contrary, such powers and duties shall be discharged by the Vice President as Acting President.

Section 4. Whenever the Vice President and a majority of either the principal officers of the executive departments or of such other body as Congress may by law provide, transmit to the President pro tempore of the Senate and the Speaker of the House of Representatives their written declaration that the President is unable to discharge the powers and duties of his office, the Vice President shall immediately assume the powers and duties of the office as Acting President.

Thereafter, when the President transmits to the President pro tempore of the Senate and the Speaker of the House of Representatives his written declaration that no inability exists, he shall resume the powers and duties of his office unless the Vice President and a majority of either the principal officers of the executive department or of such other body as Congress may by law provide, transmit within four days to the President pro tempore of the Senate and the Speaker of the House of Representatives their written declaration that the President is unable to discharge the powers and duties of his office. Thereupon Congress shall decide the issue, assembling within forty-eight hours for that purpose if not in session. If the Congress, within twenty-one days after receipt of the latter written declaration, or, if Congress is not in session, within twenty-one days after Congress is required to assemble, determines by two-thirds vote of both Houses that the President is unable to discharge the powers and duties of his office, the Vice President shall continue to discharge the same as Acting President; otherwise, the President shall resume the powers and duties of his office.

Amendment XXVI.

Section 1. The right of citizens of the United States, who are 18 years of age or older, to vote, shall not be denied or abridged by the United States or any state on account of age.

Section 2. The Congress shall have the power to enforce this article by appropriate legislation.

Amendment XXVII.

No law varying the compensation for the services of the Senators and Representatives shall take effect until an election of Representatives shall have intervened.

VIRI:

1. *The United states Constitution.*
<http://www.house.gov/house/Constitution/Constitution.html> (9. 10. 2006).
2. *Amendments to the Constitution.*
<http://www.house.gov/house/Constitution/Amend.html> (9. 10. 2006).

Priloga B: Izdatki za obrambo po državah

Tabela: Izdatki za obrambo v ameriških dolarjih

	država	izdatki za obrambo v ameriških dolarjih	podatki za leto
1	ZDA	518.100.000.000	2005 (ocena)
2	Kitajska	81.470.000.000	2005 (ocena)
3	Francija	45.000.000.000	2005
4	Japonska	44.310.000.000	2005 (ocena)
5	Velika Britanija	42.836.500.000	2005 (ocena)
6	Nemčija	35.063.000.000	2003
7	Italija	28.182.800.000	2003
8	Južna Koreja	21.050.000.000	2005 (ocena)
9	Indija	19.040.000.000	2005 (ocena)
10	Saudova Arabija	18.000.000.000	2005 (ocena)
11	Avstralija	17.840.000.000	2005 (ocena)
12	Turčija	12.155.000.000	2003
13	Brazilija	9.933.000.000	2005 (ocena)
14	Španija	9.906.500.000	2003
15	Kanada	9.801.700.000	2003
16	Izrael	9.444.000.000	2005 (ocena)
17	Nizozemska	9.408.000.000	2004
18	Tajvan	7.923.000.000	2005 (ocena)
19	Mehika	6.062.000.000	2005 (ocena)
20	Grčija	5.890.000.000	2004
21	Švedska	5.501.000.000	2005 (ocena)
22	Severna Koreja	5.000.000.000	2002 (fiskalno leto)
23	Singapur	4.470.000.000	ni podatka
24	Argentina	4.300.000.000	ni podatka
25	Iran	4.300.000.000	2003 (ocena)
26	Pakistan	4.253.000.000	2005 (ocena)
27	Norveška	4.033.500.000	2003
28	Belgija	3.999.000.000	2003
29	Čile	3.907.000.000	2005 (ocena)
30	Južnoafriška republika	3.548.000.000	2005 (ocena)

Vir: CIA Factbook, <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/rankorder/2067rank.html>
(28. 9. 2006).

Priloga C: Članice Mednarodnega kazenskega sodišča

Tabela: Članice Mednarodnega kazenskega sodišča z datumom članstva¹⁴⁵

	država	datum članstva		država	datum članstva
1	Burkina Faso	30. november 1998	51	Portugalska	5. februar 2002
2	Senegal	2. februar 1999	52	Mauritius	5. marec 2002
3	Trinidad in Tobago	6. april 1999	53	Makedonija	6. marec 2002
4	San Marino	13. maj 1999	54	Ciper	7. marec 2002
5	Italija	26. julij 1999	55	Panama	21. marec 2002
6	Fidži	29. november 1999	56	Bolgarija	11. april 2002
7	Gana	20. december 1999	57	Bosna in Hercegovina	11. april 2002
8	Norveška	16. februar 2000	58	Demokratska Republika Kongo	11. april 2002
9	Belize	5. april 2000	59	Irska	11. april 2002
10	Islandija	25. maj 2000	60	Jordanija	11. april 2002
11	Venezuela	7. junij 2000	61	Kambodža	11. april 2002
12	Francija	9. junij 2000	62	Mongolija	11. april 2002
13	Belgija	28. junij 2000	63	Niger	11. april 2002
14	Kanada	7. julij 2000	64	Romunija	11. april 2002
15	Mali	16. avgust 2000	65	Slovaška	11. april 2002
16	Lesoto	6. september 2000	66	Tadžikistan	5. maj 2002
17	Nova Zelandija	7. september 2000	67	Grčija	15. maj 2002
18	Bocvana	8. september 2000	68	Brazilija	14. junij 2002
19	Luksemburg	8. september 2000	69	Uganda	14. junij 2002
20	Sierra Leone	15. september 2000	70	Namibija	20. junij 2002
21	Gabon	20. september 2000	71	Bolivija	27. junij 2002
22	Južna Afrika	27. november 2000	72	Gambija	28. junij 2002
23	Marshallovi otoki	7. december 2000	73	Latvija	28. junij 2002
24	Nemčija	11. december 2000	74	Urugvaj	28. junij 2002
25	Avstrija	28. december 2000	75	Avstralija	1. julij 2002
26	Finska	29. december 2000	76	Honduras	1. julij 2002
27	Švedska	28. januar 2001	77	Kolumbija	5. avgust 2002
28	Kostarika	30. januar 2001	78	Tanzanija	20. avgust 2002
29	Argentina	8. februar 2001	79	Vzhodni Timor	6. september 2002
30	Dominika	12. februar 2001	80	Malavi	9. september 2002
31	Andora	30. april 2001	81	Samoa	16. september 2002
32	Paragvaj	14. maj 2001	82	Španija	24. oktober 2002
33	Hrvaška	21. maj 2001	83	Džibuti	5. november 2002
34	Antigva in Barbuda	18. junij 2001	84	Republika Koreja	13. november 2002
35	Danska	21. junij 2001	85	Zambija	13. november 2002
36	Nizozemska	17. julij 2001	86	Malta	29. november 2002
37	Srbija in Črna gora	6. september 2001	87	Saint Vincent in Grenadine	3. december 2002
38	Nigerija	27. september 2001	88	Barbados	10. december 2002
39	Liechtenstein	2. oktober 2001	89	Albanija	31. januar 2003
40	Srednjeafriška Republika	3. oktober 2001	90	Afganistan	10. februar 2003
41	Velika Britanija	4. oktober 2001	91	Litva	12. maj 2003
42	Švica	12. oktober 2001	92	Gvineja	14. julij 2003
43	Peru	10. november 2001	93	Gruzija	5. september 2003

¹⁴⁵ 1. novembra 2006 se bo število članic Rimskega statuta oziroma MKS povišalo na 102, saj sta ratifikacijsko listino oziroma listino o pristopu pri generalnemu sekretarju OZN deponirala tudi Komori (18. avgusta 2006) in Saint Kitts in Nevis (22. avgusta 2006).

44	Nauru	12. november 2001	94	Kongo	3. maj 2004
45	Poljska	12. november 2001	95	Burundi	21. september 2004
46	Madžarska	30. november 2001	96	Liberija	22. september 2004
47	Slovenija	31. december 2001	97	Gvajana	24. september 2004
48	Benin	22. januar 2002	98	Kenija	15. marec 2005
49	Estonija	30. januar 2002	99	Dominikanska Republika	12. maj 2005
50	Ekvador	5. februar 2002	100	Mehika	28. oktober 2005

Vir: International Criminal Court, <http://www.icc-cpi.int/statesparties.html> (10. 10. 2006)